

**I.DÜNYA SAVAŞI VE TÜRK KURTULUŞ
SAVAŞININ BEYAZ PERDEYE
YANSIMALARI**

Serap (Kurt) KAYSERİLİ

**TARİH ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi
Prof. Dr. Selami KILIÇ
2011
Her Hakkı Saklıdır**

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Serap (Kurt) KAYSERİLİ

I.DÜNYA SAVAŞI VE TÜRK KURTULUŞ SAVAŞININ BEYAZ PERDEYE
YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Selami KILIÇ

ERZURUM-2011

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

11.04.2011

**SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
BİLDİRİM**

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum " *I. Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşının Beyaz Perdeye Yansımaları*" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11.04.2011

Serap (Kurt) KAYSERİLİ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Selami KILIÇ danışmanlığında, Serap (Kurt) KAYSERİLİ tarafından hazırlanan bu çalışma 31 / 03 / 2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Selami KILIÇ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Cemil KUTLU

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÖZDEMİR

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 31 / 03 / 2011

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE.....	I
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR	VIII
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	IX
TABLolar DİZİNİ	XI
ÖNSÖZ.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ONDOKUZUNCU YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE KADAR TÜRK SİNEMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. 1923-1940 Dönemi Türk Sineması.....	14
1.2. 1940-1950 Dönemi Türk Sineması.....	15
1.3. 1950-1960 Oluşum Yılları.....	17
1.4. 1960-1970 Yılları Arası.....	19
1.5. 1970-1980 Yılları Arası.....	21
1.6. 1980-1990 Yılları Arası.....	21
1.7. 1990-2000 Yılları Arası.....	23
1.8. 2000-2010 Yılları Arası.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ TÜRK SİNEMASI

2.1. 1923-1940 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ.....	28
2.1.1. Ateşten Gömlek (1923).....	28
2.1.2. Ankara Postası (1924).....	30
2.1.3. Bir Millet Uyanıyor (1932)	31
2.1.4. Güneşe Doğru (1937)	32
2.2 1940-1950 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ.....	33

2.2.1. On Üç Kahraman (1943)	33
2.2.2. Domaniç Yolcusu (1946).....	33
2.2.3. İstiklal Madalyası (1948)	35
2.2.4. Kahraman Mehmet (1948).....	35
2.2.5. Vurun Kahpeye (1949)	35
2.2.6. Fato-Ya İstiklal Ya Ölüm (1949)	36
2.3.1950-1960 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE	
FİLMLERİ.....	36
2.3.1. Çete (1950)	36
2.3.2. Yüzbaşı Tahsin (1950)	38
2.3.3. Oğlum İçin (1950)	39
2.3.4. Ege Kahramanları (1951).....	39
2.3.5. Allahısmarladık (1951)	39
2.3.6. İstanbul Kan Ağlarken (1951)	40
2.3.7. Kendini Kurtaran Şehir (1951).....	40
2.3.8. Vatan İçin (1951).....	40
2.3.9 Hürriyet Şarkısı (1951).....	41
2.3.10. Sürgün (1951)	41
2.3.11. Destan Destan İçinde (1952).....	43
2.3.13. İngiliz Kemal Lawrence'a Karşı (1952)	43
2.1.14. Kocatepe'nin Beş Atlısı Son Gece (1952)	44
2.3.15. Kubilay (1952)	44
2.3.16. İki Süngü Arasında (1952)	45
2.3.17. Zafer Güneşi (1953)	45
2.3.18. Hürriyet Uğruna Mukaddes Yalan (1954)	45
2.3.19. İstiklal Savaşı (Ruhların Mucizesi) (1954).....	45
2.3.20. İstiklal Uğruna (1954).....	46
2.3.21. Bu Vatan Bizim (1958).....	46
2.3.22. Meçhul Kahramanlar (1958)	46
2.3.23. Şahinler Diyarı (1958).....	46
2.3.24. Beklenen Bomba (1959)	47
2.3.25. Bu Vatanın Çocukları (1959)	47

2.3.26. Dağlar Şahini Yörük Efe (1959)	47
2.3.27. Düşman Yolları Kesti (1959).....	47
2.3.28. İzmir Ateşler İçinde (1959).....	48
2.3.29. Kalpaklılar (1959)	48
2.4.1960-1970 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE	
FİLMLERİ.....	52
2.4.1. Ateşten Damla (1960).....	52
2.4.3. Küçük Kahraman (1960).....	53
2.4.4. Fedakâr Onbaşı (1960)	53
2.4.5. Osman Çavuş (1960)	54
2.4.6. Vatan ve Namus (1960).....	54
2.4.7. Vatan Fedaileri (1961)	54
2.4.8. Kahraman Üçler (1961)	54
2.4.9. Silah Arkadaşları (1962).....	54
2.4.10. Vatan Uğruna (1962)	55
2.4.11. Dikmen Yıldızı (1962)	55
2.4.12. Çanakkale Arslanları (1964).....	56
2.4.13. Dağ Başını Duman Almış (1964).....	57
2.4.14. Kocatepe'nin Üç Süvarisi (1964)	57
2.4.15. Vurun Kahpeye (1964).....	57
2.4.16. Bize Türk Derler (1965).....	59
2.4.17. Yaralı Kartal (1965).....	59
2.4.18. Bir Millet Uyanıyor (1965)	60
2.4.19. On Korkusuz Kadın (1965)	60
2.4.20. Bombacı Emine (1966).....	60
2.4.21. Kahramanlar Köyü (1966)	60
2.4.22. Kara Fatma (1966)	61
2.4.23. Ayyıldız Fedaileri (1966)	61
2.4.24. Topal Osman (1966).....	62
2.4.25. Son Gece (1967)	62
2.4.26. İngiliz Kemal (1968).....	64
2.4.27. Öldürmek Hakkımdır (1968)	64

2.4.28. Fato - Ya İstiklal Ya Ölüm (1969)	65
2.4.29. Üç Namus Bekçisi (1969)	65
2.5 1970-1980 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE	
FİLMLERİ	65
2.5.1. Asker Ahmet (1971)	65
2.5.2. Hasret (1971)	65
2.5.3. Şahinler Diyarı (1971).....	66
2.5.4. Ahmet Çavuş (1972).....	66
2.5.6. Aşkın Zaferi (1974)	66
2.5.7. Tek Kollu Bayram (1973).....	67
2.5.8. Kahramanlar (1974)	67
2.5.9. Kanlı Savaş (1974).....	67
2.5.11. Sarsılmaz Kuvvet (1974).....	68
2.6.1980-1990 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE	
FİLMLERİ	68
2.6.1. Küçük Ağa (1983)	68
2.6.2. Sahibini Arayan Madalya (1989).....	71
2.7.1990-2000 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE	
FİLMLERİ	71
2.7. 1. Ateş Üstünde Yürümek (1991).....	71
2.7.2. Yaban (1996).....	72
2.8. 2000-2010 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ .	74
2.8.1. Abdülhamit Düşerken (2003).....	74
2.8.2. Son Osmanlı Yandım Ali (2007)	76
2.8.3. Son Buluşma (2008)	77
2.8.4. Kubilay (2010)	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SON DÖNEMDE YAPILAN ATATÜRK KONULU FİLMLER

3.1. Sarı Zeybek (1993)	81
3.2. Cumhuriyet (1998)	84
3.3. Latife Hanım (2006).....	89

3.4. Mustafa (2008)	95
3.5. Veda (2010)	102
3.6. Dersimiz Atatürk (2010)	110
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	119
Tablo1. Kurtuluş Savaşı Filmleri	126
Tablo.2. Atatürk Filmleri	128
FOTOĞRAFLAR	129
ÖZGEÇMİŞ	142

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
I.DÜNYA SAVAŞI VE TÜRK KURTULUŞ SAVAŞININ BEYAZ PERDEYE
YANSIMALARI

Serap (Kurt) KAYSERİLİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selami KILIÇ

2011-143+XII

Jüri: Prof. Dr. Selami KILIÇ

Yrd. Doç. Dr. Cemil KUTLU

Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÖZDEMİR

Geçmişini algılama günümüz ve gelecek arasında köprü kurmaya çalışma yollarının başında tarih gelmektedir. Çağımızın sanatı olan sinema tarih öğretiminde ve kimliğimizi değerlendirmede önemli kültürel temsil sistemlerinin başında gelmektedir. I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadelenin beyaz perdeye yansımaları adlı bu tez çalışması Türk Sinemasında nasıl bir tarih anlayışı olduğunu ve o dönemki düşünceleri de yansıtması açısından önem taşımaktadır.

Dünya sinemasının başlangıç safhalarının incelendiği, ardından Türkiye’de sinemanın doğuşu ve gelişiminin incelendiği bu çalışmada öncelikle Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşını konu alan filmler değerlendirilmiştir. Ayrıca Atatürk’ün askeri, siyasi ve sosyal hayatını konu alan filmler ise ayrı bir bölüm halinde geniş şekilde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Sinema, Milli Mücadele, Atatürk.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
WORLD WAR I AND REFLECTION TURKISH WAR OF INDEPENDENCE
TO THE SILVER SCREEN

Serap (Kurt) KAYSERİLİ

Advisor: Prof. Dr. Selami KILIÇ

2011-143+XII

Jury: Prof. Dr. Selami KILIÇ

Assistant Proffessor Cemil Kutlu

Assistant Proffessor Yavuz ÖZDEMİR

Present and future ways of working to build bridges between the past sensing history is beginning. The art of the cinema of our time in history teaching and assessment of identity is one of the major systems of cultural representation. I. World War II and the National Struggle, the silver screen's reflection on how the understanding of this thesis is the Turkish Cinema and it is important to reflect in the period thoughts.

Examined the initial stages of World cinema, and then the birth and development of cinema in Turkey, this study examined first films about the First World War and the War of Independence are examined. In addition, Ataturk's military, political and social life of the subject in a separate section of the films were investigated extensively.

Key Words: History, Cinema, National Struggle, Atatürk.

KISALTMALAR

TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
MOSD	:Merkez Ordu Sinema Dairesi
OFM	:Ordu Film Merkezi
A.B.D.	:Amerika Birleşik Devletleri
S.S.C.B.	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ATESE	: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
AP	: Adalet Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
MHP	:Milliyetçi Hareket Partisi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AB	: Avrupa Birliği
İTO	:İstanbul Ticaret Odası
Vs.	:Vesaire

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1: Amerikalı mucit ve ilk film çekimini yapan Thomas Edison.....	130
Fotoğraf 2: Lumierre Kardeşler ve Cinematograph.....	130
Fotoğraf 3: Rusya’da sinemanın mihenk taşlarından olan Eisenstein.....	130
Fotoğraf 4: II. Dünya Savaşı döneminin önemli başyapıtlarından biri olan Yurttaş Kane.....	130
Fotoğraf 5: Lumierre Kardeşlerin alıcı yönetmenlerinden Rus Alexander Promio	130
Fotoğraf 6: Osmanlı halkına ilk sinema gösterimlerini yapan Romen asıllı Leh Yahudi’si Sigmund Weinberg.....	130
Fotoğraf 7: Ayastefanos’taki Rus Abidesinin Yıkılışı.....	131
Fotoğraf 8: Merkez Ordu Film Dairesi sorumlularından Fuat UZKINAY ve Cemil FİLMER	131
Fotoğraf 9: Merkez Ordu Sinema Dairesi çalışanları.....	131
Fotoğraf 10: 1919 yılında Ahmet Fehim tarafından çekilen Mürebbiye ve Binnaz Filmlerinden birer sahne.....	131
Fotoğraf 11: Kemal Film Şirketi tarafından 1923 yılında Muhsin Ertuğrul’a çektirilen Ateşten Gömlek adlı filmin sinema bileti ve film setinden bir fotoğraf..	131
Fotoğraf 12: İlk Türk kadın oyuncu Bedia Muvahhid.....	131
Fotoğraf 13: Türk sinemasının en önemli isimlerinden olan Muhsin Ertuğrul.....	131
Fotoğraf 14: Türk sinemasının mihenk taşlarından olan yönetmen Faruk KENÇ.	132
Fotoğraf 15: Ankara Postası (1924) filminin afişi.....	132
Fotoğraf 16: Bir Millet Uyanıyor (1932) filminin afişi.....	132
Fotoğraf 17: Güneşe Doğru (1937) filminin afişi.....	132
Fotoğraf 18: Domaniç Yolcusu (1946) filminin afişi.....	132
Fotoğraf 19: Kahraman Mehmet (1948) filminin afişi.....	132
Fotoğraf 20: Vurun Kahpeye (1949) filminin afişi.....	133
Fotoğraf 21: Fato Ya İstiklal Ya Ölüm (1949) filminin afişi.....	133
Fotoğraf 22: Ateşten Gömlek (1950) filminin afişi.....	133
Fotoğraf 23: Çete (1950) filminin afişi.....	133
Fotoğraf 24: Yüzbaşı Tahsin (1950) filminin afişi.....	133
Fotoğraf 25: Oğlum İçin (1950) filminin afişi.....	133
Fotoğraf 26: Ege Kahramanları (1951) filminin afişi.....	134
Fotoğraf 27: Allaha İsmarladık (1951) filminin afişi.....	134
Fotoğraf 28: Kendini Kurtaran Şehir (1951) filminin afişi.....	134
Fotoğraf 29: Vatan İçin (1951) filminin afişi.....	134
Fotoğraf 30: Hürriyet Şarkısı (1951) filminin afişi.....	134
Fotoğraf 31: Sürgün (1951) filminin afişi.....	134
Fotoğraf 32: İngiliz Kemal Lawrence Karşı (1952) filminin afişi.....	135
Fotoğraf 33: Beklenen Bomba (1959) filminin afişi.....	135
Fotoğraf 34: Bu Vatanın Çocukları (1959) filminin afişi.....	135
Fotoğraf 35: Dağlar Şahini Yörük Efe (1959) filminin afişi.....	135
Fotoğraf 36: Düşman Yolları Kesti (1959) filminin afişi.....	135
Fotoğraf 37: Kalpaklılar (1959) filminin afişi.....	135
Fotoğraf 38: Ateşten Damla (1960) filminin afişi.....	136

Fotoğraf 39: Aşkdan da Üstün (1960) filminin afişi.....	136
Fotoğraf 40: Küçük Kahramanlar Kanlı Mektup (1960) filminin afişi.....	136
Fotoğraf 41: Fedakâr Onbaşı (1960) filminin afişi.....	136
Fotoğraf 42: Vatan ve Namus (1960) filminin afişi.....	136
Fotoğraf 43: Vatan Fedaileri (1961) filminin afişi.....	136
Fotoğraf 44: Kahraman Üçler (1961) filminin afişi.....	137
Fotoğraf 45: Silah Arkadaşları (1962) filminin afişi.....	137
Fotoğraf 46: Dikmen Yıldızı (1962) filminin afişi.....	137
Fotoğraf 47: Çanakkale Aslanları (1964) filminin afişi.....	137
Fotoğraf 48: Kocatepe'nin Üç Süvarisi (1964) filminin afişi.....	137
Fotoğraf 49: Bize Türk Derler (1964) filminin afişi.....	137
Fotoğraf 50: Yaralı Kartal (1965) filminin afişi.....	138
Fotoğraf 51: Bir Millet Uyanıyor (1965) filminin afişi.....	138
Fotoğraf 52: Kahramanlar Köyü (1966) filminin afişi.....	138
Fotoğraf 53: Kara Fatma (1966) filminin afişi.....	138
Fotoğraf 54: Ayyıldız Fedaileri (1966) filminin afişi.....	138
Fotoğraf 55: Atatürk'ün Fedaisi Topal Osman (1966) filminin afişi.....	138
Fotoğraf 56: İngiliz Kemal (1968) filminin afişi.....	139
Fotoğraf 57: Öldürmek Hakkımdır (1968) filminin afişi.....	139
Fotoğraf 58: Üç Namus Bekçisi (1969) filminin afişi.....	139
Fotoğraf 59: Ahmet Çavuş (1972) filminin afişi.....	139
Fotoğraf 60: Aşkın Zaferi (1973) filminin afişi.....	139
Fotoğraf 61: Tek Kollu Kahraman (1973) filminin afişi.....	139
Fotoğraf 62: Kahramanlar (1974) filminin afişi.....	140
Fotoğraf 63: Kanlı Savaş (1974) filminin afişi.....	140
Fotoğraf 64: Reşo (1974) filminin afişi.....	140
Fotoğraf 65: Küçük Ağa (1983) filminin afişi.....	140
Fotoğraf 66: Sahibini Arayan Madalya (1989) filminin afişi.....	140
Fotoğraf 67: Ateş Üstünde Yürümek (1991) filminin afişi.....	140
Fotoğraf 68: Abdülhamit Düşerken (2003) filminin afişi.....	141
Fotoğraf 69: Son Osmanlı Yandım Ali (2007) filminin afişi.....	141
Fotoğraf 70: Son Buluşma (2008) filminin afişi.....	141
Fotoğraf 71: Kubilay (2009) filminin afişi.....	141
Fotoğraf 72: Sarı Zeybek (1993) filminin afişi.....	141
Fotoğraf 73: Cumhuriyet (1998) filminin afişi.....	141
Fotoğraf 74: Latife Hanım (2006) filminin afişi.....	142
Fotoğraf 75: Mustafa (2008) filminin afişi.....	142
Fotoğraf 76: Veda (2008) filminin afişi.....	142
Fotoğraf 77: Dersimiz Atatürk (2010) filminin afişi.....	142

TABLolar DİZİNİ

Tablo1. Kurtuluş Savaşı Filmleri Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

Tablo.2. Atatürk Filmleri..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÖNSÖZ

On dokuzuncu yüzyıl sonları ile yirminci yüzyılın ilk çeyreği Türk ulusunun en zor ve en sıkıntılı dönemi olmuştur. Bu süreç içerisinde savaşlar, antlaşmalar, yenilgiler, değişim hareketleri ve çöküşü önlemek için ortaya çıkan akımlar birbirini izlemiştir. Ancak bütün yapılanlara rağmen köklü bir yenilenme gerçekleştirilemedi. Birinci Dünya Savaşı'nın yenilgiyle sonuçlanması üzerine, Osmanlı Devleti tarihe karıştı ve Ulu Önder Atatürk liderliğinde Türkiye Cumhuriyeti kuruldu.

Ancak genç ve dinamik Cumhuriyet'in kurulabilmesi için Türk ulusunun Kurtuluş Savaşı'nı kazanması gerekiyordu. Mondros Mütarekesi'nden sonra ülkenin savunmasız kalması, işgallere karşı gelememesine neden olmuştu. Bu gelişmeler üzerine Türk ulusu, tarihin de yaşadığı her zor ve bunalımlı dönemde olduğu gibi” Kendi istiklalini yine kendi azim ve kararı ile kurtarmak ”amacıyla harekete geçti. Yerel direniş teşkilatları olan Müdâfa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetleri kuruldu. Böylece Kuvayı Milliye ruhu ortaya çıktı. Bu anlayış Milli Mücadele'nin temelini oluşturdu. Gücünü ulusunun benliğinden alan Milli Mücadele, kendi doğal liderini ortaya çıkardı. Büyük kurtarıcı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün etrafında kenetlenen Türk ulusu, bir ölüm kalım savaşından sonra zafere ulaştı.

Türk milletinin elde ettiği bu başarılar sinemacılar içinde önemli bir fırsattı. Özellikle Türk milletinin kahramanlığı üzerine şekillendirilen birçok sinema filmi çekilmişti. Çekilen bu filmler hakkında bu güne kadar geniş kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilmemişti. Bu amaçla Birinci Dünya Savaşı, Türk Kurtuluş Savaşı (Milli Mücadele Dönemi) ve Atatürk konulu filmler hakkında kaynak taraması yapıldı. Bu konular ile ilgili olarak, film eleştirmenlerinin değerlendirmeleri, çekilen bu filmlerle ilgili gazete haberleri ve filmler kapsamlı bir şekilde incelendi.

Çalışmanın giriş kısmı Dünya Sinema tarihinden bilgileri içermektedir. Birinci bölümde, 19. yüzyıldan günümüze kadar Türk Sinema tarihi yer almaktadır. İkinci bölümde Milli Mücadele dönemi Türk Sineması örneklerine, Üçüncü bölümde ise son dönem çekilen Atatürk filmlerine, filmlerle ilgili gazete haberlerine ve eleştirilere yer verildi.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında, bu konuyu seçmemde yol gösteren, çalışmam süresince her türlü yardımı yapan danışman hocam Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Başkanı Sayın Prof. Dr. Selami Kılıç'a teşekkürü bir borç bilirim. Bununla beraber çok değerli fikirleriyle çalışmamıza yol gösterici olan

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Cemil Kutlu ve Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Yavuz Özdemir'e ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam boyunca her türlü desteğini gösteren eşim Alperen Kayserili'ye teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum - 2011

Serap (Kurt) KAYSERİLİ

GİRİŞ

Dünya'daki sinema izleyicisinin, tarih konulu filmlerle ilişkisi, sinemanın ortaya çıkış tarihine yani "bir görüntüyü perdeye yansıtma yeteneğine sahip olunan 18. yüzyıla kadar gider"¹. Sinemacılıkta tarihi film ayrımı ise sinema ve tarih ilişkileri analizleri için 1970'li yıllarda, sinemaların konularına göre çeşitli başlıklar getirerek, filmlerin kategorilere ayrılması ile ortaya çıkmıştır. Gerçekte yaşanmış olan ayrıntıyı yeniden canlandırma filmleri, kurgu filmleri, öyküleştireilmiş yeniden canlandırma filmleri, büyük gösteri filmleri, aktüalite biçiminde sonradan düzenlenmiş filmler, gelecekte olabilecekleri konu edinen tarihsel filmler, güncel bir konu üstüne karmaşa filmler. Bu şekilde konularına göre ayrılmış birçok tarihsel konulu film bulunmaktadır. Bu sayede, dünya sinema tarihinde, tarih konulu filmlerin dikkat çekmesi için gruplandırma yapılmıştır².

Tarihi filmler, önemli gelişimini ilk defa Birinci Dünya Savaşı öncesinde, İtalya'da gerçekleştirdi. Eski Roma İmparatorluğu'nun ayakta duran büyük yapıları, tarihi anıtları, bilimi, mitolojisi ve tarihi hazinesi ile İtalya'nın sinemaya çok yatkın ortamı, tarihsel filmlerin birbiri ardına çevrilmesine ortam sağladı. Böylelikle sinemanın ilk uzun filmleri, ilk üstün yapıtları ortaya çıktı. Bunlar, Roma tarihinin olaylarını ele alıp işleyen, ortaya birtakım tarihsel kişileri çıkararak, göz alıcı süslemeler, değişik giysiler, kalabalık figüranlar kullanan filmlerdi. Bu filmlerin izleyicilerce çok tutulması, İtalya'daki tarihsel film yapımının hızlandığı gibi başka ülkelerde de yayılmasını sağlamıştır.

Sinema ortak bilinç oluştururken bunu iki aşamada yapar. Öncelikle toplumda egemen olan, o toplumun o dönemdeki ekonomik, toplumsal kültürel oluşumundan kaynaklanan bir dizi veriden, simgeden, işaretten yola çıkar. Tüm bu veri, simge, işaretler dizgisinin ve bütünü o toplumun egemen olan ideolojiden kaynaklandığını ve ideolojiyi yarattığını söylemeye bile gerek yok. Ama bu var olan değerlerden yola çıkan sinema, tüm bu değerleri, kendi potasında yoğurur, biçimlendirir, yani karışım halinde geniş izleyici kitlelerine sunar. Böylece belli bir ortak (toplumsal) bilincin biçimlendirilmesinde, somutlaştırılmasında, etkinliğini toplum ölçüsünde sürdürmesinde önemli bir işlev yüklenir³.

Tarih konulu filmler önemli ölçüde ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerlemede sinemanın, yani görsel sanatların tarih eğitiminde kullanılması ile bir nevi tarihe tanıklık etme imkânı bulunmuştur. Cumhuriyetle birlikte özgürlük ortamı da buna destek olmuştur.

¹ Oğuz Makal, *Sinemada Tarihin Görüntüsü*, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.36.

² Nijat Özön, *Sinema Sanatına Giriş*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2006, s.207

³ Özlem Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı ve Türk Tarihinin Temsili*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005, s.26.

Cumhuriyet, her şeyden önce imparatorluktan bir ulus devlete, halkı da imparatorluk tebaasından bir ulus yurttaşına, cumhuriyet bireyine dönüştürmenin de hikâyesidir. Milli Mücadele sonrasında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, imparatorluktan ve bunun düşüncelerinden ayrılarak, hedefi muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak olan bir ulus devlet biçimini almıştı. Her şeyden önce rejim kendi dayanaklarını sağlamlaştırmak zorunluluğu hissetmiştir. Cumhuriyetten sonra devletin ve onun sürekliliğini sağlayacak olan toplumun, ulusal ve laik bir yörüngeye oturtulabilmesi için, topluma biçim vermenin en etkili aracı olan eğitimde de köklü bir değişim kaçınılmaz olarak görülmüştü. Atatürk, kurduğu Cumhuriyet'i gençliğe emanet ederken, gençliğin bu görevi yerine getirebilmesi, fikir ve bilgi olarak donanımlı kılınması için eğitime ağırlık vermiştir. Şüphesiz eğitimin bu rolü gerçekleştirmesinde tarih önemli bir yere sahiptir. Çünkü tarih, her türlü ideolojik devlet veya rejim için meşruluk kazanmada önem arz etmekte idi⁴. "Ne Mutlu Türk'üm Diyene" özdeyişindeki anlama uygun, Türkiye Cumhuriyeti'ne tebaa değil vatandaşlık bağı ile bağlı olabilmek, bizi toplumdaki alt kültürleri Türkiye Cumhuriyeti'nin milli toplum yapısının zenginliği olarak algılama noktasına götürür ki, zaten tarihin tespit ettiği doğru da budur⁵. Ortak bilinci oluşturmada etkili bir araç olan sinemanın tarihe karşı sorumluluğu olması düşünülebilir. Bilinen tarihsel gerçekler, sinemasal gerçeklik içinde sunulmalıdır. Sinema ele aldığı tarihsel gerçekliği kısa bir süre içinde sunarken hızlı bir şekilde mesajını geniş kitlelere vermektedir. Bunu yaparken de sinemanın tarih öğretmek gibi didaktik bir yönü olmamalıdır⁶.

Tarihi süreçler içinde birçok devleti ve birçok savaşı konu edinen filmler çekilmiştir. Bu süreçte insanoğlu için en önemli yıkımlardan birisi de Birinci Dünya Savaşı'dır. Tabii ki bu büyük olay sinema dünyası içinde kaçınılmaz bir fırsat olarak kullanılacaktı. Normal olarak dünya sinemasında da özellikle Birinci Dünya Savaşı'nı konu olarak alan filmler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de, Ernest Raymonds'un, İngiltere'nin 1922 yılında en çok satan kitabı olan Gallipoli (Gelibolu)'nin kitap olarak basıldıktan bir yıl sonra film olarak çekilmesidir⁷. Bunun yanında Çanakkale Destanını konu olarak alan filmlerden birisi de 1981 yılında yayınlanmış olan Peter Weirs'in, Gallipoli adlı belgesel filmidir. Bu belgesel film G.E.W adıyla yayınlanmış ve filmde hem Anzak gazileri ile röportajlar yapılmış hem de Anzakların resmi tarihi ile paralel olan benzer açıklamalar yapılmıştır⁸.

⁴ Ramazan Kaya, Yavuz Özdemir, Ufuk Şimşek, "Genç Cumhuriyet ve Oluşturmaya Çalışılan Tarih Bilinci", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:9, Erzurum 2004, s.274.

⁵ Cemil Kutlu, "Türkiye Cumhuriyeti ve İç Bakış", *Atatürk Dergisi*, C:3, Sayı:1, Erzurum 2000, s.69.

⁶ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.27.

⁷ Andrew Kelly, *Cinema and the Great War*, Routledge, London 1997, s.74.

⁸ Jenny Macleod, *Gallipoli Making History*, Frank Cass, London 2004, s.36.

Sinema, ortaya çıkışının ilk yirmi yılında büyük bir gelişim göstermiştir. 1895'te yenilik olarak görüldüğü halde 1915'te artık yerleşik bir endüstri haline gelmiştir. Çekilen ilk filmler, bir dakika uzunluğunda ve çoğunlukla tek bir çekimden oluşan hareketli şipşaklardan oluşmaktaydı. Fakat 1905 yılına gelindiğinde filmler beş ile on dakika arası uzunluğa ulaşmışlardır.⁹

Fotoğraf makinesi icat edilmemiş olsaydı, elbette ki sinema da olamazdı. Ama fotoğraftan sinemaya atlamak, gerçek bir ilerleme gerçek bir hamle olarak değerlendirilmektedir.

Sinema ilk devirlerde on altı, sonraları yirmi dört fotoğrafı bir saniyede gözlerimizin önünden geçirerek hareketi sağlamak temeline dayanıyordu. Çünkü insanda görme hassasiyetinin bir kısmını teşkil eden, gözün retina tabakasındaki silinme müddeti, bu kadar kısadır. Saniyede yirmi dört hayal retinaya aksederse, artık o hayaller silinmeden bir yenisi gelmiş olacağından, biz fotoğrafları hareket halinde görürüz. Aslında bu görme işine ait bir gecikme, gözümüzün bir kusurudur. Ucunda ateş bulunan bir değneği hızla ilerletirsek, ateş bir nokta olduğu halde, biz onu ateşten bir çizgi gibi görürüz. Çizgi olmadığını bildiğimiz halde, gördüğümüz şey, ışıktan bir çizgidir. Bu sebepten sinema, bir göz aldanmasından başka bir şey değildir.¹⁰

Fitton ve Dr. Paris ise 1825'te Thaumotrope'ü yaptılar. Bu alet önünde ve arkasında birer resim bulunan basit bir karton daireden ibaretti ki, çarçabuk ters yüz edilecek şekilde döndürülürse resimler üst üste görünüyordu.¹¹ Aslında bu çok basit görünen gelişmeler sinemanın başlangıcı olarak kabul edilmekteydi.

Pek çok ulus, hareketli resimler buluşunu kendisine mal etmek ister; fakat sinemanın diğer birçok yenilik gibi kesin bir ortaya çıkış anı yoktur ve doğumunu tek bir ülke ya da kişiye borçlu değildir. Aslında sinemanın kökeninin, on altıncı yüzyılda İtalyanların karanlık kutu deneylerine, on dokuzuncu yüzyılın çeşitli optik oyuncakları gibi değişik kaynaklara, diyaroma ve panorama gibi pek çok görsel gösteri uygulamalarına kadar uzandığı düşünülebilir. On dokuzuncu yüzyılın son on yılında ise, hareket eden görüntüleri bir perdeye yansıtmaya yönelik çabalar giderek yoğunlaştı ve Birleşik Devletlerde Edison; Fransa'da Lumiere kardeşler; Almanya'da Max Skladonowsky; Büyük Britanya'da William Friese, Grene gibi mucitler, ilk hareketli resimleri sunarak izleyicileri şaşkınlık içinde bıraktılar.¹²

⁹ Geoffrey Nowell – Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, (Çev: Ahmet Fethi), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003, s.30.

¹⁰ Zahir Güvemli, *Sinema Tarihi*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1960, s.5.

¹¹ Güvemli, *Sinema Tarihi*, s.6.

¹² Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.30.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Thomas Edison'un *kinetoscope* aracılığıyla çektiği *The Execution of Queen Mary/ Kraliçe Mary'nin İdamı* 1895 yılına rastlamaktadır. Aynı şekilde Auguste ve Louis Lumierre Kardeşlerin *cinématograph*'ı, Mart 1895'te çekilen *La sortie des usines Lumière/ İşçilerin Lumierre Fabrikasından Çıkışı* adlı belgesel filmiyle dünya sinema tarihinde bir dönüm noktasını simgelemektedir.¹³ Edison ve Lumierre kardeşler yapmış oldukları bu çalışmalar ve çekimler sayesinde aynı tarihte ve aynı sisteme göre sinemayı icat etmiş bulunuyorlardı.¹⁴

Amerikalı mucit Thomas Edison'un (1847-1931) 1891'de; film çekme kamerası ve çekilen filmi perdede göstermek için projeksiyon cihazı yapmasını, 1894 yılında Paris'te bir film çekme ve çekilen filmi perdede göstermesi izler. Edison'un yaptığı kamera film çekiyor, fakat Edison'un yaptığı projeksiyon bu filmi büyük bir perdede gösteremiyordu. Film, mercekle takılmış bir delikten tek bir kişinin bakması ile seyrediliyordu.¹⁵ (Fotoğraf 1)

İlk hareketli görüntüleri sunduğuna inanılan Auguste ve Louis Lumierre'nin bir fotoğraf malzemeleri fabrikası vardı ve boş zamanlarında "Cinematographe" adını verdikleri kamerayı tasarlamak üzere deneyler yapıyorlardı. Bu kamera ilk kez 22 Mart 1895'te, Societe' d'Encouragement al'industrie Nationale'nin bir toplantısında tanıtıldı. Prestij kazanmalarını sağlayan bu itibarlı çıkışın ardından Lumierre kardeşler kameralarını bilimsel kongreler ve konferanslarda sergileyerek bilimsel bir alet olarak tanıtmaya devam ettiler.¹⁶ Louis Lumierre, ilk kısa filmleri kendisi çekmiştir.¹⁷ Lumierre Kardeşler 1895 yılında *Repas de bébé/ Bebeğin Kahvaltısı* filmini gösterime sunduklarında, seyirciyi hayran bırakan şey, Lumierre ve bebeğe yemek yediren karısını sabit bir kamerayla mekânsal olarak hareket etmeyen bir çerçeve içinde görmüş olmaları değildi. Seyirciyi hayran bırakan şey daha çok, gerçekliğin zaman ve mekânsal hareketliliğini günlük hayatta sahip oldukları doğal algılarına uygun biçimde seyredebilmeleri, tiyatro sahnesinden farklı olarak kahvaltılık masasının arkasındaki kıpırdayan yaprakların, yani gerçekliğin hareketinin kesintisiz bir zamansal süreklilik olarak tekrar edilebildiğinin farkına varmalarıydı.¹⁸

Birkaç amatör ön gösteriden sonra Lumierre kardeşler 28 Aralık 1895'te Paris'te "Boulevard Capucines-Grand Cafe" de profesyonel bir gösteri düzenleyerek seyircilere ilk

¹³ Özde Çeliktemel Thomen, "Osmanlı İmparatorluğunda Sinema ve Propaganda (1908-1922)", *Online International Journal Of Communication Studies*, Vol:2, London 2010, s.4.

¹⁴ Âlim Şerif Onaran, *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981, s.5

¹⁵ Metin Erksan, *Sinemanın 100. Yılı, Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, Edt: Murat Dinçer, Doruk Yayıncılık, Ankara 1996, s.155.

¹⁶ Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.31.

¹⁷ Alev Demirbilek (İdrisoğlu), *Dünya Sinema Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sinema Bölümü Ders Notları, İstanbul 1993, s.14.

¹⁸ Rıdvan Şentürk, "Film Gerçeklik ve Bilinç", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:7, Sayı:13, İstanbul 2008, s.162.

yaptıkları film olan *Lumierre Fabrikasından Çıkış* ve sonra yaptıkları filmlerden biri olan *Trenin Gar'a Girişi* isimli filmleri gösterirler. Bu tarih, sinemanın doğum tarihidir.¹⁹

Louis Lumierre, on kadar film çeken ve oynatan usta yetiştirerek bunları çeşitli ülkelere gönderdi. Bugün “Cinema, Cine, Kino” gibi kelimelerin türediği sinematograf adını dünyaya duyurdu. İngiltere kralı, Avusturya kraliyet ailesi ve Rus Çar'ı bu yeni aleti görmek istediler. Kısa zamanda sinematograf Amerika'da da başarı kazandı. Bu işe sermaye yatırımlar çoğaldı. Fransa'da Melies, Goumont, Pathe gibi öteden beri bu işle uğraşanlar, yeni icadı benimsediler. 1896 yılı sonundan itibaren, sinematograf makinesi, laboratuvarlarda denenilen bir alet olmaktan çıkarak dünya ticaretinin önemli bir malı haline geldi. Önce, sinema makinesi sanayi kuruldu, ardından sinema sanayi dediğimiz asıl sanat gelişti²⁰. (Fotoğraf 2)

Fransa'da ilk önemli konulu filmler Melies'in ve Zecca'nın eserleriyle birlikte ortaya çıkmıştır. Melies, Lumierre kardeşlerin buluşuna gönülden bağlanan bir sinemacı oldu. Melies'in ilk filmleri, kısa aktüalite filmleri dışında, tiyatrodan esinlenen kısa güldürü filmleri olmuştur. Melies'in kendini sürekli biçimde yenileyen bir sinema adamı olarak sinemaya birçok teknik buluşlar kazandırdığı da burada anılmalıdır. Bunlar arasında özellikle bazı “kaydırma” (travelling) girişimleriyle, “bindirme” (surimpression), “çoklu çevirim” (expositions multiples) gibi ilginç deneyler ve daha birçok yenilikler vardır.

Fransa'da ilk kez stüdyo film yapımı yönetiminin Melies tarafından uygulandığı bir gerçektir.²¹ Kamera önünde olup biten olayın mekânın sinematografik olarak manipüle edildiği halde, Melies'in filmleri bir sahnede oynanıyormuş gibi sunulduğu için bu 1907 öncesi döneme ait kurgusal birçok filmin ortak özelliğiydi. 1907'de yazdığı bir makalede Melies, kendi stüdyosunun çekim alanının “tümüyle tiyatroya benzer biçimde inşa edildiğini ve gizli kapakları, sahne girişleri ve dikey destekleriyle” bir tiyatro sahnesini anımsattığını övünerek anlatıyordu.²² Rotha ise film hakkında şöyle bir tanım yapmaktaydı “*Film temel olarak gözleme dayalı bir sanattır. Doğru gözlem ise yalnızca birinci elden yapılır.*”²³ Aslında 1896 ile 1912 yılları arasında sinema tam anlamıyla ekonomik değere sahip bir sanat olma yönünde evrim geçirmekteydi ve bu dönemin sonunda ise uzun metrajlı filmler ortaya çıkmaya başlamıştı.²⁴

¹⁹ Erksan, *Sinemanın 100. Yılı*, s.156.

²⁰ Güvemli, *Sinema Tarihi*, s.10.

²¹ Onaran, *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*, s.6.

²² Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.36.

²³ Paul Rotha, *Sinemanın Öyküsü*, (Çev: İbrahim Şener), İzdüşüm Yayıncılık, İstanbul 2000, s.27.

²⁴ James Monaca, *Bir Film Nasıl Okunur? Sinema Medya ve Multimedya Dünyası*, (Çev: Ertan Yılmaz), Oğlak Yayınları, İstanbul 2002, s.220.

1920'lerin sonunda sinema bir devrim yaşadı. Sinema da, ilkin 1889'da Edison'un laboratuvarlarında birkaç kelime söylenir gibi olmuştu. Hatta daha önce, perde arkasına yerleştirilmiş kişilerin konuşmalarıyla filmler seslendirilmek istenmişti. Yine perde arkasına fonograf yerleştirilerek şarkılı film denemeleri çoktan yapılmıştı. Hatta fonografla söylenen sözlerin perdedeki ağız ve ses hareketlerine zaman bakımından uydurulması bile sağlanmıştı. Bütün bu denemelere rağmen sinema hâlâ sessizdi (1927).²⁵

İlk dönemlerde, teknik yetersizliklerden ötürü ses unsurunun kullanılamaması büyük bir eksiklikti. Bu eksiklik sinemanın en önemli özelliği olan “gerçeklik” duygusunu oldukça zedeliyordu. Tiyatro kökenli oyuncuların çekim sırasında konsantrasyonlarını sağlayabilmek için müzik kullanımı filmlerin gösterimleri sırasında dramatik yapıya uygun melodilerin çalınmasını getirmişti.

1910'da Fransa'nın o dönemlerdeki iki büyük yapımevinden biri olan Goumant, “Kronofon” adı verilen sesli sinema sistemini Bilim Akademisi'ne gösterdi. Bu sistemde, görüntü, film, ses ise plak üzerine kaydediliyor ve senkron, elektrikli bir sistemle sağlanıyordu.1912'den başlayarak Goumont bu sistemle halka açık gösteriler yaptı. Sesli sinemanın ilk önemli örnekleri olarak King Vidor'un, *Halelujoh- 1929/ABD*, Welter Ruttmann'ın *Dünya Ezgisi 1929/Almanya*, Ernst Lubitsch'in *Aşk Cenneti-1929/Almanya*, *Üç Maske – 1929/Fransa*, Levis Milestone'un *Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok-1930/ABD* adlı filmlerini sayabiliriz.²⁶

Amerika'da sesli filme baktığımızda eleştirmenlerin ve halkın büyük ilgisini toplayan denemeden sonra dünya sinema tarihine ilk sesli film olarak geçen (1927) “The Jazz Singer” adlı film çekildi.²⁷ Yüzde yüz ilk sesli film 1929'da çevrilmiş olan “New York Işıkları”(Lights of New-York) idi.

İngiliz sinemasının ilk sesli filmi ise ünlü gerilim filmleri ustası Hitchcock'un “Blockmoil-1929” adlı eseri oldu. Bu film Hitchcock'un, *Murder-1939* ve Anthony Asguith'in *A Cottoge on Dortmund – 1930*'da izledi. 1930'lardaki önemli olaylardan biride John Grierson'un öncülüğünde İngiliz belgesel sinemasının doğuşu idi.

Sovyetlerin dünyanın en önemli sinemalarından birine sahip olduklarından da kuşku yoktur. 1920'ler ve 1930'larda Diziga Vertov, Einstein, Pudovkin ve Dovçenko dördlüsü ile sinema sanatının kimi temellerini atan bu sinema, çeşitli nedenlerden dolayı uzun yıllar yattığı kış uykusundan uyandı ve yeniden dünya üzerinde dikkatle izlenen, üst üste sürprizler yapan,

²⁵Güvemli, *Sinema Tarihi*, s.110.

²⁶Demirbilek, *Dünya Sinema Tarihi*, s.76-77

²⁷ Güvemli, *Sinema Tarihi*, s.111- 126

ödülleri alıp götürün sinema sanatının yenileme olanaklarını içinde barındıran bir sinema oldu.²⁸ Sovyet Rusya’da sesli döneme 1930’dan sonra geçildi. Kurgu kuramcılarının büyük bir kısmı sesli sinemaya ayak uyduramazken Nikolay Ekk, Sergey Yutkieviç, Fredric Ermler, Sergey ve George Vasilaev gibi genç sinemacılar sesli sinemaya kolaylıkla uyum sağlayıp başarılı örnekler vermiştir. Bu yeniliğe mükemmel şekilde uyum gösteren insan Eisenstein olmuştur. Eisenstein ünlü Sovyet yönetmeni Yurtkieviç’in, küçük film parçalarını çoğalttı ve bu donuk resimleri orijinal senaryosuna sadık kalarak montajladı (Beyin Çayır).)

İlk defa 1926’da Flaherty’nin “Maona” adlı filmi için “Belgesel” tanımını kullanan Grierson, 1928’de eğitim ve propaganda filmleri için fon ayrılmasını sağladı. İngiliz Belgesel Sineması bütün dünyayı etkileyerek belgeselin bir tür olarak sinemaya girmesini sağladı. İngiliz belgesel sineması, bütün dünyayı etkileyerek belgeselin bir tür olarak sinema dünyasına girmesini sağladı. Eisenstein’in ilk sesli filmi 1938’de çektiği “Aleksandr Neusky”dir.²⁹ (Fotoğraf 3)

Filmde müzik ve dans geniş yer kaplıyordu.³⁰ 1930’lar aynı zamanda renkli sinemaya geçiş dönemi oldu. Üç temel renk kullanımına dayanan *tenchnicalar* adıyla bilinen renklendirme yöntemi ilk kez Walt Disney’in “Üç buçuk Domuz” adlı çizgi filmde kullanıldı. Disney’in ilk uzun metrajlı renkli filmi 1937’de tamamladığı “Pamuk Prens ve Yedi Cüceler” dir. Renkli film 1940’lara kadar ticari olarak kullanılmadıysa da deneysel çalışmalar yapıldı. Renk çalışmalarında yeterlilik 1930’larda başladı, fakat uzun yıllar her şeyi gereğinden fazla süsleme ana sorun oldu. Rengin güzellik duygusu verdiği kabul edilirse, tarihi filmlerde ve müzikallerde renk yerini bulmuştur.³¹

İkinci Dünya Savaşı’nda, sinema dünyası büyük bir durgunluk yaşadı. Genellikle savaşı değişik yönleriyle tanıtmaya ve cephedeki ordulara moral vermeyi amaçlayan filmler çekildi. Dönemin başlıca önemli filmleri A.B.D.’de Frank Copra’nın “Neden Savaşıyoruz” adlı belgesel propaganda dizisi, Orsan Walles’in bir basın kralının yaşamı üzerine kurulu başyapıtı “Yurttaş Cane” ve John Ford’un “Gazap Üzümleri” ve Toy Gornet’in “Postacı Kapıyı İki Defa Çalar”³² adlı yapıtlarıydı. (Fotoğraf 4)

İngiltere’de aynı dönemde Noel Coward’ın senaryosunu yazdığı “Kısa Görüşme ve Denizler Hâkimi” gösterime girdi. S.S.C.B.’de Eisenstein, Aleksandr Nevski ve Korkunç İvan’ı, Sergey ve George ise Vasilaev Çopayev’i çektiler. Savaşla birlikte Sovyetler Birliği,

²⁸Atilla Dorsay, *Yönetmenler Filmler Ülkeler II*, Varlık Yayınları, İstanbul 1988, s.227.

²⁹Demirbilek, *Dünya Sinema Tarihi*, s.81-82.

³⁰Güvemli, *Sinema Tarihi*, s.190.

³¹Gülseren Güçhan, *Tür Sineması Görüntü ve İdeoloji*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1999, s.45.

³²Levan Ponos Dabağyan, *Zaman Tünelinde Tüm Yönleriyle Sinema Dünyası*, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004, s.217-218.

kuşu kuramcılarıyla yaşadığı parlak devri gerilerde bıraktı. Sovyet halkına o dönemdeki ideolojiye yönelik olarak çekilen filmler izletildi. Diğer Avrupa ülkeleri arasında sadece Danimarka ve İsveç sinemasında dikkati çeken çalışmalar yapıldı. Yugoslavya, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya savaşı en şiddetli şekilde yaşayan ülkelerdi. Başlangıç yıllarından beri herhangi bir atılımın yapılmadığı bu ülkelerde savaşla birlikte sinema işleyişi neredeyse tamamen yok oldu. Ancak 1950'lerden itibaren sinema okullarının açılması, devlet stüdyolarının kurulması ve sinema ile ilgili yasal düzenlemeler yapılması bu çalışmaların ülkeleri dışında da tanınmasını sağladı.

1945'den itibaren dünya sinemasında aşama aşama gerçekleşen değişiklikler oldu. 1930'larda dünya sinemasına aniden yüklenen sese geçişe benzer başka bir olay yoktu.³³

Modern sinema, birçok bakımdan önceki dönemlerin sinemasından ayrılmaktadır. Avrupa sinemasındaki en önemli olay, 1958 ve 1959'da Claude Chabral, Francois'deki Truffault, Jean-Luc Godart ve Alain Resnais'in art arda gelen uzun metrajlı filmleriyle Fransız yeni dalgası Nouvelle Vague ani patlamasıydı. 1960'ların başında ise yeni dalga, Fransız film endüstrisinin kalbi ve ruhu haline geldi. Sonra yeni dalga film yönetmenleri, uluslararası film yapımı piyasasına girmeye başladılar. 1965'de Truffaut İngiltere'ye giderek Hollywood Universal Pictures için Fahrenheit 451'i "Değişen Dünyanın İnsanları" yaptı.³⁴

Diğer taraftan Doğu Avrupa Sineması da 1960'larda bir Rönesans yaşamaktaydı. Dünyadaki hızlı tarihsel gelişmeler sinemanın da yönünü belirlemekte idi. 1959'lardaki Küba Devrimi, bütün Latin Amerika'da özellikle Brezilya'da yeni sinemanın gelişmesine hız verdi. Kökeni epeyce gerilere giden ama 1960'dan sonraki on yıllarda giderek daha fazla önem kazanan başka bir gelişme de, birbirleriyle rekabet eden kitle iletişim araçlarının, özellikle televizyonun gelişmesi idi.³⁵ Bu gelişmeler sayesinde sinema dünyasında yeni bir dönem yaşanmaya başlamıştır.

İngiltere'de etkili gerçekçiliği ile dikkati çeken savaş dönemi belgesellerinin ardından kültürel açıdan tutucu bir sinema egemen oldu. Bu tutucu tavır 1960'larda birçok yönetmenin bu ülkede film çekmesine neden oldu. 1970'lerin bol efektli filmlerinin bir bölümü İngiltere'de çekildi. 1980'lerde ise özerk televizyon kanalı Channel Four'un bağımsız yönetmenlere film yaptırması sonucunda küçük bütçeli, ama son derece kaliteli filmler üretildi. Bu gelişmeler sayesinde sinema daha özgür ve daha modern bir yapıya kavuşmaya başlamıştır.

³³Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.525.

³⁴Esra Biryıldız, *Sinemada Akımlar*, Beta Yayınları, Kırklareli 2002, s.93.

³⁵Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.526.

BİRİNCİ BÖLÜM

ONDOKUZUNCU YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE KADAR TÜRK SINEMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Kuşkusuz her ülkenin sinema tarihi vardır ve bu tarih elbette ki belgeler sayesinde ortaya çıkarılır. O yıllardaki adıyla “sinematograf”ın yani sinemanın dünya üzerindeki resmi tarihi, belgelere göre 22 Aralık 1895 olarak bilinir. Lumierre kardeşlerin 28 Aralık 1895’teki ilk genel gösterimi üzerine, İstanbul’un tanınmış fotoğrafçılarından Vafiodis bir mektupla kendilerine başvurmuş, bilgi istemiş ama bundan bir sonuç çıkmamıştı. 1896 yılının başlarında, Lumierre kardeşlerin, dünyanın dört bir yanına gönderdikleri alıcı yönetmenlerden biri olan Alexander Promio, Türkiye’ye gelip bazı sahneler çevirmişti. Hatta Promio, Venedik’teki ilk denemesinden sonra, sinema dilinde önemli bir öge olan *kaydırmayı* ikinci defa Haliç’te bir kayıkta denemişti. Alexander Promio, elinde kamerasıyla İstanbul’a çıkagelmeydi, belki de Türkler, tıpkı Gutenberg’in icadı olan matbaa gibi, sinemayla da asırlar sonra karşılaşacaktı. Promio, padişaktan alınan özel izinle İstanbul ve İzmir dolaylarında çok sayıda belgesel film çekti.³⁶ Lumierre’nin diğer alıcı yönetmenlerinden olan Felix Masguich, Francis Doublier, Charles Moisson, Perrigot gibi diğerleri de Rusya’ya giderken İstanbul’a da uğramışlardı.³⁷ Bu ziyaretler Türk halkının sinemaya daha fazla yakınlaşmasına sebep olmuştur. (Fotoğraf 5)

Eldeki sınırlı sayıdaki kaynaklara göre Türkiye’de ilk film gösterimlerinin Abdülhamit zamanında sarayda yapıldığı bilinmektedir (1896)³⁸ ve Bertrand isimli bir Fransız’ın bu görevi yerine getirdiği padişahın kızının hatırlarında anlatılmaktadır³⁹. İlk sinema gösteriminin Yıldız Sarayı’nda yapılmasına ve halkın sinemaya gösterdiği hoşgörüyü rağmen II. Abdülhamid, bu yeni icadın seyirci üzerindeki etkisinden rahatsız olmuş ve Fransızların İstanbul’da yerleşik bir sinema salonu açma girişimlerine müsaade etmemiştir⁴⁰.

Halka sinema gösterilmesi ise, bundan bir yıl sonra 1897’de, Romanya uyruklu bir Polonya Musevi’si olan Sigmund Weinberg eliyle ve kendisinin İstanbul temsilcisi olduğu Pathe Firması’nın filmleriyle Galatasaray Sempti’ndeki, Spaneck Birahanesi’nde gerçekleştirilmiştir. (Fotoğraf 6) Spaneck’te ilk gösterimler halkın beğenini kazanınca Weinberg, bu gösterimlerin İstanbul yakasında da gösterilmesi için Şehzadebaşı’nda Fevziye Kıraathanesi’ni de kiraladı. İlk gösterilen filmler arasında, Pathe’nin haber ve komedi filmleriyle Asta Nielsen’in “Sır” adlı dram filmi sayılabilir. O günlerde yayınlanan el

³⁶ *Türk Sinema Tarihi*, Erişim Tarihi: 14.02.2011, <http://www.arastiralim.com/tag/genel-kultur/page/6>

³⁷ Nijat Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1968, s.12.

³⁸ Onaran, *Muhsin Ertuğrul’un Sineması*, s.20.

³⁹ Ayşe Karaosmanoğlu, *Babam Abdülhamit*, Selis Yayınları, İstanbul 2007, s.9.

⁴⁰ Yalçın Lülecî, *Sinema ve Din: Türk Sineması Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, İstanbul 2007, s.32.

ilanlarında, Rigaden, Boireaue, Little Mouritz gibi güldürücülerin filmlerinin reklamları yapılmaktaydı. Sinemanın gördüğü rağbet üzerine, Beyoğlu'nda "Odeon Tiyatrosunda" gösterimde bulunduğu gibi, daha sonra 1908 yılında Tepebaşı'nda "Pathe Sineması" da yapıldı.⁴¹ Böylece Türkiye'de ilk özel sinema salonu açılmış ve 1914'te Kordonboyu'nda "Palas Sineması" onu takip etmiştir.⁴²

29 Ekim 1914'te Alman Amirali Wilhelm Anton Souchon komutasındaki Osmanlı Donanması, Rus kıyılarını ve gemilerini topa tutunca, Osmanlı Devleti' de I. Dünya Savaşı'na girmiş oldu. Savaşın resmen ilanı için on gün daha geçti ama bu sırada savaş karada ve denizde başlamıştı. Bu sırada yönetimi ellerinde bulunduranların başlıca kaygısı, aniden başlayan bu savaşa halkı alıştırmak ve ısındırmaktı. Bunun için bazı gösterişli davranışlara başvuruldu. Bunlardan birisi de savaşın resmen ilanından üç gün sonra (12 Kasım 1914) "Cihad-ı Ekber" ilanıydı. İkinci olay yine aynı gün, Ayastefanos yani bugünkü adıyla Yeşilköy'de ki bir Rus anıtının yıkılmasıydı.⁴³ (Fotoğraf 7)

Bu yapının Osmanlı İmparatorluğu için çok acı bir anısı vardı. Rumi 1293 yılına rastladığı için halkın 93 Harbi diye adlandırdığı 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın yenilgiyle sonuçlanması üzerine Ruslar ile Ayastefanos Antlaşması imzalanmış (03 Mart 1878) ve Ruslar İstanbul üzerine yürürlerken vardıkları en ileri nokta olan Ayastefanos' ta da bir zafer anıtı dikmek istemişlerdi. Anıtın yıkılacağı aylarca önce bilindiği için hazırlık yapılmış, hatta yıkılışının filme alınması için müttefik Avusturya-Macaristan'ın Başkenti Viyana'da yeni kurulan Sacha-Messter Gesellschaft adlı yapımeviyle anlaşmaya varılmıştı. Ancak savaşın patlak vermesiyle ulusal duygular öylesine körüklenmişti ki, bu olayın ne olursa olsun bir Türk eliyle aktarılması isteniyordu. Bunun üzerine bir araştırma yapıldı, daha önce sinema işlerinde çalışmış şimdi de yedek subay bulunan Fuat Uzkınay'ın bu iş için biçilmiş kaftan olduğuna karar verildi. Ne var ki Uzkınay göstericiyi çok kullanmış olduğu halde alıcıyı hiç kullanmamıştı. Bunun üzerine Sacha-Messter'in adamları Uzkınay 'a birkaç saat içinde alıcının nasıl kullanılacağını gösterdiler. Uzkınay, alıcıyı anıtın birkaç metre ötesine yerleştirdi. Böylelikle 14 Kasım 1914 Cumartesi günü "**Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı**" adlı 150 metrelik belgesel film ortaya çıktı.⁴⁴

14 Kasım 1914'te Fuat Uzkınay tarafından çekilen "Ayastefanos' ta ki Rus Abidesinin Yıkılışı" adlı siyah beyaz film birçok sinema tarihçisi tarafından Türk Sinemasının başlangıcı

⁴¹Onaran, *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*, s.21.

⁴²Levan Panas Dabağyan, *Zaman Tünelinde Tüm Yönleriyle Sinema Dünyası*, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004, s.53.

⁴³Şükran Kuyucak Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2010, s.9-10.

⁴⁴ *Türk Sinema Tarihi*, Erişim Tarihi: 14.02.2011

<http://www.kameraarkasi.org/yonetmenler/belgeseller/1914/ayastefanos.html>

olarak kabul edilmektedir.⁴⁵ Nurullah Tigin, bunu Türk filmciliğini başlatan aktüalite olarak görmüştür. Fakat bilindiği kadarıyla bu filmi gören olmamıştır.⁴⁶ Bu filmin akıbeti hakkında çeşitli yorumlar yapılmasına rağmen filmi hakkında kesin bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Ancak en fazla kabul gören yorum ise filmin 1941 yılında İstanbul'dan Ankara'ya nakledilirken, araçta bulunan diğer filmlerle karıştığı ve bu sırada kaybolduğudur. Tüm bunlara rağmen eldeki kayıtlar bu filmin çekilmiş olduğunu ispatladığı için çekilen ilk Türk filmi olarak kabul edilmektedir.⁴⁷

Enver Paşa, Berlin'deyken Alman ordu sinemasının çeşitli savaş cephelerinde çevirdiği filmleri seyretmiş, sinemanın halk kitleleri, hele okuma yazma bilmeyen halk kitleleri üzerindeki etkisini sezinlemişti. İstanbul'a döndüğünde ise Osmanlı ordusunda da bir sinema kolu kurulması gerekli çalışmaların başlatılmasını emretti. Böylelikle başında Weinberg'in bulunduğu, Uzkınay'ın da Weinberg'in yardımcısı olarak atandığı, yedek subaylığını yapmakta olan bazı sinema salonu sahiplerinin de alıcı yönetmeni olarak katıldıkları "Merkez Ordu Sinema Dairesi (MOSD)" kuruldu. Weinberg ve Uzkınay'ın dışında diğer görevliler ise Mazhar Talay ve Cemil Filmer'dir.⁴⁸ (Fotoğraf 8)

Merkez Ordu Sinema Dairesi'nin görevi ve işlevi şöyle tanımlanıyordu:

1. Cephelerde savaşan birliklerin harekâtıyla ilgili filmleri,
2. Önemli olaylarla ilgili filmleri,
3. Askeri fabrikaların çalışmalarıyla ilgili filmleri,
4. Müttefik ülkelerden gelen yeni silahların kullanılışıyla ilgili filmleri,
5. Manevralarla ilgili filmleri çekmek ve göstermektir.⁴⁹

Merkez Ordu Sinema Dairesi'nde çekilen filmlerin büyük çoğunluğu savaş konulu haber ve belgesel filmlerden oluşmaktadır.⁵⁰ "Anafartalar Muharebesi'nde İtilaf Ordularının Püskürtülmesi" (1915), "Çanakkale Muharebeleri" (1916) ve "Alman İmparatorunun Çanakkale'yi Ziyareti" (1917) Merkez Ordu Sinema Dairesi'nce yapılan belge filmlerden bazılarıdır.⁵¹ (Fotoğraf 9)

Müdafaa-i Milliye Cemiyeti adında yarı askeri bir kuruluş, gelir kaynaklarını artırmak amacıyla, film yapımına da başladı. Böylelikle, sonradan Türkiye'nin tanınmış gazete sahiplerinden biri olan yirmi yaşlarındaki Sedat Simavi'nin yönetmenliğinde ilk öykülü

⁴⁵ Serdar Öztürk, *Erken Cumhuriyet Döneminde Sinema Seyir Siyaset*, Elips Kitap, Ankara 2005, s.13.

⁴⁶ Özlem Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.28.

⁴⁷ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s.13.

⁴⁸ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.13.

⁴⁹ Giovanni Scognomillo, *Türk Sineması Tarihi*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2003, s.71.

⁵⁰ Özlem Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.30.

⁵¹ Hakan Aydın, "Sinemanın Taşrada Gelişim Süreci: Konya'da İlk Sinemalar ve Gösterilen Filmler (1910-1950)", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:19, Konya 2008, s.62.

filmlerimiz olan *Pençe* (1917) ile *Casus* (1917) meydana getirildi.⁵² *Pençe* Türk sinemasının ilk konulu filmi olması açısından önemli ve o günlerin toplum yapısı düşünüldüğünde, evlilik kurumunu sorgulaması bakımından dikkat çekicidir. Mehmet Rauf'un oyununa dayanan bu filmde evlilik kurumunun insanı bir pençe gibi kavradığı anlatılmakta, karşısına ise evlilik dışı aşk konulmaktadır. Simavi'nin aynı yıl gösterime giren ikinci filmi *Casus* filminin ise savaş sırasındaki bir casusluk hikâyesini konu edindiği bilinmektedir. Ancak tiyatro uyarlaması olup olmadığı konusunda kesin bilgi yoktur. *Pençe* ve *Casus* filmleri kayıp olduğu için filmler üzerine bir yorumda bulunamamaktayız.⁵³

Uzun metrajlı ilk Türk filmi, ilk gösterimden neredeyse yirmi yıl sonra yapıldı. Weinberg, 1916'da yine Ordu Film Merkezi (OFM) için *Himmat Ağa'nın İzdivacı*'nı çekmeye başladıysa da film Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar tamamlanamadı. Tamamlanan ilk uzun metrajlı filmler Milli Mücadele Cemiyeti tarafından yapılan filmlerdi.⁵⁴ Cemiyet adına yapılan ve daha çekim aşamasında ağır eleştiriler alan Alemdar Mustafa Paşa, Alemdar Vak'ası yahut Sultan Selim-i Salis Türk sinemasının ilk tarih konulu filmidir. Filmin daha seyredilmeden sert eleştiriler alması, o yıllardan itibaren tarihin sinemaya aktarılması konusundaki hassasiyetin boyutlarını göstermektedir.⁵⁵

1919 yılında yalnızca iki öykülü film çekildi. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın aynı adlı kitabından çekilen *Mürebbiye* ve Yusuf Ziya Ortaç'ın aynı adlı kitabından çekilen *Binnaz*'dır. Her iki filmin yönetmeni, Türk tiyatrosunun kuruluşunda büyük katkıları olan 62 yaşındaki "Ahmet Fehim" idi. *Mürebbiye* gösterime girdiğinde İstanbul işgal altındaydı. O dönem İstanbul'daki Fransız işgal kuvvetlerinin komutanı General Franchet, işgal ettikleri İstanbul'un sinemalarında, şehvet düşkünü, düşük ahlaklı bir Fransız'ı mürebbiye olarak görmekten çok rahatsız olmuş ve "Fransızlar küçük düşürülüyor" gerekçesiyle filmin gösterilmesini yasaklamıştır. *Binnaz* ise, Osmanlı Devletinde ilk defa bir göbek dansının beyaz perdede görüldüğü filmidir.⁵⁶ *Mürebbiye* Türk sinema tarihinde Cumhuriyet öncesi ilk sansür alan film olarak kabul edilmektedir, Cumhuriyet döneminde ise ilk sansür ise *La-Garçonne* (Erkek Kız) isimli bir Fransız filmi olur. Film, içerdiği çıplak sahnelerden dolayı müstehcen bulunarak yasaklanmıştır. Buna karşın yasağın Ankara'da geçerli olmaması,

⁵² Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.14.

⁵³ Levent Yılmazok, *Türk Sinemasının Ulusal: Karakterini Etkileyen Ögeler ve Seyirci-Sinema İlişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-TV Ana Sanat Dalı İstanbul 2007, s.22

⁵⁴ Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.740.

⁵⁵ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.31.

⁵⁶ Lüleci, *Sinema ve Din.....*, s.35.

İstanbul'a da etki etmiş, film bir süre sonra burada hatta diğer şehirlerde gösterime girmiştir.⁵⁷ (Fotoğraf 10)

OFM ve onun desteklediği Müdafaa-i Milliye Cemiyetinin elindeki araç ve gereçler İstanbul'u işgal etmiş bulunan düşman ordularının eline geçmesin diye kurulmuş olan Mâlûlin-î Guzat (Malûl Gaziler) Cemiyetine aktarılmıştır (1919). Cemiyetin Divan Yolu'ndaki (bugünkü Sağlık Müzesi olan bina) binasının giriş katı stüdyo olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁵⁸ Bu derneğin başına getirilen Asım Paşa, derneğin sinema çalışmalarını, askerliğini yeni bitirmiş bulunan Fuat Uzkınay'a bıraktı. Uzkınay 1919 Mayıs ayında İzmir'in işgali üzerine Fatih'te ve Sultanahmet'te yapılan ünlü mitingleri filme aldığı gibi, derneğin filme almayı kararlaştırdığı Hüseyin Rahmi (Gürpınar)'nin, Mürebbiye'si ve Yusuf Ziya (Ortaç)'nın, Binnaz adlı oyununun filme çekimini de gerçekleştirdi.⁵⁹

Binnaz, Victor Hugo'nun 1829 yılında yazmış olduğu ve yasaklanmış olan "Morion Delorme" unun, Yusuf Ziya Ortaç'ın eliyle çok serbest biçimde Lâle Devri'ne aktarılmış olan manzum bir oyunundan alınmadı. Diğer bir tiyatrocunun Şâdi Karagözoğlu'nun, sahnede büyük bir başarıyla canlandığı "Bican Efendi" tipine dayanarak hazırladığı *Bican Efendi Vekilharç* (1921) adlı orta uzunluktaki güldürüydü. Karagözoğlu o vakitler yurdumuzda ilk defa kısa filmleriyle büyük ün kazanan "Cherlot" Şarlo tipine benzeterek yarattığı "Bican Efendi'nin Serüvenleri"ni ayrıca kısa filmde anlattı. Dört yıllık Kurtuluş Savaşı sonunda, Yunan ordusu bozguna uğrayıp Ege kıyılarına doğru kaçtığı zaman bu kez TBMM ordularına aktarılan sinema araçlarıyla *İstiklal, İzmir Zaferi* (1922) adlı büyük belgesel filmler meydana getirildi. Aynı yıl yurdumuzun ilk özel yapım evi olan Kemal Film Şirketi yapımıcılığa başlıyor, böylelikle film yapımımızın ilk dönemi sona eriyordu.⁶⁰

1921 döneminde ün yapmış güldürü sanatçısı olan tiyatrocunun Şadi Fikret Karagözoğlu, *Bican Efendi Vekilharç* adlı yirmi iki dakikalık kısa filmiyle Türk sinemasında ilk güldürü tipini yaratır. *Bican Efendi Mektep Hocası* ve *Bican Efendi'nin Rüyası* ise bir diziyi oluşturur. Ali Efendi, yeğenleri Şakir ve Kemal Seden kardeşlerle bir "aile ortaklığı" girişiminde bulunup "Sinema İşçileri Şirketi'ni" kurarlar. Yabancı filmleri yurda ithal etmek amacıyla kurulan şirket, çalışmalarını 1928'li yıllara kadar sürdürür.⁶¹

⁵⁷ Serdar Öztürk, "Türk Sinemasında İlk Sansür Tartışmaları ve Yeni Belgeler", *Galatasaray İletişim Dergisi*, İstanbul 2006, s.65.

⁵⁸ Gökhan Akçura, *Aile Boyu Sinema*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995, s.21.

⁵⁹ Onaran, *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*, s.25

⁶⁰ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.15.

⁶¹ Gözde Umur, *Türkiye'de Grafik Tasarımında Afiş ve Türk Sinema Afişlerinin 1904'den Bugüne Gelişimi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s.76.

İlk uzun metrajlı film yapım şirketi olan Kemal Film Şirketi, 1922’de Seden Kardeşler tarafından kuruldu. Sadece iki yıl faaliyet göstermesine rağmen bu şirketin, film yapıcılığına yaklaşımı öncekilerden çok daha profesyonelce idi ve çektiği filmlerin tümünü genç tiyatro oyuncusu ve yönetmeni olan Muhsin Ertuğrul’un yönettiği dört uzun metrajlı film çekimi oluşturmaktaydı. Bu filmler *İstanbul’da bir Facia-i Aşk* (1922), *Boğaziçi Esrarı* (1922), *Ateşten Gömlek* (1923) ve *Kızkulesi’nde Facia* (1923) dır.⁶² (Fotoğraf 11)

Türk sinemasında bir filmin çekilmesine yönelik ilk saldırı ve baskın olayları da Muhsin Ertuğrul’un filmlerine karşı gerçekleştirilmiştir. Çekim çalışmaları sırasında bazı tutucu grupların saldırılarına hedef olan şey, film için seçilen konular ya da filmin oyuncularını olmuştur. “İstanbul’da Bir Facia-i Aşk” filminin çekimi esnasında, ekibi saldırıya uğrayan Muhsin Ertuğrul, anılarında yaşananlar olaylar hakkında şunları ifade ediyor: “Çarşafli kadının filme çekilisi en büyük günah sayılıyordu. Ta ki çarşafli içinde rol almış kadınların Ermeni sanatçısı Aznif Hanım ya da Rus sanatçısı Andreyevna olduğunu saptayınca kadar... Onların bile çarşaf giymeleri, saldırganlar için göz yumulacak bir olay değildi. O siyah giysi, baslı basına kutsal bir simgeydi. Bu yüzden birkaç kez de taşlandı.”⁶³

1.1. 1923-1940 Dönemi Türk Sineması

1920’li yıllar Muhsin Ertuğrul’un, tek adam olarak Türk sinemasında kurduğu egemenliğin başlangıç yıllarıdır. Birbiri ardına üç film çeker. Bunlardan ilki Halide Edip Adıvar’dan uyarladığı *Ateşten Gömlek*’tir ve bu film Kurtuluş Savaşı’nı konu alan ilk Türk filmidir.⁶⁴ Türk sineması adına bir diğer özelliği de *Ateşten Gömlek*’te ilk kez kadınların oynamasıdır.⁶⁵ Adıvar’ın, Kurtuluş Savaşı’nı konu alan bu yapıtında yer alan Kezban ve Ayşe adlı Türk kadın karakterlerin, milli duygular nedeniyle filmde de Müslüman Türk kadınları tarafından oynanması uygun görülmüş ve Atatürk’ün de teşvikiyle filmde oynayacak Müslüman Türk kadın oyuncu arayışına girişilmiştir. Bir süre sonra Ayşe rolü için uygun bir oyuncu bulunur. Bu oyuncu o yıllarda Dar-ül Bedayi (İstanbul Şehir Tiyatrosu) sanatçılarından Ahmet Refet Muvahhid’in eşi olan ve Erenköy Kız Lisesi’nde Fransızca öğretmenliği yapan Bedia Muvahhid Hanım’dır. Kezban rolü için de gazetelere ilan verilir ve bir süre sonra Neyyire Neyir bulunur. *Ateşten Gömlek* filmiyle, ilk kez Türk kadınlarının filmlerde oynama yasağını kaldırılır ve Bedia Muvahhid ile Neyyire Neyir başrolleri oynarlar.⁶⁶ Tabii burada sunu da ifade etmekte fayda olacaktır. Özellikle Cumhuriyet ile

⁶² Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.740

⁶³ Lüleci, *Sinema ve Din.....*, s.35.

⁶⁴ Gözde Umur, *Türkiye’de Grafik Tasarımında Afiş*, s.77.

⁶⁵ Zahir Güvemli, *Sinema Tarihi*, s.239.

⁶⁶ Burçak Evren, “Sinemamızın İlk Türk Müslüman Kadınları”, *Sinematiürk*, Sayı:1, İstanbul 2006, s.22.

birlikte, Osmanlı'nın son dönemlerinde başlatılan Türk kadınına, Batılı kadınlara, özellikle de Amerikan kadınlarına benzetme eğiliminin daha yaygın bir şekilde geliştiği görülmektedir.⁶⁷ (Fotoğraf 12)

1922'de kurulan Kemal Film Şirketi ve 1928 yılında kurulan İpek Film Şirketi, konulu film yapımını devam ettirmişlerdir. Bu şirketler adına çalışan Muhsin Ertuğrul, 1923–1939 yılları arasında Türkiye'de film çeken tek yönetmen olmuştur. Türk sinemasının 1923'ten 1939 yılına kadar olan dönemi “Tiyatrocular Dönemi” olarak adlandırılır. Tiyatrocular Dönemi denilmesinin sebebi, bu dönem sinema faaliyeti içinde olan yönetmen, oyuncu ve diğer görevlilerin, genellikle tiyatrocu olmaları ve çekilen filmlerde tiyatro etkisinin görülmesidir. Bu döneme yönetmen olarak damgasını vuran kişi Muhsin Ertuğrul'dur. Kendisi de bir tiyatrocu olan Ertuğrul'un filmlerinde rol alanlar da tiyatrocular olmuştur. Ayrıca filmlerinde teknik açıdan tiyatro etkisi görülmektedir. Ertuğrul, Türk sinemasının bu 17 yıllık dönemine tek başına yön ve şekil vermiştir. Bir sanatçının, kendi ülke sineması üzerinde bu kadar uzun bir süre tek başına etkili olması, başka bir ülke sinemasında benzerine rastlanan bir durum değildir.⁶⁸ (Fotoğraf 13)

Bu dönem filmlerinin, “Ulusal bilinç” ve Cumhuriyet etrafında bir araya gelme düşüncesiyle çekildiği ve en önemli özelliklerinin, devletin resmî ideolojisini hâkim kılmak adına, eski düzenin kötülenmesi, saltanat ve hilafet, din müesseselerinin yerilmesi olduğu vurgulanmıştır. Bunun yanında bu filmlere bakıldığında, devrin politikası ile ideolojik bir birliktelik şeklinde ortaya konan filmlerin, vermek istediği mesajlar arasında büyük bir uyum olduğu görülmektedir.⁶⁹

1.2. 1940-1950 Dönemi Türk Sineması

Türk sinemasının geçiş dönemi başlamadan bir süre önce, Türk toplumunu duygusal, kültürel, toplumsal, siyasal kısacası her açıdan, derinden etkileyen bir olay gerçekleşmiş, Türkiye Cumhuriyeti devletin kurucusu ve Türk halkının çağdaş, modern ve Batılı bir topluma dönüşmesinin mimarı Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938 tarihinde ölmüştür.

Atatürk'ün ölümünün ertesinde İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, bütün dünyayı olduğu gibi Türkiye'yi de sarsmıştır. Türkiye, İsmet İnönü'nün çabaları sonucunda sıcak savaşın içinde yer almamasına karşın, savaşın ekonomik, toplumsal ve siyasal anlamda olumsuz etkilerini yaşamak zorunda kalmıştır. Yoksulluk, ekme karneleri, gaz yağı,

⁶⁷ Neşe Kaplan, *Aile Sineması Yılları 1960'lar*, Es Yayınları, İstanbul 2004, s.31.

⁶⁸ Âlim Şerif Onaran, *Türk Sineması*, (2. Basım), C:1, Kitle Yayınları, Ankara 1999, s.20.

⁶⁹ Lüleci, *Sinema ve Din.....*, s.38.

kuyrukları bugün bile belleklerimizdeki İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinin simgeleridir. Burada görüldüğü gibi Türk Sineması'nın geçiş döneminin yaşadığı yıllarda genç Türkiye Cumhuriyeti' de bir geçiş dönemi yaşamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz koşullarına rağmen genç Türkiye Cumhuriyeti, tek parti yönetiminden, çok partili rejime geçerek demokrasiyi yerleştirme adımları atmaktadır. Geçiş dönemi Türk Sinemasını etkileyen en önemli unsur, İkinci Dünya Savaşı'dır. Savaş öncesi yıllarda Avrupa'ya çeşitli dallarda öğrenim görmeye gitmiş olan gençler, Savaşın patlamasıyla Türkiye'ye geri dönmüşlerdir. Fotoğraf, grafik ya da sanat eğitimi için giden gençlerin dönüşü sinemayı etkilemiştir. İlk hamleyi yarıpanda *Taş Parçası* filmi ile Faruk Kenç olmuştur.⁷⁰ (Fotoğraf 14)

1939 yılına gelindiğinde, Türk sinemasında, neredeyse kameranın sahne önüne konulup bir piyesin baştan sona filme alındığı Tiyatrocular Dönemi'nin etkisi hâlâ devam etmekteydi. Yani tiyatro geleneğinden daha tam anlamıyla uzaklaşmamıştı. 1939 ile 1952 yılları arasındaki bu on üç yıllık dönemde Türk sineması, kendini tiyatro etkisinden koparıp, daha sinemasal bir dil oluşturmaya çalışmıştır.⁷¹

1939'da Faruk Kenç'in *Taş Parçası* adlı filminin ardından sinema alanına yeni yönetmenler girmeye başlamıştır.⁷² 1940'lı yıllara gelindiğinde Faruk Kenç'in sinemaya katkılarıyla beraber çekilen film sayısı beşe yükselmiştir. Faruk Kenç'in, *Yılmaz* adlı filmi ile ilk polisiye film ortaya çıkar. Burhan Felek'in senaryosunu yazıp Muhsin Ertuğrul'un İpek Film adına 1940 yılında çekimine başladığı *Nasrettin Hoca Düğünde* filmi ise yarım kalır. Bunun üzerine oyuncu ve seslendirme sanatçısı olan Ferdi Tayfur devreye girip *Nasrettin Hoca Düğünde* filmini tamamlayacaktır. 1945' de kendi adına İstanbul Film Şirketini (1944) kuran Faruk Kenç ise kendi yapımevinin ilk filmi olarak *Hasret*'i yönetmiştir.

Geçiş dönemi olarak da nitelendirilen 1939-1952 yılları arasındaki dönemde ise tiyatronun etkisinde olmalarına rağmen sinemacılar, hem sanatsal hem de endüstriyel bakımdan tiyatrocuların Türk sineması üstündeki egemenliklerinin kırılmasına katkıda bulunarak, diğer gençlerin de oyuncu, film yapımcısı ve teknisyen olarak film sektörüne girmelerini teşvik ettiler. Ancak 1939'da başlayan "Geçiş Dönemi", II. Dünya Savaşı'nın başlangıcına denk düştüğü için, Türk sinemasının yapması beklenen atılıma destek olamamıştır. Bu dönemde, sesli film çekme alışkanlığı bırakılmış ve bir dublaj endüstrisi

⁷⁰ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s. 37.

⁷¹ Erman Şener, *Yeşilçam ve Türk Sineması*, Kamera Yayınları, İstanbul 1970, s.15.

⁷² Işıl Karahanoğlu, *1950-1970 Arasında Türk Sinemasının Temel Özelliklerinin Oluşmasını Sağlayan Toplumsal, Ekonomik, Siyasal, Kültürel Etkiler ve Bunların Türk Sinema Tarihindeki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-TV Ana Sanat Dalı, İstanbul 2007, s.3.

oluşmuştur. Ayrıca, bazı Mısır filmleri Türkçeleştirilerek seyirciye Türk filmi diye gösterilmiştir.⁷³

Avrupa kıtasını saran savaşın yolları kapatmasıyla salonlarda gösterilecek yabancı filmlerin azalması, yerli film gereksinimini doğurmuştur. Ayrıca, 1938 yılında yapılan vergi düzenlemesi de yapım stüdyolarının artışına yardımcı olmuştur. Böylece savaş nedeni ile yurda dönen gençlere sinemanın kapıları açılmıştır. Sayısı artmaya başlayan film şirketlerinde Avrupa sinemasının tanıyan tiyatro dışında eğitim görmüş gençler özgür ve daha sinemasal filmler yönetmişlerdir. Tiyatro oyuncularıyla birlikte amatör oyuncular da devreye sokarak, dış çekim, hareketli kamera ve hızlı kurgusuyla acemice de olsa, sinemasal anlatıyı yakalamışlardır.⁷⁴

Dönemin en önemli gelişmelerinden birisi de yerli yapımlara konulan ve 1948 yılında belediyelerin, Rüşum İndirimi Kanunu'yla yerli filmlerden alınan harcı %20'ye düşürmesi, maliyetlerin düşmesi ve dolayısıyla kâr oranlarının artmasıydı. Bu indirim, film endüstrisinin ilgi ve potansiyel olarak kârlı bir sektör haline gelmesini sağladı ve yeni coşkulu sinemacılar kuşağı ortaya çıktı.⁷⁵

Geçiş döneminde yurtdışında eğitim görmüş gençlerin ve savaş koşullarından doğan yerli film gereksiniminin yarattığı hareketlilik film şirketi sayısını, dolayısıyla yönetmen, oyuncu, teknik eleman sayılarının da artmasına neden olmuştur. Geçiş dönemi, olumlu olumsuz yönleri ile Türk Sineması için çok önemli bir dönemdir. Döneme adını veren “Geçiş” sözcüğü sinema anlayışındaki tiyatrosu filmlerden, sinemasal filmlere geçişi ve sinema ortamındaki tek yönetmen tek şirketten, çok yönetmen çok şirkete geçişi anlatmaktadır.⁷⁶

1.3. 1950-1960 Oluşum Yılları

1950'li yılların başında Türk Sineması, artık sinema dilini öğrenmiş ve kendine özgü bir sinema ortamı, çekim ve gösterim düzeneği oluşturmuştur. Sinema salonları, filme çekim ve dağıtım şirketleri, laboratuvarları, çalışan ve çalıştıranları ile ticari anlamda bir çark kurulmuştur. Film üretimi ve tüketimi belirli bir sisteme bağlanmıştır. Hatta sinemanın bir “Sanat” olduğunu kanıtlayan iki filmi ile 1949 yapımı *Vurun Kahpeye* ve 1952 yapımı *Kanun Namına* filmleri ile Lütfi Ömer Akad sinemadaki yerini almıştır. Kısacası, sinemacılar dönemi başlamıştır.⁷⁷

⁷³Bülent Vardar, “Türkiye’de Sinemanın Gelişimi ve Ulusal Sinema Tartışmaları”, *Sinemattürk*, Sayı:2, İstanbul 2006, s.38.

⁷⁴Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s. 38.

⁷⁵Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s.741.

⁷⁶Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s. 43-47.

⁷⁷Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s. 48.

Bu yıllardaki tarih konulu filmlere yönelim üç ana nedene bağlanabilir:

1) Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesi ve bu koşulların yarattığı atmosferin halka moral gücünü verecek kahramanlık filmlerinin çekilmesi;

2) Mısır filmlerinin şarkılı ve melodramatik içeriklerinin Türk sinemasına taşınması ve klasik Türk müziğine uygun atmosferin tarihi konulu filmlerle oluşturulabilmesi;

3) Genç ve idealist Atlas Yapımevi sahiplerinin, Aydın Arokan'a çektiydikleri *İstanbul'un Fethi* (1951) gibi büyük ölçekli bir proje gerçekleştirmeleri ve bu filmin halk tarafından tutulması ile tarih konulu film yapımının bir moda dönüşmesi;

Ayrıca Kore Savaşı'nın yarattığı savaş atmosferi, yönetmenleri Kurtuluş Savaşı üzerine de film yapmaya yöneltmiştir. Yönetmenleri bu tür film yapmaya yönelten bir diğer etken de Türkiye'nin Kıbrıs konusunda izlediği politika olmuştur.

Türk sinemasında 1950-1960'lı yıllardan başlayarak birçok salon komedileri, kan davasını konu alan köy filmleri, aşk ve namus filmleri yapılmıştır. Bu dönemin en ilginç özelliklerinden birisi de piyasa romanlarından uyarlanan filmlerin yapılmasıdır.⁷⁸

Ayrıca 1950'lerde toplumsal olay olarak dikkatimizi çeken ve günümüze dek olanca hızıyla süren köyden kente göç olayı Türk Sineması içinde de yerini almıştır. Göç konusu gerçekçi ve derinlemesine ele alan filmlerin oldukça az olmasına rağmen kente göç olayını fon olarak kullanan, olayın köyden başlatıp kentte gecekonduda noktlayan çok sayıda ticari film sinemamızda vardır.⁷⁹

1950 yılı, Türkiye'nin siyasal yaşamı için önemli bir dönüm noktasıdır. Cumhuriyet Halk Partisi, demokratik düzenin tam olarak işlemlenmesini başlatabilmek amacıyla, 1946 seçimlerinde aldığı çok partili rejim kararına dayanarak, 1950 seçimlerinde, halkın oylarıyla iktidarıyla Demokrat Parti'ye bırakmıştır. Demokrat Parti'nin Büyük Millet Meclisi'nde sahip olduğu çoğunluk, özellikle 1954 seçimlerinden sonra Parti önderlerine sonsuz bir güç duygusu veriyordu. Ne yazık ki bu duygu partiyi çoğunluğun baskısı yönünde bir uygulamaya yöneltti. Hemen seçimlerin ertesinde seçmenleri Millet Partisi'ni desteklemekte direndikleri için, Kırşehir ili, ilçe yapılarak cezalandırıldı. Seçim yasası da karşıt partilerin haklarını kısıtlayacak bir biçimde değiştirildi. Radyo siyasal partilere kapatıldı. Bu radyo olanaklarından iktidar olarak yalnızca Demokrat Parti'nin yararlanması demektir. İktidar, başkaldıran bürokrasiyi ve üniversiteleri de yola getirmeye kararlıydı. Devlet memurlarının güvenceleri kaldırıldı ve üniversite özerkliği, üniversite yönetimi Milli Eğitim Bakanlığı'na

⁷⁸ Kaplan, *Aile Sineması Yılları 1960'lar*, s.86.

⁷⁹ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s.107, 108.

bağlanarak yok edildi. Bir süre sonrada, hükümeti eleştiren gazetecilerin tutuklanması ve gazetelerinin de kapatılmasına başladı. Şüphesiz ki tek partili dönemden çok partili döneme geçilen bu bunalım yılların da, sinemayı en çok etkileyen olaylar; ekonomik sıkıntılar, demokrasi eksikliği ve Demokrat Parti'nin girişimleriydi. Menderes döneminin sinemaya en büyük katkısı, dolaylı bir biçimde “Karayolları Politikasıyla” olmuştur. Karayolları sayesinde filmler, uzak köşelere kadar ulaşıp izlenebilmiştir. Sinemanın yaygınlaşmasını hızlandıran bu durum, sonuç olarak filmler aracılığıyla önerilen yeni yaşam biçiminin ve tüketim alışkanlıklarının da yaygınlaşmasını sağlamıştır.

Çok sayıda film, kısa zamanda çekilerek izleyiciye yetiştirilmek zorunda olduğundan, konu sıkıntısı çekilmekteydi. Konu sıkıntısını aşmanın kolay ve garantili yolları da bulunmuştur. Bu durum ise kabul görmüş olan popüler yabancı filmlerin konularının, Türkiye ortamına uydurularak çekilmesine ya da çok satan romanların sinemaya uyarlanması ile çözülmüştür.⁸⁰

1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin kısa bir süre sonra demokratik hakları kısıtlayıp, dini sömüren bir tutum sergilenmesi ağır sansürler uygulaması ve son olarak öğrenci eylemleri doruk noktasına çıkması ile Silahlı Kuvvetler, 27 Mayıs 1960'da yönetime el koymuştur.⁸¹

1.4. 1960-1970 Yılları Arası

1960 yılının başlarında Türk sineması artık konuşulur hale gelmiştir. Ama ne söylenecekti. Yalnız sinema değil bütün memleket bir fikir keşmekeşinin içindeydi. Başbakan Adnan Menderese, artık en küçük tenkitlere bile tahammül gösteremiyordu. Halkın büyük bir çoğunluğunun kendisini desteklemesinden doğan aşırı güveniyle muhalif fikir adamları ve sanatçıları nefes alamaz duruma getiriyordu. Nihayet beklenen oldu. Türk Silahlı Kuvvetleri'nden bir gurup albay ve daha alt rütbeli subayların gerçekleştirdiği 27 Mayıs 1960⁸² günü sabaha karşı yapılan askeri darbe ile Türkiye sinema adına yeni bir dönem başladı.⁸³

1960 askeri müdahalesinin özellikle sinemaya getirdiği özgürlük havası içerisinde, perdeye yansıyan ilk fikri akım “Toplumsal Gerçekçilik” olmuştur. Türk sinemasındaki “Toplumsal Gerçekçilik Akımı”, Amerika'daki “Sosyal Gerçekçilik” ve İtalya'daki “Yeni

⁸⁰ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s. 56.57.63.

⁸¹ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.37.

⁸² Sina Akşin, Hikmet Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980, Türkiye Tarihi, C.4., Siyasal Tarih (1960-1980)*, Cem Yayınevi, İstanbul 2007, s.228.

⁸³ Halit Refiğ, *Ulusal Sinema Kavgası*, Hareket Yayınları, İstanbul 1971, s.22.23.

Gerçekçilik” akımlarının etkisiyle doğmuştur. Akımın amacının toplumdaki gerçeklerin dış yüzünü veren filmler ortaya koymak olduğu vurgulanmıştır.⁸⁴ Bu amaç doğrultusunda özellikle ideolojik konuların ele alındığı, zengin fakir ayrımının konuşulduğu, sol akımların propagandasının yapıldığı filmler yapılmaya başlanmıştır.

Türk Sineması’nda “Toplumsal Gerçekçi Akım” olarak nitelendirilen bu dönem, 1960-1965 yılları arasında etkin olmuştur. Bu akımın 1965 yılından itibaren etkisini kaybetmesinde iki önemli olayın rol oynadığını görüyoruz: Bunlardan birincisi, 1965 seçimleriyle Adalet Partisi’nin iktidara gelişi. Liberal politik bir görüşe sahip olan Adalet Partisi, Marksizm’e karşıdır. Böylece, beş yıldır sola karşı gevşetilmiş olan sansürün ipleri A.P.’nin kontrolüne geçmiştir. İkinci olay ise, Toplumsal Gerçekçilik Akımını temsil eden yönetmenlerle, onu savunan eleştirmenlerin birbirleriyle anlaşmazlığa düşmeleri ve bunun sonucu olarak Halit Refiğ, Metin Erksan, Duygu Sağıroğlu gibi yönetmenlerin Marksist anlayıştan uzaklaşmalarıdır. Refiğ, yönetmen olarak sinemanın bizzat içine girince, onun doğrudan doğruya halkın parası ile ayakta durduğunu, dolayısıyla kapitalist bir sinema olmadığını iddia etmiştir. Ortaya attığı “Halk Sineması” tabiriyle, Marksistlerin anladığı anlamdaki “halkçılığı” çürütme yoluna gitmiştir. Doğal olarak da, bugünkü kapitalist Türk Sineması yerine “halkçı sinema” iddiasıyla sinemayı devirmek isteyen devrimcileri de kızdırmıştır. 1966 yılında Sinematek Derneği salonlarında yapılan bir oturumda, her iki taraf da birbirlerine çok ağır suçlamalar yöneltmişlerdir. “Türk sineması tarihinde ilk bilinçli sol hareket olan ‘toplumsal gerçekçilik’ hareketi sağcı basın ve kurumlarının patırtılarıyla ilgi toplayıp geliştikten sonra, ölüm darbesini solcu geçinen yazar ve kurumlardan aldı.” Sinemamızın 27 Mayıs 1960’ta başlayan bir devresi böylece 10 Ekim 1965’te son buluyordu.⁸⁵

1960’lı yılların ilk yarısında daha az tarih konulu filmler çekilmişken, 1966 yılından sonra daha çok tarih konulu film çekilmiştir. 1966-1969 yılları arasında tarih konulu filmlerde artış görülmektedir. Ayrıca bu yıllarda çizgi roman uygulamalarının ilk örnekleri görülmektedir. Türk toplumu 1960’lar boyunca, 1970’lerin sonuna kadar devam edecek eşî görülmemiş kültürel ve siyasal çatışmalara tanıklık edecektir⁸⁶.

1960-1970 döneminde Türkiye’nin yaşadığı siyasal, ekonomik değişimler toplumsal yapının değişmesinde yeni değerlerin ve yeni bir kültürün oluşmasında etkili olmaktadır. Bu değişimin etkileri içerisinde önemli yeri olan ve sanayileşmenin sonucu olarak gelişen köyden kente göç olgusunun, şehirleşme ve gecekondulaşmanın kültürel değişiminin toplumun çeşitli

⁸⁴ Lüleci, *Sinema ve Din*....., s.50.

⁸⁵ Lüleci, *Sinema ve Din*....., s.51.

⁸⁶ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı*....., s.37

alanlarındaki farklı yansımaları ortaya koyduğu görülmektedir⁸⁷. Üretildiği yıllar boyunca Yeşilçam filmleri daha çok 1960'lar ve 1970'lerin ilk yarısı olmak üzere Türk halkından tutku derecesinde ilgi görmekteydi⁸⁸.

1.5. 1970-1980 Yılları Arası

1970'de Türk film endüstrisi çökme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Tutarlı bir yerli film yapımı için hiçbir temel ya da destek alınacak dış pazar yoktu; pek çok Türk filminin teknik kalitesi oldukça kötüydü var olan sinema salonlarının neredeyse yarısı rekabet karşısında kapanıp gitmişti. Bir diğer önemli neden ise 1970'li yıllarda ortaya çıkan seks filmleri furyasıdır. Bu furyadan dolayı birçok önemli oyuncu film çekimine ara vermiş sinemadan uzaklaşmıştır. Yeşilçam sözcüğünün Türk sinemasındaki bütün olumsuzlukları simgeleyen bir deyim olduğunu söyleyen Nijat Özün, Yeşilçam sinemasının üslubu kalıp tipler, durumlar, öyküler, süslü, melodram, entrikalar ve bu yıllar arasını rastlantısal konuşmalar kitabı şeklinde tanımlar.⁸⁹ Bu dönem içerisinde Kıbrıs Barış Harekâtı ve 1977 AP-MSP-MHP (Adalet Partisi, Milli Selamet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi) koalisyonunun yaşandığı bu dönemde yönetmenlerin Milliyetçilik temalı filmlere kaymasına neden olmuştur. Aynı hükümet milli güvenliği sarsıcı, kamu düzenini ve devletin dış güvenliğini sarsıcı, yerleşik ahlaki kural ve gelenekleri yıkıcı eylem ve davranışlarda bulunduğu öne sürülen İsmail Cem'in TRT Genel Müdürlüğü görevinden almıştır. Osmanlılığı yücelten bir zihniyette programlar hazırlanmıştır. Ayrıca aynı Koalisyon hükümetinin seks filmlerine karşı uyguladığı sansür yönetmeliğini uygulaması, Milliyetçilik ve Osmanlılığı yücelten temalı filmlerin çekilmesine yol açmıştır.⁹⁰

1.6. 1980-1990 Yılları Arası

Bununla birlikte Türk sineması "Yeni Dalga" yaratan yenilikçi, yetenekli yönetmenler kuşağı sayesinde hayatta kaldı. 1980'ler ve 1990'lar, Türk sinema üretimi ana akımında ortaya çıkan birkaç yeni eğilime tanıklık eder. 1980'ler boyunca "kadın filmleri" denilen filmler son derece popülerdi. Bu filmler, çoğunlukla, genel kabul gören Türk Toplumunu içinde fiilen yaşamayan marjinal kadınların (Fahişeler) öykülerini anlatmakta idi.⁹¹ Ayrıca arabesk

⁸⁷ Kaplan, *Aile Sineması Yılları 1960'lar*, s.88.

⁸⁸ Fatma Dolay Küçükkurt, Ahmet Gürata, *Sinema Anlatı ve Türler*, Vadi Yayınları, Ankara 2004, s.301.

⁸⁹ Fatma Dolay Küçükkurt, Ahmet Gürata, s.301.

⁹⁰ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.43.

⁹¹ Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s 744

şarkıcıların filmlerinde kadının rolünde değişen hiçbir şey yoktu. Bu filmlerde kadın hâlâ sıradan karakterler halinde sunuluyordu.⁹²

12 Eylül 1980’de silahlı kuvvetler yeniden yönetime el koymuştu askeri darbe ile başlayan bu süreçte Türkiye her alanda büyük bir değişim içine girmiştir. Turgut Özal, üç yıllık sıkıyönetimden sonra iktidara gelerek sivil hükümeti kurmuştur. ABD paralelinde bir siyaset izlenmiş ve bireycilik ön plana çıkmış halkın siyasetten uzak tutulması sağlanmış ve tamamen kendine yaşayan insanlar topluğu oluşturulmuştur. Bu dönem özelleştirmenin, çok uluslu şirketlerin yoğunlaştığı, serbest Pazar ve yabancı malların girişinin önünün açıldığı bir dönem olmuştur. Bireysellik ve bireysel çıkarlar ön plana çıkmıştır. Sinema salonları kapanırken, evlerde video kullanımı hızla yayılmaya başlamıştır.⁹³

1980 yılı, 12 Eylül öncesi ve sonrasıyla Türk sinemasının kritik durumuna değil çare getirmek, aksine toplumsal, siyasal ortamdan kaynaklanan daha da ağırlaştırıcı koşullar yaratmıştı. Üretilen film sayısı en düşük noktaya (altmış sekiz film) ulaşırken ticari sinema, kurtuluşu arabesk türü müzikli dramalarda buluyordu. O yıl çekilen ve üzerinde durulması gereken az sayıdaki filmin büyük bölümünü güldürüler oluşturmaktaydı. Bu süreçte ilk uzun metrajlı filmi olan “Bir Günün Hikâyesi” ni yöneten Sinan Çetin, 1980’in dikkat çeken isimlerinden biri oluyordu. Bu yılların en umut verici olayı, bir takım filmlerin uluslararası yarışmalara katılarak ödüller kazanmasıydı. Siyasal baskı yüzünden kesin bir son bulan seks filmleri furçasına bir antitez oluşturan ve eski kalıplarla beslenen arabesk müziğin ünlü şarkıları, beyaz perdeye yeni oyuncular kazandırarak film endüstrisine iyice yerleşmekteydi.⁹⁴ “Benim için özgürlük önemli” diyerek, özgürlükleri kısıtlayan her türlü düşüncenin karşısında olduğunu belirten Sinan Çetin’in sinemasında, Sinan Çetin’i yazar yapan öğeler; bireysel varoluş, sınırlı devlet ve iş gören bürokrasinin üstünde yükselen “özgürlük” düşüncesinin sinemasına işlenmesidir⁹⁵.

1983 yılında bir hayli karmaşık bir durum içinde olan sinema endüstrisinin ana sorunu, aslında sinema salonlarına yeni izleyici çekmek değil, elde olan seyircileri yitirmemektir. Hedef, anarşi dönemlerinde salonlardan uzaklaşarak televizyona ve videokasetlerine sıkı sıkıya bağlanan izleyiciye yeniden seslenmektir. Özellikle de “aile izleyicisi” denilen kesime hitap etmektir. Ama bunun nasıl, kiminle, hangi yoldan ve ne tür yapımlarla başarılacağı belirsizdir. 1986 yılının çok önemli özelliklerinden biride Türkiye’de ilk kez kabul edilen

⁹² Nihal Ulusoy, “Two Against To One: Women Interdependence In Turkish Cinema After 80’s”, *Journal of Yaşar University*, Vol:11, İstanbul 2009, pp. 2782.

⁹³ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.43.44.

⁹⁴ Scognomillo, *Türk Sineması Tarihi*, s.183

⁹⁵ Murat Soydan, “Siyasal Kimlik ve Sinema Dili İlişkisi: Sinan Çetin Örneği”, *Küresel İletişim Dergisi*, Sayı:1, İstanbul 2006, s.8.

sinema yasasının, sinema ile yakından ilgilenen Kültür Bakanlığı'nın ve liberal gibi görünen hatta kendi kendine "sansüre" yönelik bir denetim mekanizmasının ortaya çıktığı yıldır⁹⁶.

1980'ler sonrası yaşamında sinemanın da belirleyicisi, biçimlendiricisi 12 Eylül Askeri darbesidir. Darbeyle kültür emperyalizmi'ne kapılar ardında kadar açılmıştır. Bu darbenin koşullarında yaşarken, film üretme ve izleme koşulları da paralel biçimde oluşmaktadır. 1980 sinemasında, sanatçılar siyasal eleştiriler yapamamakta, geleceğe ilişkin düşlerini özgürce paylaşamamakta, askeri darbenin baskıcı ortamından bunalan aydın ve sanatçıların bu sıkışmışlıklarının dışı vurumu olan bunalım filmleri yaygınlaşmıştır. Özgürlük sorunu yaşayan sinemanın, 1970'lerde televizyon ve seks filmleri vs. yüzünden salonlardan uzaklaşan izleyicisini yeniden salonlara toplayabilmesi pek mümkün olmamaktadır. Bu dönemde sinema izleyicisinin salonlara dönüşünü engelleyen başka bir gelişme, videonun evlerde yaygınlaşması sürecinin yaşanmasıdır. Her köşe başında açılan video kulüpler, ağırlıklı olarak yabancı filmlerin bu arada video kayıt tekniği kullanılarak ucuza ve özenilmeden çekilmiştir. Türk arabesk ve güldürü filmlerinin videokasetlerle evlere girmesi, salonların boşluğunu sürmesini sağlamıştır. 1980'lerde sinema adına en büyük başarı, 23 Ocak 1986 tarihli ilk sinema yasası olan 3257 sayılı sinema, video ve müzik eserleri kanunudur. Bu yasa Polis Vazife ve Salahiyetleri kanununun 6. Maddesi uyarınca çıkarılmış olan ve 1939 yılından bu yana uygulanan sansür Nizamnamesi'ni yürürlükten kaldırmıştır. Böylece iki aşamalı sansür isteğe bağlı hale gelmiştir. Yasa'nın içeriği ve uygulamasının getireceği ilerideki sorunlar ne olursa olsun, sinemaya ait bir yasa çıkmış olması en azından psikolojik etki yapmıştır. Sinema yasasının çıkarıldığı yıl olan 1986'dan başlayarak çok keskin eleştiriler olmasa da "12 Eylül" filmleri çekilebilmiştir.⁹⁷

1.7. 1990-2000 Yılları Arası

1986 yılında çıkan ilk sinema yasasının ardındaki olumlu hava sürerken, Türk sinema sektörüne ve Türk kültür dünyasına halkın, sinemayla doğrudan ilgisi olmayan aydınların ve öyle ki sinemanın içinde olan yapımcı, yönetmen ve eleştirmenlerin bile farkına varamadığı bir darbe yapılmıştır. Yabancı sermaye mevzuatında yapılan bir değişiklikle, sanayi kuruluşları gibi ülkeye girişi desteklenerek, yabancı şirketler arasına İngiliz ve Amerikan şirketleri de dâhil edilerek, Türk Sinemasına yapılan, 1987 Hollywood Darbesi dediğimiz darbe, bizzat Özal Hükümeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Onat Kutlar gibi az sayıda sinemacının ve aydınının muhalefetine rağmen engel olamadıkları bu olayın etki gücü, ancak

⁹⁶ Scognomillo, *Türk Sineması Tarihi*, s.185.

⁹⁷ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s.186.

1990'lı yıllarda Türk Filmleri çekilemez, dağıtılamaz ve salon bulamaz olunca anlaşabilmiştir. 1990'lar boyunca ölmek, izleyiciyle buluşabilmek için türlü yollar dileyen Türk Sineması, Avrupa ülkeleri tarafından Hollywood'a karşı oluşturulmuş Eurimage'a üye olarak ayakta kalabilmiştir.⁹⁸

1990'lı yıllara gelindiğinde ise Türk Sinemasında yetmiş dört film çevrilmiştir,⁹⁹ 1990'larla birlikte küreselleşme olgusu dünya üzerinde yaygınlaşmaya başlamıştır. SSCB'nin ve Doğu Bloğunun dağıldığı, ABD'nin tek güç haline geldiği, Avrupa'nın birlik olarak daha çok çabaladığı bir döneme girilmiştir. Bu dönemde Türkiye'de de özel televizyon ve radyoların sayısı artmaya başlamıştır. Özel televizyonlarda gösterilmeye başlanan Türk filmleri büyük bir izleyici kitlesi tarafından izlenirken sinemamızda en az film üretilen dönem olmuştur.¹⁰⁰

Tarihsel konuları ele alan filmler Türk Sineması'nda tercih edilen yapımlar değildir. Bununla birlikte azda olsa doksanlarda tarihsel olmuş olayları ya da kişileri konu edinen filmler yapılmıştır. Ziya Öztan'ın yönettiği *Cumhuriyet* (1998), Kurtuluş Savaşını konu edinen ve tarihi gelişmeyi çok yakından takip eden bir filmi.¹⁰¹

1990-2000 yılları arasında Türk Sineması'na genel bir açı ile bakacak olursak şöyle bir değerlendirme yapabiliriz. On yıllık süreci kapsayan bu uzunca süreç, toplumdaki değişimlere koşturarak sinemamızın da bir "ölmeye yatma" ve sonra eskisinden de sağlıklı bir biçimde ayağa kalkmasına denk düşüyordu.¹⁰² Hatta birçok film çeşitli yönleri ile uluslararası festivallerde ödül almaya başlamıştı. Sinan Çetin'in yönettiği *Berlin in Berlin* de oynayan Hülya Avşar, 1993 Moskova Film Festivali'nde "En İyi Kadın Oyuncu"; Memduh Ün de *Zıkkımın Kökü* adlı filmi ile 1993 yılında İspanya Sinema Festivali'nde "En İyi Yönetmen" ödülünü almıştı.¹⁰³

Bu dönemde ki sinemalar popüler sanat olarak nitelendirilecek bir döneme geçişi başlatmıştır. 1990-2000 yıllarına bakıldığında Ümit Elçinin, *Mem-u Zin'i*, gösterime çıktığı 1992'de, o dönem için başarılı bir gişe rakamına ulaşarak 130.000 kişi tarafından izleniyordu. Elçi'nin yapıtı, Kürt olgusunu ilk kez Türk sinemasına yerleştiren film olmuştur. 1990'ların içinde bulunduğu toz bulutu içinde en önemli yanlarından birisi de, kendi kişisel dünyalarını

⁹⁸ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s.187.

⁹⁹ Nigar Pösteği, *1990 Sonrası Türk Sineması*, Es Yayınları, İstanbul 2005, s.63.

¹⁰⁰ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.45.

¹⁰¹ Pösteği, *1990 Sonrası Türk Sineması*, s.65.

¹⁰² Atilla Dorsay, *Sinemamızda Çöküş ve Rönesans Yılları Türk Sineması 1990-2004*, İstanbul 2004, s.11.

¹⁰³ Zühal Çetin Özkan, "Günümüz Türk Sinemasının Dünya Sinemasındaki Yeri", *Journal of Azerbaijani Studies*, Vol,12, No.1-2, Azerbaijani 2009, s.535.

daha küçük ölçekli öyküler ve filmlerle anlatmak isteyen yönetmenlerin artık belli bir düzey tutturulan yapıtlarla seyirci önüne çıkmalarıyla idi.

Yani bu kez, 80'lerin başındaki gibi hedef sadece biçim anlamında değil, öz anlamında tutturuluyordu. Bu dönemlerde kadın yönetmen, Yeşim Ustaoglu'ydu. Kısa filmde uzun metrajla atlayan Ustaoglu, bir öyküde bir polis dedektifinin iç dünyasına sokuyordu seyirciyi. Alan Parker'ın, *Şeytan Çıkmazı* gibi iç içe geçen halkalar eşliğinde ilerleyen *İz*'in (1994) ardından bu kez ülkenin en önemli sorunlarında biri olan Kürt meselesine, iki gencin dostluğu çerçevesinde yaklaşıyordu. *Güneşe Yolculuk* (1999), bazı panoramik görüntüler eşliğinde, İstanbul'un varoşlarında Doğu'ya kadar uzanan bir öyküyü anlatıyor ve en azından siyasi cesaretiyle övgüyü hak ediyordu. Ayrıca 1996'da vizyona giren "Eşkıya"nın 2,5 milyon kişilik hasılatla ulaşmasıyla Türk sineması için umut doğdu. Bu rakam, o dönem için büyük bir izleyici rekoruydu.¹⁰⁴

Kürt sorununu ve terörü sinemaya taşıyan ilk film ise Reis Çelik'in, *Işıklar Sönmesin*'i (1997) oldu. Bıçak sırtı bir meselede olaya belirli bir mesafeden yaklaşırken, barış temennileri içeren bir finalle bağlanan bu filmin ardından yine politik bir çalışmaya soyunuyordu genç yönetmen.¹⁰⁵

1.8. 2000-2010 Yılları Arası

2000'li yıllara geldiğimizde, yeni bir yılın tüm dünyayı etkileyen ilk olayı 11 Eylül 2001 terörist saldırısıdır. Bu tarihten sonra neredeyse tüm dünya değişim sürecine girmiş ve bütün ülkelerde bu değişimden nasibini almaya başlamıştır. 11 Eylül sonrası ABD, teröre savaş açarak önce Afganistan'a müdahale etmiş, ardından da Mart 2003'te Irak'a savaş açmıştır. Türkiye'de de 2000'li yılların başında, siyasal açıdan değişim büyük olmuştur. Kendilerini Muhafazakâr Demokrat olarak tanımlayan AKP, 03 Kasım 2002 yerel seçimlerinde iktidara gelmiştir. Hükümet, ABD ile ilişkilerin dengede tutulduğu bir siyaset izlerken bir taraftan da AB'ye tam üyelik konusunda uğraş vermektedir. 2003 Kasımdan itibaren Avrupa Birliği üyelik çalışmaları giderek hız kazanmıştır. Böyle bir siyasi ortamda Türk toplumuna baktığımızda yaşam biçimi olarak Batılaşma yoluna daha resmi, Avrupa onaylı bir biçimde girdiği söylenebilir. Toplumda Batı'yı yakalamış batı tipi yaşam esas olmuştur. Batı Kültürü Türk popüler kültürüne eklenerek kendine yeni bir yol açmıştır. Örneğin TV kanalları, senaryoları Türkçeleştirilen ve kahramanları Türkçeleştirilerek yeniden

¹⁰⁴ Özkan, *Günümüz Türk Sinemasının*....., s.534.

¹⁰⁵ Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, s 752.

üretilen Amerikan dizileri, Türk toplumunda rastlanmayan insan ilişkileri ve aile yapıları doldurulmuştur.¹⁰⁶

Türk sineması, iki binli yıllara, iki ilginç yapımla merhaba dedi. Bunlardan biri, yıllar önce Ertem Eğilmez'e, *Arabesk* için senaristlik yapan mizahçı Gani Müjde'nin, ilk yönetmenlik deneyimini yaşadığı *Kahpe Bizans* (2000), diğeri de emektar Zeki Ökten'in beş farklı ve yaşlı karakterin öyküsünü anlattığı *Güle Güle* filmleri idi (2000). Kahpe Bizans, Yeşilçam'ın altın çağında çekilmiş tarihi filmlerdeki mantıkla, dalga geçen bir komedi filmiydi.

Türk sinemasının son yıllarda gösterdiği çeşitlilik gelişerek varlığını sürdürmekteydi. Barış Pirhasan, *O da Beni Seviyor* (2001) adlı filmi ile sevgi çeşitlemelerine girişiyordu. Televizyon kameralarını kısa bir süre için terk eden Savaş Ay, *Dansöz* (2001) filmi ile Romanlar ve oryantallerle dolup taşan ilk filmi yönetiyordu. Bu arada Renkli Türkçü, Ahmet Çadırcı sinemaya bakmaya çalışıyor, sokak çocuklarının dramını canlandırıyor *Sır Çocukları* filmi ile (2002); Mustafa Altıoklar, *O Şimdi Asker* (2002) adlı filmde orduyu ve askerleri anlatırken komedi ve duygusallık arasında gidip gelen ve medyatik oyunculara yaslanan bir film çekiyordu.

Yusuf Kurçenli ise Türkan Şoray ve Kadir İnanır gibi Yeşilçam döneminin iki efsanevi yıldızını yeniden bir araya getirip nostalji ve romantizm temasına dayalı *Gönderilmemiş Mektuplar* (2002) adlı filmi yapıyordu. Tolga Örnek'in yönettiği *Abdülhamit Düşerken* (2002) ve *Hititler* (2002) ile Türk sineması drama-belgesele kavuşuyordu.¹⁰⁷ 14 Temmuz 2004 tarihinde çıkarılan 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun şu anda yürürlükte olan sinema yasasıdır. Adından da anlaşılacağı üzere yasa, film sektörünün düzenlemekte ve sektörün desteklenmesini amaçlamaktadır.

2008 ve 2009 yıllarında çekilen Türk filmi sayısında bir yükseliş olması, Türk filmi izleyici sayısının, yabancı film izleyicisini geçmiş olması sevindirici bir unsurdur. Bunun yanında İTO'nun (İstanbul Ticaret Odası) sinemayla ilgilenir olmasıdır. Sinemanın ekonomik alan, bir endüstri ve bir ticaret alanı olduğu İstanbul Ticaret Odası'nın anlamış olması, umarız Hollywood darbesinin zararlı sonuçlarının ortadan kaldırılması yani yabancı sermaye mevzuatının ülke çıkarları açısından gözden geçirilebilmesi için bir başlangıç olur.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı*....., s.47-48.

¹⁰⁷ Scognomillo, *Türk Sineması Tarihi*, s.455.

¹⁰⁸ Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, s.188-189.

Türk Sinemasının son dönemlerde ise Ziya Öztan'ın 2002 yılında çekmiş olduğu *Abdülhamit Düşerken*, Mustafa Şevki Doğan'ın *Son Osmanlı Yandım Ali* (2007), Can Dündar'ın Atatürk'ün çocukluğundan ölümüne kadar geçen hayatını anlatan *Mustafa* (2008), Zülfü Livaneli'nin yönetiminde Atatürk'ün hayatının anlatıldığı *Veda* (2008) ve Turgut Özakman'ın kaleminden çıkan ve Hamdi Alkan'ın yönettiği *Dersimiz Atatürk* filmleri ile 2000'li yıllarda tarihsel filmlerin günümüzdeki örneklerini görme imkânına kavuşuyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ TÜRK SİNEMASI

2.1. 1923-1940 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİMLERİ

2.1.1. Ateşten Gömlek (1923)

1923 yılında yapılan ve türü dram ile savaş olan bu filmin yönetmenliğini Muhsin Ertuğrul yapmıştır.¹⁰⁹ Filmin Oyuncuları ise Bedia Muvahhit, Muhsin Ertuğrul, Behzat Butak, Behzat Haki, Emin Beliş Belli, Hakkı Necip, Kınar Hanım, Neyyire Neyir, Refik Kemal Arduman, Sait Köknar, Vasfi Rıza, Vasfi Rıza Zobu'dur. Senaryosunu Muhsin Ertuğrul'un yaptığı filmin senaryosu, Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* adlı kitabından uyarlanmıştır. Yapımcılığını Şakir Seden ve Kemal Seden 'in üstlendiği bu filmin görüntü yönetmeni ise Cezmi Ar'dır.

Ateşten Gömlek, İzmir'in işgali üzerine şehri kurtarmayı amaçlayan Milli Mücadele hareketlerinin, bu amaçla ortaya koydukları mücadeleyi anlatmaktadır¹¹⁰.

Kurtuluş Savaşı yılları, bağımsızlığı için savaşan Türk milleti ve onun büyük önderi Mustafa Kemal Paşa için büyük güçlüklerle dolu bir dönem olarak bilinmektedir. Ancak tüm olumsuzluklara ve yokluklara rağmen, Türk milleti ve Mustafa Kemal Paşa yılmadan, usanmadan Türk'ün ve Türklüğün zaferi için mücadele etmekte idiler. İşte bu zor günlerde dahi, Atatürk, sadece Anadolu Türklerinin değil, aynı zamanda diğer Türk topluluklarının da gelecekleri ile yakından ilgilenmiştir.¹¹¹

Film şöyle gelişmektedir. Peyami, işgal yıllarında İstanbul'daki evlerinde, İzmir'de kocası ve çocuğu Yunanlılar tarafından öldürüldükten sonra kendilerine sığınan Ayşe ve arkadaşı İhsan ile vatan savunması hakkında görüşmeler yapmaktadır. Peyami, Milli Mücadele fikriyle düzenlenen Fatih ve Sultanahmet mitinglerine katılır, sonra da bir yedek subay olarak Anadolu'ya geçer.¹¹² İlk olarak, gittikleri Adapazarı civarında Ayşe, gerek İhsan, gerekse Peyami için, vatan sevgisiyle kadın sevgisinin birbirine karıştığı bir ilham kaynağı, bir «ateşten gömlek» olmaya başlamıştır.

Bu arada İhsan, bir köyde tanıdığı köylü kızı olan Kezban'ı korur. Bu koruma Kezban'ın gönlünde, İhsan'a karşı bir aşk uyandırır. Ancak İhsan, savaş içindedir ve Ayşe'yi

¹⁰⁹ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.219.

¹¹⁰ Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek*, Can Yayınları, İstanbul 2011.

¹¹¹ Selami Kılıç, "Atatürk'ün Büyük Özlemi Türk Dünyası'nda Kültür Birliği", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:9, Erzurum 1998, s.172.

¹¹² Ağah Özgüç, *100 Filimde Başlangıcından Günümüze Türk Sineması*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1993, s.82.

sevmektedir. Bundan dolayı Kezban'ın sevgisini kabul edemez ve bu genç kızın, Çerkez asıllı bir çavuşla evlenmesini sağlar.

İhsan, Eskişehir'de görev yaparken, burada hemşire olarak bir hastanede çalışan Ayşe'ye karşı yakınlık, duyduğunu belli eder. Ayşe'de, vatan kurtulup İzmir alındıktan sonra onunla evlenmeyi kabul eder. Ancak, İhsan'ın Ankara'da bulunduğu, sırada bazı kızlarla yakınlık kurması ve bunlardan biriyle çektiği fotoğrafın, sonradan Ayşe'nin eline geçmesi, aralarındaki hissi ilişkiyi bir ara zedelerse de, zamanla durumları yeniden düzelir. Peyami de, gizli bir aşkla Ayşe'yi sevmekte ve bir ateşten gömleğin yakışını bağrında duymaktadır. Ama bu duygusunu Ayşe'ye hiçbir zaman açamayacaktır.

İhsan, bir ara millî kuvvetlere karşı hareket eden bir köy halkı tarafından yakalanır ve tutuklanır. Aynı köyde bulunan ve millî kuvvetlere hainlik etmiş kocasından bezmiş bir kadın olan Kezban'ın yardımıyla, bu kötü durumdan kurtulur, fakat Kezban da sevdiği adam uğrunda canını verir.

Sonunda İzmir Taarruzu başlar. İhsan, Peyami ve Ayşe aynı cephede vazife görmektedirler. Savaşın kanlı bir safhasında, bir bombardıman sırasında İhsan'la, Ayşe vurulur, ölü gövdeleri yan yana yatırılır.

Halide Edip Adıvar'ın, *Ateşten Gömlek* adlı romanından uyarlanan bu film, Muhsin Ertuğrul'un sanat hayatındaki doruk noktalarından birisidir. Kendisi, bu film için önceki filmlerinden değişik olarak, özellikle kadın oyuncuların Türk oyuncularından oluşmasını istemiştir. Millî Mücadele'ye ait bir konuyu kesinlikle azınlık veya Rus göçmenleriyle çevirmekten kaçınmıştır. Bu amaçla Kemal Film'in, gazetelere verdiği ilân sonucu bulunan iki Türk kıızı, Bedia Muvahhit ve Neyyire Neyir (Münir'e Eyüp), filmin iki önemli rolünü üstlenmişlerdir.

Filmin başarılı olması için bütün kadronun elinden geldiğince çalıştığı her bakımdan belli oluyordu.¹¹³ Halide Edip'in kendisinin Kurtuluş Savaşı'na katılıp konunun geçtiği yerleri ve burada savaş içinde geçen olayları iyice tespit etmesi kadar, Muhsin Ertuğrul'un da bunları eserine sindirebilmiş olması kayda değer bir başarı sağlamıştır.

Muhsin Ertuğrul'un filmi, sadece konusu bakımından başarı kazanmış değildi. Cezmi Ar isimli fevkalade bir görüntü yönetmeninin katkıda bulunduğu görüntülerin kalitesi, Bedia Muvahhit, Münire Eyüp (Neyyire Neyir) hanımların ve Emin Belig ile Behzat Haki'nin ağırbaşlı ve tutarlı oyunlarının da bu başarıda büyük payı vardı.¹¹⁴

¹¹³ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı*....., s.93.

¹¹⁴ Onaran, *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*, s.165.168.

2.1.2. Ankara Postası (1924)

İpek Film Kurumu tarafından yapılan filmin yönetmenliğini Muhsin Ertuğrul yapmıştır. Senaryo ise Muhsin Ertuğrul tarafından, François de Curel' in "La tere Inhumaine" inden çeviri yapan Reşat Nuri Güntekin'in "Bir Gece Faciası" adıyla uyarladığı oyundan sinemaya uyarlanmıştır. Görüntü yönetmenliğini Cezmi Ar'ın yaptığı filmin kurgusunu Muhsin Ertuğrul yapmıştır. Oyuncuları ise; Münir'e Eyüp (Neyyire Neyir) (Necmiye Sultan), Nafia Arcan (Melek Hanım), İsmet Sırrı Sanlı (Ayşe), Ertuğrul Muhsin Kudret, Behzat Haki Butak (Süt Baba), Ercüment Behzat Lav (Osman), İ. Galip Arcan (İmam), Kemal Küçükmuhtar, Sait Köknar (Dalyan Mustafa), Emin Beliş Belli (Öğretmen Celal), Hüseyin Kemal Gürmen (Subay), Hazım Körükçü (Jandarma), Vasfi Rıza Zobu (Berber)'dur. Filmin ilk gösterimi İstanbul'da 02 Ekim 1929 tarihinde Melek ve Elhamra sinemalarında yapılmıştır.(Fotoğraf 15)

Cephede bulunan kocası, Kuvayı İnzibatiye komutanı Şerafettin Paşa'yı görmek üzere Necmiye Sultan, İstanbul'dan Adapazarı'na gelir ve Adapazarı kaymakamının aracılığı ile Melek Hanım'ın evine misafir olur.

Melek Hanım'ın büyük oğlu Kudret, Kuvayı Milliyeci'lere çalışan bir kuryedir. Bu sebeple o günün akşamı bir uçak Kudret'i, Adapazarı'na indirir. Kendisinin geldiğini gören bir masum ihtiyarı öldürmek zorunda kalan Kudret, eve gelir. Orada, Necmiye Sultan, bu olayın Kudret'in gelişiyile ilişkili olduğunu anlar. Kudret, belki bu yabancıyı da öldürmek zorundadır. Ama o gece konuşurlarken birbirlerinden hoşlandıklarını anlarlar. Necmiye Sultan ertesi gün, bilmeyerek, Kudret'in kardeşi aracılığı ile onu ele vermek ister. Bu durumda Melek Hanım, Sultan'ı öldürmek zorunda kalır.

Diğer taraftan Kudret'in geldiği duyulmuş ve ikinci bir haberi Adapazarı'ndaki ilgililere ulaştıramadan bir dere boyunda yaptığı silahlı çatışmada Kudret ölmüştür. Bu durumda postayı kardeşi Osman'a bırakır. Osman, postayı getirirken, yıkık değirmenden bir kadın çığlığı duyar. Bu ses nişanlısı Ayşe'ye aittir. Kasabanın üç kötü kişisi: İmam, Muhtar ve Dalyan Mustafa kızı kaçırarak buraya getirmişler; kötülük yapmak üzeredirler.

Uzun bir çatışma sonunda, Osman, üç kötüyü de haklar ve yaralı bir durumda arabaya atlayarak kaçarlarken kız da vurulur. Atlar arabayı varmak istenen yere kendiliğinden getirir. İlgililer postayı alırlar. Bu Büyük Taarruz emridir. O sabah şafakla birlikte büyük taarruza geçilir ve zafer kazanılır.

1923-24 tiyatro mevsiminde Darülbedayi 'de oynandığı sırada da pek beğenilen bu oyunu Muhsin Ertuğrul'la birlikte Bedia Muvahhit oynamış "Kaymakam" ve "Süt Baba"

rollerini de film de olduğu gibi Galip ve Behzat üstlenmişti. 'Melek Hanım'' rolü ise Kınar Binemeciyan'ın üstündeydi.

Muhsin Ertuğrul, senaryoyu yeniden düzenlerken filmin kişilerini biraz daha çoğaltmış: Osman, Ayşe, İmam, Muhtar ve Dalyan Mustafa kişiliklerini de ortaya çıkararak filmin basit entrikasını zenginleştirmiştir.

Filimdeki Melek Hanım rolündeki Nafia başta olmak üzere Muhsin Ertuğrul'un, İsmet Sırrı'nın gösterdikleri başarı basın tarafından övülmüştür. Kısır imkânlarla rağmen elde edilen sonuç alkışlanmış; filmdeki kronolojik yanlışlıklarla Türk'e has olmayan sosyal davranışlardaki kusurlar kötü görülmele beraber bunu iyi niyete bağışlayan bir üslup kullanılmıştır.

Muhsin Ertuğrul daha sonra kendi yazdığı bir makalede, film hakkındaki görüşlerini şu şekilde belirtmiştir. Nihayet karar verdik, bir film çeviriyoruz, ismi: Ankara Postası. Fakir varlığımızla yokluğa ilan-ı harp ettik, mücadele açtık. Artist yoktu, yaptık. Kadın yoktu, bulduk. Laboratuvar yoktu, kurduk. Makine yoktu, aldık. Senaryo yoktu yazdık; âmâ çirkin kadın; âmâ iptidai laboratuvar, ama ucuz makine; âmâ fakir senaryo. Böylece filme başladık... Her güneşli günde çalışıyorduk. Bu kadar mahrumiyetle mücadele için gösterdiğimiz azim, cesaret Allah'ı kızdırdı, galiba ki, İstanbul'da senelerdir göremediğimiz büyük kışı, aylar süren güneşsiz günleri yaptı... Yoklukta tabiatla mücadeleden nihayet galip çıtlık, film bitti... Ve halk, Ankara Postası'na, Türkiye'mizde şimdiye kadar hiçbir ecnebi filme göstermediği rağbeti gösterdi ve işte ben böylelikle manevi mükâfatımı aldım.

Mükemmel bir şey yaptığıma kani değilim. Ben de kemal iddiası yok... Ben yapabildiğim en fazlasını yapıyorum ve herkesten de bana yardım ediniz, beraberce daha iyilerini yapalım diye yardım istiyorum.

Gerçekten iyi niyet senaryosundan çekimine, yönetiminden kurgusuna kadar tüm film işlemlerini üzerine almak suretiyle yapılan büyük bir çalışma Muhsin Ertuğrul'un azminin ürünü idi. Filmin sağladığı başarı ve ekonomik getiri, İpekçi Kardeşler'e daha başka film çekimleri için büyük cesaret vermiştir¹¹⁵.

2.1.3. Bir Millet Uyanıyor (1932)

Bir Millet Uyanıyor, 1932 yılında İpek Film Şirketi tarafından yapılmıştır. Filmin yönetmeni Muhsin Ertuğrul, yönetmen yardımcısı ise Kemal Necati Çakus'tur. Senaryosu Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu tarafından yazılmış olan filmin, görüntü yönetmeni Cezmi

¹¹⁵ Âlim Şerif Onaran, s.183-187.

Ar'dır. Ses Sistemi ise Tobis-Klang Film tarafından yapılmıştır. Kurgu Muhsin Ertuğrul ve İclal Ar tarafından düzenlenmiştir. Oyuncular ise rolleri ile birlikte şöyledir: Ercüment Behzat Lav (Yüzbaşı Davut), Emel Rıza (Öğretmen Nesrin), Emin Belig Belli (Hamdi Bey), Naşit Özcan (Tilki), Ferdi Tayfur (Feridun), Mahmut Moralı (Gizli Ajan), Atif Terzioğlu (Kaptan) (Yahya Kaptan), Sait Köknar (Çeteci Recep), Hadi Hün (Bir yabancı subay), Muammer Gözalan (Zaptiye)'dir. Filmin çekim yeri İstanbul (Stüdyo), Maltepe, Kâğıthane ve Çanakkale'dir. Filmin ilk gösterimi 07 Aralık 1932 tarihinde İstanbul'daki Elhamra ve Melek sinemalarında yapılmıştır. (Fotoğraf 16)

Kurtuluş Savaşı sırasında, İstanbul'a gizli bir görevle gelen Kuvayı Milliyeci bir subayla, Yüzbaşı Davut'a âşık olan öğretmen Nesrin'in öyküsü üzerine kurulan bir filmidir.¹¹⁶

Bir Millet Uyanıyor filminin sonuna eklenen Kurtuluş Savaşı'na ait belgesel filmleri, Muhsin Ertuğrul, *Zafer Yolları* adıyla Kemal Film yapımcılık şirketinin döneminde kameraman Cezmi Ar'la birlikte çekmiştir. Bu bölüm daha sonra yapılan Kurtuluş Savaşı temalı filmlerin hemen hemen hepsinde kullanılmıştır.

Senaryoyu yazdıktan sonra Ankara'ya giden Nizamettin Nazif, eserini Atatürk'e ulaştırmış ve Atatürk senaryoyu beğenmiştir. Hatta bazı sahnelerde bizzat rol almayı kabul etmiştir. Atatürk'ün, Çankaya Köşkün'de kamera karşısına geçip kendi sesiyle okuduğu Büyük Nutku, filme daha sonra eklenmiştir.¹¹⁷ Film tümüyle sesli olarak çekilmiştir. İlk dönem Kurtuluş Savaşı filmlerinin en iyi örneğidir. Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun eserinden uyarlanan film, vatan hainlerinden Said Molla ve yandaşlarına karşı mücadele eden Kuvayı Milliyeci bir yüzbaşıyla emir erinin kahramanlık öyküsü üzerine kurulmuştur. Yüzbaşı Davut ve emir eri Tilki, cephede savaşırken, İzmir düşmandan geri alınır. Filmin unutulmayan sahnelerinden biri Yahya Kaptan rolündeki Atif Terzioğlu'nun çeşmeden su içerken düşmanlar tarafından öldürülmesidir.

2.1.4. Güneşe Doğru (1937)

Yönetmenliğini Nazım Hikmet (Ran)'in yaptığı filmin başlıca oyuncularını Arif Dino, Ferdi Tayfur, Mediha, Reşit Baran'dır. Senaryosunu filmin yönetmenliğini de üstlenen Nazım Hikmet yazmıştır. Filmin yapımcılığını İpek Film (İpekçi Kardeşler) yapmıştır. Görüntü Yönetmeni ise Lazar Yazıcıoğlu'dur. Film 1937 tarihinde yapılmıştır. (Fotoğraf 17)

¹¹⁶ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı*....., s.94.

¹¹⁷ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı*....., s.95.

Filmde Mondros Antlaşması'nın imzalandığı yıllarda hafızasını yitiren bir gencin hayal dolu dünyasının öyküsü anlatılmaktadır.¹¹⁸

2.2 1940-1950 DÖNEMİ TÜRK SINEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ

2.2.1. On Üç Kahraman (1943)

1943 yılında yapılmış olan bir filmidir. Yönetmenliğini Şadan Kamil yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını ise Cahit Irgat, Sadettin Erbil, Sami Ayanoglu, Talat Artemel, Tevhit Bilge, Ali Sururi, Fatma Andaç, Müfit Kiper'dir. Senaryosunu Ragıp Şevki Yeşim'in yazdığı filmin, yapımcılığını Halil Kamil üstlenmiştir. Filmin görüntü yönetmeni ise Coni Kurteşoğlu'dur. Filmde Plevne'de, Ruslara karşı mücadele eden on üç Türk askerinin kahramanlık öyküsü anlatılmaktadır.

2.2.2. Domaniç Yolcusu (1946)

1946 yılında yapımı tamamlanan filmin türü dram, polisiye, savaş ve suçtur. Yönetmenliğini Şakir Sırmalı'nın yaptığı Domaniç Yolcusu¹¹⁹ adlı filmin başlıca oyuncularını; Hazım Körmükçü, Necdet Mahfi Ayral, Sami Ayanoglu, Orhan Elmas, Talat Artemel, Müfit Kiper, Reşit Baran, Reşit Gürzap, Servet Cengiz, Türkan Pasiner'dir. Senaryosunu, filmin yönetmenliğini de üstlenen Şakir Sırmalı'nın yazdığı filmin, senaryosu Şukufe Nihal'in *Domaniç Dağlarının Yolcusu* adlı gezi kitabından sinemaya uyarlanmıştır. Yapımcılığını Ertuğrul Tokdemir'in üstlendiği filmin görüntü yönetmeni Kriton İlyadis'dir.¹²⁰ Filmin diğer adı *Domaniç Yolcusu Unutulan Sır* adlı sinema filmidir. Film, Türk sinemasının, Cumhuriyet döneminde yapılmış olan (1948) ilk sinema yarışmasında "En İyi Film" ödülünü kazanmıştır. (Fotoğraf 18)

Filmi görme imkânı olmadığından, filmin içeriği hakkındaki bilgileri Şukufe Nihal'in kendi kelimelerinden özetlenmiştir. Nihal, kitabında özetle şöyle anlatmaktadır Domaniç gezisini:

“İstiklâl Harbi sırasında, İnegöl toprakları büyük bir facia yaşamış. Domaniç dağlarından inen bir köylü kadını, düşmana yol göstererek vatanına ihanet eden oğlunu, silahıyla vurup öldürmüştü.”

Bu gerçek hikâyeyi duyduğumdan beri hiç aklımdan çıkmamıştı. Ne yapıp edeceğim, bu olayın geçtiği yöreleri gezecektim. İstanbul'dan Bursa'ya, oradan da İnegöl'e geldim. Bir

¹¹⁸ Ali Dereli, *Türk ve Dünya Edebiyatında Şairler ve Yazarlar- Nazım Hikmet*, Salan Yayınları, İstanbul 1990, s.334.

¹¹⁹ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.214.

¹²⁰ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.240.

otelde konakladım. Kaymakam, tekel müdürü, otelci Ferhat Ağa ve daha birçok insanla görüştim. Fakat hiç kimse bir şey bilmiyordu. Günler geçiyor, boşa geçen zamana canım sıkılıyordu.

Gördüğüm eşitsizlikler, cahillikler de çok canımı sıkıyordu. Okulu var, yıllardır öğretmeni yok. Gelen öğretmen durmamış, giden öğretmen gelmemiş. Vah benim memleketim.

Köyü sevimli yapmakta, köy sevgisini, ülküsünü aşılamağa, gençliğin terbiyesini üzerine alanların üzerine atmışız! Saadeti hep büyük şeylerde aramaya kalkarız da, şu kuru ekmek parçasının bile insana o zevki vereceğini bilmeyiz. Önümüze kolay, bol gelen şeyler, bizi ahlâksızlığa götürüyor, muhakkak! Her bulduğumuz şeyden sonra daha iyisini bekleriz, bulamazsak kendimizi bahtsız sayarız, insanları bu şımarıklıktan, bu açgözlülük felâketinden kurtarmak lâzım.

Bir ömrün sonunda verilecek bir hesabı olmamak, insanlığın karşısında açık alınla çıkabilmek ne eşsiz bahtiyarlık. Çalışmayan insan, çalışmayan kadın ne demektir? Bir çalışmayan, bir çalışanın sırtında geçinmiyor mu? Ey Domaniç kadını, nerede yaşayıp nerede öldüğünü hâlâ öğrenemediğim büyük kadın. Sen de bunlardan biriydin. İnsanların yüzünü kızartan çirkinliklerden, vicdan azaplarından uzak, ömrün şöyle bir yeşil tarlanın ömrüne karışarak yaşadın. Şu bir avuç toprağından başka bir köşesini tanımadığın; bir kuru ekmeğinden, bir avuç bulgurundan başka nimetini tatmadığın vatan uğruna ne sonsuz azaplar çektin. Bir tanecik yavrunu elinle yerlere serdin. "Onu kandıranlar kabahatli" demedin, affetmedin. Çünkü vatan senin gözünde en kutlu şeydi! O tertemiz dağlar başında, tertemiz duygularla geçen hayatın, her sevgiden üstün olarak yalnız vatan, millet sevgisi tanıdı! Yorgun argın gelip, odama yattım.

Nihayet, Domaniç köylüleri pazara geldiler. Yetmiş yaşında bir ihtiyarla birlikte yola koyulduk. Ruhumu tatlı bir destansı hava sardı. Ben nereye gidiyorum? Yurda hıyanet eden oğlunu eliyle kanlara boyamış ananın diyarına!

O kadın ne büyük bir kadındır, o kadın ne yaman bir kadındır ki, vatanının şerefi uğruna ciğerlerini kendi eliyle sökmüş, paralamıştır. O kadın, kadınların en bahtsızıdır. O kadın, Türk kadınlarının en büyüğüdür.

Yaşlı ihtiyarla birlikte, yıkık vıran bir eve girerler. İhtiyar seslenir: "Habibe Kadın, Habibe Kadın!" Bu esnada, genç mi genç, güzel mi güzel yirmi yaşında bir kadın göründü, yaşlı ihtiyara dönüp baktım. "Sana böyle görünmek istedi" dedi. Yavaşça seslendi: "Geleceğini, beni arayacağını biliyordum. Seni bekliyordum" dedi. İkimizin de gözlerinde

yaş, dudaklarında ürpermeler var... Kollarını açtı. Yeryüzünde eşini tanımadığım bir saadete doğru atıldım. Saadet elle tutulur mu? Başım bir boşluğa düştü. Domaniç'in hayal kadını bir anda uçup gitti. Bağımda bir sızı duydum. Hangi muzip kuvvet, beni böyle rüyalarım girerek aldattı? Böyle bir rüyayı da ancak, başta da belirttiğimiz gibi, vatanımı ve milletini çok seven bir kimse görebilir.¹²¹

2.2.3. İstiklal Madalyası (1948)

1948 yapımı olan bu filmin türü dram ve savaştır. Yönetmenliğini Ferdi Tayfur yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını ise; Halit Akçatepe, Hulusi Kentmen, Mümtaz Ener, Cahit Irgat, Ferdi Tayfur, Handan Karaokçu, Orhon M. Arıburnu, Vehdi Ersin, Yaşar Nezih Özsoy'dur. Görüntü yönetmenliğini ise o dönemdeki birçok filmde olduğu gibi Cezmi Ar'ın yapmıştır.

Ferdi Tayfur'un yönettiği bu film ile¹²² yeni bir dönem başlamıştır. Aşk, fedakârlık, kahramanlık, vatan sevgisinin karışık olarak işlendiği filmde, ordu desteğinin sağlandığı savaş sahneleri dikkat çekmektedir¹²³. Kurtuluş savaşı filmlerini başlatan bir kahramanlık öyküsüdür.¹²⁴

2.2.4. Kahraman Mehmet (1948)

1948 yapımı olan filmin türü dramdır. Yönetmenliğini Kadri Ögelman'ın yaptığı filmin, başlıca oyuncularını ise; Cemil Demirel, Güzin Gürler, Kadri Ögelman, Necati Ergenekon, Vasıf Güröney'dir. Senaryosunu aynı zamanda yönetmenliği de yapmış olan Kadri Ögelman yazmıştır. Yapımcılığını Sabahattin Tulgar'ın üstlendiği filmin görüntü yönetmeni ise Coni Kurteşoğlu'dur. (Fotoğraf 19)

2.2.5. Vurun Kahpeye (1949)

1949 yılında çekilmiş olan filmin türü dram ve savaştır. Filmin yönetmeni Ö. Lütfi Akad'dır. Filmin başlıca oyuncularını ise Sezer Sezin, Ali Rıza Şenel, Dr. Arşavir Alyanak, Fahri Güneş, Hüseyin Tuncalı, Kemal Tanrıöver, Mahmure Handan, Necil Ozon, Nurdoğan Öztürk, Semih Evin, Settar Körmükçü, Şevket Aktunç, Temel Karamahmut, Vedat Örfi Bengü'dür. Senaryosu Ö. Lütfi Akad ve Selahattin Küçük tarafından Halide Edip Adıvar'ın aynı adlı romanından sinemaya uyarlanmıştır. Filmin yapımcısı Hürrem Erman, görüntü

¹²¹ Şukufe Nihal, *Domaniç Dağlarının Yolcusu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

¹²² Onaran, *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*, s.333.

¹²³ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.95.

¹²⁴ Scognomillo, *Türk Sineması Tarihi*, s.85-86

yönetmeni Lazar Yazıcıoğlu'dur. Filmin müzikleri Sadi Işılay tarafından hazırlanmıştır.¹²⁵
(Fotoğraf 20)

2.2.6. Fato-Ya İstiklal Ya Ölüm (1949)

Film 1949 yılında yapılmıştır. Türü ise aile, macera ve tarihi filmidir. Yönetmenliğini Turgut Demirağ'ın yaptığı filmin başlıca oyuncularını ise K.Erogan, Oya Sensev, Settar Körmükçü, Cahit Irgat, Orhan M. Arıburnu, Sadri Alışık'dır. Senaryo ise Hıfzı Tan'a aittir. Görüntü yönetmeninin Kemal Baysal olduğu filmin yapımcı şirketi ise And filmidir.¹²⁶

Düşman kuvvetlerinin İzmir'e geldiği günlerde bir köprüyü uçurmak için görevlendirilen Yüzbaşı Necdet ile ona kılavuzluk yapan Fato'nun öyküsüdür. Kısa bir zaman sonra Necdet ve Fato arasında duygusal bir bağ oluşur.¹²⁷ Fakat mutlu sona ulaşmaz. Fato, asıl mutluluğu Türk askerlerinin köye gelişini Necdet'in kollarında son nefesini verirken yaşar. Filmin ele alınışına uygun olarak, her iki duygu anı birbirleriyle bağlantılı olarak gösterilmiştir. Filmde vatan aşkının ön planda olması film çekim yılının Kore Savaşına denk düşmesi ve bu amaçla savaşın Türk halkı üzerinde milli duygular uyandırması amaçlanmıştır.
(Fotoğraf 21)

2.3.1950-1960 DÖNEMİ TÜRK SINEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ

2.3.1. Çete (1950)

1950 yılında yapılmış olan bir filmidir. Filmin türü dram, macera ve savaştır. Yönetmenliğini ve senaristliğini Çetin Karamanbey'in yaptığı filmin başlıca oyuncularını Hulusi Kentmen, Neriman Köksal, Atıf Kaptan, Bülent Ufuk, Oktar Durukan, Yılmaz Duru, Ceyda Karasu, İhsan Evrim, Kadri Ögelman, Nazım İnan, Orhan M. Arıburnu'dur. Filmin senaryosu Refik Halit Karay'ın *Çete* isimli eserinden uyarlanmıştır. Yapımcılığını Naci Duru'nun yaptığı filmin, görüntü yönetmenliğini ise Onnik Kalustyan yapmıştır.
(Fotoğraf 23)

Rus Çarlığı Prensesi Nina Daniloviç'in, Fransız Ernestie ile evliliğinden sonra Suriye'deki yaşamı; Adana'da bulunan hazineyi almak istemesi ve bu hedefe ulaşmaya çalışırken çete komutanı Kıran Bey'le yaşadığı aşk anlatılmaktadır bu filmde.

Nina Daniloviç, Beyrut'ta, Lübnan Fransız Yüce Komiserliği İstihbarat Dairesi Amiri Kolonel'e, Kilikya'ya gitmek istediğini söyler. Kolonel, prensesin bu sıralarda Kilikya'ya

¹²⁵ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.205.

¹²⁶ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.213.

¹²⁷ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.107.

gitmesinin tehlikeli olduğunu belirtir. Nina, Adana'ya eski Osmanlı İmparatorluğunun hazinesini bulmak için gitmek ister. Amacı bir ton altını bulup zor durumdaki ülkesini kurtarmaktır.

Adana'ya gitmek için iki yol bulunmaktadır. Bunlardan biri Rayak-Halep üzerinden doğrudan doğruya trenle gitmek, ikincisi ise vapurla Mersin'e giderek oradan trene binmektir. Halep-Adana arasındaki demir yolunun çeteler tarafından bozularak askeri bir trenin baskına uğratıldığı ve bu yolun tehlikeli olduğu bilinmektedir. Tek yolun, Suriye iskelelerine kıyı boyu kereste getiren gemilerin kiralanarak Yumurtalık'a çıkmak olduğu savunulur.

Askerliğini, Asteğmen olarak yapan Fransızca hocası Nezih Suad'a eski komutanı Binbaşı Recep Bey tarafından bir mektup ulaşır. Mektupta "Vaadimi tutuyorum, seni cepheye çağırıyorum." diye yazar.

Nezih, Recep Bey'in karargâhına varır. Recep Bey, Fransız kuvvetlerine karşı Amanoslardaki çetenin komutanlığını Nezih'e vermiştir. Artık Nezih'in ismi Kıran Bey, on altı kişilik çetenin ismi de Kıran Bey Çetesi olmuştur. Kıran Bey Çetesi'nin şöhreti her tarafa yayılır. Kürt çeteleriyle anlaşmalar, birleşmeler olur. Kıran Bey adı dilden dile, ilden ile döne dolaşa çığ azameti almıştır.

Nina yola çıkmış, fakat Yumurtalık'a bir mil kala takip edildiklerini anlamış ve gemiden kaçmıştır. Gemiye basan Finikler, herkesi öldürür ama prensesi bulamazlar. Prensesin kaçtığını anlayıp arkasından ateş ederler. Bu sırada Kıran Bey Çetesi'nin iki elemanı Yoksul' la Öksüz orada bulunmaktadır. Kızı baygın olarak görürler ve Kıran Beyin yanına götürmek için hareket ederler.

Kıran Bey, kızın yanına gittiğinde kız hiç konuşmamış ve korkmuştur. Bir kaç gün daha konuşmaz güzel prenses, fakat Kıran Bey'den zarar gelmeyeceğini anlayınca her şeyi anlatmaya karar vermiştir.

Nina, Rus Çarının kızı olduğunu, Finikler, baskılarıyla Rusya'dan kaçtığını, bu sırada Fransız Yüzbaşı Ernest ile tanışıp evlendiğini, Adana'ya Osmanlı İmparatorluğu hazinesini bulmak için geldiğini fakat Finiklerin baskınına uğradığını anlatır.

Bu konuşmalar Kıran Bey'i etkilemiştir. Nina'nın eşsiz güzelliğinden etkilenen Kıran Bey, Nina'nın gözlerinden kendini alamamaktadır. Nina'da, Kıran Bey'den hoşlanmıştır, ona baktığında nur yüzlü İsa'yı hatırlamaktadır.

Kıran Bey'le Nina birbirlerine deli gibi âşık olmuşlar ve dört gün sabaha kadar mutluluklarını paylaşmışlardır. Ta ki Recep Bey'den haber gelene kadar...

Recep Bey, prensesin Fransız kuvvetlerine teslim edilmesini ve daha sonra harekâtın başlamasını emreder. Kıran Bey, çok sevdiği fakat düşmanı olduğu Nina'dan ayrılmak zorunda kalacaktır. Nina ise hiç bir yere gitmek istemediğini nasıl olsa herkesin kendisini ölmüş olarak bildiğini ve Kıran'ı çok sevdiğini söyler. Ama ayrılık vakti gelmiştir...

Sabah olmuştur. Nina'yla Kıran Bey genç âşıklar gibi birbirleriyle hiç konuşmadan ayrılacakları noktaya kadar gelirler. Nina'yı her gün Fransız kuvvetlerinin geçtiği noktalardan birine bırakacaklardır. Kıran ile Nina son defa sarılarak ayrılırlar.

Kıran, hâlâ Nina'yı düşünmektedir. Gerideki tepeye doğru tırmandıklarında Fransız kuvvetler tarafından pusuya düşürülürler. Nina'da Kıran'ın pusuya düştüğünü görür ve hemen Kıran'ın yanına gider. Kıran'la beraber kendi birliğine ateş ederek hem Kıran'ın hem de çete elemanlarının kendisine karşı olan hayranlığını artırır. Fransız kuvvetini yok ederler ve Kıran'la Nina ömür boyu hayatlarını birleştirirler¹²⁸.

2.3.2. Yüzbaşı Tahsin (1950)

Filmin yapımı 1950 yılıdır. Türü dram ve romantiktir. Yönetmenliğini Orhon M. Arıburnu'nun yapmış olduğu filmin, başlıca oyuncularını Nedret Güvenç, Belkıs Dilligil, Gül Sevim Gemiyakan, Hayri Esen, Kemal Dirim, Mehmet Aslan, Orhon M. Arıburnu, Salih Tozan'dır. Senaryosunu Hıfzı Tan'ın yazdığı filmin Senaryosu Hıfzı Tan'ın aynı adlı eserinden uyarlanmıştır. Yapımcılığını Naci Duru yapmıştır. Görüntü yönetmeni ise Aram Hugosyan'dır. Yapım şirketi Duru Film'dir.¹²⁹ (Fotoğraf 24)

1921 yılı Temmuz ayında stratejik sebeplerle Sakarya'ya çekilen milli kuvvetler, birçok yerde düşmana ağır zayıat verdirmiştir. Kuyucak Köyü yakınlarında, düşmanın cephane kolunu havaya uçuran köylüler, düşman tarafından köy meydanında katledilmek üzere toplatılır. Kuyucak sınırlarını tutan Yüzbaşı Tahsin komutasındaki birlik, köylüleri düşmanın elinden kurtarmak için görevlendirilir. Köy meydanına toplatılan köylüler kurşuna dizileceği sırada, Türk süvarisi köyü basar, birliğin komutanı Yüzbaşı Tahsin top arabasının başında çoban tarafından ağır yaralı olarak bulunur. Köyün muallimesi Belkıs tarafından ilk tedavisi yapılır. Yüzbaşı, hafızasını kaybetmiş, maziye ait hiçbir şey hatırlamamaktadır. Köylü, *Bizim Oğlan* adını verdiği Yüzbaşıyı bağrına basar. Belkıs Hoca Hanım, Yüzbaşıyı tedavi ettirmek üzere Eskişehir'deki arkadaşı Muallime Pakize'ye doktor göndermesi için mektup yazar. Geçmişini unutan Yüzbaşı ile Belkıs birbirlerini severler. Oysa Yüzbaşı, Pakize'nin daha önce öldüğü zannedilen eşidir ve Belkıs'ın bundan haberi yoktur.

¹²⁸ Refik Halit Karay, *Çete*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2009.

¹²⁹ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.209.

2.3.3. Oğlum İçin (1950)

1950 yapımı bir filmidir, türü dram ve maceradır. Yönetmenliğini aynı zamanda başrolü de üstlenmiş olan Avni Dilligil'in yaptığı filmin başlıca oyuncularını ise Avni Dilligil, Ayten Yuvaç, Belkıs Dilligil, Fırat Belkıs, Hayri Esen, Nuri Gençdur ve Salih Tozan'dır. Senaryosunu Avni Dilligil'in yaptığı filmin yapımcılığını Dilaver Berkman yapmıştır. Görüntü yönetmeninin Onnik Kalustyan olduğu filmde, müzik Suzan Güven, Ahmet Üstün ve Kadri Şençalar'a aittir. (Fotoğraf 25)

Film, Cumhuriyet döneminde Murat adlı bir eşkıyanın takibi için görevlendirilen bir subayın öyküsüdür.

2.3.4. Ege Kahramanları (1951)

1951 yapımı bir filmidir. Türü savaş ve tarih olan bu filmin yönetmenliğini Nuri Akıncı yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Ferhan Tanseli, Fahrettin Ünal, Faruk Ataçer, Gül Batı, Müberra Soyurgal, Sevim Karmana, Suna Ege'dir. Senaryosunu Nazım Özman'ın yazdığı filmin yapımcılığını Faruk Ataçer üstlenmiştir. Filmin görüntü yönetmeni ise Coni Kurteşoğlu'dur. (Fotoğraf 26)

İşgal ordularına karşı Türk çetelerini tek kuvvet olarak birleştirmeye çalışan Karazade adlı bir kahramanın öyküsünü konu alan filmidir.

2.3.5. Allahısmarladık (1951)

1951 yapımı filmidir. Türü dram, romantik ve savaş olan filmin yönetmenliğini Sami Ayanoglu yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Sadri Alışık, Ferhan Tanseli, Hadi Hün, İbrahim Delideniz, Perihan Altındağ Sözeri, Bora Ayanoglu, Esen Görkmen, Gülistan Güzey, Kemal Edige, Müfit Kiper, Mümtaz Alpaslan, Neşet Berküren, Rafet Gülerman, Refik Kemal Arduman, Reşit Gürzap, Samiye Hün, Suavi Tedü, Turhan Göker'dir. Filmin senaryosu Sami Ayanoglu tarafından, Esat Mahmut Karakurt'un *Allahısmarladık* adlı kitabından uyarlanmıştır. Yapımcılığını ilk film yapımcılarından biri olan Cemil Filmer'in yaptığı filmin, görüntü yönetmenliğini Kriton İlyadis yapmıştır. (Fotoğraf 27) Müziğini Şerif Gürmeriç'in yaptığı filmin konusu; Kurtuluş Savaşı yıllarında, Kuvayı Milliye'ye mensup bir deniz subayı ile işgal kuvvetleri komutanının kızı arasında filizlenen aşkın çarpıcı serüvenidir.¹³⁰ İstanbul işgal altındadır. Anadolu ya cephane kaçırmaya çalışan Kuvayı Milliye'ciler bir yandan işgal kuvvetlerine bir yandan da işbirlikçi Osmanlı güçlerine karşı mücadele etmektedirler. Kurtuluş savaşının tam ortasında imkânsız gibi görünen bir aşk

¹³⁰ Esat Mahmut Karakurt, *Hayatı Şahsiyeti Seçme Eserleri*, Bilgi Yayınları, İstanbul 2009, s.41-61.

filizlenir. İşgal kuvvetleri komutanının kızı Betty ile gizliden gizliye Kuvayı Milliye için çalışan ve işbirlikçi binbaşı eniştesini bile vatani için öldürmekten kaçınmayan Yüzbaşı İzzet Bey'in tutkulu aşklarını anlatan filmde, vatan aşkının her şeyin ötesinde olduğunu anlatan bir anlatım söz konusudur.¹³¹

2.3.6. İstanbul Kan Ağlarken (1951)

1951 yapımı olan filmin türü dram ve polisiedir. Filmin yönetmenliğini Kani Kıpçak yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Muzaffer Tema, Muhip Arcıman, Necdet Mahfi Ayral, Behzat Butak, Ertem Göreç, Ertuğrul Bilda, Gülistan Güzey, Hüseyin Kemal Gürmen, Kani Kıpçak, Osman Türkoğlu, Osman N. Ergun, Pola Morelli, Şakir Arseven'dir. Senaryosunu ve yapımcılığını Osman F. Seden yapmıştır. Görüntü yönetmeni ise Kriton İlyadis'dir.

1919 yılının İstanbul'u, Dolapdere'deki Meyhaneleri, Bülbül Deresi, Tatavia'sı (Kurtuluş) Karnaval Eğlenceleri, Rum Çeteleri ve yosmaları ile ortalığı kasıp kavuran Hrisantos ve Çetesinin peşine Komiser Muharrem düşüyor. Muharrem'le, Hrisantos'un kadını Eftimia arasında bir aşk macerası başlar. Öte yandan Hrisantos'un eski metresi Fifiça Eftimia'yı kıskandığından, Hrisantos'u öldürmeye kalkar.

2.3.7. Kendini Kurtaran Şehir (1951)

1951 yapımı olan filmin türü suç ve tarihtir. Filmin yönetmenliğini Faruk Kenç yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Sadri Alışık, Zeki Alpan, Mine Coşkun, Münevver Coşkun, Pola Morelli, Rıza Tüzün, Vedat Karaokçu olan filmin senaryosunu Behçet Kemal Çağlar, Sara Korle, Sinan Korle yapmıştır. Filmin görüntü yönetmeni ise Enver Burçkin'dir. Filmin müziği Sadi Yaver Ataman tarafından yapılmıştır. Filmin süresi bir saat otuz dakikadır. (Fotoğraf 28)

Maraş'ın kurtuluşuna ait kahramanlık öyküsüdür. Kurtuluş Savaşı'nda Maraş şehrinin nasıl kahramanca mücadele ettiğini ve yaşananları anlatan etkileyici bir filmidir.

2.3.8. Vatan İçin (1951)

1951 yapımı olan filmin türü dram ve savaştır. Yönetmenliğini Aydın Arakon'un yaptığı filmin başlıca oyuncularını Yıldız Kenter, Mümtaz Ener, Cahit Irgat, Mücap Ofluoğlu, Rauf Ulukat, Vedat Örfi Bengü'dür. Senaryosunu Aydın Arakon'un yaptığı filmin

¹³¹ Esat Mahmut Karakurt, *Allahaismarladık*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2009.

yapımcılığını Nazif Duru yapmıştır. Görüntü yönetmenliğini ise İlhan Arakon'un yaptığı filmin müziğini Nedim Otyam yapmıştır. Yapım şirketi Atlas Film'dir.¹³² (Fotoğraf 29)

Düşman kuvvetlerinin emrinde çalışan bir nazırın kızı ile evli olan Topçu Binbaşı Sami'nin vatanseverlik öyküsüdür.

2.3.9 Hürriyet Şarkısı (1951)

1951 yapımı bu filmin türü suç ve tarihtir. Yönetmenliğini Faruk Kenç'in yaptığı filmin başlıca oyuncularını Sadri Alışık, Neriman Köksal, Kadir Savun, Zeki Alpan, Eşref Vural, Mahir Özerdem, Nezihe Becerikli, Oya Sensev, Rıza Tüzün, Saime Bekbay, Vedat Karaokçu'dur. Senaryosunu Faruk Kenç'in yaptığı film, Cevdet Perin'in aynı adlı eserinden uyarlanmıştır. Filmin görüntü yönetmeni Enver Burçkin'dir. (Fotoğraf 30) Bulgar çetecileriyle mücadele eden Türk köylülerinin kahramanlık öyküsüdür.

2.3.10. Sürgün (1951)

1951 yapımı olan filmin türü dram ve romantiktir. Yönetmenliğini Orhon M. Arıburnu'nun yaptığı filmin başlıca oyuncularını Renan Fosforoğlu, Mualla Sürer, Muharrem Gürses, Feridun Çölgeçen, Muazzez Arçay, Nedret Güvenç, Adil Güldürücü, Ayla Karaca,ERCÜMENT BEHZAT LAY, Hikmet Serçe, İhsan Evrim, Necmi Oy, Neşet Berküren, Orhon M. Arıburnu'dur. Senaryosu Refik Halid Karay'ın *Sürgün* adlı eserinden uyarlanmış olan filmin yapımcılığını Naci Duru yapmıştır. Görüntü yönetmeni Aram Hugasiyan'dır. (Fotoğraf 31)

Filmde sürgün hayatı çekmek zorunda kalan ve bütün yaşadığı acı ve ıstıraplar yüzünden hayatı son bulan Hilmi Efendi adlı bir subayın hayatı anlatılmaktadır.

Hilmi Efendi büyük bir acı içinde Beyrut'a gider. Daha doğrusu sürülür. Ailesi her zaman aklının bir köşesinde. Onlardan ayrı kalmanın acısını çeker. Beyrut'ta tanıdık bir yüz ararken bir gün gazozcu Çopur Apti ile tanışır. Birlikte belediye tarafından tahsis edilen eski medreseye giderler. Orada, Şair Kenan, Ali Kemal ve Nuri Hoca'yla tanışır. Onlarla birlikte kalmaya başlar. Aynı zamanda gazozculuk yapar. Bir gün muhabbet esnasında iken diğerleri askerlere laf atarlar. Kendisi de eski bir asker olduğu için sinirlenir ve Şair Kenan'la tartışır. Şair Kenan ölür ve onu defnederler. Şair Kenan'ın ölümünde, Hilmi Efendi'yi suçlarlar. Oradan ayrılır. Bir inşaatta çalışmaya başlar. Aynı zamanda orada yatıp kalkar. Aradan birkaç hafta geçer. Eski silah arkadaşı Şakir Bey'le karşılaşır. Arkadaşı onu köydeki evine davet eder. Köye gider ama bir türlü başından geçenleri arkadaşına anlatamaz. Şehre

¹³² Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.208.

geri döner. Bir mektup gelir. İçinde para vardır ama kimden geldiğini bilmez. Daha sonra bir paketle kıyafet gelir. Hilmi Efendi üzüntülere dayanamaz ve hastalanır. İyileştikten sonra bir yerde otururken, Şehzade Keramet'in Efendi ile tanışır. Şehzadenin evinde kalmaya başlar. Artık her şey değişmeye başlar. Evdeki hizmetçi besleme Suzidil'den hoşlanır. Günler geçer, Şehzade'nin parası biter. Her yere borçlanır. Şehzade gizlice Mısır'a gitmeye karar verir. Hilmi Efendi ise şehre döner. Her şey kötüleşir. Suzidil ve onun yaptığı iyilikler aklından hiç çıkmaz. Onu sevdiğini anlar.

Aradan iki yıl geçmiştir. Bir yıldır ailesinden haber alamadığı için Şam'da açılan konsolosluktan haber almaya gider. Bir kahvede Boşnak İhsan lakaplı Mehmet İhsanla tanışır. İhsan bir teşkilat başıdır. Bir süre sonra haber gelir. Ailesi başka bir yere taşınmış ve kızı Seher'in de dost hayatı yaşadığını öğrenir. Sürgün hayatında yaşadığı ıstıraptan kızının ölmüş olmasını bile düşünür. Kızına duyduğu sevgi kine döner. Anadolu'ya teşkilat sayesinde gizlice girip önce kızını sonrada kendini öldürebileceğini düşünür. Bir süre sonra Vecihi Paşazade İrfan Beyle tanışır. Ona kanı ısınır. İrfan babadan kalma çiftliği almak için gelmiştir. Aralarında ayrı gayrı kalmaz. İrfan çiftlik için Halep'e gider. Düşüncesi çiftliği alıp başına Hilmi Efendiyi geçirmektir. Aradan bir sene geçer. İrfan'dan bir mektup gelir. Hilmi Efendi çok sevinir.

İrfan bu zaman sarfında Halep'in bahçe barlarına alışır. Onlardan birinde Nevber adlı bir kadınla tanışır. Çok samimi olurlar. Sık sık dertleşirler. Nevber, asıl isminin Seher olduğunu söyler. İrfan, onun Hilmi Efendi'nin sürekli anlattığı kin kustuğu kızı olduğunu anlar. Seher'e, babasını, yakında çiftliğin başına geçmek için Halep'e geleceğini söyler. Seher, İrfan'dan utanmaya başlar ve Halep'ten ayrılmak için yardım ister. Sonraları Seher birden değişir. İrfan yaptıklarına pişman olur. Çeker gider ama Seher'e de âşık olmuştur.

Bunlar olurken Hilmi Efendi Halep'e gezi düzenleyecek olan devlet reisinin kafilesine eski bir arkadaşı sayesinde dâhil olur.

İrfan, şehirden kopamaz, tekrar Nevber'i izlemeye bara gider. Orada birlikte olduğu kâtip arkadaşından duyduklarına çok üzülür. Seher, İrfan'la son bir kez görüşmek ister. Zor da olsa İrfan, tekrar görüşmeyi kabul eder. Sabaha kadar bekler ama Seher gelmez. Seher o gece yine dostunun yanında kalmıştır. İrfan, Seher'i tekrar yakalar. Birlikte içki içerler. İrfan sarhoşken Seher, ona esrar içirir. Birlikte İskenderun'a giderler. İrfan yapacağı her şeyi unuttur. Seher, onu tekrar uyurken yalnız bırakır ve barda tanıştığı biriyle Halep'e geri döner. Sahneye çıkar. Barın sahibi, devlet reisinin geleceğini söyler bir sonraki gün. İrfan Halep'e

döner ve İstanbul'a gideceğini söyler. Seher umursamaz. Halep garından trene binerken Seher gelir ve af diler. Ama fayda etmez.

Heyet gelir. Hilmi Efendi, otelde İrfan'ın boşalttığı odayı yerleşir. O gece heyetle birlikte bahçede eğlenceye gider. Nevber'in ününü O'da öğrenir ve merak eder. Ayrıca İrfan'ın İstanbul'a dönme sebebinin Nevber olduğunu da öğrenir. Nevber sahneye çıkınca birden Hilmi Efendi şok olur ve oracıkta yığılır kalır. Hilmi Efendi ölmüştür. Seher kimin öldüğünü anlamaz ve eğlenceden sonra devlet reisinin odasına gider. Hilmi Efendi'yi morga götürürler. Morg bekçisi Beyrut'taki ilk arkadaşı Çopur Apti'dir. Çopur Apti arkadaşının o biçare halini görünce şok olur. Son yolculuğuna arkadaşını Yasin okuyarak gönderir.

Vatanından ayrı kalan biri için geride bıraktıklarının zor durumlara düşmesi, o kişi için vatan hasretinin yanında en büyük ıstıraptır.¹³³

2.3.11. Destan Destan İçinde (1952)

1952 yapımı olan filmin türü dram ve savaştır. Yönetmenliğini Seyfi Havaeri'nin yaptığı filmin başlıca oyuncularını Renan Fosforoğlu, Kadir Savun, Mualla Sürer, Atif Kaptan, Sadettin Erbil, Faik Çoşkun, Güner Çelme, Hüseyin Kaşif'dir. Senaryosunu Seyfi Havaeri'nin yaptığı film, Behçet Kemal Çağlar'ın aynı adlı esrinden uyarlanmıştır. Filmin yapımcısı Fuat Rutkay'dır. Görüntü yönetmenliğini Cezmi Ar'ın yaptığı film siyah beyazdır.

Adana'nın düşman tarafından işgal edildiği günlerde hafızasını kaybedip çıldıran Gülizar'ın öyküsüdür.

2.3.12. Hürriyet İçinde Şahlanan Belde (1952)

1952 yılında yapılan filmin türü savaş ve tarihtir. Yönetmenliğini Mümtaz Ener'in yaptığı filmin oyuncularını Mümtaz Ener, Bakiye Feyazof, Mualla Fosforoğlu'dur. Senaristi Esat Özgül'dür. Görüntü yönetmenliğini Manasi Filmeridis'in yaptığı filmin Müziği Sadi Yaver Ataman'a aittir. Milli mücadele günlerinde geçen bir kahramanlık öyküsüdür.

2.3.13. İngiliz Kemal Lawrence'a Karşı (1952)

Film, DP iktidarı yıllarında, Türkiye'nin, NATO'ya üyeliğinin onaylandığı 1952 yılında çekilmiştir. Filmin türü casusluk, macera ve savaştır. Filmin başlıca oyuncularını Gazanfer Özcan, Ayhan Işık, Nubar Terziyan, Muharrem Gürses, Feridun Çölgeçen, Muhip Arcıman, Hasan Ceylan, Muazzez Arçay, Afif Kandemir, Alaeddin Demirkol, Bülent Oran, Gülistan

¹³³ Refik Halid Karay, *Sürgün*, İnkılap Yayınevi, Ankara, 1998.

Güzey, Muzaffer Tan, Mümtaz Alpaslan, Nana Aslanoğlu, Osman Türkoğlu, Osman Nuri Ergün, Pola Morelli, Rıza Tüzün, Sırrı Gültekin, Şadıman Aysin, Talat Artamel ve Turhan Göker'dir. Ahmet Esat Tomruk'un aynı adlı eserinden uyarlanan filmin yapımcısı ve senaristi Osman Feridun Seden'dir. Görüntü yönetmeni Enver Burçkin'dir. Filmin müziğini Kadri Şençalar yapmıştır. Yapım şirketi Kemal Film'dir.¹³⁴ (Fotoğraf 32)

Yıl 1919 İstanbul işgal altındadır. Fransız Gizli Servisi, İstanbul'a önemli bir görevle kadın casuslarından Janet'i (Pola Morelli) gönderir. Fransa ve İngiltere, Anadolu'nun işgali konusunda anlaşamadıklarından, özellikle İstanbul'da bulunan Lawrance'nin görevi (Muzaffer Tema) Janet'in işini bozmaktır. Bu ikilinin arasına ünlü Türk casusu İngiliz Kemal (Ayhan Işık) ve Yaver Paşanın kızı Leman (Gülistan Güzey)'da katılıyor. İzlemeler, kavgalar, baskınlar, aşk sahneleri, boks maçı ve entrika.

Filmin bir diğer özelliği de düşmanın kimliğinin belirtilmesidir. Düşmanın Yunan olduğu belirtilirken, diğer İtilaf Devletleri olan İngiliz ve Fransızların da adı geçmektedir. Böylelikle, sadece tek bir devlete değil, Avrupa'nın güçlü devletlerine karşı da mücadele edildiğine dikkat çekilmektedir.

Fakat bu film boks maçı, kavga sahneleri, aşk öyküsü içinde dekor olarak kalmaktan öteye geçmez. Pek çok tarih konulu filmlerde rastladığımız gibi Kurtuluş Savaşı konulu filmlerde de kişiye duyulan aşk ve vatan aşkı birbiri içinde ele alınmıştır. Böyle bir tutum izlenmesinde, aşk unsurunu yönetmenlerin filmi sürükleyici öge olarak görmelerinin gerisindedir.

2.1.14. Kocatepe'nin Beş Atlısı Son Gece (1952)

1952 yapımı bu filmin konusu Kurtuluş Savaşı ve savaştaki kahramanlıklardır. Filmin başlıca oyuncular: Hümaşah Hiçan, Faik Coşkun, Hayri Esen, Rıza Tüzün, Saltuk Kaplangı'dır. Yapımcılığını İskender Necef'in yaptığı bilinmektedir.

2.3.15. Kubilay (1952)

Yönetmenliğini Muharrem Gürses'in yaptığı filmin senaryosu Melih Başar tarafından yazılmıştır. Filmin görüntü yönetmeni Coni Kurteşoğlu'dur. Filmin başlıca oyuncular ise Hüseyin Peyda, Nebile Teker, Nevin Aypar, Mualla Fosforoğlu, Vedat Karaokçu, Cahit Irgat, Osman Alyanak, Özen Tutucu, Muharrem Gürses, Faik Coşkun, Sadri Karan, Muazzez Arçay, Rauf Ulukut'tur.¹³⁵ Hüseyin Peyda'nın sahibi olduğu Örmən Film şirketi tarafından

¹³⁴ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.206.

¹³⁵ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.227.

yapılan filmin konusu, dini kullanan ve din dışı faaliyetlerde bulunan insanların başlattığı bir isyanı önlemeye çalışırken saldırıya uğrayıp, vahşice öldürülen bir subayın öyküsüdür. 23 Aralık 1930 yılında gerçekleşen bu tarihi olay¹³⁶ filmde konu olarak işlenmiştir.

2.3.16. İki Süngü Arasında (1952)

Yönetmenliğini Şadan Kamil'in yaptığı filmin oyuncuları, Sadri Alışık, Mürüvvet Sim, Atıf Kaptan, Faik Coşkun, Hakkı Ruşen, Hümaşah Hican, Kemal Tözem'dir. Filmin senaryosu Adnan Fuat Aral tarafından yazılmıştır. Yapımcılığını Nazif Duru'nun yaptığı filmin görüntü yönetmeni Şadan Kamil'dir. Müzik Nedim Otyam'a aittir.

Bir akıl hastanesindeki doktorla, genç ve güzel hastası arasında başlayan aşkın öyküsüdür. Tüm yaşamı hapishanelerde ve tımarhanelerde geçip, sonunda bileklerini keserek intihar eden çileli Emine'nin öyküsü anlatılmaktadır.¹³⁷

2.3.17. Zafer Güneşi (1953)

Yönetmenliğini ve senaryosunu Seyfi Havaeri'nin yaptığı filmin görüntü yönetmenliğini Cezmi Ar üstlenmiştir. Filmin yapımcılığının Pak Film yapmıştır. Başlıca oyuncuları ise Fatma Andaç, Seyfi Havaeri, Atıf Kaptan, Hüseyin Kâşif, Lebibe Çakın, Ziya Aygen, Nalan Küçük'tür. Kurtuluş Savaşı sırasında gözleri kör olan ve sevdiği kız Leyla ile evlendikten sonra da görmeye başlayan bir subayın öyküsü anlatılmaktadır.

2.3.18. Hürriyet Uğruna Mukaddes Yalan (1954)

1954 yılında yapılan filmin, başlıca oyuncuları Feridun Çölgeçen, Renan Fosforoğlu, Sezer Sezin, Bülent Ufuk, Gönül Ülkü'dür. Filmin yönetmeni ve senaryo yazarı Muharrem Gürses'tir. Yapımcılığını Turan Day, görüntü yönetmenliğini ise Faruk Özarı yapmıştır. İstiklal savaşında Anadolu'ya geçen ve Anadolu'da halkın yardımına koşan kahramanların Milli Mücadele öyküsüdür.

2.3.19. İstiklal Savaşı (Ruhların Mucizesi) (1954)

Yönetmenliğini Hayri Esen'in yaptığı filmin başlıca oyuncuları Feridun Çölgeçen, Hasan Ceylan, Ferda Ferdağ, Hayri Esen'dir. Senaryosu Hayri Esen tarafından, Ziya Şakir'in *İstiklal Savaşı* adlı kitabından uyarlanmıştır. Yapımcılığını Sabahattin Tulgar'ın yaptığı filmin

¹³⁶ Yusuf Koç, Ali Koç, *Tarihi Gerçekler Işığında Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk*, Kamu Birlik Hareketi Eğitim Yayınları, Ankara 2006, s. 255.

¹³⁷ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007, s.289-290.

görüntü yönetmenliğini Sabahattin Tulgar yapmıştır. Film Milli Mücadele yıllarını konu edinen kahramanlıkları destansı bir şekilde beyaz perdeye yansıtmıştır.

2.3.20. İstiklal Uğrunda (1954)

Yönetmenliğini ve senaristliğini Rahmi Kafadar'ın yaptığı filmin görüntü yönetmeni Vedat Akdikmen'dir. Başlıca oyuncular Ali Ekdal, Atıf Kaptan, Sadri Karan, Sema Özgen, Sadri Karan, Sema Özgen, Sadri Karan, Fatma Girik'tir. Filmin yapımcılığı Hadi Yaman'ın sahibi olduğu Ata Film tarafından üstlenmiştir. İstiklal Savaşı sırasında geçen bir kahramanlık öyküsünü anlatmaktadır.

2.3.21. Bu Vatan Bizim (1958)

Yönetmenliğini ve senaristliğini Nejat Saydam'ın yaptığı filmin senaryosu, Nihat Sami Banarlı'nın "Kızıl Çağlayan" adlı oyunundan uyarlanmıştır. Görüntü yönetmenliğini Hayrettin Işık'ın yaptığı filmin, başlıca oyuncular Nevin Aypar, Ahmet Mekin, Semih Orkan, Ahmet Tarık Tekçe'dir. Filmin yapımcısı Naci Duru'nun sahibi olduğu Duru Film'dir. Anadolu'da yaşanan ve Milli Mücadele yıllarını anlatan bir kahramanlık öyküsüdür.

2.3.22. Meçhul Kahramanlar (1958)

Yönetmenliğini Ağâh Ün'ün yaptığı filmin senaryosunu Asaf Tengiz yazmıştır. Görüntü yönetmeni Yuvakim Filmeridis'tir. Filmin başlıca oyuncular Ayhan Işık, Sezer Sezin, Turan Seyfioğlu, Hulusi Kentmen'dir. Filmin yapımevi Yuvakim Filmeridis'in sahibi olduğu Güven Film'dir. İstanbul'da idama mahkûm olan Mülazım Osman'la köyün zengin kızı, Ayşe'nin aşk ve macera öyküsüdür.

2.3.23. Şahinler Diyarı (1958)

Yönetmenliğini Nejat Saydam'ın yaptığı filmin senaryosunu Ümit Utku yazmıştır.¹³⁸ Görüntü yönetmenliğini Vedat Akdikmen'in yaptığı filmin başlıca oyuncular Mahir Özerdem, Pervin Par, Gönül Bayhan, Kadir Savun, Ferhan Tanseli'dir. Yapımevi Ümit Utku'nun sahibi olduğu Kervan Film'dir. Filmin konusu Kurtuluş Savaşı yıllarını anlatan bir kahramanlık öyküsüdür.

¹³⁸ Nijat Özön, s.234.

2.3.24. Beklenen Bomba (1959)

Senaryosunu ve yönetmenliğini Muharrem Gürses'in yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Neriman Köksal, Eşref Kolçak, Uğur Kıvılcım, Ahmet Tarık Tekçe, Hadi Hün, Hakkı Haktan, Hikmet Serçe, Mehmet Özekit, Nezahat Tanyeri, Sadri Karan'dır. Yapımcısı Nevzat Pesen olup görüntü yönetmeni Manasi Filmeridis'tir. (Fotoğraf 33) Türk milletini esaret altına almaya çalışan düşman kuvvetlerinin casuslarına karşı bir Türk subayının kahramanca mücadelesi anlatılmaktadır.

2.3.25. Bu Vatanın Çocukları (1959)

Yönetmenliğini Atıf Yılmaz'ın yaptığı filmin başlıca oyuncularını Yılmaz Güney, Bilge Zobu, Atıf Kaptan, Ali Ekdal, Talat Gözbak, Atilla Engin, Nesrin Gökkaya (Topkapı), Nurhan Nur'dur. Senaryosunu Yılmaz Güney, Atıf Yılmaz ve Yaşar Kemal'in ortaklaşa hazırladığı filmin yapımcılığını Sıtkı Şumnulu yapmıştır. Görüntü yönetmenliğini Mike Rafaelyan'ın yaptığı filmin müziklerini Ahmet Yamacı hazırlamıştır. (Fotoğraf 34) Filmin konusu Gaziantep'teki ulusal cephenin kuruluşuyla ilgili savunma belgelerini içeren mektubun Ankara'ya ulaşması, Mustafa Kemal Paşa'nın eline geçmesi gerekmektedir. Bu belgeleri Paşa'ya ulaştırma görevini üstlenen genç adam (Ali Ekdal) gizlice yola çıkar. Ancak durumu öğrenen iki padişah yanlısı, genç adamın peşine takılıp onu izlerler. Genç adam, peşindekilerden kurtulamaz ve yolda öldürülür. Bu kez ölen adamın on bir yaşlarındaki oğlu (Atilla Engin) görevi teslim alır. Kız kardeşiyle (Nesrin Gökkaya) birlikte, belgeleri Paşaya götürmek üzere yola devam ederler.

2.3.26. Dağlar Şahini Yörük Efe (1959)

Yönetmenliğini ve senaristliğini Muharrem Gürses'in yaptığı filmin başlıca oyuncularını Eşref Kolçak, Nilüfer Aydan, Ahmet Tarık Tekçe, Şehrazat, Atilla Gürses'tir. Filmin görüntü yönetmeni Turgut Ören'dir. Yapımcılığını Agop Findikyan yapmıştır. Yapımcı firma Işık Film'dir. Film İstiklâl Savaşı günlerinde Rum güçlerine karşı mücadele eden bir efenin kahramanlık öyküsünü anlatmaktadır.¹³⁹ (Fotoğraf 35)

2.3.27. Düşman Yolları Kesti (1959)

Yapımcılığını ve yönetmenliğini Osman F. Seden'in yaptığı filmin başlıca oyuncularını Hulusi Kentmen, Sadri Alışık, Nubar Terziyan, Eşref Kolçak, Kadir Savun, Kemal

¹³⁹ Şükrü Oğuz Alpkaya, *Yörük Ali Efe*, Demkar Yayınevi, İstanbul 2009.

Ergüvenç, Yılmaz Gruda, Ertuğrul Bilda, Esen Gökmen, Nurhan Nur'dur. Senaryosunu Tarık Dursun Kakinç yazmıştır. Filmin görüntü yönetmeni Kriton İlyadis'tir. (Fotoğraf 36)

Kurtuluş Savaşı yıllarıdır. İstanbul'dan Anadolu'ya gereken cephane ve mühimmat sevkiyatı Padişah casusları tarafından ortaya çıkartılır. Bunun ardından Ethem ve Hulusi Beyler kurşuna dizilir. Alınan yeni tedbirler çerçevesinde ve harekât planlarında iletişimi sağlamak üzere özel görevle Yüzbaşı Nazmi, Anadolu'ya gönderilir. Yanında teşkilattan Makbule Hanım ve aslında bir işbirlikçi olan Dâhiliye nezaretinden İdris Bey vardır. İşte, çıkacakları bu çetin yolculukta, filizlenen bir aşkla yerine getirilmesi gereken kutsal bir görevin, her an fırsat kollayan ihanetle nefesleri kesen sinsi mücadelesi hikâye ediliyor.

2.3.28. İzmir Ateşler İçinde (1959)

Yönetmenliğini Nuri Ergün 'ün yaptığı filmin başlıca oyuncularını Ahmet Mekin, Kenan Pars, Atıf Kaptan, Hadi Hün, Mualla Kaynak'tır. Senaryosunu Osman F. Seden'in yaptığı filmin yapımcılığını, aynı zamanda yönetmenliği de üstlenmiş olan Nuri Ergün yapmıştır. Görüntü yönetmenliğini ise o dönemde birçok filmde görüntü yönetmenliğini yapmış olan Kriton İlyadis yapmıştır.

İzmir'in, Milli Mücadeledeki zorlu zaferini anlatan bir filmidir. Ahmet Mekin ile Kenan Pars'ın üstün oyunları da filmi çekici kılmaktadır. Ahmet Mekin, Türk casusu İngiliz Kemal'i canlandırmıştır. Aynı zamanda gözü pek bir düşman subayı da olan Kenan Pars ile aynı saflarda yer tutmuş gizli bir Türk casusu olarak düşman subayının emir ve komutasında hayatını hiçe sayarak amansız bir savaşın da içindedir. Türk casusu İngiliz Kemal ile bir general kızının aşk ve macera öyküsü polisiye ve romantizm ile birleştirilerek akıcı bir şekilde anlatılmıştır.

2.3.29. Kalpaklılar (1959)

1959 yapımı olan filmin türü dram, romantik ve savaştır. Yönetmenliğini Nejat Saydam'ın yaptığı filmin başlıca oyuncularını Sadri Alışık, Nubar Terziyan, Çolpan İlhan, Zeki Alpan, Kemal Ergüvenç, Sadettin Erbil, Ulvi Uraz, Halide Pişkin, Hayri Esen, Mümtaz Alpaslan'dır. Senaryosunu Nejat Saydam'ın yazdığı filmin senaryosu Samim Kocagöz'ün *Kalpakhılar* adlı eserinden uyarlanmıştır. Yapımcılığının Özdemir Birsal 'in yaptığı filmin, görüntü yönetmeni Menasi Filmeridis'tir. Filmin müziği Yalçın Tura'ya aittir. (Fotoğraf 37)

Filmin başlıca kahramanları:

Hasan Tahsin Bey: Gerçek hayatta yaşamış bir kişi olan Hasan Tahsin, Millî Mücadele'nin ilk kıvılcımı olması bakımından çok önemli biridir.

Talip: Darülfünun öğrencisi olan Talip, fakir bir ailenin çocuğudur. Vatansever, milliyetçi bir babanın verdiği eğitimin de etkisiyle Millî Mücadele yanlısı olmuştur. İstanbul'da bütün cesaretiyle Millî Mücadele'ye yardım etmektedir.

Müjgân: Sadrazamın ser kâtibi olan bir paşanın kızıdır. Kolejde okuyan, birkaç dil bilen, dönemine göre çok kültürlü ve sosyal bir genç kızdır. Millî Mücadele'ye yürekten inanır ve tüm tehlikeleri göze alarak halka yardım eder.

Yusuf: Savaştan önce bir avukattır. İzmir'de yaşamaktadır, İzmir'in işgali ile şehirde Millî Mücadele'nin önemini anlayan ilk kişilerdendir. Cesur ve fedakâr biridir.

İzmir, düşman askerleri tarafından işgal edilmek üzeredir. Hasan Tahsin Bey, kışlada ne yapacaklarını düşünür. Herkes ümitsizdir. İzmir valisi başta olmak üzere tüm yetkililer İstanbul Hükümeti'nden emir almakta ve işgal karşısında sessiz kalmaktadır. Buna karşılık teslim olmak istemeyenler Redd-i İlhak adında bir cemiyet kurmuşlardır. Hasan Tahsin Bey, bu cemiyetle de bir şey yapamayacaklarını düşünüp kahrolmaktadır. İzmir limanından, aylardır hazırlık için Yunan uniformaları ve silahlar sızmaktadır. Hasan Tahsin Bey, Yusuf'a Rumların başlarına dert olacağını söyler. Yusuf, O'na nişanlısından, gelecekteki hayallerinden bahseder. Fakat arkadaşı Hasan Tahsin'in, garip bir hâli vardır. İzmir'deki Yunanlıların işgal hazırlıkları, Rumların sevinç gösterileri karşısında Hasan Tahsin, değişik bir tavır sergilemekte, sanki bir planı varmış gibi hareket etmektedir.

Yusuf, Hasan Tahsin'in evine gider. Orada medeni olduklarını iddia eden büyük devletlerin yaptıkları zulümlerden konuşurlar. Hasan Tahsin, düşmana karşılık vermek niyetindedir. Akşam, Hasan Tahsin'den ayrılırken Hasan Tahsin, sanki son görüşmeleri imiş gibi hareket eder. Yusuf'un içi sıkılır.

Hasan Tahsin kararlıdır. Kurtuluş Savaşı'nın ilk kıvılcımı olacaktır. Vatanı için her şeyi göze almıştır. Yanına birkaç yazı ve bir bomba alarak dışarı çıkar. Tarih 15 Mayıs 1919'dur. Yolda Yusuf'la karşılaşır. Yusuf, körfeze düşman donanmasının girdiğini haykırır. Birlikte İzmir sokaklarında dolaşırlar. Her yerde Rumlar eğlenmekte, Yunan askerleri şehre doğru gelmektedir. Hasan Tahsin, Yusuf'a veda eder. Yusuf hiçbir şey anlamaz. Nasıl savaşacaklarını sorar. Hasan Tahsin, kendini paramparça edeceklerini bildiği hâlde Yunan askerlerine doğru gider. Hasan Tahsin, bombayı Yunan askerlerine fırlatır. Bir anda darmadağın olurlar. Fakat kısa sürede Hasan Tahsin'i öldürüp linç ederler. Hasan Tahsin'in ölü yüzünde bir tebessüm vardır. Yusuf, bu görüntüye dayanamaz, sokaklarda Yunan

askerleri ile çatışır ve bir eve sığınır. Bir süre sonra, valinin etkisizliği karşısında sinirleri bozulur.

Yunanlılar, şehirde katliama başlamışlardır. Yusuf, pek çok vatanseverin öldürülmesine şahit olur. Yusuf, amcasının çalıştığı gümrük bürosuna gider. O anda Yunan askerleri gelir ve onların feslerini çiğnerler. Hepsini iş yerinden çıkarırlar. Yusuf ve yanındakiler Yunan askerlerine esirdir. Yusuf'un tek isteği onların elinden kurtulabilmektir. Yusuf şans eseri kurtulur ve kendini Türk Ocağı'na atar. Olup bitenleri anlatır. Türk Ocağı'nda silahlar toplanmıştır. İlk fırsatta Anadolu'ya geçip Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katılacaklardır. Yusuf bu amaçlarına ulaşmak için yola çıkar ve yolda yaralanır. Ateşler içinde amcasının evinde üç gün yatar. Nişanlısı Nemide hep yanındadır. Bir süre sonra Yusuf, amcasının yardımıyla Anadolu'ya doğru yola çıkar. Parsalı Rasim, İlyas, Salih ve Yusuf, Salihli'de toplanan Müdafaa-i Hukuk birliklerinin yanına giderler. Salihli'ye varmadan önce Yusuf ailesini görmek için Manisa'ya uğrar. Fakat evde kimse yoktur. Mahalledeki tüm evler talan edilmiş, insanlar toplatılmıştır. Arkadaşı Salih ve Yusuf, evin içindeki kanlan izleyerek kömürlüğe giderler. Korkunç manzara ile karşılaşır. Yusuf'un kardeşi Neriman, Yunan askerlerinin saldırısına uğramış, kan içindedir. Kız, şerefini korumak için kendini asmıştır. Yusuf ağlamaya başlar. Vatanı için toparlanmaya çalışırlar. Şehit kız kardeşini, bahçeye gömer ve yaslara bürünmüş hâlde oradan uzaklaşırlar.

İstanbul Hükümeti'nin, bütün engellemelerine rağmen Mustafa Kemal, Sivas Kongresi'ni toplamıştır. İstanbul'da Damat Ferit Paşa, düşmanla anlaşma yapmış, Millî Mücadele'yi yok etmeye çalışmaktadır. Bu planların gerçekleştiği yerlerden biri de Bebek'te bulunan bir konaktır. Darülfünun talebesi Talip, konaktaki gelişmeleri öğrenmekle görevlidir. Fatih'te bir depoda *On dört* lakaplı birinden emirler almaktadır. On dört, O'na Anadolu'daki sevindirici gelişmelerden ve Millî Mücadele'nin gücünden bahsetmektedir. Onlar, Millî Mücadele'nin İstanbul'daki koludur. İstanbul, hiç güvenli olmadığı için Talip çok dikkatli olmalıdır. Planları, Bebek'teki Paşa Yalısı'nın kızı ile ilişkiye girerek İstanbul Hükümeti'nin emellerini önceden öğrenmektir. Bebek yalısının sahibi Sadrazam Damat Ferit'in ser kâtibidir. Kızı Müjgân'ı, Talip kendine âşık edebilirse pek çok şey öğrenebilecektir. Bunun için işe koyulur ve kısa sürede Müjgân ona karşılık vermeye başlar. Aralarındaki yakınlaşma arttıkça Talip Müjgân'ın çok zeki ve bilgili bir kız olduğunu görür. Kolejde okumakta ve birkaç dil bilmektedir. Ayrıca Mustafa Kemal yanlısıdır. Talip'in niyetini tahmin etmiştir. Kendisinin de onlardan yana oluşunu söyler. Müjgân ağlamaktadır ve onları asla ele vermeyeceğine söz verir. Artık Talip'i her konuda bilgilendirecektir.

Tarih 15 Eylül 1919'dur. Kumandan 23 yaşındaki Seyfi'ye emirleri vermektedir. Mülazım Seyfi, kendisine verilen mektubu hiç okumamak şartıyla Çankırı'ya ulaştırmakla görevlidir. Görevi çok gizli ve önemlidir. İsyan eden Kastamonu valisini tevkif edip, Miralay Osman Bey'i kurtarmakla görevlidir. Yolda aynı işle görevli bir bölükle karşılaşırlar. İzmir'den yola çıkan Yusuf ve arkadaşları da onlarla beraberdir. Gittikleri yerlerde halkı teşkilatlandırmaya çalışmaktadırlar. Bir süre sonra Miralay Osman Bey'i de kurtarırlar. Artık Kastamonu tamamıyla Kuvayı Milliye'ye katılmıştır. Miralay Osman Bey ve diğerleri bunu bildiri hâlinde dağıtırlar.

Yusuf ve arkadaşları Kastamonu'ya doğru yol almaktadırlar. Gelişmelerden habersizlerdir. Kastamonu'ya geldiklerinde şehrin bomboş olduğunu görerek şaşırırlar. Fakat anlarlar ki, Kastamonu tamamen Millî Mücadele'ye katılmıştır. Çok sevinirler ve günlerdir hasret kaldıkları çayı içmek için arkadaşlarının yanına giderler.

Kastamonu'nun, Kuvayı Milliye'ye katılması diğer illeri de cesaretlendirmiştir. Yusuf, bunun için çok mutludur. Fakat İzmir'de bıraktığı nişanlısını düşündüğü zaman kalbini bir sıkıntı kaplamaktadır. Yusuf, isyancıları götürmek üzere yanındakilerle birlikte Ankara'ya doğru yol almaya başlar.

Mehmet ve Osman, hükümet konağındaki kaymakamı korumakla görevlendirilmiştir. Pek çok yerde başarılarla imza atmış Yörük Ali Efe, buldukları şehre, kaymakama gelir. Yörük Ali Efe, tehlikeli olmaya başlamıştır. Oradakileri korkutur. Uzun zamandır para ve silah yardımı yapılmadığı için nerdeyse yardımdan vazgeçecektir. Söke halkı, toplanıp istediği parayı verdikten sonra iş tatlıya bağlanır.

Yıl 1920'dir. Müjgân, Talip'e İstanbul Hükümeti ile ilgili öğrendiklerini anlatmaktadır. Evden kaçırıldığı evrakları Talip'e verir. Müjgân, vatani için büyük tehlikelere göğüs germekte, buna karşılık Talip'ten sadece Anadolu'ya giderken onu da götürmesini istemektedir. Talip, bir süre sonra Müjgân'ı evleneceği kız olarak ailesiyle tanışır. Bir süre sonra Müjgân'ın babası durumu fark eder ve kızını yanına çağırır. Ağlayarak vatan haini bir babanın vatansever kızı olduğu için ona teşekkür eder ve Mustafa Kemal'in yanında olmasını istediğini anlatır. Müjgân çok şaşırır ve babasının tehlikeyi göze alarak yaptığı fedakârlıklar karşısında ağlamaya başlar. Babası, Müjgân'a bütün bildiklerini anlatır, yakında İstanbul'un işgal edileceğini Talip'e bildirmesini söyler. Fakat babasının bu durumunu Talip başta olmak üzere kimseye bildirmeyecektir. O, hep Damat Ferit yanlısı gibi görünmelidir. Müjgân'a Talip'le savaş bitene kadar görüşmemesini tembih eder.

İstanbul işgal edilmiştir. Düşman askerleri hükümetle işbirliği yapıp ilk olarak Kuvayı Milliyeci mebusları tevkif etmeye başlarlar.

Bütün bunlar olup biterken Anadolu'da Kuvayı Millîye hızla ilerlemektedir. Fakat Yusuf ve yanındakiler Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlıları olduğunu sandıkları kişiler tarafından yakalanmış ve hapsedilmiştir. Yusuf'un yanında, Millî Mücadele yanlısı olan mebuslar da vardır. Birçoğuna büyük işkenceler yapılmış, mallarına el konulmuştur. İstanbul'da Damat Ferit Paşa Hükümeti, Atatürk ve yanlılarının idam edilmesi kararını çıkarmıştır. Düzce'de bir hapisanede olan Yusuf'un da içlerinde bulunduğu dokuz kişi idam edilmek üzere bir alana götürülür. Tam kurşuna dizileceklerken öldürmekle görevli olanlardan birinin insafa gelmesi ile kurtulurlar. Kurtaran kişi, Millî Mücadele yanlısıdır.

28 Nisan 1920'de bir gazetede çıkan haber İstanbul hükümetinin savunmaya geçtiğini bildirmektedir. Ankara Hükümeti de, Hıyanet-i Vataniye Kanunu çıkarmış ve isyancıları cezalandırmaya başlamıştır¹⁴⁰.

2.3.30. Onun Süvarisi (1959)

Senaryosunu ve yönetmenliğini Nusret Eraslan yaptığı filmin başlıca oyuncuları Turgut Özatay, Atıf Kaptan, Lale Oraloğlu, Oktar Durukan, Engin Yapar, Şükran Sabuncu, Tanju Eraslan'dır. Görüntü yönetmeni Coni Kurteşoğlu'dur. İstiklal Savaşı sırasında geçen bir kahramanlık öyküsünün anlatıldığı film o dönemin şartlarını ve çekilen zorlukları anlatmaktadır.

2.4.1960-1970 DÖNEMİ TÜRK SINEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ

2.4.1. Ateşten Damla (1960)

1960 yapımı olan filmin türü dram, romantik ve savaştır. Yönetmenliğini Memduh Ün'ün yaptığı filmin¹⁴¹ başlıca oyuncuları Erol Taş, Turgut Özatay, Leman Akçatepe, Atıf Kaptan, Muhterem Nur, Hasan Ceylan, Hüseyin Güler, Muadelet Tibet, Zeki Tüney, Ali Seyhan, Atacan Boran, Ayhan Candeğer, Faik Coşkun, Gülay Gençay, Kenan Artun, Orhon M.Arıburnu, Peruz Agopyan'dır. Filmin senaryosu, Mükerrerrem Kamil Su'nun *Ateşten Damla* adlı kitabından Atıf Yılmaz ve Ali Kaptanoğlu'nun tarafından yapılmıştır. Filmin yapımcılığını Memduh Ün ve Naci Duru yapmıştır. Görüntü yönetmenliğini Turgut Ören, Şevket Kıymaz yapmıştır. İstanbul işgal altındadır. Anadolu'ya cephane kaçırmaya çalışan

¹⁴⁰ Samim Karagöz, *Kalpaktılar*, Literatür Yayıncılık Dağıtım, İstanbul 2008.

¹⁴¹ Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, s.243.

Kuvayı-ı Milliye'cilerin bir yandan işgal kuvvetleriyle bir yandan da işbirlikçi Osmanlı güçlerine karşı mücadelesi ve bu istiklal mücadelesinin ortasında ise işgal kuvvetleri komutanının kızı Betty ile işbirlikçi Binbaşı eniştesini bile vatani için öldürmekten kaçınmayan Yüzbaşı İzzet Bey'in aşkları anlatılıyor.¹⁴² (Fotoğraf 38)

2.4.2. Aşkdan da Üstün (1960)

1960 yapımı olan filmin türü romantik ve tarihidir. Yönetmenliğini, senaristliğini ve yapımcılığını Osman F. Seden'in yaptığı filmin oyuncuları Hulusi Kentmen, Ayhan Işık, Nubar Terziyan, Ahmet Mekin, Mualla Sürer, Atıf Kaptan, Selahattin İçsel, Hüseyin Güler, Orhan Aykanat, Faik Coşkun, Haydar Karaer, Peri Han, Serpil Gül, Talia Salta'dır. Görüntü yönetmeninin Kriton İlyadis olduğu filmin süresi bir saat kırkdokuz dakikadır. (Fotoğraf 39) Aldığı emirle padişah yanlısı görünen Binbaşı Kemal kendilerini ihbar eden haini aramaktadır. Babası öldürülen Mustafa Kemalci bir adamın kızını himayesine almıştı ve kız onun bu özel durumunu bilmekteydi. Binbaşı Kemal, Paşa kızı Nilüferi sevmektedir. Lakin Nilüfer'de, Mustafa Kemal taraftarı olup Binbaşı Kemal'in kardeşini sevmektedir, görevi ise Binbaşı Ahmet'i öldürerek bertaraf etmektir. Nilüfer 'e verilen bu görevi bir türlü yerine getiremez sonrasında da kimin ne niyette olduğu ortaya çıkar.

2.4.3. Küçük Kahraman (1960)

1960 yapımı tarihi bir filmidir. Yönetmenliği, senaristliği ve yapımcılığı Murat Akovalıgil tarafından yapılan filmin başlıca oyuncuları Sadettin Erbil, Baki Tamer, Atilla Engin, Cavidan Dora, Diclehan Baban, Mehmet Özekit, Sadri Karan'dır. Filmin görüntü yönetmeni Turgut Ören'dir.

İstiklal savaşı sırasında bir çavuşla, oğlunun kahramanlık öyküsünü anlatan film duygusal ve aile bağlamında Milli Mücadele dönemini anlatmaktadır.

2.4.4. Fedakâr Onbaşı (1960)

1960 yapımı olan filmin yönetmenliğini ve senaristliğini Yavuz Kalıncılıç yapmıştır. Filmin başlıca oyuncuları Kadir Savun, Nuray Uslu, Ali Ekdal, Suphi Kaner, Nuray Uslu ve Nusret Özkaya'dır. Filmin yapımcısı Ali Ekdal ve görüntü yönetmeni Mustafa Yılmaz'dır. (Fotoğraf 41) Osmanlıların son döneminde yaşayan eşkıya Abdo ile bir jandarma onbaşısının macera öyküsünü anlatmaktadır.

¹⁴² Atilla Dorsay, *Sinema ve Unutulmayanlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2008, s.337.

2.4.5. Osman Çavuş (1960)

1960 yapımı olan filmin yönetmenliğini ve yapımcılığını Orhan Ateş yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Öztürk Serengil, Suzan Avcı, Kemal Ateş, Orhan M. Arıburnu'dur. Senaryosunu Orhan Ateş'in hazırladığı filmin görüntü yönetmenliğini Ali Uğur yapmıştır. Milli Mücadele yıllarında cesurca mücadele eden bir çavuşun savaş öyküsünü anlatmaktadır.

2.4.6. Vatan ve Namus (1960)

1960 yapımı olan filmin yönetmenliğini Nejat Saydam yapmıştır. Oyuncuları Fatma Girik, Sami Hazinses, Orhan Günşiray, Bülent Oran, Diclehan Baban, Gülay Gençay, Özdemir Han'dır. Senaryosunu Bülent Oran'ın yaptığı filmin, yapımcılığını Erol Altınışık üstlenmiştir. Görüntü Yönetmenliğini Ali Uğur'un yaptığı filmin süresi bir saat yirmisekiz dakikadır. (Fotoğraf 42)

Film, kardeşinin ölümüne sebep olan ve casusluk yapan bir çeteye, vatani için savaşan bir şoförün aşk ve macera dolu öyküsünü anlatmaktadır.

2.4.7. Vatan Fedaileri (1961)

1961 yapımı olan filmin yönetmenliğini, senaristliğini ve yapımcılığını Şinasi Özönük yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Nubar Terziyan, Ahmet Mekin, Suphi Kaner, Asım Nipton, Serpil Güldür. Görüntü yönetmenliğini ise Kenan Kurt yapmıştır. (Fotoğraf 43) Film Kurtuluş Savaşı yıllarında geçen bir kahramanlık öyküsünü anlatmaktadır.

2.4.8. Kahraman Üçler (1961)

1961 yapımı filmin yönetmenliğini ve senaristliğini Semih Evin yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Erol Taş, Ekrem Bora, Kadir Savun, Suphi Kaner, Serpil Gül'dür. Film, İrfan Atasoy'un Kahraman Üçler adındaki kitabından uyarlanmıştır. Yapımcılığını Cemil Erkoç'un üstlendiği filmin, görüntü yönetmeni Muzaffer Pekgülyüz'dür. (Fotoğraf 44)

2.4.9. Silah Arkadaşları (1962)

1962 yapımı filmin yönetmenliğini Şinasi Özönük yapmıştır. Filmin başrol oyuncularını Eşref Kolçak, Semra Sar'dır. Senaryosunu Hıfzı Tan, yapımcılığını Yoakim Filmerides'in yaptığı filmin, görüntü yönetmeni Çetin Gürtop'tur. (Fotoğraf 45)

Eskişehir'in düşmanlar tarafından işgali sırasında geçen bir kahramanlık öyküsü akıcı bir dille anlatılmaktadır.

2.4.10. Vatan Uğruna (1962)

1962 yapımı olan filmin türü savaştır. Filmin oyuncuları Atilla Ergün, Nevin Aypar, Sunay Uslu'dur. Senaryosunu Celal Ertem'in yazdığı filmin yapımcısı Celal Ertem 'dir. Görüntü yönetmeni ise Vedat Akdikmen'dir.

2.4.11. Dikmen Yıldızı (1962)

1962 yapımı filmin yönetmenliğini Asaf Tengiz yapmıştır. Filmin başlıca oyuncuları Türkan Şoray, Önder Somer, Mümtaz Ener, Öner San, Salih Tozan'dır. Filmin senaryosu Asaf Tengiz, tarafından Aka Gündüz'ün *Dikmen Yıldızı* adlı kitabının sinema filmine uyarlanması ile ortaya çıkmıştır. Yapımcılığını Seyit Borteçin'in yaptığı filmin görüntü yönetmeni ise Hayrettin Işıktır. (Fotoğraf 46)

Yıldız, İzmir'in tanınmış ailelerinden birinin kızıdır. Murat adlı bir hava yüzbaşı ile birbirlerini sevmektedirler. Zaman, İstiklâl Savaşı'nın bunalımlı yıllarıdır. Kendi çapında savaşa katılıp belirli yararlıklar da gösteren ve sonunda kendisini Ankara'da bulan Yıldız, orada Dikmen Yıldızı diye anılır.

Vatanseverliği ve hassaslığa sahip olan Yıldız, bir gün kendini kapkaranlık bir dünya içinde buluyor: Murat'la gizli bir aşk gecesi yaşadığı, ondan gebe kaldığı inancına varır. Onu bu inanca götüren sarsıntı, Murat'ın birden kayıplara karışması, ne olduğu bilinmemesidir. Genç kız, bu inançla bir gün, kucığında bebeği bulunduğu halde, Ankara savcısına başvurarak korkunç bir açıklamada bulunur. Buna göre: Kendisini akrabalarından Nedim'le evlendirmek isteyen babası, aile doktorları, emektar adamlarından Süleyman Çavuş bir araya gelmiş sevgilisi Murat'ı ve ikiz çocuklarından birisini boğup kayalardan aşağı atmışlardır. Şimdi katiller, elinde kalan bu çocuğunun da peşindedirler.

Savcı, bu korkunç ihbar karşısında harekete geçmek üzere iken, Yıldız'ın babası Kâmil Beyle doktoru karşısında bulur. Dertli baba savcıya durumu anlatır. Kızı Yıldız'ın ona anlattıklarından sadece Murat adlı gencin var olduğu bir gerçektir. Ancak bu genç bir gün ansızın ortadan kaybolmuş ve cepheden kendisinin şehit olduğuna dair bir haber alınmıştır. Bu haber kızda korkunç bir şok yaratmış ve kısa zamanda zavallıyı bir sabit fikir hastası yapmıştır. Bu sabit fikre göre Murat cephede ölmemiş, onu babası Kâmil Bey ve yardımcıları öldürmüşlerdir. Kâmil Bey savcıyı inandırmak için, onunla birlikte, yan odada bulunan Yıldızın yanına geçer Yıldız, babası ile doktoru görünce savcıya: Bakınız bu çocuğumu da boğmaya geldiler diye haykırır. Doktorun ve babasının işaretiyle, genç kızın kucığındaki nesnenin yüzünü açan savcı, bunun bir taşbebek olduğunu görerek durumu kavrar.

Şimdi, savcı da dâhil, bütün tanıdıklar bu zavallı genç kızı tedavi için elbirliği etmişlerdir. İlk iş olarak Yıldız'ı Ankara'dan ve Dikmen'den ayırma yoluna başvurulur. Genç kızın yanında vefalı bazı dostları katarak Çankırı, İnebolu dolaylarına geziye yollarlar. Bu arada savcı, usulünce yazdığı mektuplarla, Yıldıza, sevgilisi Murat'ın babası, yakınları tarafından boğulmadığını, cephede şehit olduğunu telkin eder. Genç kız yavaş yavaş bu telkinlere inanır. Çevresindeki şehit yavrularına kendisini adayarak sağlığını yeniden kazanır.

Bu arada Yıldız'ın yanına katılmış bulunan gruptan bir adam ki Murat'ın babasıdır ve Yıldız ona hep Beybaba demektedir. Ona, artık tamamen iyileştiğini, bundan dolayı gerekli bir açıklama yapacağını söyler. Bu açıklamaya göre, Murat cephede şehit olmamış, gizli bir görevle düşman safları arkasına yollanmıştır; ne var ki bundan sonra da ondan gerçekten bir haber alınamamıştır.

Ankara'ya dönen Yıldız ve arkadaşları, kısa bir süre sonra Büyük Taarruz'un başlayıp hızla gelişmesinin sevinci ve coşkunluğu içinde ordunun ardından İzmir'e doğru yollanırlar. Bu yolculukta beybabanın oğlunu, Yıldız'ın sevgilisini bulma ümitleri en büyük rolü oynamaktadır.

Yanmış yakılmış, fakat düşmandan kurtarılmış İzmir'e varırlar. Beybaba, oğluna görevi veren en büyük makama Başkumandan gidip Murat'ın ölü mü sağ mı olduğunu sorar. Başkumandan ona kesin ve belirli bir cevap vermez, ertesi gün Dikmen Yıldız'ını da alıp gelmesini söyler. Bu tutum, ikisini de kötümserliğe düşürür. Ertesi gün yaşlı adamla genç kız yeniden Paşa'nın huzuruna çıkarlar. Paşa, genç kıza, metin olmasını söyleyip Murat'ın bu sefer gerçekten öldüğünü bildirir ve Ondan kalan şeyler, diyerek kendisine bir paket uzatır.

Yıldız, metin olmaya çalışarak, paketi alır; fakat titreyen ellerinden düşen paket bir anda açılır. Beybabanın ve genç kızın şaşkınlık sevinçleri içinde ortaya, artık binbaşılığa yükselmiş bulunan Murat'la, Dikmen Yıldız'ının düğün davetiyeleri dağılır. Onlara güzel bir sürpriz yapan Başkumandan, Murat'ın bitişik odada beklemekte olduğunu bildirmesi üzerine Yıldız'la, yaşlı adam çok mutlu bir şekilde bir mutlulukla yan odaya, Murat'ın yanına koşarlar.¹⁴³

2.4.12. Çanakkale Arslanları (1964)

1964 yapımı olan filmin türü romantik ve savaştır. Yönetmenliğini Nusret Eraslan, Turgut Demirağ'ın yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Hulusi Kentmen, Ajda Pekkan, Arap Celal, Tanju Gürsu, Haluk Kurdoğlu, Ahmet Turgutlu, Feridun Çölgeçen, Muzaffer Tema,

¹⁴³ Aka Gündüz, *Dikmen Yıldızı*, Toker Yayınları, İstanbul 1990.

Atıf Kaptan, Yavuz Karakaş, Ferdi Merter, İlhan Hemşeri, Talat Gözbak, Zeki Tüney, Asım Nipton, Engin Deniz, Haydar Karaer, Memduh Alpar, Senih Orkan, Ülkü Sezer'dir. Senaryosunu Nusret Eraslan ve Turgut Demirağ'ın yazdığı filmin senaryosu Fahri Celal Göktulga'nın *Çanakkale Aslanları* adlı kitabından uyarlanmıştır. (Fotoğraf 47)Yapımcılığını Turgut Demirağ görüntü yönetmeni Gani Turanlı Çanakkale savaşında İngiliz hastabakıcısına âşık olan Mehmetçiğin öyküsü anlatılmaktadır.¹⁴⁴

2.4.13. Dağ Başını Duman Almış (1964)

1964 yılına ait bu filmin türü dram ve savaştır. Yönetmenliğini Memduh Ün'ün yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Reha Yurdakul, Orhan Günşiray, Feridun Çölgeçen, Hasan Ceylan, Pervin Par, Semih Orkan, Tülin Elgin'dir. Senaryosunu Oğuz Özdeş'in yazdığı film, yine Oğuz Özdeş'in *Dağ Başını Duman Almış* adlı eserinden uyarlanmıştır. Yapımcılığını Turgut Demirağ'ın yaptığı filmin, görüntü yönetmeni ise Mustafa Yılmaz'dır.

Filmin konusu ise şöyledir, Osmanlı İmparatorluğunun son yılları yaşanmaktadır. Bu sırada rütbeleri sökülerek askerlikten ihraç edilen Yüzbaşı Tarık, nişanlısı Suna'dan ayrılarak İstanbul'u terk eder. İzmirli olan ve Rumca'yı gayet iyi konuşan Tarık, İzmir'e yerleşir. Yunan kimliği ile çevre edinerek, Yunan İstihbarat Servisine sızmaya çalışır.

Filmin senarist ve yapımcıları, Türk milletinin yok olmayacağına olan inançları sarsılmayan ve Kurtuluş Savaşını kanı, canı pahasına kazanan kahraman insanların mücadelesini, sinemaya uyarlayarak Çanakkale Savaşı'ndaki kahramanlıklarını, Türk Milletine aktarmak istemişler ve bunu çok güzel bir şekilde gerçekleştirmişlerdir.¹⁴⁵

2.4.14. Kocatepe'nin Üç Süvarisi (1964)

Yönetmenliğini Yavuz Yalınkılıç'ın yaptığı filmin senaryo yazarı Macit Doğudan'dır. Türü dram ve savaş olan filmin oyuncularını Yıldırım Gencer, Muzaffer Nebioğlu, Mehmet Bahadır, Birsen Menekşeli, Vahi Öz, Nusret Özkaya, Fahri Sadedil, Zekai Genç'tir. (Fotoğraf 48)Filmin görüntü yönetmeni Kaya Ererez'dir. Filmde, İstiklal Savaşı sırasında geçen kahramanlık öyküsü akıcı bir dille anlatılmaktadır.

2.4.15. Vurun Kahpeye (1964)

1964 yılında yapılmış olan filmin yönetmeni Orhan Aksoy'dur. Filmin başlıca oyuncularını Hülya Koçyiğit, Ali Şen, Reha Yurdakul, Vahi Öz, Ahmet Mekin, Talat

¹⁴⁴ Fahri Celal Göktulga, *Keloğlan Çanakkale Savaşında (Çanakkale Aslanları)*, Yarımada Yayıncılık, İstanbul 2007.

¹⁴⁵ Oğuz Özdeş, *Dağ Başını Duman Almış*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1981.

Gözbak'tır. Filmin senaryosu Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanının, Orhan Aksoy tarafından sinemaya uyarlanması ile meydana getirilmiştir. Filmin yapımcısı Hürrem Erman, görüntü yönetmeni ise Kriton İlyadis'tir. Filmin süresi bir saat yirmi yedi dakikadır.

Aliye, Darül Mualliat'ı (Kız Öğretmen Okulu) bitirince, içindeki yurt aşkıyla, kimsenin gitmediği bir Anadolu kasabasına giderek görev yapmaya başlamış olan bir öğretmendir. Yıl 1919'dur, düşman İzmir'e ayak basmıştır. Bir çete kurmuş olan Tosun Bey, Aliye'nin olduğu kasabaya uğrar. Aliye'nin de kalmakta olduğu Ömer Efendi'nin evinde misafir edilir. Aliye'yi ilk görüşte sever, genç kızda onun yiğitliğine hayran olur, nişanlanırlar. Kasabada, Milli Mücadele aleyhindeki imam Hacı Fettah Efendi ise Aliye'ye göz koymuştur. Eşraftan Kantarcıların Uzun Hüseyin Efendi, civar kasabayı işgal etmiş olan, Yunan kuvvetlerinin kumandanı Damyanos'u, Tosun Bey'in yapacağı bir baskından haberdar eder ve Damyanos'u kendi kasabalarını da işgale kışkırtır. Bununla da yetinmez ve çevredeki Kuvayı Milliyeciler hakkında Damyanos'a bilgiler verirler. Damyanos, kasabayı işgal ettikten sonra, her fırsattan yararlanarak Aliye ile münasebet kurmaya; tehditlerle, vaatlerle hayranlık gösterme ve aşk itiraflarıyla genç kıızı kendine bağlamaya çalışır. Evinde kaldığı ve baba gibi bağlandığı Ömer Efendi'yi, birinde Kuvayı Milliye'cidir diye, diğerinde ise Tosun Bey çetesi ile irtibat kuruyor, ona haberler ulaştırıyor diye tevkif eder. Fakat asıl niyeti Ömer Efendi'nin durumunu Aliye ile pazarlık konusu yapmak ve bunun sonucunda, Aliye'yi Ömer Efendi'nin kurtuluşu için bir fidye aracı haline getirmektir. Bu amaçla Ömer Efendi'yi iki defa tevkif eder. Ömer Efendi ikinci tevkifin sonunda Yunanistan'a sürüldüğü gibi, bir kısım tarlaları da gasp edilerek, Yunan emellerine hizmet eden Hacı Fettah Efendi'ye verilir. Fakat Damyanos'un, bütün bu baskıları ve tertipleri maksadına ulaşmadığı gibi, Aliye'nin her zaman kendine karşı saygılı olmayı telkin eden tutumu, kısa zamanda düşman kumandanını, bu genç kıza âşık eder. Fakat bir gün, Hacı Fettah Efendi'nin kumandana gelip, Tosun Bey'in, nişanlısı Aliye'nin evinde olduğunu ihbar etmesi üzerine, Aliye'nin evi Yunan askerleri tarafından kuşatma altına alınır. Düşman cephaneliğini ele geçirmekle görevlendirilmiş olan Tosun Bey'in, evden çıkmasına imkân kalmamıştır. Bunun üzerine Aliye, doğruca düşman karargâhına, Damyanos'un yanına giderek, çoktan beri kendisine yapmakta olduğu evlenme teklifini kabul eder görünür, o geceyi onun yanında geçirmeye razı olur. Maksadı, kuşatmayı kaldırmaktır ve nitekim kuşatmayı kaldırır. Bir süre sonra da cephanelik ve kasaba civarındaki köprü atılarak düşman paniğe uğrattılır ve kasabayı terk eder. Fakat son geceyi düşman kumandanının yanında geçiren Aliye, bu fedakârlığının karşılığını, ertesi gün kasaba yobazlarının kendisini linç edip öldürmesi ile almış olur. Kurtuluştan sonra İstiklal

Mahkemesi'nde yargılanan Hacı Fettah ve Hüseyin Efendi idama mahkûm edilir.¹⁴⁶ Hacı Fettah ve Hüseyin Efendi, Aliye'nin öldürüldüğü meydanda asılırlar. Bir müddet sonra kasabaya, iki koltuk değneği ile yürümeye çalışan bir adam gelir. Bu adam, düşman cephaneliğini ateşlerken vücudunun yarısını kaybeden Tosun Bey'dir. Tosun Bey, Aliye'nin mezarını ziyaret eder; sonra sevgili şehidin maksadı yolunda, yarım vücuduyla, memleket mücadelesinde daha içten, daha iman ve fedakârlığa dayanan bir savaş açmak üzere, koltuk değneklerine dayana dayana çeker gider.¹⁴⁷

2.4.16. Bize Türk Derler (1965)

1965 yapımı olan filmin türü romantik, hikâye ve savaştır. Yönetmenliğini Nuri Akıncı'nın yaptığı filmin oyuncularını Yusuf Sezgin, Hayati Hamzaoğlu, Tuncer Necmioğlu, Yavuz Karakaş, Gülgün Erdem, Çetin Başaran, Birsen Menekşeli, Enver Dönmez, Ersun Kazançel, Kadri Ögelman, Mustafa Dik, Necdet Çağlar, Nusret Özkaya, Osman Türkoğlu ve Tahiyeye Salem'dir. (Fotoğraf 49) Senaristliğini ve yapımcılığını Kayahan Arıkan yapmıştır. Görüntü yönetmenliğini ise Sami Acun yapmıştır. Filmin konusu ise İstiklal Savaşı sırasında düşman askerleri Garipler Köyü'nü istila ederler ve bunun üzerine köyün öğretmeni bir çete kurup düşmanla mücadeleye girer. Bir gün düşmanların cephaneliğini havaya uçurtmak isterken ölür, bunun üzerine sevdiği kız, çetenin başına geçer ve mücadeleyi devam ettirir. İstiklal Savaşı'nda geçen bir kahramanlık ve aşk öyküsüdür. Milli duyguları ön plana çıkararak o dönemin şartlarını etkileyici bir şekilde anlatmıştır.

2.4.17. Yaralı Kartal (1965)

1965 yapımı olan filmin yönetmenliğini Tarık Dursun Kakıncı yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Yılmaz Güney, Reha Yurdakul, Hüseyin Peyda, Hayati Hamzaoğlu, Muhterem Nur, Danyal Topatan, Pervin Par, Meral Sayın, Kenan Artun'dur. Senaryosunu Safa Önal, Tarık Dursun Kakıncı, İlhan Engin'in *Yaralı Kartal* adlı kitabından uyarlanmıştır. Yapımcılığını Nazif Duru'nun yaptığı filmin görüntü yönetmeni Orhan Kapkı'dır. Filmin yapım şirketi ise Atlas Film'dir. Film, Padişah kuvvetlerine karşı çıkıp öldürülen babalarının intikamını alan üç gencin öyküsünü anlatmaktadır. (Fotoğraf 50)

¹⁴⁶ Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı.....*, s.98.

¹⁴⁷ Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye*, Remzi Kitapevi, İstanbul1995.

2.4.18. Bir Millet Uyanıyor (1965)

İlk çekilen *Bir Millet Uyanıyor* filmi 1932 tarihinde yapılmıştır. Aynı adı taşıyan film daha sonra 1965 yılında tekrar çekilmiştir. Çekilen ikinci *Bir Millet Uyanıyor* filminin yönetmeliğini Ertem Eğilmez yapmıştır. Filmin türü ise dram ve savaştır.

Oyuncuları; Münir Özkul (Tilki Onbaşı), Kartal Tibet (Yüzbaşı Davut), Erol Taş (Ahmet), İhsan Yüce, Önder Somer, Hayati Hamzaoğlu (Bigalı Efe), Atıf Kaptan, Danyal Topatan (Kara Bilal), Tugay Toksöz (Mülazım Faruk), Sevda Nur, Şeref Gedik'tir. Senaryosunu Sadık Şendil yapmıştır. Film Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun aynı isimli kitabından uyarlanmıştır. (Fotoğraf 51) Yapımcılığını filmin yönetmenliğini de üstlenen Ertem Eğilmez ve Nahit Ataman yapmıştır. Arzu Film şirketi filmin yapımını üstlenmiştir. Görüntü Yönetmeni ise Kriton İlyadis'dir. Filmin beyaz perdede gösterim tarihi 20 Ekim 1965'tir. 1967 yılında düzenlenen *4. Antalya Film Şenliği'nde, En İyi 2. Film* ödülüne layık görülmüştür.

2.4.19. On Korkusuz Kadın (1965)

1965 yılında yapılmış olan filmin türü macera ve savaştır. Yönetmenliğini Tunç Başaran'ın yaptığı filmin, oyuncularını Yılmaz Köksal, Tanju Gürsu, Kenan Pars, Selma Güneri, Esen Püsküllü, Muzaffer Tema, Nevin Nuray, Devlet Devrim, Tijen Par, Necdet Çağlar, Tunç Oral'dır. Senaryosunu Halit Çapın ve Recep Ekicigil'in yaptığı filmin, yapımcılığını ve senaristliğini Recep Ekicigil yapmıştır. Filmin görüntü yönetmeni Mengü Yeğin'dir. Film, İzmir'in işgali sırasında Kurtuluş Savaşına katılan, Bombacı Emine, Kara Fatma, Saliha Çavuş ve Pembe Hatun'un kahramanlık öyküsünü anlatmaktadır.

2.4.20. Bombacı Emine (1966)

1966 yapımı olan filmin türü savaştır. Yönetmenliğini, senaristliğini ve yapımcılığını Nuri Akıncı'nın yaptığı filmin oyuncularını Yusuf Sezgin, Birsen Menekşeli, Necdet Çağlar'dır. Filmin görüntü yönetmeni Cezmi Ar'dır. Kurtuluş Savaşı'nda savaşmış olan bir kahraman kadının öyküsü anlatılmaktadır.

2.4.21. Kahramanlar Köyü (1966)

1966 yapımı olan filmin türü savaştır ve yönetmenliğini Kemal Kan yapmıştır. Görüntü yönetmenliğini Rafet Şiriner'in yaptığı filmin, senaristliğini Nilüfer Badur yapmıştır. Başrol oyuncularını Yıldırım Gencer, Yusuf Sezgin, Tülin Elgin'dir. Filmin yapımcılığını

Alaettin Perveroğlu yapmıştır. Filmde, İstiklal Savaşı sırasında kalelerini düşmana karşı kahramanca savunan bir avuç gencin öyküsü anlatılmaktadır. (Fotoğraf 52)

2.4.22. Kara Fatma (1966)

1966 yapımı olan filmin türü savaştır. Yönetmenliğini Nuri Akıncı'nın yaptığı filmin oyuncularını Baykal Kent, Yusuf Sezgin, Sevda Ferdağ, Feridun Çölgeçen, Devlet Devrim, Necdet Çağlar'dır. Senaryosunu Muharrem Gürses yazdığı filmin, yapımcılığını ve yönetmenliği Nuri Akıncı yapmıştır. Filmin görüntü yönetmeni Cezmi Ar'dır. Filmin konusu, İstiklal savaşı kahramanlarından olan Kara Fatma'nın mücadele dolu öyküsünü anlatmaktadır. (Fotoğraf 53)

2.4.23. Ayyıldız Fedaileri (1966)

1966 yapımı olan filmin türü maceradır. Yönetmenliğini, senaristliğini ve yapımcılığını Semih Evin'in yaptığı filmin, başrol oyuncularını Erol Taş, İzzet Günay, Esen Püsküllü, Nedret Güvenç'tir. Görüntü yönetmenliğini Rafet Şiriner yapmıştır.

Filmin konusu şöyledir, Yüzbaşı Ahmet Bey'in önderliğindeki bir avuç vatansever, canları pahasına elde ettikleri silah ve malzemeyi Anadolu'ya sevk etmek için çırpınırken, bu sevkiate aracılık etmek isteyen Remzi, vatanseverlerin avans parasına el koymaktan başka bir şey düşünmez. İşgalcilerden yüz bulan Rus haydudu Hrisantos'da, halka eziyet ediyordu. Milli kuvvetler, işgalciler kadar bu kişilerle de uğraşmak zorunda kalıyordu. İngilizlerin denetimine aldırmayan Emniyet Müdürü, kötü bir hayat sürmektense, şerefle ölmeyi tercih ederim diyordu. Vatanseverler, düşmana göğüs gererken bu kadarcık bir tehlikeyi de biz göze alalım diyerek, vatanseverlere yardımcı oluyordu. Ahmet, ayrıca âşıkmiş gibi davrandığı casus Despina aracılığı ile İngilizlere yanlış bilgiler vermekteydi. (Fotoğraf 54)

Bu hareketli günlerin birinde işgal kuvvetleri kumandanının güzel kızı Beatrice, ziyaret için İstanbul'a gelir. Bir süre sonra "şövalyeler devrinde yaşamak isterdim. Küçüklüğümde beri buraları, buraların insanlarını merak ederdim. Doğunun sihirli havası beni cezbederdi" diyen genç kız ile Yüzbaşı Ahmet arasında bir aşk başlar. Daha sonra Beatrice babasına şunları söylemiştir: "Romanlarda okuduğum şövalyeler pek zavallı imiş. Kahramanlık nedir, kahramanlar nasıl insanlardır öğrendim. Vatanları için, istiklalleri için çarpışanların asil heyecanını duydum." demiştir.

İstanbul'da bunlar yaşanırken, Ankara, düşmana vuracağı son darbe için hazırlanıyordu. Ankara'nın daha fazla silaha ihtiyacı vardı. Bu amaçla, Karaağaç Cephaneliği basılmış ve silahlar, Ararat Vapuru ile Anadolu'ya gönderilmiştir. Malzemenin kalan kısmı

Halıcıoğlu'ndan motorla gidecektir. Ancak, İsmail Çavuş'un karısı, çaresiz bir anında kocasını korumak amacıyla işgalcilere silah sevkiyatı hakkında bilgi vermiştir. Bunun üzerine silah sevkiyatı aksar. Ahmet, yaralı olarak Hrisantos'un eline esir düşer. İşkence ve aşağılamalara maruz kalır. Vatansever olan Sipsi lakaplı arkadaşının uyanıklığı ve yurtseverlerin gayretiyle Ahmet kurtulur. Cephanenin Anadolu'ya aktarımı, zorlukla da olsa başarılmıştır. Bu arada, Ahmet'e Ankara'ya gitme emri gelmiştir. Beatrice, yaşamının en önemli kararlarını verecektir. Beatrice, Ahmet'e, "Ben de seninle beraber Ankara'ya geleceğim. Seni seviyorum. Senin yanında olmak istiyorum." der. Ahmet, "Bambaşka insanlar arasında yaşayacaksın. Kan ve gözyaşı içindeki insanlar. Onların yaşantılarına uyabilecek misin? Bu toprağın insanı olabilecek misin?" diye Beatrice'ye cevap verir. Bunun üzerine Beatrice, "İnsanlar benim kardeşim. Topraklar vatanım. Bundan sonra yolumuz beraber. Ben de Ay Yıldız Fedailerinden biri olacağım." der.

2.4.24. Topal Osman (1966)

1966 yapımı olan filmin türü savaş ve tarihtir. Yönetmenliğini Ural Ozon'un yaptığı filmin, başrol oyuncularını Ali Şen, Ahmet Mekin, Ayşen Ay, Eşref Vural'dır. Senaryosunu Berkal İnâl'in yaptığı filmin, yapımcılığını Necil Ozon yapmıştır. Filmin görüntü yönetmeni ise Nejat Okçugil'dir. (Fotoğraf 55)

Çanakkale'de yaralanan ve sakatlanan Osman, sakat olduğu için ordudan uzaklaştırılır. Bunu kabullenemez ve dağda gezen çetecilere, eşkıyalara karşı onları yok etme amacıyla kendi küçük ordusunu kurar ve o ordu kısa zamanda büyür. Artık Osman nam salar, Topal Osman olarak anılmaya başlar. İstiklal Savaşı çıkınca Çanakkale'deki Yüzbaşı'sı, Topal Osman'a, Mustafa Kemal'den söz eder. İsmi duyan fakat kendisiyle tanışmamış olan Topal Osman, Mustafa Kemal'le tanışır ve kendi birlikleriyle Kuvayı Milliye'ye katılır. Sonradan Atatürk'ün fedaisi olarak tanılan Topal Osman'ın öyküsü bu filmde akıcı bir üslupla anlatılmaktadır.

2.4.25. Son Gece (1967)

Yönetmenliğini ve yapımcılığını Memduh Ün'ün yaptığı filmin senaryosu da Memduh Ün ve Halit Refiğ tarafından, Esat Mahmut Karakurt'un *Son Gece* isimli romanından uyarlanmıştır. Görüntü yönetmenliğini Mustafa Yılmaz'ın yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Fatma Girik, Kartal Tibet, Cahit Irgat, Naci Erhun, Aliye Rona'dır. Bu filmdeki başarılı oyunuyla Aliye Rona, 1968 yılında yapılan *5.Antalya Film Şenliği'nde, En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu* ödülünü almıştır.

1916 yılı kış aylarında Birinci Dünya Savaşı bütün cephelerde şiddetle devam etmekteyken, Romanya'yı işgal etmiş olan müttefik ordularına mensup Türk kuvvetleri, Romanya topraklarında ilerliyordu. Türk ordusunun gözü pek istihbarat subaylarından Binbaşı Seyfi ile Alman ajanları arasında, İstanbul-Ankara hattında geçen bir casusluk öyküsüdür. Dönemin güçlü devleti Almanya, Türkiye'yi de istila etmek istemektedir. Bu amaçla, aralarında çok güzel bir kadın olan Frolein Hilda'nın da bulunduğu en gözde elemanlarıyla İstanbul'a gelirler. Harekâtın başlama parolası Ankara Ekspresidir.

Seyfi'nin görevi, Almanya'nın faaliyetlerini durdurmaktır. Seyfi ile Frolein Hilda ilk defa Alman hastanesinde karşılaşırlar. Seyfi hastanenin bir cephe yeri olduğu haberini doğrulamak için doğum yapmak üzere olan bir kadınla hastaneye yerleşmiştir. Hilda ise bir kadın doğum uzmanı olarak hastane de bulunmaktadır.

Seyfi, sosyal çevresinde havaalanı yapan bir müteahhit olarak tanınmaktadır ve birçok İngiliz ile de tanışıklığı vardır. Alman ajanlarının başında olan Albay, Seyfi'nin bir ajan olduğunu düşünüyor ve düşüncesinin doğrulanması görevini Hilda'ya veriyordu. Albay, Hilda ile Seyfi'yi Ankara Palas Otel'de buluşturuyor. Hilda gördüğü adamın hastanede gördüğü kişi olduğunu anlayınca Albay'ın düşüncelerinin doğruluğu ortaya çıkıyordu.

Bu arada Almanlar, kendi kamplarında yetiştirdikleri askerlerini gizlice Türkiye'ye sızdırmaya çalışmaktadır. Seyfi, bu faaliyetleri engellemek için bir ihbar üzerine Karadeniz'de bir Alman şilebini durduruyor ve askerlerin arasında Frolein Hilda'nın da olduğunu fark ediyordu. Askerleri gemiyle tekrar Almanya'ya gönderiyor fakat Frolein Hilda'yı esir alıyordu. Amacı, daha önce Almanlar tarafından esir alınan bir İngiliz ajanını kurtarmaktır. İngiliz ajanının karşılığında, Hilda'yı serbest bırakır. Bu arada Hilda, Seyfi'ye delice âşık olmuştur. Takas bittikten sonra bütün Alman ajanları yakalanır ve Almanya'ya geri gönderilmek üzere bir tren tahsis edilir. Alman Albayı, işlerinin bozulmasından dolayı Seyfi'ye, büyük bir kin beslemektedir. Almanya'ya gönderilmeden önce Hilda'dan, Seyfi'yi öldürmesini ister. Hilda, gidecekleri akşam Seyfi'ye, kendisini son bir kez görmek istediğini söyler ve Seyfi de bu teklifi kabul eder. Hilda, o gece Seyfi'yi öldürmek için eve gider fakat aşkıdan dolayı onu öldürmeyi bir türlü başaramaz ve Seyfi'den kendisini eş olarak kabul etmesini ister. Çünkü geri döndüğünde kendisinin öldürtüleceğini düşünmektedir. Seyfi'de, Hilda'nın güzelliğinden etkilenmiş ve ona âşık olmuştur. Hilda'nın teklifini kabul eder ve onunla evlenir¹⁴⁸.

¹⁴⁸ Esat Mahmut Karakurt, *Son Gece*, Bilgi Yayınları, Ankara 2010.

2.4.26. İngiliz Kemal (1968)

1968 yapımı olan filmin türü dram, macera ve savaştır. Yönetmenliğini Ertem Eğilmez'in yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Kartal Tibet, Süleyman Turan, Yılmaz Köksal, Muzaffer Tema, Atıf Kaptan, Sema Özcan, Danyal Topatan, Suphi Tekniker, Naci Erhun, Peri Han'dır. Senaryosu Burhan Bolan tarafından, Ahmet Esat Tomruk'un İngiliz Kemal adlı kitabından uyarlanmıştır.¹⁴⁹ Yapımcılığını Ertem Eğilmez'in yaptığı filmin, görüntü yönetmeni Kriton İlyadis'tir. Filmde, Kurtuluş Savaşı yıllarında büyük yararlıklar gösteren İngiliz Kemal'in öyküsü anlatılmaktadır.¹⁵⁰ (Fotoğraf 56)

2.4.27. Öldürmek Hakkımdır (1968)

1968 yapımı olan filmin türü dram, macera savaştır. Yönetmenliğini Nuri Osman Ergün'ün yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Yılmaz Güney, Ali Şen, Kudret Karadağ, Sema Özcan, Lami Ateş, Suphi Tekniker, Ali Ekdal, Erol Solak, Mehmet Ali Akpınar, Nedret Güvenç, Faruk Panter, Hikmet Olgun, Sadiye Arcıman'dır. Senaryosunu, Yahya Benekay'ın yazdığı filmin yapımcısı, Mahmut Dedehayır'dır. Filmin görüntü yönetmeni Özdemir Ögüt'tür.

Filmin konusu, İstiklal Savaşı sırasında düşmanlara karşı savaşıyan mücahit Nazif'le ağa kızı Azize'nin aşk ve kahramanlık öyküsü anlatılmaktadır. Nazif ve Azize, iki kan davalı ailenin çocuklarıdır. Yıllar önce iki aile arasında başlayan düşmanlıkta ne Azize'nin ne de Nazif'in suçu vardır. Bu düşmanlığın suçluları, birbirlerine düşman, iki kan davalı ailenin ileri gelenleri, yani büyükleridir. Nazif'in annesi barışa ve uzlaşmaya karşıdır. Geçmişteki acıların intikamını almak için yeni bir kurban daha istemektedir ve ona göre bu kurban Azize olmalıdır. Nazif ise, annesinin bu kinci tavrına isyan eder ve onu bu kararından vazgeçirmeye çalışır. Çünkü kan davalıları ağanın kızı Azize'yi sevmektedir. Azize'de, Nazif'e sevdalıdır. İki aile arasında bu kin, bu anlaşmazlık sürüp giderken birden harp başlar. Düşmanlar yurda girince tüm ulus silahlanır. Kurtuluş Savaşı'nın en hareketli günlerinde Nazif, işte şimdi öldürmek hakkımdır deyip, işgal kuvvetleriyle çarpışmak için dağa çıkar. Kahramanca bir savaş verir. Düşman geriye çekilir. Nazif, köyüne döner. Azize, onu beklemektedir. Ülke savaştan zaferle çıkınca, kan davalı iki aile barışırlar ve birbirlerine sevdalı Azize ile Nazif de evlenir. (Fotoğraf 57)

¹⁴⁹Ahmet Esat Tomruk, *Türk Casusu İngiliz Kemal*, Geçit Kitapevi, İstanbul 2005.

¹⁵⁰ Recai Sanay, *Türk Casusu İngiliz Kemal Milli Mücadelede*, Kurtuluş Matbaası, İstanbul 1966.

2.4.28. Fato - Ya İstiklal Ya Ölüm (1969)

1969 yapımı olan filmin türü macera ve suçtur. Yönetmenliğini, Feyzi Tuna'nın yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Kadir İnanır, Ayhan Işık, Demir Karahan, Sami Hazinses, Ahmet Turgutlu, Danyal Topatan, Devlet Devrim, Necip Tekçe'dir. Senaryosunu Turgut Demirağ'ın yaptığı filmin, yapımcısı da Turgut Demirağ'dır. Görüntü yönetmenliğini Gani Turanlı'nın yaptığı film bir saat on dakika sürmektedir. Yurdumuzu işgal eden Yunan kuvvetlerinin, ilerlemesini önlemek için görevlendirilen Yüzbaşı Necdet ile arkadaşlarının ve kılavuz Fato'nun hayatlarını feda ederek gösterdikleri kahramanlık öyküsü anlatılmaktadır.

2.4.29. Üç Namus Bekçisi (1969)

Yönetmenliğini ve senaristliğini Kayahan Arıkan'ın yaptığı filmin türü dram ve savaştır. Oyuncuları Altan Bozkurt, Hülya Tuğlu, Lami Ateş, Aytekin Akkaya, Gülgün Erdem, Fazlı Balkan, Faruk Panter, Abdullah Ferah, Mehmet Ali Akpınar, Ferhan Tanseli, Enver Dönmez, Süheyl Eğriboz ve Kemal Coşkun'dur. Filmin yapımcısı Akasya Film'dir. Film, İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı ve Nihat arasında geçen Milli Mücadele öyküsüdür. (Fotoğraf 58)

2.5 1970-1980 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ

2.5.1. Asker Ahmet (1971)

1971 yapımı olan filmin türü savaştır. Yönetmenliğini Semih Evin'in yaptığı filmin oyuncularını Erol Taş, Melek Görgün, Cihangir Gaffari, Hüseyin Zan, Mine Sun ve Hüseyin Çakmak'tır. Senaryosunu da aynı zamanda yönetmenlik görevini üstlenen Semih Evin'in yaptığı filmin, yapımcısı Şahin Koçak, görüntü yönetmeni ise Salih Dikişçi'dir. Filmde, Milli Mücadele yıllarında geçen bir kahramanlık öyküsü anlatılmaktadır.

2.5.2. Hasret (1971)

1971 yapımı olan filmin türü dramdır. Yönetmenliğini ve senaristliğini Remzi Jöntürk'ün yaptığı filmin başlıca oyuncularını Ali Şen, Suna Pekuysal, Fikret Hakan, Kayhan Yıldızoğlu, Aliye Rona, Kadir Savun, Osman Alyanak, Esen Püsküllü, Ergun Köknar, Necip Tekçe'dir. Filmin Yapımcısı Naci Duru'dur. Görüntü yönetmeni ise Kaya Ererez'dir¹⁵¹. Bu film ile 1971 yılında 8. Antalya Film Şenliği'nde, Fikret Hakan en iyi erkek oyuncu

¹⁵¹ Hasret, Erişim Tarihi,25.01.2011, <http://www.sinemalar.com/film/108292/Hasret-1971/>

ödülünü almıştır. Filmde, Cumhuriyetin ilk günlerinde halkı bilgilendiren genç ve fedakâr bir öğretmenin öyküsü anlatılmaktadır.

2.5.3. Şahinler Diyarı (1971)

Yönetmenliğini, yapımcılığını ve senaristliğini İlhan Arakon'un yaptığı filmin, görüntü yönetmenliğini Özdemir Özüt yapmıştır. Oyuncuları Murat Soydan, Nazan Şoray, Hayati Hamzaoğlu, Ergun Köknar, Feridun Çölgeçen'dir. Senaryosunu ve yapımcılığını Ümit Utku'nun yaptığı filmin, görüntü yönetmeni Vedat Akdikmen'dir. Filmin konusu ise şöyledir, düşman kuvvetleri halkı abluka altına almıştır. Gaziantep halkının direnişi ve kapatılan okulların öğretmenlerinden birinin indirilmek istenen Türk Bayrağını indirtmemek için verdiği mücadele anlatılmaktadır.

2.5.4. Ahmet Çavuş (1972)

1972 yapımı filmin türü savaştır. Yönetmenliğini ve senaristliğini Semih Evin'in yaptığı filmin oyuncuları Erol Taş, AYTEKİN AKKAYA, ERDOĞAN SEREN, REŞİT ÇILDAM, ENVER DÖNMEZ, NERMIN ÖZSES, DOĞAN TAMER, MURAT TOK, SAFİYE YANKI, TAHSİN KORAY'dır. Filmin yapımcısı Alaattin Perveroğlu'dur. Görüntü yönetmenliğini Mükremin Şumlu yapmıştır.

Kurtuluş Savaşında, Yunan Komutan Trikopolis'i esir alan kahraman Türk askeri Ahmet Çavuş'un, gerçek yaşam öyküsüne, Yeşilçam abartıları ve gerçek dışı olaylar eklenerek fantastik bir film ortaya çıkarılmıştır. (Fotoğraf 59)

2.5.6. Aşkın Zaferi (1974)

1972 yapımı olan filmin türü dram, romantik ve savaştır. Yönetmenliğini Orhan Elmas'ın yaptığı filmin, başlıca oyuncuları Hulusi Kentmen, Hülya Koçyiğit, Ali Şen, Nubar Terziyan, Kayhan Yıldızoğlu, Aytac Arman, Renan Fosforoğlu, Arap Celal, Önder Somer, Kenan Pars, Nizam Ergüden, Reşit Çildam, Ali Demir, Ekrem Gökkaya, Mine Sun, Orhan Elmas, Altan Bozkurt, İhsan Bayraktar, Kadri Ögelman, Mahmure Handan, Mustafa Yavuz, Tülin Örsek'tir. Senaryosunu Burhan Bolan'ın yaptığı filmin, yapımcısı Deniz Kalkavan ve Yahya Kılıç'tır. Filmin görüntü yönetmeni ise Mustafa Yılmaz'dır. Filmin beyaz perdedeki gösterim tarihi 01 Şubat 1974'tür. Renkli olarak çekilen bu film Anadolu'nun hangi zorluklarla kurtarıldığını anlatıyor. Kıyafetler, konuşmalar ve olaylar çok gerçekçi bir dille izleyiciye aktarılmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında bir hastabakıcının (Hülya Koçyiğit'in), casus olarak düşmanın içine sızması ve elde ettiği bilgileri vatanseverlere ulaştırmasını anlatıyor. (Fotoğraf 60)

2.5.7. Tek Kollu Bayram (1973)

1973 yapımı olan filmin yönetmenliğini Erdoğan Tokatlı yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Tanju Korel, Tuncer Necmioğlu, Emel Özden, Enver Dönmez, Gönül Hancı, Yusuf Sezer, Muazzez Kurdoğlu'dur. Senaryosunu Erdoğan Tokatlı'nın yaptığı filmin, yapımcısı Yaşar Tunalı'dır. Filmin görüntü yönetmeni Rafet Şiriner'dir. Kurtuluş Savaşı'ndaki, Yunan işgalini, köylülerin durumunu, ağalık sistemini ve buna benzer konuları dönemin şartlarını yansıtarak işleyen bir anlatımdır. 1919 yılındaki Yunan işgali sırasında, düşmanlarıyla işbirliği yapmış olan bazı toprak ağalarıyla, vatansever köylülerin öyküsü anlatılmaktadır. (Fotoğraf 61)

2.5.8. Kahramanlar (1974)

1974 tarihinde yapılan filmin türü tarihtir. Yönetmenliğini ve senaristliğini Remzi Jöntürk'ün yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Fikret Hakan, Kayhan Yıldızoğlu, Yılmaz Köksal, Salih Güney, Süheyl Eğriboz, İsmail Hakkı Şen, Tanju Korel, Handan Adalı, Atilla Ergün, Orçun Sonat, Ülkü Özen, Nazan Adalı, Gönül Hancı, Sami Tunç, Tugay Toksöz, Funda Gürçen, Necati Er, Sedef Ecer'dir. Filmin yapımcısı Şahin Koçak, görüntü yönetmeni ise Sertaç Karan'dır. Milli Mücadele yıllarında geçen bir kahramanlık öyküsü anlatılmaktadır. (Fotoğraf 62) Özellikle Fikret Hakan'ın canlandığı *Albay Fikret* ve Yılmaz Köksal'ın canlandığı *Onbaşı Yılmaz* karakterleri filmde ön plana çıkmaktadır. Onbaşı Yılmaz'ın akrobatik hareketler ile renklendirdiği film kahramanlık temasını tamamen ön plana çıkarmaktadır.

2.5.9. Kanlı Savaş (1974)

1974 yapımı olan filmin türü savaştır. Yönetmenliğini, senaristliğini ve yapımcılığını Murat Akovalıgil'in yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Turgut Özatay, Yılmaz Köksal, Bilal İnci, Arzu Okay, Yeşim Yükselen, Mümtüz Ener, Tansu Sayın'dır. Milli Mücadele yıllarında bir gizli mektubun korumak için gayret gösteren bir grubun kahramanlık öyküsüdür. (Fotoğraf 63)

2.5.10. Reşo (1974)

1974 yapımı olan filmin türü tarihtir. Yönetmenliğini Çetin İnanç'ın yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Reha Yurdakul, Ahmet Mekin, Fatma Belgen, Süheyl Eğriboz, Kazım Kartal, Tamer Yiğit, İsmail Hakkı Şen, Feridun Çölgeçen, Oktay Yavuz'dur. Senaristliğini ve yönetmenliği Çetin İnanç'ın yaptığı filmin, yapımcısı Melih Gülgen'dir. Görüntü yönetmeni ise İzzet Akay'dır. (Fotoğraf 64)

Kurtuluş Savaşı sırasında, Reşo'nun bulunduğu köyün ağası düşman askerine yataklık etmektedir. Bunun üzerine Reşo bir çete kurar ve dağa çıkarak tüm hainleri tek tek cezalandırır.

2.5.11. Sarsılmaz Kuvvet (1974)

1974 yapımı olan filmin türü dram, savaş ve suçtur. Yönetmenliğini, senaristliğini ve görüntü yönetmenliğini Nihat Uslay'ın yaptığı filmin başlıca oyuncuları Bedir Oral, Kemal Uslay, Mustafa Sayan, Nermin Pınarcı, Ünsal Erdoğan'dır. Kurtuluş Savaşı sırasında cinayet sonucu dağa çıkan bir eşkıyanın öyküsü anlatılmaktadır.

2.6.1980-1990 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ

2.6.1. Küçük Ağa (1983)

1983 yapımı olan filmin türü dram, savaş ve tarihtir. Yönetmeni ve senaristi Yücel Çakmaklı'dır. Oyuncuları Çetin Tekindor, Halil Ergün, Erol Taş, Süleyman Turan, Aydan Şener, Fikret Hakan, Eşref Kolçak, Ahmet Mekin, Kadir Savun, Yusuf Sezgin, Haluk Kurdoğlu, Agâh Ün, Sevinç Niş'tir. Filmin senaryosuna Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* kitabı kaynaklık etmiştir. Yapımcılığını İlksen Bektaş'ın yaptığı filmin görüntü yönetmeni Mustafa Yılmaz'dır. Filmin müziği Yalçın Tura'ya aittir (Fotoğraf 65)

Birinci Dünya Savaşı resmen sona ermiş olmakla birlikte, Osmanlı Devleti üzerinde yarattığı etkiler tüm gücüyle devam etmektedir. Savaş sonrasında birçok asker memleketlerine geri dönmüştür. Osmanlı Devleti'nin yaşadığı zayıflığın büyüklüğü, evlerine dönen erlerin çoğunun gazi olarak evlerine dönmesiyle daha da iyi anlaşılmıştır. Bu erlerden biri de Salih adlı Akşehirli bir askerdir. Memleketine döndüğünde, kaybettiği kolunun acısıyla beraber, ülkenin durumunu daha acı bir şekilde anlayan Salih gittiğinden beri çok şeyin değiştiğini görür. Önceleri dost olarak yaşayan Rumlar ve Türkler şimdi birbirinden soğumuştur. Salih'in yakın arkadaşı olan Niko'da bir Rum'dur ve gelişmelerden o da etkilenmiştir. Yavaş yavaş Yunan ve İngiliz ordularının işgal haberleri gelmekte ve iki halkın birbirine olan düşmanlığı artmaktadır. Salih ise, yüzyıllardır Osmanlı himayesinde rahatça yaşayan Rumların bu davranışını bir ihanet olarak görmekte fakat arkadaşı Niko'dan kopmamaktadır. Rumlarla olan dostluğu kasabalı tarafından fark edilir ve kasabalı Salih'i dışlar. Salih, artık sürekli Niko ve Niko'nun çevresindeki insanlarla dolaşır olmuştur. Artık Osmanlı ve Padişaha olan güveni de sarsılmıştır. Kimsenin, O'na hak ettiği saygıyı göstermediğine inanan Salih, kendini dinden

de uzaklaştırmıştır. Öte yandan halk, işgallere karşı tepkisiz kalmama kararı almıştır. Fakat bunun kimin önderliğinde yapılacağı karmaşası vardır.

Salih, günler geçtikçe Niko ile olan dostluğundan dolayı kasabalısının tepkisini çekmiş ve artık istenilmeyen biri olmuştur. Bu sırada, kasabaya İstanbullu Hoca adında bir hoca gönderilir. İstanbul'dan gönderiliş amacı kasabada padişaha ve Osmanlı'ya bağlılığı teşvik edici düşünceyi sağlamaktır. Hoca, çok etkili bir insandır ve halkın büyük beğenisini ve takdirini kazanmaktadır. Vaazlarında, cemaate Osmanlı, padişah ve din lehinde düşüncelerini aktarmaktadır. Bu sırada memlekette Hoca'nın düşüncesine tam ters olmamakla birlikte, kurtuluş ümidi olabilecek bir örgüt kurulmaktadır. Kuvayı Milliye adı verilen bu örgüt Anadolu'da işgalleri önlemek için kurulmuştur. Fakat Kuvayı Milliye'nin işi çok güçtür. Memlekette işgallere karşı olan veya işgallerden yana olan birçok örgüt vardır. Kuvayı Milliye önce bu örgütleri kendi tarafına çekmeli veya bertaraf etmelidir. Hocanın vaazları da Kuvayı Milliye ilkelerine ters düşmektedir. Hoca her fırsatta padişaha bağlılıktan bahsetmektedir. Kuvayı Milliye ise padişahı kurtulmak, yeni bir yönetim kurmak amacını gütmektedir. İşte bütün bu ihtilaflar dolayısıyla Kuvayı Milliye yandaşları ve Hoca arasında bir zıtlama meydana gelir. Hoca ise halka kendini çok sevdirmiştir. Çünkü her yönüyle iyi ve doğru bir insandır. Fakat Hoca da, kendi içinde bir yandan yaptığı işin gerçekten doğru olup olmadığının sorgulamasını, padişaha olan güvencinin doğruluğunun şüphesini yoklamaktadır. Kuvayı Milliye ve Hoca arasındaki çatışma zamanla iyice açık şeklini alır ve vaazlarda karşıt fikirler açıklanır.

Olaylar gelişirken, Salih ise unutulmuşluk ve terk edilmişlikten bir kaçış olarak Kuvayı Milliye'ye katılmaya verir. O'nu bu kararı vermeye zorlayan başka bir şey ise yakın arkadaşı Niko'nun da sonunda Osmanlıya karşı savaşta yer almasıdır. Salih, bu ihanetin öcünün peşinden koşacak ve kurtuluş mücadelesinde büyük rol oynayacaktır. Kuvayı Milliye, bir türlü hizaya gelmeyen Hoca hakkında ölüm emri çıkartır. Hoca halkın zorlamasıyla Akşehir'den kaçır ve çete reislerine sığınır. Kuvayı Milliye ile arasında yaşanan kovalamacadan sağ kurtulur ve kendi başına, yanına adam da alarak bir kasabaya sığınır. Kuvayı Milliye ise Hoca'yı elinden kaçırdığı için üzgündür ve bunun sonucunda Salih'i, Hoca'yı bulmakla görevlendirir. Hoca ise şimdi hangi tarafta yer almak gerektiğinin hesabını yapmaktadır. Burada Kuvayı Milliye her geçen gün başarı kazanmakta ve güçlenmektedir. Salih, Hoca'yı bulur ve O'nu, padişah hizmetinden vazgeçerek Kuvayı Milliye yararına

çalışmaya ikna eder.¹⁵² Beraberce Çerkez Ethem'in kardeşi Tevfik Bey'in çetesine katılırlar. Çerkez Ethem ve kardeşleri Milli Mücadelede en büyük rollerden birini üstlenmiş ve gerek düşman işgallerine gerekse ayaklanmalara karşı başarılar sağlamışlardır. Fakat şimdi düzenli ordu ve İsmet Paşa'nın emri altına girmek söz konusu olunca Çerkez Ethem ve kardeşleri karşıt bir tavır takınarak Kuvayı Milliye ve Ankara'ya karşı isyan bayrağı açmıştır.¹⁵³ Hoca ise bu yolun yanlış olduğuna inanır ve onları bu yoldan döndürmek için planlar kurar. Hoca'nın amacı Çerkez Ethem ve kardeşlerini Kuvayı Milliye karşı cephe almaktan vazgeçirmek olmasa bile, olası bir isyan halinde güçlerini zayıflatmaktır. Bu sırada Hoca, Salih'i haber edinmek için Akşehir'e yollar. Akşehir'de ise Hoca öldü bilinmektedir. Oysa Hoca hayattadır ve yeni kimliği "Küçük Ağa" ile Kuvayı Milliye yararına çalışmaktadır. Hoca'nın, Kuvayı Milliye yararına çalıştığı haberi Salih tarafından, Akşehir'de sadece Kuvayı Milliye mensubu olan birkaç kişiye duyurulur ve bu olay onlar arasında memnuniyet yaratır. Başta Kuvayı Milliye hareketine büyük hizmet vermiş Doktor Haydar olmak üzere Kuvayı Milliye, Hoca'nın kendi saflarına katılışından büyük haz duyarlar.

Hoca, Çerkez Ethem'in, İsmet Paşa hizmetine girmemek için yapacağı en büyük saldırı olan Kütahya saldırısında, O'na bir oyun oynayarak başarısızlığını sağlar ve Kuvayı Milliye'ye en büyük hizmetini vermiş olur. Ethem ise Yunanlılara sığınacaktır.¹⁵⁴ Hoca ise bütün bu ihtiras ve gücü elinde bulundurma tutkusuna kapılan insanlardan nefret etmektedir. Artık savaş alanından başka bir cephede de mücadele verilmektedir, şimdi iktidar çekişmeleri büyük tehdit oluşturmaktadır. Hoca bunu acıyla fark eder. Ankara ise Hoca'nın başarılarından haberdardır ve kendisini Ankara'ya davet eder. Daveti kabul eden Hoca Ankara'nın durumunu yakından görür ve cephede savaşmanın, bu iktidar kavgasında yanlış düşünenlere ve hainlere verilecek savaştan daha kolay olduğunu düşünür. Fevzi Paşa, Hoca'ya yakınlık gösterir. Hoca bütün bu kişiliklerin önemini daha iyi anlamaktadır. Memleket zafere doğru gitmektedir ve bu noktada Ankara ve Meclis'e büyük iş düşmektedir. Bu sırada Küçük Ağa, yani İstanbullu Hoca Ankara'da kendisini Akşehir'den tanıyan ve bir zamanlar zıt fikirleri yüzünden tartıştığı Kuvayı Milliye Doktor Haydar ile buluşur. Doktor Haydar, böyle saygıdeğer birinin kendi saflarına katılışından duyduğu mutluluğu Hoca'ya söyler ve asıl kimliğini bilen sadece kendisi olduğunu, kendisi dışındakilerin O'nu, Küçük Ağa diye tanıdıklarını anlatır. Hoca ise artık özlediği eşi ve çocuğunun özlemiyle yanmaktadır.

¹⁵² Filiz İlknur Cuma, "Tarık Buğra'nın Küçük Ağa ve Uwe Timm'in Morenga Romanlarının Film Sanatına Aktarımı", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, Konya 2009, s.108.

¹⁵³ Mehmet H. Doğan, "Türk Romanında Kurtuluş Savaşı", *Türk Dili Dergisi Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, Sayı, 298, İstanbul 1976, s.18.

¹⁵⁴ Hasan Türker, "İzmir'in İşgali ve Salihli Cephesinin Kurulması", *Kurtuluşunun 70.Yılı Dolayısıyla İzmir Sempozyumu 9-10 Eylül 1992*, İzmir 1992, s.200.

Küçük Ağa, Fevzi Paşa ile birlikte Akşehir'e gelir ve burada da tanınmadığını ve Küçük Ağa olarak bilindiğini görür. Eşi ve çocuğu hakkında bilgi alır ve çocuğunu bulur, fakat eşinin durumu kötüdür. Eşine geldiğini haber eder, fakat kadın ölmek üzeredir ve oğlunu Hoca'ya emanet ettiğini söylemekle kalır ve günler sonra da ölür. Hoca daha sonra Ankara'ya döner ve mücadeleye devam eder.¹⁵⁵ Vatan ve millet sevgisi, bağımsızlık duygusu. Kurtuluş savaşının küçük bir kasabadan görünüşü anlatılmaktadır.

2.6.2. Sahibini Arayan Madalya (1989)

1989 yapımı olan filmin türü belgesel, biyografi ve savaştır. Yönetmenliğini Yücel Çakmaklı'nın yaptığı filmin, başlıca oyuncularını Sümer Tilmaç, Ali Şen, Halil Ergün, Gökhan Mete, Hikmet Taşdemir, Bulut Aras, Ulvi Alacakaptan, Sırrı Elitaş, Cem Erman, Altan Akışık, Baykal Saran, Salih Kırmızı, Ağâh Hün, Erol Tezeren, Ali Zebil, Aykut Sözeri, Aylin Arasıl, Cemal Gencer, Dursun Tosun, Hikmet Eldek, Özhan Carda'dır. Senaryosunu Tarık Buğra'nın, yapımcılığını Ahmet Beyazıd'ın yaptığı filmin, görüntü yönetmeni Hüseyin Özşahin'dir. Müzikleri Erkan Oban'a ait olan filmin konusu Fransız işgali altındaki Maraş'ın kurtuluşunun ve kahraman sıfatını hak edişinin hikâyesidir ve belgeselden ziyade film niteliği taşır. Birinci Dünya Savaşı'nda, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki Maraş şehrinin, Fransızlar tarafından işgal edilmesi ve bazı sivil kuvvetlerin bu işgale karşı koymalarını konu ediniyor. Fitili, Müslüman bir kadının tesettürüne karşı bir Fransız subayın saldırısı ateşliyor. Sivil kuvvetler, Sütçü İmam öncülüğünde ayaklanma başlatıyor. Filmde yönetmen Yücel Çakmaklı'nın penceresinden Maraş'ta gelişen olaylar anlatılıyor. (Fotoğraf 66)

2.7.1990-2000 DÖNEMİ TÜRK SİNEMASINDA MİLLİ MÜCADELE FİMLERİ

2.7.1. Ateş Üstünde Yürümek (1991)

Yönetmenliğini ve senaryosunu Yavuz Özkan'ın yaptığı filmin görüntü yönetmeni Pierre Novion ve Ertunç Şenkay'dır. Sanat yönetmenliğini Gökhan Yücesal'ın yaptığı filmin, kurgusu Mevlüt Koçak'a ait olup, müzik Tuğrul Karataş ve Oğuz Abadan'a aittir.

Filmin başlıca oyuncularını Hülya Aksular, Kürşat Alnıaçık, Yılmaz Zafer, Semiha Berksoy, Erdoğan Akduman olan filmin, yapımevi Yavuz Özkan'ın sahibi olduğu Z Film'dir.

¹⁵⁵ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.

Ateş Üstünde Yürümek, Türk, Fransız, Alman ortak yapımıdır. Kültür Bakanlığı ve Eurimages'in¹⁵⁶ katkılarıyla yapılmıştır. (Fotoğraf 67)

Kurtuluş Savaşı, Atatürk inkılapları, tek ve çok partili dönemler, 27 Mayıs, idamlar, 12 Mart ve 12 Eylül'den günümüze kadar gelen siyasal yaşamı baleyle, dansla öyküleyen özgün bir denemedir.

Film 28. Antalya Film Festivali'nde (1991) "*En İyi 2. Film*", "*En İyi Yönetmen*" ve "*En İyi Stüdyo*" ile "*En İyi Kurgu*" ayrıca "*Halk Jürisi Ödülü'nü*" aldı. 6. Adana Film Şenliği'nde (1991) "*Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Özel Ödülü'nü*" Kültür Bakanlığı "*Sinema Başarı Ödülü'nü*" aldı (1992). Bir ülkenin yoğun olaylarıyla dolu tarihi, olağanüstü bir estetik ve şiirsellikle bezenmiş modern bir bale ile anlatılmış ve sanki bir tiyatro sahnesinde geçiyormuş gibi sahnelenir. Olaylar tarihsel perspektifi yalnızca modern bale ile anlatılırken toplumun bu olaylardan nasıl etkilendiği ve bireylerdeki yansımaları, ana hikâyenin içine gömülmüş bir aşk hikâyesi ile anlatılır.

2.7.2. Yaban (1996)

1996 yapımı olan filmin türü dramdır. Yönetmenliğini Nihat Durak yapmıştır. Oyuncuları Cezmi Baskın, Sanem Çelik, Menderes Samancılar, Ozan Bilen, Aytaç Arman, Levent Özdelek, Can Kolukısa, Tomris Oğuz Alp, Arif Pişkin, Ali Çoban olan filmin, senaryosunu Ziya Öztan ve Nihat Durak yazmıştır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* adlı eserinden uyarlanmıştır. Yapımcılığını Mustafa Şen'in yaptığı filmin, görüntü yönetmeni Tevfik Şenol ve Yusuf Güven'dir. Filmin müziği Timur Selçuk'a aittir.

Bu filmde Kurtuluş Savaşı, köylünün savaşta tavrı, durumu ve Ahmet Celal'in köylülerle ilişkisi anlatılmaktadır.

Karakterler: Ahmet Celal: Köye gelen tek kolunu savaşta kaybetmiş eski bir subay. Köylüler ona "Yaban" derler.

Mehmet Ali: Ahmet Celal'in eski neferidir.

İsmail: Mehmet Ali'nin 14 yaşındaki kardeşi. Boyu çok kısadır. Çocukluğunu yaşayamamıştır. Ağır işler yapar. Çok çirkindir.

Zeynep Kadın: Mehmet Ali'nin annesidir. Kocasını öldükten sonra evin işleri kendisine kalır. Çok güçlüdür.

Bekir Çavuş: 23 yıl askerlik yapmıştır. Pek çok yer gezip görmüştür.

Salih Ağa: Köyün zengin adamlarındandır.

¹⁵⁶ **Eurimages**, Avrupa sinema ve görsel ve işitsel endüstrisinin gelişmesi için 1988'de kurulmuş, merkezi Strasburg'da olan bir Avrupa destek fonudur.

Emine: Ahmet Celal'in âşık olduğu güzel köylü kızıdır.

Muhtar: Köyün muhtarıdır.

İmam: Köyün imamıdır.

Emet'i Kadın: Ahmet Celal'in ev işlerine bakan kişi

Hasan: Çobanlık yapar.

Süleyman: Sessiz sakin biridir. Çok fazla konuşmaz.

Memiş: Süleyman'ın en iyi arkadaşı.

Cennet: Süleyman'ın karısıdır. Kahkahası bol keskin bakışlı bir kadındır. Erkeklerden ürküp kaçmaz.

Şerif Çavuş: Emine'nin babasıdır.

Filmde ana konu, bir Türk aydınının Kurtuluş Savaşı dönemindeki köy gerçeğiyle karşı karşıya gelmesidir.

Filmin kahramanı Ahmet Celal'dir. Çanakkale'de savaşta bir kolunu kaybetmiş ve savaştan gazi olarak kurtulmuştur. Ama savaş sonrası yapayalnız kalmıştır. Bunlara bir de İstanbul'un işgali eklenince, hizmet eri olan Mehmet Ali'nin köyüne gitmeye karar verir. İstanbul'un işgali sonrasında gerçekleşen olayları takip ederek, köylülere durumun önemini ve ciddiyetini anlatmaya çalışır. Ancak köylüler Salih Ağa'ya çok bağlıdır ve onun etkisinde kalarak Ahmet Celal'i ciddiye almazlar. Bu nedenle Ahmet Celal, köyde aradığı ilgiyi ve yakınlığı bulamaz.¹⁵⁷

Olaylar Ahmet Celal'in cephesinden böyle görünürken, köylüler için daha farklıdır. Onlar savaşın ciddiyetini anlayamamıştır. Onlara göre Ahmet Celal bir yabandır. Onların dünyasından uzak biridir. Zaten ilk bakışta konuşması, davranışları, giyimi, düşünceleri ve olaylara yaklaşımı köylülerden çok farklıdır. Örneğin her gün tıraş olması, devamlı dışlerini fırçalaması, geceleri kitap okuması ve buna benzer davranışları köylülere garip gelmektedir. Bu nedenle, acılarını unutmak için geldiği bu köyde, olaylar umduğu gibi gelişmemiştir.

Ahmet Celal, bir aydın konumundadır ve ilk defa Türk köylüsüyle karşılaşmıştır. Ancak köyde karşılaştığı manzara onu çok şaşırtmıştır.¹⁵⁸ Halkta öncelikle yoksulluk ve cahillik vardır. Bunların bir sonucu olarak da halkın önemli bir kısmı, bazı insanların emellerine alet olmaktadır.¹⁵⁹ Herkes Salih Ağa'nın etkisindedir. Onun her dediği

¹⁵⁷ Ali Serdar, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Cinsellik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002, s.72.

¹⁵⁸ Necdet Bingöl, "Yahya Kadri'nin Beş Romanında Fransız Realist ve Naturalistlerin Tesirleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C:3, Sayı 1, Ankara 1944, s.18.

¹⁵⁹ Veysel Şahin, "Roman Tekniği Bakımından Yaban", *e-Journal of New World Sciences Academy*, Volume 2, Number 3, Elazığ 2007, s.185.

yapılmaktadır. Hatta yıllarca emek verdiği hizmet eri Mehmet Ali bile gelişen bazı olaylarda subayı Ahmet Celal'e değil, Salih Ağa'ya inanmıştır.

Bütün bunlarla beraber, Ahmet Celal köyde yapayalnız da değildir. Mehmet Ali'nin annesi Zeynep Kadın ile kardeşi İsmail, Ahmet Celal'in güvendiği dostlarıdır.

Olayların böyle gelişmesi Ahmet Celal'i kaçınılmaz bir bunalıma sürükler. Bir gün rahatlayıp sıkıntılarını unutmak için dolaşmaya çıkar ve komşu köyün kızı Emine'ye âşık olur. Ancak İsmail Emine'yi Ahmet Celal'in elinden alınca Ahmet Celal iyice umutsuzluğa sürüklenir.

Ahmet Celal, Kurtuluş Savaşı'nın önemini köylüye anlatmaya devam eder; ancak köylüler başkalarının etkisindedir ve ona inanmamaya devam ederler. Bunları bir aydın gözüyle görüp yorumlayan Ahmet Celal, aydın ile cahil arasındaki uçurumu fark eder. Anadolu halkının asırlar boyunca ne kadar ihmal edildiğini kendi gözleriyle görür. Tabii bütün gözlemlerini anı defterine yazmayı da ihmal etmez.¹⁶⁰

Köyde bu olaylar olurken, Kurtuluş Savaşı da iyiden iyiye alevlenmiş ve köylüler Ahmet Celal'in anlatmaya çalıştığı gerçekleri yaşamak zorunda kalmıştır. Yunanlılar onların köyünü de basmıştır. Köylüler dereye kaçarak gizlenmeye çalışmıştır. Ancak düşman onları yakalamış ve köy meydanına getirmiştir. Ahmet Celal, bir anlık kargaşadan yararlanıp Emine'nin elini tutar ve ikisi koşmaya başlarlar. Düşman arkalarından ateş açar ve onları yaralar. Ayrıca tüm köy halkı düşman tarafından öldürülür. Köyün mezarlığına kadar ancak gelirler. Orada sabaha kadar bekleyip sonra yola çıkmaya karar verirler; ancak Emine'nin yarası ağırdır ve devam edemez. Ahmet Celal anı defterini Emine'ye verir ve her şeyini bırakarak yeni ve bilinmeyen bir hayata adım atar¹⁶¹

2.8. 2000-2010 DÖNEMİ TÜRK SİNEMAIN MİLLİ MÜCADELE FİLMLERİ

2.8.1. Abdülhamit Düşerken (2003)

Yönetmenliğini ve senaristliğini Ziya Öztan'ın yaptığı filmin Oyuncuları Meltem Cumbul, Halil Ergün, Mehmet Kurtuluş, Tarık Akan, Mehmet Ali Alabora'dır. Yapımcı firma ise TRT'dir. Nihad Sırrı Örik'in *Sultan Hamid Düşerken* adlı kitabından uyarlanmıştır. (Fotoğraf 68)

¹⁶⁰ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1997, s.389.

¹⁶¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, Sena Ofset, İstanbul 2009.

Nahifi Sırrı Örik 'in *Sultan Hamit Düşerken* adlı romanından sinemaya uyarlanan film, Osmanlı'nın son yıllarında Meşrutiyetin ilanı, 31 Mart İsyanı, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelişi ve Abdülhamid' in tahttan indirilmesi gibi olayları anlatmaktadır.

Film, mesleğinde başarı kazanmış, Osmanlı İmparatorluğu'nun demokratikleşme mücadelesinde ön safhada yer almış; İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yöneticilerinden Binbaşı Şefik'in, Abdülhamit Dönemi'nde evkaf nazırlığından alınan Mehmet Sahabettin Paşa'nın kızı Nimet'e ve iktidara sevdalanışının öyküsüdür.¹⁶² Türk demokrasi tarihinin en önemli yapı taşlarından biri olan II. Meşrutiyet dönemini beyaz perdeye taşıyan “ Abdülhamid Düşerken” konu aldığı yıllar nedeniyle İttihat ve Terakki, İkinci Meşrutiyet devrimi ve Kanuni Esasi değişiklikleri ile daha demokratik bir düzen getirme ve parlamenter rejimi yerleştirme amacı düşünülmüştü. Fakat 31 Mart olayı bütün bu çabaları engellemiştir.¹⁶³ Tarihi olarak önemli olan bu olaylar Balkanlardaki gelişmeler, 31 Mart Ayaklanması gibi Cumhuriyetimizin kuruluş sürecini derinden etkilemiş olaylar filmde geniş bir biçimde yer aldı.

Filmi iki açıdan ele almak mümkündür. İlk olarak iktidar, para ve aşk ilişkileri temelinde işlenen insan tiplerinin üzerinde durulabilir. Bu çerçevede, bütün karakterler arasında özellikle Nimet karakteri ön plana çıkıyor, otoriter ve hırslı bir kadındır. Bir yanda, önce babası, ardından kocası üzerinden yüksek mevkilere göz diken, bu arzusunu gerçekleştirmek için elinden geleni ardına koymayan ve her türlü ahlaki değeri çiğnemeye hazır bir kadın, öte yanda keskin zekâsı, ince zevkleri, fiziksel güzelliği içinde genç bir kız var. Filmdeki erkekler ise, yazarın, onların temsil ettikleri kesimlere olan eleştirisi gereği yaratılmışlar. Özellikle Binbaşı Şefik, kabalığı, kolay kandırılabilirliği, zaafı içerisinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin devlet yönetimi için yakışsızlığını simgeliyor. Mevki tutkusu içindeki Mehmet Şehabettin Paşa'ya bakacak olursak, onun da, İmparatorluğun son yıllarındaki “yetenek ve yaratıcılıktan nasibini almamış” Osmanlı Paşa'larını temsilen yaratıldığını görürüz.

Filmde ve romanda, Sait, Kamil ve Talat Paşa gibi gerçek tarihi kişilikler yer almakla birlikte, onların rolü ikinci dereceden ileri gitmez, asıl kahramanların tamamı kurmacadır. Dönemin atmosferini yansıtan mekânlar, özellikle Şehabettin Paşa'nın yalısı, devrin zenginlerinin yaşantısını çok iyi biçimde yansıtır. Filmde; “Otuz üç yıllık saltanatının bütün suçları ve özellikle cahilliğiyle kuruntusunun ürünü olan günahları yanında, Sultan Hamid'in

¹⁶² Gürsoy, *Türk Sinemasının Tarihe Bakışı*....., s.93.

¹⁶³ Necdet Aysal, “Örgütlenmeden Eyleme Geçiş:31 Mart Olayı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C:10, Sayı:37, Ankara 2006, s.17.

iyi tarafları da yok değildi” diyerek, Abdülhamid’i, “ne ulu hakan, ne kızıl sultan” olarak görülür.¹⁶⁴

İkinci Meşrutiyet’in hazırlanma sürecini ve dönemin siyasi gelişmelerini o yıllarda yaşanan bir aşk ilişkisi çerçevesinde yansıtan Abdülhamit Düşerken filmi, İttihat ve Terakki Cemiyeti yöneticilerinden Binbaşı Şefik’in bir nazır kızına ve iktidara olan sevdalanış öyküsü etrafında geliyor.

Türk sinemasının en yüksek bütçeli yapımlarından biri olan Abdülhamid Düşerken büyük bütçesi ve kalabalık oyuncu kadrosuyla, Osmanlı tarihinin en ateşli tartışmalara konu olan II. Meşrutiyet dönemine ışık tutuyor.

Ziya Öztan’ın, II. Meşrutiyet ve sonrasını konu alan etkileyici bir dönem filmidir. Sultan Abdülhamit’in çöküşünü hazırlayan olayların perde arkasına, hırs ve aşkın tutkulu karışımını başarıyla monte eden yönetmen, kendi bakış açısıyla tarihi olayları yorumlamaktır. İdeal yolundaki dönemeçlerin, mevki hırsı ve menfaat ilişkileri olduğunun belgesidir. Karşı konulamaz bir sevdanın ateşi içinde, birlikte yola koyulduğu İttihatçı dostlarından zamanla ayrı düşen bir zabitan hızla yükselirken, giderek yalnızlaşmasının ve bir gün darağacında kaybolup gidişinin hikâyesidir.

2.8.2. Son Osmanlı Yandım Ali (2007)

Yapım yılı 2007 olan filmin yönetmenliğini Mustafa Şevki Doğan yapmıştır. Senaryosunu Mehmet Soyarslan ve Suat Yalaz yapmıştır. Filmin türü dram ve maceradır. Filmin başlıca oyuncularını Kenan İmirzalıoğlu, Cansu Dere, Emin Boztepe, Engin Şenkan, Okan Aydoğan’dır. Film Suat Yalaz’ın aynı adlı çizgi romanından uyarlanmıştır. Yapımcı ve dağıtıcı firma ise Özen Film’dir. Filmin beyaz perdede gösterime girme tarihi 19 Ocak 2007’dir. (Fotoğraf 69)

Film şöyle gelişmektedir. Tarih 13 Kasım 1918... Düşman donanması Boğaziçi’ne demirlemiştir. Manzara Vahim. İstanbul işgal altında!

Yandım Ali, Bahriye Mektebinden kaçak, donanmadan terhis, yıllarca cephelerde savaşmış ve memleketin kurtuluşundan ümidi kesmiş bir külhanbeyidir. Evli bir sevgilisi vardır. Tek hayali biraz para kazanıp sevgilisini kaçırmak ve Viyana’ya gitmektir. Ancak Yandım Ali’nin yolu bir gün Mustafa Kemal’le kesişir ve o anda fikri değişir. Sokaklarında düşman zulmünün kol gezdiği öyle bir ihanet içindedir ki memleket, kimin kimi sırtından vurduğu belli değildir. İnandığı insanların ihanet İşte bu ihanetler içinde olduğunu görünce

¹⁶⁴ N. Sırrı Örik, *Sultan Hamid Düşerken*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 1999.

iyice hırslanır. İşte bu ihanetler içinde *Yandım Ali*, vatanın kurtuluşunun gerekli olduğunun farkına varır.¹⁶⁵

2.8.3. Son Buluşma (2008)

2008 yapımı olan filmin türü belgesel ve dramdır. Yönetmenliğini Nesli Çölgeçen'in yaptığı filmin oyuncularını, Kurtuluş Savaşı'nın hayatta kalan son üyeleri olan Gazi Yakup Satar, Gazi Veysel Turan, Gazi Ömer Küyük'tür. Senaryosunu, yapımcılığını ve görüntü yönetmenliğini Nesli Çölgeçen'in yaptığı filmin, müziklerini Nadir Göktürk yapmıştır. Dağıtımını Chantier Film Şirketi'nin yaptığı, filmin web sitesi: www.sonbulusma.com 'dur. Filmin süresi bir saat otuz dakikadır. Gösterim tarihi ise 14 Kasım 2008 'dir. (Fotoğraf 70)

Filmde Kurtuluş Savaşı'nın son tanıkları, Gazi Ömer Küyük, Gazi Yakup Satar ve Gazi Veysel Turan'ın günlük yaşamları ve savaş yıllarına dair anıları gözler önüne seriliyor.

Gazi Ömer Küyük, önce Anıtkabir'i, ardından son kalan diğer iki gazi, Yakup Satar ve Veysel Turan'ı ziyaret ediyor, anılarını paylaşarak birbirleriyle helâlleşiyorlar.

Ömer Küyük, Yakup Satar, Veysel Turan isimli artık aramızda bulunmayan üç İstiklal Harbi gazisinin son demlerini beyazperdeye taşıyan bu çaba büyük bir iltifatı hak ediyor. İlerlemiş yaşlarından ötürü, Milli Mücadele zamanında yaşadıklarını bir sis perdesinin ardından hatırlayan bu üç büyüğümüz birer ölümlü olarak görüntünün o kalıcı değerleriyle ölümsüzleşiyorlar.¹⁶⁶

Filmin kurgu çalışması hakikaten mevcut şartlar içinde oldukça ilgi çekici bir şekilde gerçekleştirilmiş. Müzik, gerektiği gibi lazım olduğu yerlerde belgeselin ortalarına doğru devreye giriyor ve bizlerin bu büyük insanlarla kurduğu hissi bağı içten tınılarıyla pekiştiriyor. Eserin bir diğer belirgin özelliği, çoğu belgeselde rastlanıldığının aksine bir anlatıcının olmamasıdır. Film lafa boğulmuyor ve tematik yönü her zaman için daha ağırlık kazanıyor.

Son Buluşma, sağlık şartlarının elverişli olması sebebiyle daha çok Gazi Ömer Köyük etrafında dönüyor. Onun tevekkülünü, şanına bağlılığını, millet ve komutan sevgisini her an hissediyorsunuz. Üç kere harbe gittiğini belirttikten sonra çoğu zaman altını çizdiği, düşmanın Haymana'ya dayanmış olması ve kendilerinin hemen harekete geçmesi, bu özel hatıraların belleğinde nasıl bir yer tuttuğunu gösteriyor. Aynı şekilde komutanları olan binbaşının, yukarı fırlattığı madeni parayı vurduğunu söylemesi, böyle olayların sadece filmlerde yer almadığını

¹⁶⁵ Suat Yalaz, *Son Osmanlı Yandım Ali, Yeni Macera Kanal Seferi*, Çr Yayıncılık, İstanbul 2007.

¹⁶⁶ Robert Straal, *20 Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s.231.

göstermesi ve askeri olarak bizlerin vaktiyle sahip olduğu becerilere işaret etmesi bakımından bir değer taşıyor.

Nişancı Er Ömer: Çorum'un İskilip ilçesine bağlı Çatkara Köyü'nden Ömer Küyük, *Son Buluşma* filmi çekildiği sırada 108 yaşındaydı. Bir hayat ve doğa adamı olarak tanımlanıyordu. İlerleyen yaşına rağmen her işini kendi yapan hareketli ve yaşam dolu biriydi.

İstiklal Savaşı gazilerinden Ömer Küyük 12 Ocak 2006'da vefat etti. Sekiz çocuk ve otuzaltı torun sahibi Ömer Küyük'ün son görüntüleri bu filmde yer alıyor. Filmin yönetmeni Çölgeçen, Küyük için "Yaşamı boyunca her yıl Zafer Haftası'nda memleketinden kalkıp Ankara'ya gelerek Anıtkabir'i, Gaziler Derneğini ziyaret etmiş. O, kahramanlığını hayatı boyunca devam ettirdi, bu filmde de bir kahramanlık yaptı." diyor.

Süvari Yakup Çavuş: Film çekildiği sırada 110 yaşında olan ve kızıyla birlikte Eskişehir'de yaşayan Satar "en yaşlı gazi" unvanına sahip oldu. 1895 yılında Kırım'da doğan ve daha sonra ailesiyle birlikte Eskişehir'e göç eden Satar, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Basra Cephesi'nde savaştı. Daha sonra Mustafa Kemal'in askeri olma şerefini elde eden Satar, Sakarya Meydan Muharebesi'nde de düşmana karşı savaştı. Savaşın sonunda Eskişehir'e döndü ve uzun süre çiftçilik yaptı. Satar'ın altı çocuğu ve elliye yakın torunu var. 2008'in Nisan ayında kaybettiğimiz Yakup Satar'ı Çölgeçen, şöyle tanımlıyor: " Tam bir asker. Kalpağıyla dolaşiyor. Kızlarıyla yaşıyor ve bütün evi her şeyiyle hâlâ o yönetiyor, her şey ondan soruluyor. Birinci Dünya Savaşına katılmış bir gazidir.

Sıhhiyeci Onbaşı Veysel: Konya'da yaşayan Veysel Turan ise 20 yıl önce romatizmasının kireçlenmeye dönmesi nedeniyle günlerini yatakta geçiriyordu. 58 yaşındaki kızıyla yaşayan ve yedi çocuğu ile yirmi beş torunu bulunan Turan, 15 yıl önce eşini kaybetmiş. Turan, çocuk yaşta atıyla Ankara'da Mustafa Kemal'in ordusuna katılarak, 1. Tümen Hücum Tabur'unda süvari olarak Dumlupınar, Sakarya ve II. İnönü savaşlarında düşmanla mücadele etti.

Filmin yönetmeni, *Son Buluşma* filmi çekildiği sırada 108 yaşında olan Turan'dan şöyle bahsediyor: "Başucunda bayrakla yaşıyor. Kendisi yatalak olarak yaşıyor. Radyodan sürekli haberleri takip ediyordu. Veysel Gazi, 15 yaşında, çağrılmadığı halde gönüllü olarak savaşa katılan bir gazidir. Yanına da at arabasını alıyor ihtiyaç olur diye. Oluyor da nitekim. Sıhhiyeci yapıyorlar. İlk görevi, at arabasıyla şehit toplamaktır.

2.8.4. Kubilay (2010)

Yapım tarihi 2010 olan filmin türü dram, savaş ve tarihtir. Yönetmenliğini Ahmet Akıncı'nın yaptığı filmin oyuncularını Arda Kural, Selahattin Taşdöğen, Ergül Coşkun,

Özcan Varaylı, Ünsal Emre, Anıl Yıldız, Bülent Yaşık, Cumhuri Sarı, Çetin Yeltekin, Emin Özbey, Haluk Yüksel, Hasan Yıldız, Mehmet Yüksel, Muhittin Yeşilova, Nevin Yılmaz Taşdöğen, Numan Çakır, Nurhan Demirhan, Orhan Özaydın, Uğur Galip Kayalı ve Yalçın Mihçi'dir. Senaristliğini Ahmet Akıncı'nın yaptığı filmin resmi internet adresi www.kubilayfilmi.net'tir. Gösterim tarihi 26 Ekim 2010'dur. (Fotoğraf 71)

1926 yılında Bursa Öğretmen Okulu'ndan mezun olan Mustafa Fehmi Kubilay, Aydın'da daha önce kendisinin okuduğu ilkokulda öğretmenliğe başlar. Mustafa Fehmi Kubilay, aynı okulda tanıştığı meslektaşı Vedide Hanım ile evlenir.

01 Kasım 1928 tarihinde harf inkılabı yapılır. Baş Öğretmen Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinde bütün Anadolu'ya yayılan harf inkılabının Mustafa Fehmi Kubilay ve Vedide Hanım da birer parçasıdır. 1929'un Haziran ayında Mustafa Fehmi Kubilay ve Vedide Hanımın, Vedat adını verdikleri oğulları dünyaya gelir. Vedat dünyaya geldikten kısa bir süre sonra Kubilay ve Vedide Hanım ayrılırlar; Kubilay askerliğini yapmaya Vedide Hanım da Balıkesir'in Gönen ilçesine gider.¹⁶⁷

Şeyh Esat ve Laz İbrahim Hoca'nın yardımı ile her geçen gün güçlenen Derviş Mehmet arkadaşlarıyla birlikte müritlerinden Sütçü Mehmet'in köyü olan Bozalan'a giderler. Burada zikir edip taraftar toplayan Derviş Mehmet, mehdiliğini de bu köyde açıklar.

Mehdi Mehmet ve arkadaşları 22 Aralık gecesi Menemen'e yola çıkarlar sabah namazı vakti müftü camisine gelirler, altı kişiliktir. Dördü silahlıdır. Tatlıcı Hüseyin Müftü camisindeki sancağı alıp, cemaate Derviş Mehmet'i Mehdi olarak tanıtır ve hitap edeceğini söyler. Mehdi Mehmet kendisinin dini temsil eden Mehdi olduğunu Cumhuriyet'i yıkıp yerine şeriatı kuracağını 70 bin kişilik İslam ordusunun Menemen'i kuşattığını sancak altında toplanmayanların kılıçtan geçirileceğini söyleyip sancağa alıp cemaat ile camiden çıkarlar. Tekbir getirerek Gazez Camii ve hükümet binasının arasındaki meydana gelirler. Her geçen dakika sayıları artmaktadır. Cumhuriyet ve Mustafa Kemal Paşa aleyhine sloganlar atıp tekbir getirmekte ve zikir etmektedirler. Jandarma Yüzbaşı Fahri Bey olaya müdahale edip, dağılmalarını istese de grup dağılmayıp, Atatürk ve Cumhuriyet karşıtı eylemlerine devam eder. Sloganlar atarak zikirler çekerler. Yüzbaşı Fahri Bey durumu 43. piyade alayına bildirir.

Albay Nedim Bey askerleri ile birlikte sabah eğitimine çıkmaya hazırlanan Mustafa Fehmi Kubilay'ı görevlendirir. Kubilay'a bu görevi vermesinin en büyük nedeni Kubilay'ın Menemen'de öğretmenlik yapması ve Menemen'i tanınmasıdır. Kubilay askeri ile birlikte olay yerine hareket eder zaman kazanmak için yamaçları ve kestirme yolları kullanırlar. Kubilay'ın

¹⁶⁷ Kemal Üstün, *Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990.

silahı ve askerlerinde gerçek mermi yoktur. Askerlerin silahlarında eğitim mermisi vardır. Kubilay askerlerini bekletip kendisi Mehdi Mehmet'in yanına varır. Kan dökülmeden derhal bu eylemin bitmesini ister. Mehdi Mehmet Kubilay'a bir el ateş eder. Omzundan yaralanan Kubilay yere yıkılır. Kubilay'ın emrindeki askerler ateş etmeye başlar. Ancak silahta gerçek mermileri olmadığı için Mehdi Mehmet ve arkadaşları zarar görmezler. Mehdi Mehmet "ben mehdiyim görüyorsunuz, Cumhuriyet kurşunu bana işlemez" der. Yaralı Kubilay ayağa kalkar, Gazez Camii avlusuna sığınır. Şamdan Mehmet ve Derviş Mehmet Camii avlusuna giderek Kubilay vurmuşlardır, bu yetmiyormuş gibi başı bıçakla kesilmiştir. Kesik başı sancağa dikerek tüm halkı kışkırtmaya başlamıştır¹⁶⁸. Olayların üzerine gelen bekçi Şevki, ateş eder. Eylemcilerin birini yaralar ancak eylemcilerin açtığı ateş sonucu şehit olur. Arkadaşının yardımına gelen bekçi Hasan da şehit olur. Yüzbaşı Ragıp emrindeki 43. Piyade alayı askerleri olay yerine gelir, "Teslim ol" çağrısına "biz mehdiyiz bize Cumhuriyet'in kurşunu işlemez" derler.¹⁶⁹ Yüzbaşı Ragıp ateş emri verir. Açılan ateş sonucu Mehdi Mehmet ve dört arkadaşı olay yerinde ölür. Grup dağılarak kaçar. Kaçanların hepsi tek tek yakalanır. Yapılan yargılamada Yirmisekiz kişi idama mahkûm olur ve 03 Şubat 1931'de Kubilay'ın şehit edildiği yerde infaz edilirler.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Suna Kili, *Türk Devrim Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2001, s.232.

¹⁶⁹ Neşet Çağatay, *Türkiye'de Gerici Eylemler (1923'ten Bu Yana)*, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, C.11, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1972, s.32.

¹⁷⁰ Bahriye Acar, "İzmir Basımında Menemen Olayı", *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C.3, Sayı:8, İzmir 1999, s.139.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SON DÖNEMDE YAPILAN ATATÜRK KONULU FİMLER

3.1. Sarı Zeybek (1993)

Yapım yılı 1993 olan film, belgesel türünde hazırlanmıştır. Yönetmeni Münir Hayri Egeli, başlıca oyuncularını ise Fikret Hakan, Tomris Oğuz Alp, Feridun Çölgeçen, Atif Kaptan, Muhterem Nur, Toygar Belevi, Ali Korkut, Ferda Ferdağ, Lütfi Güneri, Senaristi Münir Hayri Egeli'dir. Yapımcısı Fuat Rutkay olan Sarı Zeybek filminin görüntü yönetmeni Cezmi Ar'dır. (Fotoğraf 72)

Film, aynı kitaptan esinlenerek hazırlandığı için aynen kitapta olduğu gibi, Atatürk'ün hastalığının ilk belirtisinin görüldüğü 11 Kasım 1923 tarihiyle başlıyor. Atatürk Cumhuriyeti kuralı on üç gün olmuştu ve Çankaya'da, eşiyle birlikte öğle yemeğindelerken eli birden kalbine gitmiş ve şiddetli bir sancıyla kıvrılmıştı. Yirmi dakika kadar süren bu sancı Atatürk'e epey sıkıntılı anlar yaşatmıştı. Aynı sancı iki gün sonra tekrarlamış ve doktorların ilk muayenesinden, kalbinin çok çalışmaktan yorgun düştüğü teşhisi koyulmuştu. Atatürk'ün kalbinin dinlenmesi için istirahat etmesi ve perhiz yapması gerekiyordu. Sigara azaltılmalıydı. Fakat yakın çevresi dâhil Atatürk'e bunları yaptırmak kolay değildi. Sonunda Atatürk'e hâkim olunamayacağı anlaşılınca, İzmir seyahati önerildi. Atatürk, İzmir'de elli günlük bir istirahat sonunda, Ankara'ya dinlenmiş olarak geri döndü ve hemen işe koyuldu.

Atlatıldı sanılan bu ilk kriz, Atatürk'ün ölümle ilk randevusu idi. İkinci kriz, 3,5 yıl sonra 22 Mayıs 1927 tarihinde Atatürk'ü gece, yatağında yakaladı. Şikâyet gene aynıydı: Sol kolunda ve göğsünde şiddetli bir ağrı vardı. Teşhis aynıydı: Yorgunluk, fakat bu kez hükümet olaya el koydu. Berlin'den doktor getirtildi. Doktorlar Atatürk'ün çok sigara içmekten dolayı göğüs anjini geçirmiş olduğuna karar verdi. Tedavisi de aynıydı. Fakat Atatürk'e bunları yaptırmak hemen hemen imkânsızdı. O, kendinin hasta olduğuna inanmıyordu. Gerçekte ise teşhis doğru değildi. Çünkü hasta olan kalbi değil, karaciğeri idi. Atatürk, bitmek tükenmek bilmeyen bir enerjiyle ve çok çalışıyordu. Ayrıca sigara ve içkiyi de çok kullanıyordu. Dinlenmeye ise hiç zaman ayıramıyordu. Atatürk, bir gün Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'a neden içtiğini şöyle açıklamıştı:

“İçiyorum, çünkü: Bu vücut artık bu kafayı taşıyor. Kafam vücudumun çok önünde gidiyor. Beynimi huzura kavuşturmak, biraz dinlendirmek için içiyorum.”

Ancak, burada da dinlenmek pek mümkün olmuyordu. Çünkü Atatürk'ün sofrası, sadece yemek yenen içki içilen bir yer değildi. Burası, bir “Bilgeler Meclisi” ya da bir “Danışma Kurulu” idi. Ülkenin her meselesi orada gündeme gelir, Atatürk orada, devlet

adamları ve düşünce adamlarıyla sabahlara dek süren tartışmalar yapardı. Bu çalışmalar sabahın ilk ışıklarıyla son bulurdu. Atatürk, konuklarını uğurladıktan sonra çoğu zaman yüzünü yıkar, tıraş olur ve yeni güne başlardı. Fakat Atatürk 1936'dan itibaren yorulmaya başlamıştı. Çalışma arkadaşları, masadaki devin mavi gözlerinde yanan ışıkların sönmeye yüz tuttuğunu fark ettiler. Artık öğleden sonra uyanıyor, küçük gezintiler yapıyor ve çabuk yoruluyordu. Çehresi müthiş değişmiş, benzi solmuş, hatları keskinleşmişti.

İlk kriz bir Kasım günü gelmişti. İlk ateş de bir Kasım günü geldi. Tıpkı son sancının bir Kasım sabahı geleceği gibi...

21 Kasım 1937 sabahı, Atatürk şiddetli bir titremeyle uyandı. Zatürre kapıdaydı. Ateşi otuzdokuza çıkmıştı. Göğsünün sağ tarafında bir ağrı vardı. Ciğeri kan toplamıştı. Doktorlar bu kez işin çok ciddi olduğunu anlatıp, kesin perhiz istediler. Atatürk izleyen beş günde dinlendi, perhize uydu ve hızla iyileşti ve yeniden hiçbir şey olmamış gibi işe koyuldu.

1938 başında hastalık iyiden iyiye “geliyorum” demeye başladı. Uzun süredir hissedilen halsizlik ve iştahsızlığa şimdi iki yeni illet eklenmişti: Burun kanaması ve kaşıntı. Sol bacağına kasık bölgesiyle diz kapağı arasında müthiş bir kaşıntı başlamıştı.

Atatürk sözde devamlı doktor kontrolü altındaydı. Ama şikâyetlerine karşı devamlı anlık tedaviler uygulanıyordu. Doktorlar iştahsızlığına iştah açıcı meze tavsiye ediyor, burun kanamalarına da tamponla çare bulmaya çalışıyorlardı.

Kaşıntının da sebebi bulunmuştu: Kırmızı karıncalar. Atatürk, hemen kaplıca tedavisi için, gerçek teşhisle yüzleşeceği Yalova'daki kaplıcaya gönderildi.

Atatürk, derdini bir kez de kaplıca müdürü Dr. Belger'e anlattı. İşte gerçek hüküm anı gelmişti. Dr. Belger, karaciğerden kuşkulandı ve büyümeyi fark etti. Karaciğer kaburga altını üç parmak kadar aşmış ve sertleşmişti.

Karaciğerdeki büyüme “Siroz başlangıcının işaretiydi ve bu teşhiste en az bir yıl gecikmişti.” Tarih: 22 Ocak 1938.

Şubat sonlarında, Atatürk'ün hastalığının vahameti hükümete iletildi. Başvekil Celal Bayar, Atatürk'ün muayene ve tedavisi için Almanya'dan ve Fransa'dan doktor getirtmek istediklerini Atatürk'e söyledi. Fakat Atatürk yabancı doktorları istemedi. Atatürk'e göre, ortada Hatay meselesi vardı ve hastalığının yabancı ülkelerde duyulması hiç de iyi olmazdı.

Nihayet, Türk hekimleri 06 Mart 1938 günü Atatürk'ü muayene ettiler, uzun uzun tedavi üzerine konuştular. Hastalığın sonunda mutlaka “ölüm” olduğunu hepsi biliyordu. Yapılacak tek şey, bu feci akıbeti geciktirmekten ibaretti.

Bütün bu bilgiler Atatürk'e iletildi. Atatürk'e içkiyi bırakması gerektiği bildirildi. Atatürk, her ne kadar doktorların, hastalığını içkiye bağlamalarına inanmasa da, o günden ölüncüye kadar yani dokuz ay süreyle ağzına içki koymadı.

Atatürk'ün sağlığı üzerine üretilen dedikodular iyice artmıştı. Avrupa gazetelerinde Ata'nın sağlığına ilişkin karamsar haberler çıkıyordu. Fransızlar, Hatay meselesinin bizzat içinde olduklarından, Atatürk'ün sağlık durumunu merak ediyorlardı. Gazetelerde Atatürk'ün ağır hasta olduğu yazılıyordu. Anadolu ajansı her ne kadar bunları düzeltse de böyle haberlerin tek bir düzeltme şekli olurdu, o ise Atatürk'ün ortaya çıkmasıdır.

Bunu Atatürk' te biliyordu. Hem milletine söz vermişti. Hatay'ı geri alacaktı. 19 Mayıs onun doğum günüydü. Ankara'daki kutlamalardan sonra Mersin'e hareket etti. Dünyaya yaşadığını ve gücünü gösterecekti.

İşte bu tam bir çılgınlıktı. Üç ay boyunca her günün yirmi saatini yatarak geçirmesi gereken bir adam, Mayıs sıcaklığının kavurduğu Mersin'e gidiyordu. Hatay sorunu böylesine gündemdeyken, ülkesinin ona ihtiyacı varken nasıl yatıp dinlenebilirdi?

Ve Mersin seyahati, bu yüzden O'nun için "son darbe" oldu. Yabancı basındaki hastalık haberleri kesilmişti. Kısa bir süre sonra Fransız ve İngilizler, Hatay konusunda tüm koşullarımızı kabul ettiklerini bildirdiler.

Beklenen sonuç alınmıştı. Ama bu güç gösterisi Atatürk'ün canına mal olacaktı. Karaciğerinde büyüyen hastalık ikinci ve şifasız devresine girerken, Atatürk 01 Haziran 1938'de Savarona'sına, sadece ellibeş gün kullanabileceği yüzer sarayına kavuşuyordu. Atatürk hâlâ hastalığını ciddiye almıyordu.

Sonunda, Savarona'da fazla kalamayacağı anlaşıldı ve 25 Temmuz 1938 günü Dolmabahçe Sarayına taşındı. Hastalığı üçüncü ve son aşamasına böylece girmiş oluyordu.

Atatürk'ün karnı iyice şişmişti. Doktorlar bu suyun alınması gerektiğine karar verdiler. Operasyon başarı ile tamamlanmıştı ve Atatürk'ün karnından tam oniki litre su çıkartılmıştı gecedan itibaren doktorlar, Atatürk'ün devamlı istirahat etmesi gerektiğini belirterek, ziyaretleri yasakladılar. Çok zorunlu haller dışında hastanın yanına kimse alınmayacak, fazla konuşulmayacaktı. Bu tavsiyelere harfiyen uyulması için de en yakınındaki beş kişi o gecedan itibaren yan odada nöbet tutmaya başladılar. Bu nöbetler, 10 Kasım'a dek aralıksız bir şekilde devam etti.

Ekim ayına girilirken, Atatürk derin uykular uyuyor, sabahları bitkin uyanıyordu. Geceleri inlemeye ve sayıklamaya başlamıştı. Atatürk'ün sıhhi durumu iyice kötüleşmişti. İlk ağır koma 16 Ekim 1938 Pazar günü geldi. Durumu bir bildiriyle halka anlatıldı. Ülke ayağa

kalkmıştı. Ülkenin üstüne adeta ölü toprağı serpilmiş gibiydi. Türkiye nefesini tutmuş, Atası için dua ediyordu. Korkulan olmadı. Atatürk ölümü yenmişti.

Nihayet 29 Ekim gelmişti. Cumhuriyet onbeşinci yaş gününü kutluyordu. Atatürk ise Saray’da yatağında “Ah Ankara... Ah Ankara’ya gidemedik” diye yakınıyordu.

Atatürk 29 Ekim’den 07 Kasım’a kadar ki on günü yarı uyur, yarı uyanık halde geçirdi. Genellikle kendinde değildi.¹⁷¹

07 Kasım sabahı arka üstü yatarken tükürmeye başladı. Tükürüğünde kan vardı. Atatürk karnındaki suyun çekilmesini istedi. Doktorlar, onun son buyruğunu yerine getirdiler. Rahatlamıştı.

08 Kasım’a girilirken kendini bilmiyordu. Saat 19.00’da ikinci ağır komaya girdi. Gece Anadolu Ajansı durumun ciddiyetini bildiriyordu.

Artık bütün ülke, Ata’sının son saatlerini yaşadığını biliyordu. Ama ağlamaktan ve dua etmekten başka kimsenin elinden bir şey gelmiyordu.

09 Kasım Çarşamba sabahı, Atatürk’te adale kasılmalarıyla istem dışı hareketler ve inlemeler görüldü.

Akşama doğru Atatürk yeni bir komaya girmişti. Nefes borusundan hırıltılar işitilmeye başlandı. Başucundaki doktorlar müşahede defterine “Agami” diye not düştüler.

Agani: Can çekişme demektir. Resmi Tebliği: 09 Kasım – Saat 24.00, saat 20.00’den itibaren dalgınlık artmıştır. Umumi ahval vahamete doğru seyretmektedir. 10 Kasım sabahı Ulu Önderin, boğazındaki hırıltılar azalmıştı. Saat 09.00 olduğunda göğsü hızla inip çıkmaya başladı. Dünyadaki son beş dakikasına gözleri kapalı giriyordu.¹⁷²

3.2. Cumhuriyet (1998)

Yapımcılığını Sinan Yaka ve Mustafa Şen’in yaptığı filmin başlıca oyuncularını Rutkay Aziz, Savaş Dinçel, Hülya Aksular, Dolunay Soysert, Yeşim Alıç, Ayda Aksel, Macide Tanır ve Ali Sirmen’dir. Yapım yılı 1998 olan filmin süresi yüzelli dakikadır. Gösterime giriş tarihi ise 30 Ekim 1998’dir. (Fotoğraf 73)

Film şöyle gelişmektedir. 26 Ağustos 1922 saat 05.30’da Kocatepe’de Mustafa Kemal’in emriyle ateş başlamıştır. Türk ordusu, Yunan ordusunun bir merkezini düşürmüş, Mustafa Kemal, sahra dürbünüyle muharebenin seyrini izlemektedir. Muharebe sonrasında savaş alanını gezen Mustafa Kemal yerdeki Yunan bayrağını kaldırtır. Mustafa Kemal, İsmet Bey’e sonrası için düşüncelerini sorar. İsmet Bey ise düşmanın alacağı her türlü tedbiri felce

¹⁷¹ Can Dündar, *Sarı Zeybek*, Doğan Yayıncılık Holding, İstanbul 1994.

¹⁷² Eren Akççek, *Atatürk’ün Sağlığı Hastalıkları ve Ölümü*, Güven Bilimsel Kitabevi, İzmir 2005.

uğratmaya devam ederek ordunun hızlıca İzmir'e yürütüleceğini söyler. Mustafa Kemal, İsmet Bey'i onaylar. 18 Eylül 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa, yanında Halide Edip ile Kordonboyu'ndaki resmigeçide katılır. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ve Halide Edip, Latife Hanım'ın evinde, İzmir zaferini kutlamak için beraberce kadeh kaldırırlar. Bir yandan da genel durum değerlendirmesi yaparlar. İsmet Bey, Halide Edip'e, Latife Hanım hakkındaki düşüncelerini sorar. Latife Hanım, Mustafa Kemal Paşa'yı uğurlarken, ondan, evinin başkumandanlık karargâhı olarak kalması için izin ister. Paşa isteği kabul eder¹⁷³.

Gazi Paşa trenle Ankara'ya dönmüş ve istasyonda coşkuyla karşılanmıştır. Bu arada Osmanlı yanlıları, Yunanlılardan kurtulduktan sonra Mustafa Kemal'den nasıl kurtulabileceklerinin hesabını yapmakta ve zaferi küçümsemenin çarelerini aramaktadırlar. Annesinin elini öpmeye giden Mustafa Kemal Paşa'ya, annesi Zübeyde Hanım, kendisi ve Fikriye'nin sağlığının bozuk olduğundan bahseder ve O'na, İzmir'de kendisini misafir eden kadın hakkında sorular sorar. Paşa, soruyu yanıtlamaz ve ertesi gün mecliste yapacağı konuşmayı hazırlamak için çalışmaya başlar. Paşa mecliste konuşurken, talep ettiği tekliflerin anayasa, adalet ve şer'iyye komisyonlarına da sevk edilmesini isteyen bir gurubun protestosu üzerine, meclis başkanı isteği ile oya sunar ve tekliflerin ortak komisyona havale edilmesi kabul edilir. Karşı teklifi verenlerin amacı saltanatı kurtarmaktır. Mustafa Kemal, uzun tartışmalara müdahale ederek hâkimiyet ve saltanatın kuvvetle, kudretle ve zorla alındığını ve Türk Milleti'nin isyan ederek hâkimiyet ve saltanatı kendi eline aldığını söyler. Mustafa Kemal, durumun ortada olduğunu fakat buna karşın farklı davrananlar olursa gerçeğin süreceğini fakat ihtimalen bazı kafaların kesileceğini söyler. Paşa'nın konuşmasının sonrasında saltanat kaldırılmış ve durum Padişah Vahdettin'e iletilmiştir.

Bu arada Paşa'nın akrabası ve yakını olan Fikriye Hanım, Münih'te bir Sanatoryum' da tedavi görmektedir.¹⁷⁴ Diğer yandan İsmet Paşa, Lozan'da Uşi Şatosu'nda mütareke koşullarını görüşmeye gitmiştir. İsmet Paşa, müstakil bir devlet için kapitülasyonların kesinlikle kabul edilemeyeceğini, istiklallerini istediklerini ve hiçbir imtiyazı kabul edemeyeceklerini ve müzakerelerin bu esas dâhilinde sürmemesi durumunda müzakerelere devam etmeyeceklerini söyler. Bu arada Salih Bey ve Zübeyde Hanım, Latife Hanım'a misafirlğe gitmişlerdir¹⁷⁵. Fakat Zübeyde Hanım, Latife Hanım'ın Mustafa Kemal'den çok onun ünüyle ilgilendiğini düşünmektedir. Sağlığı bozuk olan Zübeyde Hanım'ın, öldüğü haberi Mustafa Kemal'e ulaşmıştır. Fakat Mustafa Kemal Paşa, yaptığı teftişi yarım bırakamamıştır.

¹⁷³ İpek Çalışlar, s16.

¹⁷⁴ İsmet Bozdağ, *Latife ve Fikriye: İki Aşk Arasında Atatürk: Atatürk'ün Başyaveri Salih Bozok Anlatıyor*, Truva Yayınları, İstanbul 2007.

¹⁷⁵ Fatih Bayhan, s.15.

İsmet Paşa, Lozan'da oldukça zorlu bir mücadele vermektedir. Bu arada Mustafa Kemal Paşa trenle İzmir'e gelmiş, Latife Hanım'la evlenmeye karar vermiştir. İsmet Paşa, Lozan Palas'ta yemek esnasında itilaf devletlerinin ortak proje verdiklerini öğrenmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Uşakizade Latife Hanımla İzmir'de evlenmiştir. İsmet Paşa, Lozan'da *istiklal ve milli hâkimiyeti* özellikle vurgulamış bu tavrı ise İngiltere temsilcisi Lloyd George tarafından hakir görülmüş ve İngiliz delegasyonu, İngiltere'ye dönmeye karar vermiştir. Mustafa Kemal, Ankara Çankaya'daki bağ evinden bozma eve, Latife Hanım'la birlikte gelir. Latife Hanım evdeki piyanonun, Fikrîye Hanıma ait olduğunu öğrenince huzursuz olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Latife Hanım'ı, meclisin dördüncü toplantı yılının açılışına götürünce gelenekçiler tarafından tepki toplar. Bu arada Fikriye'nin kaldığı sanatoryuma, Mustafa Kemal Paşa'nın evlendiği haberi gelmiştir. Genç kadın allak bullak olmuştur. Fikriye yurda döndüğünde, istasyonda görevlilerce Ankara'ya gitmemesi konusunda kibarca uyarılır. İsmet Paşa, barış görüşmelerine katılmak için yeniden Lozan'a gitmiştir.¹⁷⁶ Olaylar gelişirken Rauf Bey ile İsmet Paşa'nın arası açılmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa genelde İsmet Paşa'nın haklı olduğunu düşünmektedir. Bu arada Mustafa Kemal Paşa'yla Latife Hanım arasında, Latife Hanım'ın hırçınlıkları yüzünden gerginlik su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa meclisin açılması sonrasında teşkilatı partiye dönüştürmeyi düşünmektedir. Rauf Bey, Paşa'yı arayarak Lozan'da barış görüşmelerinin sona erdiğini ve İsmet Paşa'nın antlaşmanın imzalanması için hükümetten izin istediğini söyler. 24 Temmuz 1923'de Lozan'da Rumini Sarayı'na antlaşmayı imzalamak için gelen İsmet Paşa, alkışlarla karşılanır. Lozan'da, bu önemli olayın tanıkları huzurunda imzalar atılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, mecliste oylamaya katılan 197 milletvekilinin 196'sının oyuyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı seçilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ve Latife Hanım, Lozan'dan dönen İsmet Paşa'yı karşılamaya gider. Rauf Bey ile İsmet Paşa arasındaki anlaşmazlık iyice su üstüne çıkmış ve Rauf Bey, İsmet Paşa ile karşılaşmamak için onu karşılamaya gelmemiş ve istifa etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Başbakanlığa Fethi Beyi getirmeye karar vermiş ve Ankara'nın başkent olması mecliste çoğunluğun oyuyla kabul edilmiştir. Bu arada bakanların seçilmesi hakkındaki kanunda değişiklik yapılması ve Cumhuriyet'in ilan edilmesi düşünülmektedir. 29 Ekim 1923 tarihinde Mustafa Kemal'in önerdiği madde hakkında mecliste görüşmeler tamamlanır ve oybirliğiyle Türkiye Cumhuriyeti kurularak hâkimiyetin kayıtsız şartsız milletin olduğu kayıtlara geçirilir.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, (Der: Semih Yalçın), Berikan Yayınevi, Ankara 2009, s.359.

¹⁷⁷ Mehmet Kaplan, İnci Enginun, Birol Emil, Nejat Birinci, Abdullah Uçman, *Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara 1992, s.283.

Ankara milletvekili Gazi Mustafa Kemal Paşa, oybirliği ile Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı'na ise anayasanın ilgili maddesi gereğince, Malatya milletvekili İsmet İnönü seçilmiştir. Bu arada rejim muhalifleri hilafete destek için çalışmaktadırlar. Baro Başkanı Lütfi Bey, bu konuda bir yazı kaleme almıştır. Rejim muhaliflerinin ve ortaya çıkan saldırıların amacı, hilafeti canlı tutarak meşruti saltanatı geri getirmektir. Bu arada Refet Paşa, halifeyle sık sık bir araya gelirken, Karabekir Paşa ve Rauf Bey, Halifeye ziyarete giderler. Mustafa Kemal Paşa, İsmail Hakkı Bey'in kızı Afet'le tanışmış onun yurt dışında tarih eğitimi alması için yardımcı olma sözü vermiştir. Bu arada Mustafa Kemal Paşa mecliste hilafetin kaldırılmasının alt yapısını hazırlamaktadır. Urfa milletvekili Şeyh Saffet Efendi ve elli üç arkadaşının verdiği hilafetin kaldırılması ve sultanın yurtdışına çıkarılması konusunda kanun maddesi görüşülüp kabul edilmiş ve oybirliği ile onaylanmıştır. Yeni anayasada, devlet şeklinin Cumhuriyet olmasının değiştirilmesi teklif bile edilemeyecektir. Bu arada Fikriye Hanım Ankara'ya gelir ve köşke gider. Latife, Mustafa Kemal Paşa'yı, adamlarının yanında zor durumda bırakır ve Fikriye'yi köşke aldırılmaz. Genç kadın yaşadığı darbe üzerine intihar eder.

Mustafa Kemal Paşa, memleketi dolaşmakta ve kadınların da ilim ve fen alanında eğitim göreceklerini halka anlatmaktadır. Bu arada asker olanların aynı zamanda milletvekili olamayacağı ve tercih yapmaları söylenir. Fevzi Paşa askerliği, Karabekir, Ali Fuat ve Refet Paşalar ise milletvekilliğini tercih ederek bir muhalefet partisi kurarlar.¹⁷⁸ Parti başkanlığına Karabekir Paşa, yardımcılığına ise Rauf Bey getirilmiştir. Parti programında dini görüşlere saygılı olduğu belirtilir. Parti yöneticileri yetkilileri ziyaret ederek endişeye mahal olmadığını söylerler.

Bu arada doğuda Şeyh Sait isyan etmiştir. Erat öldürülmüş ve Bakanlar Kurulu sıkıyönetim ilan etmiş, ayrıca vatana ihanet kanuna dinin siyasete alet edilemeyeceği yönünde madde eklenmiştir. Hükümet, altı İstanbul gazetesini ve Terakki Perver Cumhuriyet Partisini kapatmıştır. İstiklal Mahkemeleri bölgedeki tekke ve zaviyeleri kapatmış. Şeyh Sait ve arkadaşlarını idama mahkûm etmiştir.¹⁷⁹

Bu arada sürekli sorun çıkarmaya devam eden Latife Hanım'ın davranışları, Mustafa Kemal'in sabrını taşırılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Kılıç Ali ve Salih'i çağırarak Latife Hanım'dan ayrılacağını söyler. Mustafa Kemal, Atatürk Orman Çiftliği'nin inşaatına

¹⁷⁸ Cemalettin Taşkıran, "Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C:4, Sayı:14, Ankara 1994, s.257.

¹⁷⁹ Yüksel Kaştan, "Türkiye Cumhuriyetinde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP'nin Yönetim Anlayışındaki Değişmeler (1938-1950)", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:8, Sayı:1, Afyon 2006, s.214.

başlamıştır. Paşa diğer yandan Kastamonu'ya bir gezi düzenleyerek şapkayı tanıtır. Hükümet bütün tekkeleri kapatmış, tarikatları yasaklamıştır. Sadece din adamları sarık takacaktır. Bu arada bir grup muhalif, Mustafa Kemal'e suikast tertibi içindedir ve bunlardan bir kısmı Terakki Perver Fırka'nın idari heyetindedir. Ayrıca eski ittihatçıların fedailerinden Abdülkadir, tetikçiliği üstlenmiştir. Diğer yandan Mussolini, Türkiye'ye göz koymuş ve işgal planları yapmaktadır. Hükümet kısmi seferberlik ilan etmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa, 16 Haziran 1926'da İzmir'e gelir. Suikast tertip komitesi yakalanmış ve elebaşı Ziya Hurşit Bey hakkında mahkeme kararı beklenmektedir. Terakki Perver Fırka'nın yöneticileri eski Paşalar, İstiklal mahkemelerinde beraat etmiştir. 15 Ekim 1927'de Mustafa Kemal mecliste büyük *nutkunu* okur. 25 Ağustos 1928'de Dolmabahçe Sarayı'nda, Mustafa Kemal, Latin harfleri konusunda halkın nabzını yoklar ve Latin alfabesi kabul edilir. Tabii bunu gerçekleştirirken de 1921-1928 yılları arasındaki Saltanatın Kaldırılması (01 Kasım 1922), Tevhid-i Tedrisat Kanunu (03 Mart 1924) gibi değişiklikler bu ortamı olgunlaştırmıştır.¹⁸⁰ Diğer yandan toprak reformu konusunda çalışmalar başlamıştır. Bütün yurttaki bir eğitim seferberliğine başlanmıştır. Mustafa Kemal eski Paris Büyükelçisi Fethi Bey'e, bir muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı kurdurur. Fethi Bey'in İzmir'de yapmak istediği mitingi valilik yasaklamak istese de, Mustafa Kemal'in desteğiyle Fethi Bey konuşmasını yapar. Serbest Fırka deneyimi, karşı devrim heveslileri tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Fethi Bey, partisini kurduktan yüz gün sonra fesih etme kararı almıştır.¹⁸¹ 23 Aralık 1930'da Menemen'de gericiler ayaklanır ve Teğmen Kubilay'ın başını keserler. Hükümet, Manisa, Balıkesir ve Menemen'de sıkıyönetim ilan eder. 18 Eylül 1932'de ezan Türkçe okunmaya başlamıştır. Milletler Cemiyeti'ne üyelik işlemi tamamlanmış, geriye Lozan'da Boğazların üstüne konan kayıtların kaldırılması ve Hatay sorunu kalmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin, var olma şartlarını olabildiğince büyük bir yapım anlayışı içinde beyazperdeye yansıtmaya çalışmış bir filmdir *Cumhuriyet*. Yönetmen Ziya Öztan, tarihsel içerikli filmler konusunda deneyimli bir isim. Daha önce "Kurtuluş" ve "Ateşten Günler" isimli filmleriyle, tarihi filmlerle ilgili becerisini sergilemişti. Öztan'ın, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş koşullarını anlattığı *Cumhuriyet* filmi, sinemamızın tanınmış pek çok oyuncusunun küçük veya büyük roller üstlendiği bir film. Şüphesiz böyle bir konunun filmleştirilmesi kolay bir iş değildir. Böyle bir filmin üstesinden gelmek, sanatçı kişiliğin yanı sıra üstün bir organizasyon becerisi de gerektiriyor. Cumhuriyet bir dönem filmi olarak bizi

¹⁸⁰ Zeynep Korkmaz, "Alfabe Devriminin Türk Toplumunu Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri", *Turkish Studies*, Vol:4, Issue:3, Erzincan 2009, s.1474.

¹⁸¹ Barış Ertem, "Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası", *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C:1, Sayı:2, Ordu 2010, s.87.

bilgilendiriyor ama dönemle ve film karakterleriyle özdeşleşme açısından bir buluşmayı kolaylıkla sağlayamıyor. Kurtuluş'un devamı niteliğindeki film, Mustafa Kemal'in İzmir'de Halide Edip'le birlikte Latife Hanım'ın davetine icabet etmesiyle başlayıp Nutuk ve onuncu yıl törenleriyle sona eriyor.

Ziya Öztan, filmini oluşturmak için TRT'nin de sağladığı olanaklarla, gerekli her türlü koşulu yaratmaya çalışmıştır. Olabildiğince tarihi mekânların kullanılmasına çalışılmıştır. Fakat bu gerçekçiliğe bağlı kalma çabası özellikle İzmir'in kurtuluşu sahnesinde Mustafa Kemal'in Kordonboyu'nda Halide Edip Adıvar'la birlikte halkı selamladığı bölümlerde zaafa uğramıştır. Sıkıştırılmış mekânlarla oluşturulmuş Cumhuriyet döneminin Kordonboyu'nu ve atmosferini kurma çabası filme başarılı şekilde yansımıyor. Fakat dünyanın gelmiş geçmiş en büyük liderlerinden olan Atatürk'ün, gerek kurtuluş savaşı boyunca gerekse de, Cumhuriyet'in kurulma arifesinde ve sonrasında gösterdiği azim, strateji ve yokluklar içinden onurlu, büyük ve çağdaş hedeflere yönlendirilmiş bir toplumun yarattığı destanı anlatma ve aktarma açısından filmin bir başarıyı tutturduğunu belirtmek gerekir. Diğer yandan Öztan, mekanik olarak dönemin olaylarını anlatmanın ötesinde özellikle iki büyük lider Atatürk ve İnönü'nün özel yaşamlarının, kimi ayrıntılarını da yansıtarak gerçek devlet adamı kimliği taşıyan kişilerin yaşamlarının ne kadar idealleriyle de örtüştüklerinin altını çiziyor. Günümüzde her şeyin özellikle devlet adamlarının da hızla yozlaştığı bir ortamda izleyene düşünme ve kıyaslama yapma şansı da tanıyor.

Genel olarak savaş sahnelerinin canlandırılmasında ki görkemin eksikliği ve dönemine uygun dekor ve aksesuarların oluşturulmasından kimi yapaylıklara karşın bir dönem filmi olarak Cumhuriyet, antiemperyalist bir bağımsızlık mücadelesinin ardından Türkiye'nin 1922-33 arası kuruluş yıllarını, olanca sancısıyla, acısıyla, doğrusuyla yanlışıyla görüntülemeye girişiyor, uzun, yapmacık diyaloglar eşliğinde... Başöğretmen edasının sindiği, kusursuz bir yüce Önder yaklaşımının ürünü Mustafa Kemal Atatürk rolündeki Rutkay Aziz'in Atatürk'ün karizmasını ne kadar yansıttığı da tartışılır.¹⁸²

3.3. Latife Hanım (2006)

2006 yapımı olan filmin türü belgesel, dram ve tarihtir. Yönetmenliğini Ali Akyüz'ün yaptığı filmin başlıca oyuncularını Hakan Yıldırım, Ali Soner Günüş, Ferit Can, Yasemin Erboy, Yavuz Hekim'dir. Senaristliğini Rıdvan Akar'ın yaptığı filmin senaryosu İpek

¹⁸² Âlim Şerif Onaran, Bülent Vardar, *Yirminci Yüzyılın Son Beş Yılında Türk Sineması*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2005, s.134-139.

Çalışlar'ın *Latife Hanım* adlı kitabından uyarlanmıştır. Filmin süresi kırksekiz dakikadır. (Fotoğraf 74)

Bu filmde, şimdiye kadar gölgede kalan fazla anlatılmayan Latife Hanım, gözler önüne seriliyor. Kadın haklarının savunucusu, eşi karşısında sağlam duran ona destek olan, kültürlü kendini yetiştirmiş aydın bir kadın karşımızda duruyor. Eşiyle siyaset dâhil birçok konuda tartışabilen, onunla gurur duyan, onu herkese tanıtmaktan hoşlanan aynı zamanda evliliğinin hemen ertesinde onunla Anadolu'nun her köşesine birlikte giderek Milli mücadeleye devam etmiş, eşinin şahsında tüm Türk kadınlarının varlığını göstermiştir. Ayrıca Latife Hanım'da, Mustafa Kemal ile birlikte olduğu dönemle sınırlı kalmıyor, çocukluğundan başlayarak aile hayatı eğitimi boşandıktan sonraki yaşamı ölüme kadar olan süreç gözler önüne seriliyor. Mustafa Kemal'e olan aşkı, sadakati anlatılıyor. Latife Hanım'ın yazmaya, şiire, edebiyata olan merakı, iyi bir eğitim aldığı üzerinde duruluyor. Özellikle Alman yazarları çok sevdiği, Arapça, Farsça, Latince, İngilizce, Almanca, İtalyanca gibi dillere hâkim olduğu anlatılıyor. Latife Hanım'ın babası Muammer Bey bu evliliğe karşı çıkmıştır. Nedeni ise kışlalarda bir ömrün geçmeyeceğini bu evliliğin yürümeyeceğini düşünmesidir. Latife Hanım ise çok sevdiğini ifade edecektir. Evlikleri de her konuda olduğu gibi örnek olacaktır.

Filmde, Mustafa Kemal Paşa ile Latife Hanım'ın tanışma ve evlenme öyküsü şöyle geliyor. 11 Eylül 1922'de, Türk ordusunun İzmir'e girişinin ardından, güvenli bir karargâh arayışındaki kurmayları, Başkumandan Mustafa Kemal'e, Uşakizade ailesinin köşkünü de önerdiler. Bunun üzerine ailesi yurtdışında olan ve köşkte babaannesiyile birlikte kalan Latife Hanım'dan bir davet mektubu istendi. Bu öneriyi sevinerek kabul eden Latife Hanım, davet mektubunu yazdı ve köşklerinde Atatürk'ü yirmi gün ağırladı. Bu tanışmadan sonra Atatürk ve Latife Hanım'ın haberleşmeleri devam etti. Daha sonraki süreçte Mustafa Kemal'in Eskişehir'de çeşitli heyetlerle çok önemli toplantılar yapması gerekiyordu. Bu amaçla trenle İzmir'den Eskişehir'e gitmişti. Mustafa Kemal Paşa, Eskişehir'de hükümet konağında, çeşitli heyetleri kabul etmiş ve sonrasında odasına çekildiği sırada, İzmir'den bir telgraf almıştı. Telgrafta annesi Zübeyde Hanım'ın öldüğü belirtiliyordu. Başyaver Salih (Bozok) annesi Zübeyde Hanım'ın ölümünü üzülenek bildiriyordu. Bu üzücü haberin Mustafa Kemal Paşa'ya, Eskişehir'de veya yolda haber verilmiş olması muhtemeldir. Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Validesi Hanım'ın, İzmir'de irtihal ettiği üzüntü ile haber alınmıştır. Merhume bir müddetten beri rahatsız bulunuyordu. Ankara'nın havasıyla imtizaç

edemediğinden, İzmir'in istirdadı üzerine tebdil hava için İzmir'e gitmişti. Cenazesi dün özel bir cenaze töreni ile İzmir'de defnolunmuştur.¹⁸³

Mustafa Kemal ile Latife Hanım 29 Ocak 1923'te Muammer Bey'in evinde, sade bir nikâhla evlendiler. Osmanlı döneminde, dini nikâhta kadın, velisi aracılığıyla temsil edilir, kadın nikâh masasında olmazdı, Latife Hanım ise bunun aksine masadaydı ve kendisine evlenip evlenmediği sorulmuştu. Nikâh on dirhem gümüş gibi sembolik bir mihir üzerine kıyılmıştır. Belgeselde bu durum Mustafa Kemal'in, Latife Hanım'a, Sakarya adlı atını, İzmir'e çekilen ilk Türk Sancağını ve teslim olan General Trikopolis'in tabancalarını hediye etmesi şeklinde gösterilmiştir.¹⁸⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarının en çok konuşulan evliğıydi. Ülke içinse daha kritik bir döneme girilmişti. 20 Kasım 1922 toplanan Lozan konferansı ve 04 Şubat 1923'te dağılmış,¹⁸⁵ delegeler ülkeye dönmüş görüşmeler yeniden başlamış 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Anlaşması İmzalanmış¹⁸⁶ ve Lozan dönüşü İsmet Paşa, nikâh yüzüklerini Mustafa Kemal'e ve Latife Hanım'a hediye olarak getiriyordu. Evlilikleri aşktan öte bir görev duygusuyla yaşandı. Latife Hanım yirmi iki, Mustafa Kemal ise kırk bir yaşındaydı. Zübeyde Hanım'ın, Latife Hanım'ı çok sevdiği söylenmektedir. Hatta hastalığının ağırlaşmaya başladığı bir gün, Latife Hanım'ı yanına çağırması ve oğlunun içkiye olan düşkünlüğünden dolayı rahatsız olduğunu, bunu önlemek için Latife Hanım'a, canı pahasına oğlunun içkisine engel olmasını için elinden geleni yapmasını söylemiştir.¹⁸⁷

Evlilikleri sadece iki buçuk yıl yıl evlilikleri sürdü. Bir gece büyük bir tartışma yaşandı 20 Temmuz 1925 günü, İsmet Paşa'ya giden Mustafa Kemal, orada bu evliliği bitirme kararı alır ve Latife'nin Ankara'dan gitmesini ister. Latife Hanım, Ankara'dan ayrılacak fakat geri dönme hayalleri kuracaktır. Ancak gidişinden kısa bir süre sonra hükümet kararı ile boşandıklarına ait kâğıt gelecekti. Latife Hanım, pek çok yakınına: "ben iki kere öldüm, bunlardan biri 1925'te, diğeri ise 1938'de diyecektir." 20 Ağustos 1925'de bu evlilik resmen bitmiştir. Yaşamının her anını Mustafa Kemal'e âşık olarak geçirmiştir. Ayrıldıktan sonra Mustafa Kemal ile Latife Hanım hiçbir zaman görüşmemişlerdi. Ayrıca soyadı kanunu çıktığında Mustafa Kemal, Latife Hanım'ın soyadının Uşşaki, (Âşıklar) olmasını isteyecektir.

Latife Hanım, anne ve babasının ölümünün ardından Ayaspaşa'daki evlerinde uzun bir süre tek başına yaşadı, sonunda kendisine çok büyük gelen ve ısıtmakta zorlandığı bu evden

¹⁸³ Selami Kılıç, "Batı Anadolu Gezisi Esnasında Mustafa Kemal Paşayı Karşılama Törenleri", *Atatürk Dergisi*, C:1, Sayı:3, Erzurum 1989, s.151.

¹⁸⁴ İpek Çalışlar, *Latife Hanım*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2011.

¹⁸⁵ Ali Kemal Meram, *İsmet İnönü ve İkinci Cihan Harbi*, Ahmet Saitoğlu Kitapevi, İstanbul 1945, s.25.

¹⁸⁶ Kili, *Türk Devrim Tarihi*, s.141.

¹⁸⁷ Fatih Bayhan, *Zübeyde Hanım*, Pegasus Yayınları, İstanbul 2008, s.267.

ayrıldı. 1960'lı yılların sonunda Harbiye'ye, Safir Apartmanı'nın en üst katına taşındı. Bu evi almasının temel nedenini o dönem orada bulunan Harbiye Ordu Evi'nin bahçesindeki Atatürk heykeliydi. Latife Hanım, bu durumu şöyle anlatıyor: "Aslına en sadık kalınarak yapılmış olan, ona en çok benzeyen heykel budur." dedi. Sonra ekledi. "Yoksa böyle bir apartmana gider miydim?" diyecektir. Latife Hanım, daha sonra amansız bir hastalık olan kansere yakalanacak ve kanser olduğunu ailesinden saklayacaktır. Ailesi, Latife Hanım'ın hastalığını Mayıs ayında öğrendiklerini Temmuz ayında ise Latife Hanım'ı kaybettiklerini söyleyeceklerdir. Latife Uşşaki, 12 Temmuz 1975 günü sabah altı sularında yaşama veda etti.

Sabah Gazetesi, (07 Mart 2010) Hangi Latife? Figen Yanık

Zülfü Livaneli'nin yazıp yönettiği Veda filminde, Latife Hanım'ın çok kıskanç ve kontrolsüz bir kadın olarak yansıtılması, ailesini çok üzdü. Latife Hanım'ın yeğeni Mehmet Sadık Öke, "Türkiye onu psikopat gibi mi tanıyacak? Bunda kasıt var," demiştir.

Atatürk'ün hayatını, en yakın silah arkadaşı Salih Bozok'un anılarından yola çıkarak anlatan Veda filmi, Latife Hanım'ın ailesinin öfkesine neden oldu. Zülfü Livaneli'nin yazıp yönettiği filmde, Atatürk'ün kalp krizi geçirip, Fikriye Hanım'ın intihar etmesine neden olacak kadar hırçın bir kadın gibi yansıtılan Latife Hanım'ın yeğeni Mehmet Sadık Öke, "Filmde aktarılan Latife, bizim teyzemiz olamaz. Zülfü Livaneli, filmi yaparken bizimle hiç iletişim kurmadı. Ben ona güvendiğim için teyzemizin bir giysisini bile filmde kullanılsın diye vermiştim. Ama bu film bizi çok üzdü. Çünkü Latife Hanım, Mustafa Kemal Paşa ile evlenmiş, aynı yastığa baş koymuş, eğitilmiş, modern Türk kadınının simgesiydi." diyor.

- Latife Hanım'la akrabalık ilişkiniz nedir?

- Latife teyzem, anneannemin ablasıdır. 1899 doğumlu ama kendisi 1900 derdi. Sebebi de dedem, 1900 doğumluydu, ona 'Ablacığım,' deyince, 'Biz seninle aynı yaşta'yız Hayriciğim, ben senden büyük değilim ki,' derdi. Anneannem ise 1907 doğumludur. Evlendiği zaman Ankara'da yalnız kalmamak için hem en küçük kız kardeşi Rukiye'yi hem de anneannemi yanına aldı. Yurtdışında Latife teyzeme "matmazel entelektüel" derlermiş, çok zeki olduğu için. Rukiye Hanım çok güzel, ona "matmazel güzel", anneanneme ise "matmazel zarafet". O da "Zekânın ve güzelliğin birleşimidir zarafet, ben onlardan üstünüm." derdi. Ben anneannemle Bebek'te, Ayşe Sultan Yalısı'nda büyüdüm. Bu hikâyeleri onlardan çok dinledim. Latife teyzemi de, 1975'te ölümüne kadar, yani ben sekiz yaşına gelene kadar yakından tanıdım.

- Onu ziyaret eder miydiniz?

- Tabii, çok giderdik. 1969'da Ayaspaşa'daki konak çok büyük gelince, Harbiye'deki evine geçti. Şimdiki Askeri Müze'nin olduğu yerde süvari alayı varmış. Latife teyzem oradaki heykelin, Atatürk'e en çok benzeyen heykel olduğunu söyler ve camdan onu seyrederdi.

- Yetmiş yaşında, penceresinden heykelini seyrediyorsa, Atatürk'e olan aşkı hiç bitmemiş...

- Hayır, hiç bitmemiş. Çünkü kardeşi Ömer Bey'in kızı Meral teyzem, 'Hiç mi gururun yok? Bu kadar olaydan sonra hâlâ nasıl bu kadar âşık olabilirsin?' diye sormuş. 'Bugün olsa, yeniden aynı şeyleri yaşayacağımı bilsem, yine evlenirdim,' diye yanıtlamış.

- Ama maalesef bu büyük aşkın sonu iyi olmuyor...

- Evet, maalesef. O yüzden içkisine, etrafındaki bazı kötü niyetli kişilere engel olmaya çalıştı. Şehva teyzeme, "Çok gençtim, toydum. O kadar çok yiyici vardı ki nasıl savaşağımı bilemedim," demiş. Düşünün Latife yirmi üç, Atatürk kırk bir yaşında. Babası Muammer Bey, başarılı bir işadamı olduğu için geleceği tahmin edip, bu evliliği istememiş. 'Hayatı karargâhta, savaşlarda geçmiş, mücadele adamının ev hayatının olması mümkün değil,' der ama Latife teyzem, "Çok seviyorum baba, lütfen karışmayınız, evleneceğim," diyor.

- Sizi en çok ne rahatsız etti?

- Sadece belirli bir kesimi memnun etmek için çekilmiş olması bizi üzdü. Bu film, Atatürk'ü anlatmıyor. Galada, film bitti, Zülfü Bey, "Salih Bozok'un torunları burada," dedi, onlar kalktı, selam verdi. 'Ülkü Hanım da burada,' dedi, o da selam verdi. Ardından "Latife Hanım'ın yeğeni de burada," dedi, ben de ayağa kalkmak zorunda kaldım, ama insanlar güldü. Bu kadını bu şekilde tanıtmaya hakları yok. Çünkü bu kadın, Paşa ile evlenmiş, aynı yastığa baş koymuş, eğitilmiş, modern Türk kadınının simgesidir.

- Fikriye Hanım'ın intihar etmesinin nedeni de filmdeki gibi Latife Hanım'ın onu kıskanıp, evden kovdurması değil mi?

- Fikriye Hanım olayı tamamen yanlış. Çünkü filmde, Fikriye Hanım, Münih'ten döner dönmez Ankara'ya geliyor. Hâlbuki Paşa onu bir buçuk yıl, Gelibolu'da zorunlu ikamet ettiriyor. Adnan Adıvar'ın çektiği telgrafta, "Sakin buraya gelmesin," diyor. Bu bölümü vermiyorsunuz, ondan sonra filmde Latife teyzeme, "Neden bu kadın buraya gelmiş?" dedirtiyorsunuz.

- Filmde, Zübeyde Hanım'ın ölüm döşeginde, Salih Bozok'a 'Sakin o kadınla evlenmesin,' diye uyardığı, aslında Latife değil, Fikriye mi?

- Evet. Zübeyde Hanım, Latife ile evlenmesini istiyor. Rauf Orbay anılarında, "Bu kız sana iyi bakar, sen bu kızın kıymetini bil," dediğini yazar. Ölüm döşeginde parmağındaki

yüzüğü çıkartıyor ve “Bunu Mustafa’ma verin,” diyor. Paşa da onu annesinin hediyesi olarak Latife Hanım'a takıyor. Ölümüne kadar da parmağında taşıdı. Üstelik o filmdeki gibi kırmızı taşlı değil, elmas bir yüzüktü. Ona Lütfiye dermiş. Ve “Canın pahasına Lütfiye, Mustafa’mın içkisine engel olacaksın,” diyor. Bu, kayınvalidesi tarafından ona verilmiş bir vazife olduğu için o da engel olmaya çalıştı.

- Zülfü Livaneli, çekimler sırasında sizinle hiç konuşmadı mı?

- Hayır, hiç. Ama işte bu nedenden dolayı bir kasıt olduğunu düşünüyoruz. Biz ona o kadar güveniyorduk ki böyle bir film yapacağını beklemiyorduk. Bunca yıllık entelektüel birikimi olan bir sanat adamının, bir sosyal demokratın bu kadar hakkaniyetsiz bir film yapabileceğini asla düşünmedik. Bizimle hiç görüşmediği halde proje ortaya çıktığı zaman Latife teyzemin, 1924'te bir törende giydiği elbisesini sergilenmesi için verdim. Hatta “Keşke bize ulaşabilseydiniz, bazı şeyleri verirdik,” dedim. Ben Latife'yi, Ezgi Mola'nın oynadığını da bilmiyordum. Latife teyzem, 1.55 cm boyunda ve incecik bir kadındı, Ezgi Mola tombul bir kadın.

- Zülfü Bey, niye kasıtlı bir film yapsın?

- Zülfü Bey'in, Fikriye'yi harika, Latife'yi çok kötü göstermesinin tek bir amacı olabilir, Atatürk'ün hayatındaki bütün olumsuzlukları Latife'ye yüklemek. Çünkü eğer Atatürk'le Latife'nin evliliğinin başarısızlığını incelemeye kalkarsanız, psikolojik açılımlara girerseniz, sofrayı ya da annesiyle sevgi nefret ilişkisini ortaya koymalısınız. Bunları filme taşımak istememiş. Can Dündar'ın Mustafa filminin, Atatürk'ü kötülediği, belirli bir kesime mesaj verdiği söyleniyordu. Bu film ise onun karşı kampına mesaj vermek istemiş. Fakat çok ucuz, tamamen özel hayatı üzerinden, rant elde etmeye çalışan bir filmidir.

- Filmde Fikriye'nin geçmişi, Latife'nin de Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğini sembolize etmesine rağmen, sizce Latife finalde niye bu kadar kötüleniyor?

- Peki, o zaman gelecek, dırdırcı bir kadın mı? Salih Bozok, intihar etti ama ölmedi. Üç ay sonra anıları Cumhuriyet gazetesinde yayımlandı. Oysa Latife teyzem, ölümüne kadar sustu. Bozok'un anılarının orijinalinde, Latife teyzeme yönelik çok fazla bir şey yoktu. Birkaç kez düzeltmeden geçti ve o zaman bazı değişimler oldu. Çünkü 1932'den önceki Salih Bozok'un bakış açısıyla sonraki farklı. O tarihe kadar Latife harika, yurtdışında okumuş bir genç kız modeli çiziyor. Sonra birden cadaloz oluyor. Zülfü Bey, “Atatürk'ün hayatı çok geniş, yüz yirmi dakikaya inmesi için bazı şeyleri kestik.” diyor. Evet, ama ortaya öyle bir kadın karakteri çıkarttınız ki sanki her şeyin sorumlusu o. Bir arkadaşımın oğlu izlemiş, 'Latife Hanım bu kadar psikopat mıydı?' demiş. Ortaya şu çıkıyor: Kızınızı okutmayın, çünkü

kocası cumhurbaşkanı bile olsa ona postayı koyar. Ben aslında kadın derneklerinin protesto etmelerini isterdim.

- Latife Hanım'la Atatürk'ün yaptıkları kavgalar bilinir ama...

- Evet, kavga ettiler, boşandılar, bu tarihi gerçeği yadsıyamazsınız. Ama neden sorusunu sormayıp, sadece Latife ile Fikriye'nin üstüne yikarsanız, bunda kasıt aranır. Latife canavarlaştıysa bunun bir sebebi olmalı ve bunu filme koymalısınız. Boşanma nedenleri gösterilmiyor, tabii ki cadaloz gibi görünür. Paşa'yı yüceltmek için Latife Hanım'ı aşağılamak isteyen bir ekol var. Paşa hakkında olumsuz bir şey söylenirse, saygınlığı yitirilecek zannediliyor. Bu, 1970'e kadar problem olmuyor. Latife teyzem 1975'te öldüğünde, anıları olduğu ortaya çıkınca, güçlüğü de ortaya çıkıyor, "Acaba anılarında Paşa'ya karşı bir şey var mı?" diye.

Dünya basını, Mustafa Kemal Paşa'nın kadın hakları savunucusu ve peçe takmayan eşi Lâtife Hanım'ı, Türkiye'deki değişimin habercisi olarak adım adım izledi. Evlilikleri bitince, Lâtife Hanım'ın entelektüel ve siyasî kimliği yok sayıldı, Cumhuriyet'in kuruluşuna yaptığı katkılar unutuldu. Lâtife Hanım'ı gölgeleyen perde kaldırıldığında hem bir mücadele kadınıyla hem de bambaşka bir Mustafa Kemal'le karşılaşacaksınız. Karısıyla siyasî tartışmalara giren, "Hanım bize bir Çaykovski çal!" diyen, boşandıktan sonra eski eşinin evine güller gönderen Mustafa Kemal'le. Cumhuriyet'in kuruluş dönemine ait pek çok yeni bilgiyi de içeren bu film, aynı zamanda ölene kadar sürmüş bir aşkın da hikâyesidir.

3.4. Mustafa (2008)

Filmi yazan ve yönetmenliğini yapan Can Dündar'dır. Yapımcılığını Dilek Dündar'ın yaptığı filmin, müziğini Goran Bregovic hazırlamıştır. Filmin türü belgeseldir. Yapım yılı 2008 olan filmde, Atatürk'ü, altı farklı oyuncu canlandırmıştır. Selanik ve Manastır'daki çocukluk günleri, İstanbul'daki gençlik dönemi, Savaş dönemi ve son dönemini filmde altı ayrı kişi yansıtıyor. Ayrıntılı yüz çekimlerine ve diyaloglara yer verilmeyen filmde oyuncular Atatürk'e benzetme kaygısı güdülmemiştir. Atatürk'ü canlandıran oyuncular, Gökhan Akyüz (Cumhuriyet Dönemi), Bahadır Yazıcı(Kurtuluş Savaşı Dönemi), Burak Onaran (Harbiye Dönemi), Ediz Mehmedali (Manastır Dönemi), Aleksandar Korlevski (Langaza Dönemi), Georgios Chondrogiannis (Langaza Dönemi), Onur Aymergen (Çocukluk Dönemi)'dir. (Fotoğraf 75)

Can Dündar, bu film için özel izinler ile Mustafa Kemal'e ait birçok dokümana ulaşarak ve Atatürk'ü en iyi anlatabilmek için olayların yaşandığı yerlere bizzat giderek

çekimlerin orada yapılmasını sağlamış ve bu sayede *Mustafa* belgeseli için yapabileceği en iyi çalışmayı ortaya koymuş.

Mustafa filminin konusu, adı gibi yine Mustafa, yani Mustafa Kemal Atatürk'ü anlatmaktadır. Doğduğu topraklardan askeri yönlerine, politik kişiliğinden insancıl yönlerine kadar kapsamlı bir şekilde biz yeni nesil gençlere Mustafa Kemal'i anlatıyor.

Ortaylı Gözüyle Mustafa Filmi (31 Ekim 2008)

Topkapı Müzesi Müdürü, Prof. Dr. İlber Ortaylı, Can Dündar'ın hazırladığı *Mustafa* filminin Atatürk hakkında yeni bir bilgi vermediğini söyledi. Filmi, galasında, son beş dakikasına kadar izlediğini söyleyen Ortaylı, "İçki konusu yeni bir şey değil. Tarih adına bakıldığında belgesel bilinenleri ortaya koyuyor. Belgeleri harmanlamış ve özel hayatına ait gösterilenler bildiğimiz olaylardır. 'Gerçekçi değil, gerçeklere uygun değil' diye bir eleştiri yapamam. Tarihte bildiklerimize uygun belgesel olmuş. Atatürk'ün dehasına aykırı, herhangi bir hakaret de söz konusu değildir. Zaten yakın tarihte her şey açık ortadadır. Ama film olarak seyirci çekebiliyor mu ona bakmak lazım.

Atatürk'ün, iki buçuk yıl evli kaldığı Latife Hanım'ın, Türk Tarih Kurumu'nda saklanan arşivine de değinen Ortaylı, "Bu filmde olduğu gibi Latife Hanım arşivinde de resmi tarihi değiştirecek bir şey çıkmaz. Başarısız bir evlilik söz konusudur. Tamam, İsviçre'de okumuş tahsilli ama bir mareşal eşi olmaya layık olamamış. Latife Hanım'ın, ölümünden 50 yıl geçince o arşivin de açılma zamanı gelecek. O zaman yeni bir şey çıkmadığını herkes görecek. Neymiş efendim, Atatürk kimseyle konuşmadığı bir savaş konusunu Latife Hanım'a anlatmış. Bu mümkün mü.." diye konuştu.

Taraf Gazetesi, Tarih Defteri 20.12.2009, Ayşe Hür,

Totem, tabu ve 'Mustafa' filmi

Esinlendirici olmak için, bu haftaki yazımı, kendi öz tabumuz olan "Atatürk tabusuna" ayırdım. Çünkü meşhur Sincan 2. Ağır Ceza Mahkemesi, Can Dündar hakkında, *Mustafa* belgeseli nedeniyle yürütülen soruşturmada verilen takipsizlik kararını kaldırdı. Yargıtay bu kararı onarsa, dava açılacak ve Can Dündar, "Atatürk'ün hatırasına hakareten" 7,5 yıla kadar hapis istemiyle yargılanacak.

Üç yıl önce İpek Çalışlar'ın, *Latife Hanım* adlı romanı yayımlandığında da benzer bir durum ortaya çıkmıştı. O zaman, Çalışlar'ın kitabında, Latife Hanım'ın kız kardeşi Vecihe İlmen'in hatıralarına dayanarak, 01 Nisan 1923 gecesini, Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'i öldüren Topal Osman'ın, Çankaya Köşkü'ne düzenlediği silahlı baskın sırasında, Atatürk'ün Latife Hanım'ın çarşafını giyerek köşkten kaçtığını ifade etmiş. Bu ifade savcılık tarafından

suç olarak görülmüş, İpek Çalışlar ve onunla röportaj yapan Hürriyet Gazetesi Sorumlu Müdürü Necdet Tatlıcan hakkında 4,5 yıl hapis cezası istemiyle dava açılmıştı.

Hâlbuki bu olay daha önceki yıllarda pek çok tarihçi ve araştırmacı tarafından aşağı yukarı aynı şekilde ele alınmıştı. İpek Çalışlar ile diğer tarihçilerin yaklaşımları arasındaki tek fark, Mustafa Kemal'in köşkten saldırıdan önce mi kaçtığı, yoksa olay sırasında mı kaçtığı konusunda ortaya çıkıyordu. Yoksa kimsenin Topal Osman'ın kendisini öldürmek üzere köşke geldiğinde Mustafa Kemal'in köşkü terk ettiğine itirazı yoktu. Buna rağmen pek çok kişi Çalışlar'ın çizdiği Atatürk tablosuyla hayallerindeki Atatürk tablosunun örtüşmediğini ileri sürerek, 'yedi düvele boyun eğdirmiş kahraman bir komutan bir çapulcudan mı korkacak?' şeklinde özetlenebilecek bir tartışmaya girişmişti. Yazarın Mustafa Kemal'in korkak hatta daha ileri gidelim karısından bile korkak' olduğunu, hatta 'kadın kıyafetine bile girebilecek kadar korkak olduğunu' ima ettiğini düşünerek İpek Çalışlar'ı hain ilan edenler, bir yıldır Can Dündar'ın Mustafa filmi üzerinde benzer bir tartışma yürütüyorlar ve Can Dündar'ı da deyim yerindeyse linç etmeye çalışıyorlar. Üstelik bu sefer, ortada sınırlı sayıda kişiye ulaşan kitap gibi bir malzeme değil, iki milyona yakın kişinin izlediği bir filmin olması saldırıların şiddetini daha da arttırmış görünüyor.

Filmin görsel ve teknik açıdan değerlendirmesini uzmanlara bırakalım. Tarihçilere, bilim adamlarına kapalı olan ATASE arşivlerinin Can Dündar'a açılmasının ardındaki gizemli nedenleri de bir kenara koyalım. Filmin 'Kemalizm tükendi, biraz da *Mustafaizm* verelim' diyenlerin bir çeşit 'tazelenme projesi' olduğunu ileri sürenlere de kulaklarımızı kapayalım. Senaryoda pek çok maddi hatanın olduğu, resmi tarihin önemli kodlarının aynen tekrarlandığı, Mustafa Kemal'i ve Kemalizm düşüncesini anlamak açısından anahtar öneme sahip bazı olayların es geçildiğini ya da çok kısa tutulduğu doğru. Mustafa Kemal'in modernleşmeci yanının Freudyen yorumlarla basitleştirildiği, sığlaştırıldı da doğru ama bunlardan kalkarak, Mustafa Kemal hakkında yazılabilecek yüzlerce değişik senaryodan birini filme çekmekten öte bir şey yapmamış olan Can Dündar'ın amacının, Mustafa Kemal'in zaafalarını ortaya çıkarmak suretiyle O'nu küçük düşürmek, O'nu küçük düşürerek de Cumhuriyet'in temellerini dinamitlemek olduğunu ileri sürmek, hatta neredeyse Dündar'ı vatan haini ilan etmek gerçekten marazi bir duruma işaret ediyor¹⁸⁸

Fikret Bila, Mustafa'nın Tartışılacak Yönleri, Milliyet Gazetesi

Can Dündar'ın merakla beklediğim "Mustafa" filmini, Ankara galasında izledim. Büyük zaman ve emek sarf edilerek hazırlandığı belli olan "Mustafa" değişik bir Atatürk

¹⁸⁸ *Mustafa*, Erişim Tarihi:28.02.2011, <http://www.taraf.com.tr/ayse-hur/makale-totem-tabu-ve-mustafa-filmi.html>

portresi yansıtıyor. Can Dündar ve arkadaşları, Atatürk'ü insani yönleriyle anlatmak istemişler.

Can Dündar ve arkadaşlarının gün ışığına çıkardıkları yeni görüntü ve belgeler, özellikle Atatürk'ün günlükleri, takdir edilmesi gereken gazetecilik başarısı. Can Dündar'ı ve ekibinin bu başarısını kutlamak gerekiyor. Can'ın Milliyet'te başlayan dizisi bittiğinde, Atatürk'ü kendi kaleminden de tanımış olacağız.

Filmi izlediğimde, “Mustafa siyasi tartışmalar yaratacak bir film” diye düşündüm. Kemal'i sevenler ve sevmeyenler.

Zaafları, zayıflıkları, hırsı, aşkları, sigarası, içkisi, dinden-imandan uzaklığı, Türkiye'den çekip gitmek isteğiyle perdeye yansıyan Mustafa'nın, Kemalistleri tatmin ve memnun edeceğini sanmıyorum. Buna karşılık, Kemal'den hazmetmeyenlerin ilgisini ve beğenisini daha fazla çekebilir.

Tahmin ediyorum ki “Mustafa” bir “Kemal” tartışması yaratacak... Vahdettin'i sevenler Vahdettin'i sevenler de filmde memnun kalabilirler. “Mustafa”da siyasi konulara girildiğinde soru işaretleri oluşuyor. Vahdettin konusu da öyle... Son Padişah Vahdettin'in vatan haini değil gerçek bir “vatansever” olduğunu savunanlar, onun, Atatürk'ü “vatanı kurtarmaya memur” ettiğini savunurlar. Nitekim Atatürk'ün Samsun'a gitmeden sarayda Padişah'la yaptığı görüşme buna yorulur ve yeterli görülür. “Mustafa” filminin verdiği mesaj da bu yöndedir. Vahdettin, Mustafa Kemal Paşa'ya, “Paşa, devleti kurtarabilirsiniz” diyor filmde. Ama arkası gelmiyor. En azından, “Peki Mustafa Kemal için çıkarılan idam fermanında imzası bulunan bu Vahdettin değil mi?” sorusu gelecektir. Din konusu

Din konusunda iki Mustafa görülüyor filmde... Meclis'i cuma günü dualarla açan Mustafa, Hilafeti ve saltanatı kurtarmak için yola çıktığını söyleyen Mustafa.

Ama ileride dinden imandan çok uzak bir Mustafa, Hocası Kaymak Hafız'dan yediği dayağın rövanşını hilafeti kaldırarak alan bir Mustafa'dır. O kadar ki, iktidarı gökten yere indiren, hilafeti baş belası olarak niteleyen, her türlü melanetin başı olarak dini gören bir Mustafa. Ateist bir yaklaşımla ders kitapları için notlar alan ilahi güç yerine, en büyük güç tabiatın kendisidir diyen bir Mustafa.

Ve arkasından her gün bir şişe rakı, üç paket sigara içen, akşam sofrasını beklemek dışında işi gücü olmayan, yalnız, etrafında kimse kalmamış, yakın çevresi tarafından kandırılan, idare edilen bir Mustafa.

Bu “Mustafa”yı da Anıtkabir'i ziyaret etmeyenler, “Biz dememiş miydik?” diyerek, sevecekler ve sevinecekler...

Öyle sanıyorum ki, herkes işine gelen Mustafa'yı çekip çıkaracak bu filmden...¹⁸⁹

Takvim Gazetesi, Mustafa

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün 70. yıldönümü için hazırlanan 'Mustafa', izleyicisiyle buluştu. Film 193 kopya ile tüm Türkiye'de vizyona girdi

10 Kasım 2008, Atatürk'ün ölümünün 70. yıldönümü. Türkiye 70 yılda Ata'sı için dört başı mamur bir film yapamadı. Yapılan belgeseller, resmi bir dilde tutsak kaldı. Selânik'ten Dolmabahçe'ye kadar hayatını başından sonuna mercek altına alan, onu şablonlardan uzak olarak askeri, siyasi, insani boyutlarıyla anlatan bir filmin eksikliği hep hissedildi. Mustafa, işte bu ihtiyaca cevaben hazırlandı.

Onbeş yıldır Atatürk belgeselleri yapan, "Sarı Zeybek'le seyirciyi Ata'nın insani yüzüyle tanıştıran Can Dündar ve ekibi, şimdi onun bütün hayatını sinema diliyle anlatıyor. "Mustafa", seyirciyi, özellikle de yeni nesli Atatürk'ü yeniden keşfe davet ediyor.

Film için özel izinle açılan Cumhurbaşkanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı arşivleri başta olmak üzere, yerli ve yabancı birçok arşivden derlenen Atatürk'ün daha önce görülmemiş fotoğrafları, hatıralarını yazdığı not defterleri, yakınlarına yolladığı çok özel mektuplarından, günlüğüne, elyazmalarına kadar pek çok belge filmde yer alıyor. Bütün bu belgelerle Atatürk'ün kendisini anlattığı bir filme ulaşıyor.

Çekim ekibi, ciddi bir hazırlık aşamasından sonra Atatürk'ün ayak bastığı Selanik'ten Manastır'a, Şam'dan Berlin'e, Sofya'dan Karlsbad'a kadar her coğrafyaya giderek, doğduğu odadan, öldüğü odaya dek her mekâna girerek onun hayatını yerinde görüntüledi. Geniş ve deneyimli bir kadro, Atatürk'e dair yazılmış kitapları, yerli yabancı basını, diplomatik yazışmaları tarayıp onlardan sahici, objektif, sıcak bir hayat hikâyesi anlatmaya çalışıyor. Ondaki eşyalar, onu anlatan anılar, çalıştığı karargâhlar, yaşadığı evler, geride bıraktığı belgeler, sevdiği müzikler, söylediği sözler titizlikle derlenip filmde ustaca kurgulanıyor.

Atatürk'ün kendi sesinden çok önemli konuşmalarının yer aldığı "Mustafa"da, kişilik özelliklerini çok net ortaya koyan özel mektuplar oldukça dikkat çekiyor. Mustafa Kemal'in okullarda okutulsun diye yazdığı bir takım eserler de gün ışığına çıkarılıyor. Çok özel fotoğraflar ve filmler de belgeselde yer alıyor. Atatürk'ün kendi fotoğraflarının arşivlerinden derlenen çok özel fotoğraflar "Mustafa" ile seyirciye ulaşacak. Atatürk'ün şu ana kadar bilinen en eski fotoğrafını seyirci ilk defa filmde görecek.

Yeni kuşağın okulda öğrendiği klasik bilgilerden ve eski, siyah beyaz görüntülerden

¹⁸⁹Mustafa, Erişim Tarihi:28.02.2011, <http://www.milliyet.com.tr/-/fikret-bila/siyaset/yazardetay/30.10.2008/1009511/default.htm>

sıkılmış olacakları varsayımıyla filmde samimi bir dil ve modern animasyon teknikleri kullanılıyor.

Neden Mustafa?

“Filmin ismi neden ‘Atatürk’ değil de ‘Mustafa’” sorusuna filmin yönetmeni Can Dündar şu yanıtı veriyor: “Bu isimle, Atatürk’ün hiçbir takı almamış, en yalın haline ulaşmaya çalıştık. Ona sadece annesinin hitap ettiği isimle hitap ettik. İzleyiciyle filmin kahramanı arasında dostane bir samimiyet kurmak istedik. Onu; espri yapan, içkisini içen, zeybek oynayan, zaman zaman hüzünlünen, zaman zaman öfkelenen, herkes gibi bir insan olarak sergilerken, sıradanlığı aşan liderlik özellikleriyle farkını da ortaya koymaya çalıştık.” “Herkesin bir Atatürk’ü var. Bu da benim Atatürk’üm” diyecektir.

“Kışlalarda, okullarda anlatılan Atatürk, zamanla devrimci bir lideri, şablonlara hapsetti, katılaştırdı. Heykeller, büstler, rozetlerle insancıl özelliklerinden uzaklaştırılmış bir şef yaratıldı. Ben kendi Atatürk’ümü anlatmak istedim. Onu, yıllardır içinde tutulduğu gardıroptan çıkarmak, bildik şablonlardan bir nebze kurtarmak istedim. Her resmi bayramda okulda dinletilen nutuklardan, televizyonda izletilen filmlerden sıkılmış yeni kuşağın, çağdaş bir anlatım dili ve sıcak bir yaklaşımla onu yeniden keşfetmesi için, bu film ileri bir adım olur umduğundayım.”

“Büyük bir hazine var ama biz iki avuç hazine gösterebildik”

Antalya Altın Portakal Film Festivali’ndeki ilk gösteriminde yoğun ilgi gören filmine dair soruları yanıtlayan Can Dündar şöyle dedi: “Denizin altında Atatürk’e dair büyük bir hazine var. Biz iki saatlik belgeselde o hazineden sadece iki avuç çıkarıp gösterebildik. Filmde, evini, ailesini, toprağını kaybetmiş, bunun derin acısını yaşayan ve kendisine yeni bir yurt kurmaya çalışan bir çocuğun bunu başarma öyküsünü işledik. Atatürk’ün bazı zaafalarını da ele aldık. Celallendiği, çocuksulaştığı, duygusallaştığı, yalnızlaştığı anları da anlattık.” Filmin müzikleri, Atatürk gibi Balkanlardan yetişmiş uluslararası bir müzisyen olan Goran Bregovic imzasını taşıyor. Daha filmin fragmanına yaptığı müzikle izleyenleri derinden etkileyen Goran Bregoviç “Böyle önemli bir proje içerisinde yer alıyor olmak benim için çok önemli. Besteci olarak her zaman film müziği yapabilirsiniz ama böyle büyük projelerde sık sık yer alamazsınız. Bu projenin Türkiye sınırları dışında da ses getireceğine inanıyorum” diyerek “Mustafa” projesinin içinde yer almaktan duyduğu heyecanı dile getiriyor.

Film Hakkında Yapılan Yorumlar

Atatürk’ün en yalın hali... Güneri Civaoglu, Milliyet Gazetesi (19 Ekim 2008)

“Mustafa”, 29 Ekim’de gösterime girecek bir Can Dündar belgeselidir. Aslında uzun

metrajlı film de diyebiliriz. Konuşulacak ilkleri içinde barındırması anlamında da mühim bir çalışma... Ama şu bir gerçek ki içi boşalan sinema perdesi farklı bir ışıkla aydınlanıp kendini yeniden konuşturacak; izleyeceğiz!¹⁹⁰

Zeynep Özbatur, Yapımcı

Bir çılgın Türk gördüm karşımda... Benim için bu filmin vizyonu girmesi gönülden istediğim bir olay. Kendisini (Can Dündar) tekrar tekrar tebrik ediyorum. Atatürk'ün ne kadar yalnız olduğunu ve tek başınayken bunları nasıl yaptığını göstermek çok önemli bir olaydır.

Yılmaz Atadeniz, Yönetmen

Mustafa filmi benim için çok önemli bir film... Can'ın en büyük başarısı Atatürk'ü bir vatandaş olarak, bir insan olarak ele alması... Burada farklı bir Atatürk var... Ben bu yaşıma geldim Atatürk'ü anlamadığımı hissettim.

Semir Aslanyürek, Yönetmen

Can, daha az bildiğimiz Mustafa Kemal'i anlatmaya başladı ve onun anahtarını veriyor. Sanatla, kültürle, çevreyle, tarihle ilgilenen bir Mustafa Kemal, yazarlık yapmış bir Mustafa Kemal var. Çok önemli bir siyasetçi var. İnsan Mustafa Kemal'i gerçekten Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal'i tanıma evresindeyiz. Bu filmin gerçekten bir kılavuz olduğunu düşünüyorum.

Oğuz Makal, Yazar, Karikatürcü, Yönetmen

Filmi bütün seyircinin vizyona girdiği zaman seyretmesi lazım. Mustafa'da evrensel bir karakter ortaya çıkmış... Dündar beyin anlatımını Goran öyle bir tamamlamış ki. Çok araştırma yapılmış ki Fransız gazetelerine kadar bulunmuş. Temennim bütün herkesin filmi izlemesi...

Agâh Özgüç, Sinema Yazarı

70'inci yılda çok farklı bir Atatürk, Akşam Gazetesi 15 Ekim 2008

Atatürk'ün törpülenen, hasıraltı edilen özelliklerini havalandırma arzusuyla yola çıkan Can Dündar, 15 yıllık hummalı bir çalışma sonucunda, 29 Ekim'de vizyona girecek "Mustafa" ile bizleri selamlıyor. Putlaştırıcı bir yaklaşımdan uzak, yıllar yılı şablon haline gelmiş beylik laflardan yoksun bir Atatürk hikâyesi var karşımızda.

¹⁹⁰ Mustafa, Erişim Tarihi: 28.02.2011, <http://www.milliyet.com.tr/-/guneri-civaoglu/siyaset/yazardetay/19.10.2008/1004974/default.htm>

3.5. Veda (2010)

2010 yapımı olan ve yönetmenliğini Zülfü Livaneli'nin yaptığı filmin senaristliğini de Zülfü Livaneli yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Dolunay Soysert, Sinan Tuzcu, Serhat Mustafa Kılıç, Özge Özpınırççı, Ezgi Mola, Burhan Güven'dir. Filmin görüntü yönetmenliğini Peter Steguer yaptı. Müzikler yine Zülfü Livaneli'ye ait. Çekimlerine 27 Ekim 2009'da başlanan filmin, senaryo çalışması üç yıl sürdü ve çekimler yedi haftada tamamlandı. İtalya'dan ekipleriyle gelen Aldo Signoretti ve Vittorio Sodano saç ve makyajı yaptı. Veda için Türkiye'ye 1200 kg makyaj malzemesi geldi. Bu proje için 150 adet gerçek saçtan peruk yapıldı. Makyaj ve saç ekibi için iki mobil kuaför ve makyaj salonu ve bir adet makyaj laboratuvarı özel olarak tasarlandı ve üretildi. Tamamı yerli sermaye ile hazırlanan projede, on üç kişilik İtalyan ve Alman teknik ekip görev aldı. Türkiye'de ilk defa bir yapım için onikibin parça kostüm ve aksesuar, Baran Uğurlu tarafından hazırlandı. Kostümler en ufak ayrıntısına kadar gerçeği yansıtabilsin diye dönemine uygun olarak eskitildi, renklendirildi, işlendi. Sürekli çalışan yirmi dokuz araç, doksan sekiz kişilik ekip ve ikibin kişilik biçimleme ile Türkiye'nin en kalabalık yapımı gerçekleştirildi. "Veda" çekimleri, Ayvalık, İzmir ve Antalya'da gerçekleşti. Savaş sahneleri doğal plato olan Seferihisar'da çekildi. Uşakzade Köşkü gibi, gerçek mekânların yanı sıra Atatürk'ün arabası ve vagonu da çekimlerde kullanıldı. (Fotoğraf 76)

Selanik'te, çocukluğundan başlayan filmin, Zübeyde Hanım'ın oğlu Mustafa için mahalle mektebine gidip orada eğitim almasını istemesiyle gelişen olaylar. Babası Ali Rıza Bey ise Şemsi Efendi mektebine göndermek istemesiyle devam edecektir.¹⁹¹ Filmde okul hayatının Zübeyde Hanım'ın isteği üzerine Mahalle Mektebine orada hocasının haksız yere dayak atması nedeniyle ayrılacak ve Şemsi Efendi mektebine gidecektir. Salih Bozok bu dönemden başlayarak Selanik'te çocuklukta başlayan ilerleyen bir ömür dostluğu, umutları, silah arkadaşlığını sonrasında Cumhuriyet'le birlikte, aynı ideallerin peşinde yürüyen yarım asırlık dostluğa ve ölene kadar süren kardeşliğe dönüşünü anlatmaktadır. Aralarındaki dostluk o kadar büyüktü ki biri öldüğünde diğeri de hayata veda etmek istedi. Veda, Salih Bozok'un anlatımıyla, bu dostluğun, Atatürk'ün hayatının dönüm noktalarının, vatani kurtarmak için ölüme meydan okuyan bir kuşağın, komutanının hikâyesini anlatıyor. Bunun yanında annesinin ikinci evliğı ile gelen kırgınlığı ruh hali de gözler önüne seriliyor.¹⁹²

Veda, ölüme meydan okuyan bir kuşağın hikâyesini gözler önüne seriyor. Filmde sadece Atatürk'ün hayatı anlatılmıyor, aynı zamanda bir döneme ışık tutuluyor, filmde dostluk,

¹⁹¹ Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal*, C:1, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999, s.45-46.

¹⁹² Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal*, s.61-62.

savaş, aşk, sevgi gibi konular ele alınıyor. Latife Hanım hayatındaki yeri ve Zübeyde Hanım'ın ölümünden önce Latife Hanım'ı görmeye gelmesi¹⁹³ ve onun hakkındaki düşünceleri de filmde anlatılmaktadır.

Açık Gazete-Metin Sözüçetin

Efsaneleşmiş ve milletlere mal olmuş saygın tarihi kişiliklerin, içinde kendilerinin “canlandırıldığı” filmlerinin yapılmamasının daha doğru olacağını düşünüyorum. “Veda” filmini izleyince bu düşüncem pekişti. Çünkü ruh verilememiş. Doğallıklar bile yapay ve zorlama olmuştur.

Hele o karakter Atatürk gibi sıra dışı bir kişilikse, yönetmenin de oyuncuların da işi çok zor, beğendirmek mümkün değil. O zaman da bu filme özgü olarak verilme kaygısı taşınan doğru mesajların değeri, film ile beraber sığlaşmaya yüz tutuyor ve kısırlaşıyor ne yazık ki... Kutlu yürüyüş yapanların yürütmelerini seyrediyoruz boş meydanlarda o zaman.

Bir mimiğin yapılamaması bile sırtıyor ve filmin tamamını etkileyip, tadını kaçırıyor. Beş saatte yapılan makyajlar mükemmel olsa bile ki değil “ o keskin, delici ve derin bakışları” izleyiciye veremeyecekseniz ne kıymeti var birebir canlandırma amaçlı çabalarınızın? Siluet olarak oynatsaydınız daha iyiydi, en azından ironik olurdu... Lüzumsuz uzayan temalar var ama bütünlüğü kapsayacak destanlar verilememiş...

Resmi tarihin dogmatik sınırlarında kalmış olması ve birilerine bir takım mesajları verme kaygısı da alenen hissettirilince, genel olarak kalite şansını yitiriyor film. Oysa kronik ön yargılı bir Ata karşıtı zaten gitmezdi. Gitse de sadece içki sahnesini ve Fikriye'ye başını açtırış sahnesini dilini dolayacaktır. Atatürk düşmanına film yoluyla bir şeyler öğretilemez ve iflah edilemez. Onu seven kitleyi hedefliyorsan o zaman da film malumun ilanı, körler sağırklar sınırındadır. Bilinmedik yeni bir boyut ve heyecan yoktur.

Peki, o zaman bu filmin hedef kitlesi kim ve yapılış amacı nedir? Bu soruya, “mevcut siyasi gidişata gösterilen tepki oylarını toplama amaçlı temcit ari ve ticari bir rüzgâr elde edebilme ihtimali” diye dürüst cevap verilmeli. O zaman da, Ata yine kullanılmış olmuyor mu? Güncel gaflet ve delaletlerden medet umulmuş olmuyor mu? Hem de asla tam yansıtlamadan. Aydın bunu yaparsa loşluğa hizmet etmiş olmuyor mu peki? “Total kaliteli” bir gerçek aydınımız ışımayacak mı bizim? Tevazu maskeli bir popülizmin ve maddeye tahvil beklentinin peşinde olmayan, beğenilme güdüsü doymuş, şişirilmemiş, evrensel bir sanat adamımız parlamayacak mı? İçine tükürdükleri sanat yoluyla dahi ayar verilemeyecek mi kutlu yürütmeye? Sanatçı duruşu koşa koşa iktidar kahvaltısında yer alarak olmuyor.

¹⁹³ Bayhan, *Zübeyde Hanım*, s.15.

Kendinizi kullandırıp, çakma bir statüye asaleti satıyorsunuz, sıradanlaştırılmasına hizmet ediyorsunuz tutunulacak değerlerin.

Bu film de işte öyle, başından sonuna hür çalışılmamış. Engin bir adam ufuklardan taşırılmamış. Yazarla ve yönetmenle başlayan zorlama, oyunculara kadar yansıyor. Bu tür özensiz filmler, bilgilerle donanmış tahayyül gücüne dayalı imajları deforme ediyor.

Ya da, Atatürk karakteri başlı başına zor bir karakter ve nasıl yansıtılacağı bir türlü kararlaştırılmıyor. Yabancı yapımcıların bu işe yıllardır bir türlü soyunamamasının temel sebebi de bu olmalıdır. Can Dündar'ın Mustafa'sı zaten başlı başına güdümlü görünümdeydi, Zülfü Livaneli'nin Veda'sı da ona cevap kaygısıyla yapılmış ve o kaygının gölgesinde kalmış içi doldurulamamış bir rövanş görünümündedir. Doğal olsun düşüncesi doğallığı deforme etmiş. İnsani yönleri yansıtılsın şartlanması gerçek kişiliği gölgede bırakmış. Buna bir Atatürk filmi demek için senaryo yavan kalmış. Bu mudur o dopdolu hayattan yansıtılabilecekler? Niye yaptın bu filmi Zülfü hocam? Niye ona yakışacak bir destanı taşıyamadın beyaz perdeye? Yapılan onun hayatından kesit desen değil, özlenen Atatürk'ü özleyenlere vermek desen o da değil. Bir Atatürk filmi hiç değildir.

Duygusal anlamda etkilenmedim diyemem, ama etkilenmem filmde dolayı olmadı, yaşadığı acılar ve ölümü sarsıcıdır. Zaten filmi çarpıcı yapmak için de bu sahneler direk kullanılmış. Hepimizin bildiği vasıflarının ve gerek kendi ettiği gerekse onun için edilmiş ezberlenmiş kelimelerin filme katık edilmesi, “yeni bir şeyler göreceğim” bekleyişini törpülemiş ve işlenmeye çalışılan “Atatürk'ün insani yönü” temasını beslememiş... Kısacası doğallık zorlanmış. Çıkan sonuç, “Ölümlü Atatürk !”

Atatürk'ün bıyık altından gülüşüne, intikam hırsıyla dolu bir bakışına aşına değiliz, bunun verilmeye çalışılması bir farklılık, ama o zaman, nerde kişiliğini yansıtan o derin anlamlı bakışlar diye de arıyorsunuz gayri ihtiyari... Bulmanız mümkün değil. O zaman olmamış Veda... Varsın olmasın Veda... Filmin ismi bile temayla örtüşmüyor.

Film özetle, resmi tarih olarak bildiklerimizin üzerine dar kurgular yapılarak kotarılmış. Tabulaştırmama çabası ile değerini verme gereği arasına sıkışılmış. Profesyonel bir yönetmenlik ve harikalar yaratan oyuncular gibi bir tad ne yazık ki alamadım. En iyi oynananlar çocuk Atatürk ve delikanlı Atatürk rolleri, bir de Fikriye... Kostümler abartısız. Bazı aksiyon sahneleri batılı emsallerinin yanında çok basit kalmış, böylesine bir filmin çapını etkilemiş ve filmin içeriğine yakışmamış. Demek ki her babayiğidin harcı değil Atatürk'ü yansıtılabilmek... İyi niyet yetmiyor...¹⁹⁴

¹⁹⁴ Veda, Erişim Tarihi:27.02.2011, <http://www.acikgazete.com/sizden/2010/02/27/veda-filmi-uzerine.htm>

Star Gazetesi 'Veda' Filmi Yargıda

Zülfü Livaneli'nin 'Veda' savunması

'Veda' filmi tartışılmaya devam ediyor. Eleştirileri haksız bulan Zülfü Livaneli, filmini savundu: Veda belgesel değil. Bir sinemacı olayları özgürce yorumlar!

Zülfü Livaneli'nin 'Veda' filmindeki tarihi yanlışlıklar, tartışılmaya devam ediyor. Ünlü tarihçiler Ahmet Kuyaş, Necdet Sakaoglu ve Derya Tulga'nın NTV Tarih dergisindeki Veda'daki yanlışlıklara dair kaleme aldıkları makale, grubun televizyon kanalında da gündeme geldi. Gülay Afşar'ın önceki gün gündeme getirdiği yazı için görüşünü sorduğu ve programa telefonla katılan Zülfü Livaneli, eleştirileri haksız bulunduğunu söyledi.¹⁹⁵

Filmini gösterime girdiği günden itibaren 500 bin kişinin gözyaşları içerisinde seyrettiğini öne süren yönetmen, iddiaların tersine filmdeki tarihi gerçeklik konusunda hassas davrandıklarını söyledi.

'Veda'yı "Türkiye'nin dünyaya gösterebileceği bir Atatürk filmi..." olarak nitelendiren Livaneli "Askeri giysi danışmanlarımız, Türk Harp Tarihi danışmanlarımız vardı. Hata bulmak istiyorlar ama bulamıyorlar, onlara teşekkür ediyorum" dedi. Star'ın görüşlerine başvurduğu kimi tarihçiler ise Zülfü Livaneli ile aynı fikirde olmadıklarını belirtti.¹⁹⁶

Eleştirenleri eleştirdi...

"Filme gidip güzel güzel oturup seyredeceklerine, tarihçiler gitmişler ellerinde kâğıt kalem neresinde hata buluruz neresinde hata buluruz diye bakmışlar bulamamışlar..."

Necdet Sakaoglu: Sinemacı değilim. Bir kurguda tarih çarpıtılır mı bilemem. Diğer iki arkadaşımın birlikte NTV Tarih dergisi için filmi izledik ve görüşlerimizi o makalede dile getirdik. Bunların dışında söyleyeceğim bir şey yoktur.

Sevan Nişanyan: Zülfü Beyin yaptığı, çağını kapatmış, yalan ve efsaneyle örülmüş bir hikâyeyi canlandırma çabasıdır. Elbette bir yönetmen bir hikâyeyi istediği gibi yorumlayabilir ama Livaneli'nin yaptığı akıntıya kürek çekmekten ibarettir, haybeye bir uğraştır.

Erhan Afyoncu: Sadece tarihi filmlerde değil, tarihi romanlarda da işin kolayına kaçılıyor. Böyle bir film için iki üç yıl senaryo araştırılması yapılması gerekirdi. Braveheart ya da Gladyatör filmleri için yıllarca ön çalışma yapılmıştır. "Ben bir kurgu çektim ve yorumum böyle" denmesi, araştırma yapmamanın mazereti olamaz.¹⁹⁷

¹⁹⁵ Duygu Yılmaz, "Veda", *NTV Tarih*, Sayı:14, İstanbul 2010, s.91-92.

¹⁹⁶ *Veda*, Erişim Tarihi:27.02.2011, <http://www.hurriyet.com.tr>

¹⁹⁷ *Veda*, Erişim Tarihi:27.02.2011, <http://www.stargazete.com/magazin/ben-bu-filmi-boyle-tasarladim-haber-248673.htm>

Tarihçilerden Veda filmine eleştiri Can Dündar'ın 'Mustafa'sı kendi çapında bir kıyamete yol açmıştı. Hatta filmde yola çıkılarak, Can Dündar'ın 'Atatürk'ü küçük düşürdüğü' bile söylendi. Şimdi ise gündemde Zülfü Livaneli'nin yazıp yönettiği 'Veda' filmi var. Gerek sinema eleştirmenleri, gerekse tarihçiler 'Veda' filmi de tartışmaya başladılar. NTV Tarih Dergisi'nden Ahmet Kuyaş, Necdet Sakaoğlu ve Derya Tulga 'Veda' filmine gitti ve filmdeki hataları derginin mart sayısında yazdı.

NTV Tarih'te Ahmet Kuyaş, Necdet Sakaoğlu ve Derya Tulga'nın filmde tespit ettikleri maddi hatalar, 'Tarihi gerçeklere Veda' başlığıyla yayımlandı. Yazıya göre, dindar bir kadın olan Zübeyde Hanım'ın sokaklarda başı açık dolaşması mümkün değil. Benzer bir şey Fikriye Hanım'ın örtüsü için de söz konusu ediliyor ve şöyle deniliyor: "Mustafa Kemal'in, bekâr arkadaşlarıyla birlikte evde yiyeceği yemekte Fikriye Hanım'dan örtüsünü çıkarmasını istemesi ve sonra rakı sofrasına davet edip karşılıklı rakı içmeleri, senaristin özgürlüğüne bağlanabilir; ama o devirde böyle bir olay mümkün görünmüyor." Fikriye Hanım sahneleriyle ilgili bir diğer eleştiri ise 1923'te Almanya yolculuğuna çıkarken bindiği arabanın plakasının Latin harfleriyle yazılı olması. Bilindiği gibi, Latin harfleri 1928'de kabul edilmişti. Mustafa Kemal'in idama mahkûm edilmesine ilişkin sahneler de gerçeğe aykırı. Çünkü Mustafa Kemal ile birlikte beş kişi idama mahkûm edilmesine rağmen, filmde bu karar sadece Mustafa Kemal için alınmış gibi gösteriliyor. Mustafa Kemal'in istifası sonrasında kendisini ziyaret eden Kâzım Karabekir'den ise 'Kafkas Kolordusu Komutanı' olarak söz ediliyor. Hâlbuki o sırada Kâzım Karabekir, 15. Kolordu Komutanı'dır. Üç tarihçiye göre, en vahim hatalar Conkbayırı sahnelerinde yapılmış. Hele Mustafa Kemal'in süngü hücumuna en önde katılması ya da silahını çekip düşman askerini vurması mümkün değil. Sebebi mi? Dergiden aktarıyoruz: "Grup komutanı Mustafa Kemal 10 Ağustos 1915 sabahı gerçekleşen taarruzda, Conk Bayırı'nın hemen doğusunda, Boyun noktasının Kör dere tarafındaki korunaklı siperdeydi. Kendisi, Arıburnu Raporu'nda belirttiği gibi, saldırının işaretini vermiştir. Koskoca Anafartalar Grup Komutanı'nın, baskın tarzında gerçekleşen bu saldırıda en öne konması da ayıp. Ayrıca meşhur "şarapnel hadisesi" de, kendisi aynı siperdeyken meydana gelmiştir. Mustafa Kemal'in göğsüne isabet eden parça saatine gelmiş ve kendisini korumuştur. Bu saat, olayı dramatize etmek isteyenlerce daha sonra sol tarafa, kalbinin üzerine alınmıştır." Zülfü Livaneli, tarihçilerin yarım asrı kapsayan bir filmde bu kadar az hata bulmalarına çok sevindiğini belirterek teşekkür etti ve eleştirileri şöyle cevaplandırdı: "Evet Zübeyde Hanıma, Zübeyde Molla denildiğini(o dönem okuma yazma

bilen kadınlara verilen unvan)¹⁹⁸, son derece mutaassıp bir hanım olduğunu, sokağa başı açık çıkmadığını biz de biliyoruz. Ama evin içinde başı açık gezdiğini, sarı lepiska saçlı çok güzel bir hanım olduğunu da biliyoruz. Filmde Zübeyde Hanım evde başı açık, dışarıda ise kapalı gösterilmiştir. Falakanın öyle uygulanmadığını, iki kişinin yardım ettiğini elbette biliyorum ama sinema olarak perdenin arkasından göstermeyi tercih ettim. Samsun-Erzurum yolu üstündeki köylü de yine sembolik olarak, Anadolu halkının savaş yorgunluğunu vurgulamak için konmuştur. Diyalogun doğrusu ‘Düşman yakında tarlana kadar gelecek’ olmalıydı. Özür dilerim. Fikriye’nin örtüsünün çıkması meselesi de tamamen semboliktir. Sonunda Kemal Paşa kadınları başlarını açmaya teşvik etmedi mi, etti. Bu durumun sinemasal anlatımının böyle olmasını tercih ettik. Otomobilde Latin harfli plaka olmaması gerekirdi herhalde. Sanat grubumuz da bu konuya bir açıklık getiremedi. Özür dileriz. Kolorduya Kafkas Kolordusu da dendiğini birçok kaynaktan okudum. Gerekirse bunları bulup gönderirim.”¹⁹⁹

Veda’yla ilgili sinema yazarlarının görüşleri:

Uğur Vardan (Radikal): Livaneli, geçen yıl Can Dündar’ın ‘Mustafa’da ‘insanileştirdiği’ Atatürk’ü, yeniden eski yerine koyuyor. Yani ulaşılmaz, mutlak, her daim doğru ve neredeyse Tanrısal... Film bütün o başarılı kostüm tasarımı, dönem atmosferi ve görsel zenginliğine karşın ne yazık ki içerik anlamında hiç yeni bir şey söylemiyor, Livaneli’nin senaryosu bildiğimiz, ilkokuldan bu yana okuduğumuz, gördüğümüz olayların kronolojik akışı şeklinde geliyor. Kafamızda var olan imaja taze bir soluk ya da farklı bir bakış getirmiyor. ‘Veda’nın sinemasal anları da ancak filmin sonlarına doğru beliriyor; o da Fikriye’yle Latife’nin çekişmesinde kıyıya vuruyor. Yani hikâyenin yaşayan ve seyirci gözüyle baktığımızda içine girebildiğimiz sadece iki karakteri var; onlar da aynı erkeğe sahip olma yarışında birbirlerinin değildi konumuna düşen iki kadın... Bence ‘Veda’ harcanmış bir proje olmuş...

Murat Özer (SİYAD Başkanı): Filmde resmi tarih dışına pek çıkılmamış. Suya sabuna dokunmayan bir Atatürk filmi yapılmaya çalışılmış. Filmde bilmediğimiz, okumadığımız pek bir şey yok gibiydi. Ama bunun da ötesinde filmin teknik olarak da çok başarılı olmadığını söyleyebilirim. Özellikle savaş sahnelerinde, daha özenli bir çalışma beklerdim böylesi bir yapım. Film bize ekstra bir şey katmadı diyebilirim. Zülfü Livaneli’nin Atatürk’e bakışı ama resmi tarihten pek farklı bir bakış değildir.

Şenay Aydemir (Referans): Film olarak iyi bir film değil. Bir sürü şey inkılap tarihi dersi gibi tekrar tekrar önümüze sürülmüş. Daha önce defalarca televizyonlarda izlediğimiz

¹⁹⁸ Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal*, s.44.

¹⁹⁹ *Veda*, Erişim Tarihi:27.02.2011, <http://www.haber3.com/tarihcilerden-veda-filmine-elestiri-555164h.html>

şeyler hepsi, yeni bir yorum getirmiyor, o yüzden söylediği yeni bir şey yok. Ama Latife-Fikriye-Atatürk üçlüsünün ilişkisinin çözüldüğü bir final sahnesi var. O sahne güzel çekilen bir sahne olmuş. Onun dışında yeni bir şey yok, çok para harcanmış belli ama yeni bir şey anlatmıyor bize. 'Mustafa'yı aşan bir film olmamış.

Cumhur Canbazoglu (sinemamuzik.com): Son derece genel hatlarıyla Mustafa Kemal Atatürk'ü işlemeye çalışan fazla masraflı bir yapım ve aceleye gelmiş bir yapım gibi geldi bana. Bilinenden farklı bir şey söylemeye soyunan bir film diye bekliyordum ama öyle değildi. Can Dündar'ın filmine yanıt gibi olmuş.

Murat Erşahin (Sinema): Bir liderin, onun halkı için verdiği savaşın filminin çekilmesine hâlâ ihtiyaç var. Çok geçiştirilmiş bir film olmuş. Biliyorum böyle filmler çekmek çok zor ama gereken ağırlık gereken yerlere verilmemiş. Kırılma noktaları filmde farklı ele alınmış. Çok önemli anlar, noktalar böyle mi ele alınmalıydı bilmiyorum. Biraz geçiştirilmiş. Hâlâ gerçek bir Atatürk filmine ihtiyaç var diye düşünüyorum ben. Bu film Latife Hanım'la, Fikriye Hanım'ın öyküsü gibi olmuş.

Cüneyt Cebe Noyan: Gerçekten kötü bir tasvir var filmde. Artık onu insan olarak anlamak filan bu günlerden mümkün değil bence. Sadece Atatürk'ü yüceltmek için yapılmış bir filmle karşı karşıyayız. Salih Bozok'la olan ilişkisi, onun bağığının nasıl geliştiği... Karakterler ortaya çıkmıyor. Latife Hanım'ın bir yere kadar melek, bir yerden sonra şeytan olması da çok garip. Onu da hiç anlamaya çaba harcamamış bu film. Her haliyle kötüydü.

Ege Görgün: Tek taraflı bir anlatım vardı filmde. Atatürk, büyük bir karakter de olsa o da bir insan ve her insan gibi onun da yanlışları var, ama bu film tek taraftan bakmayı tercih etmiş. Söz konusu sinema ve sanat olduğu zaman her taraftan bakabilmeli sanatçı. O yüzden sinemasal anlamda çok başarılı bulmadım.

Mevlut Tezel (Sabah): Hiç yeni bir şey anlatmayan bir film olmuş. Can Dündar'ın belgeseli bazı konularda çok cesur davranmıştı, tartışılan açıklamalara yer verilmişti. Bu film de sanki Can Dündar'ın çektiği belgesele karşı bir cevap olmuş gibi. Atatürk'ü yüceltirken bile ipin ucu kaçıyor ve olay biraz karikatürize oluyor artık. Oyunculuklar da bence aynı şekilde abartılıydı. Hayal kırıklığına uğradım.

Veda Filmi Tarihi Hatalarla Dolu 18-03-2010

Atatürk araştırmacısı ve yazar Eriş Ülger, "Veda" filminde vahim hatalar yapıldığını belirtti.

Atatürk araştırmacısı ve yazar Eriş Ülger, "Veda" filminde vahim hatalar yapıldığını belirterek "Hiç kimsenin Latife Hanım'ı böyle bir duruma düşürmeye, kişiliğiyle oynamaya hakkı yok" dedi.

Atatürk'ün yakın arkadaşı ve yaveri Salih Bozok'un anı defterini elinde bulunduran Atatürk araştırmacısı ve yazar Eriş Ülger, Zülfü Livaneli'nin vizyondaki "Veda" filminde vahim hatalar yapıldığını söyledi. Filmde Latife Hanım'ın yanlış tanıtıldığını vurgulayan Eriş Ülger'in tespitleri şöyle:

Bir sahnede Zübeyde Hanım'ın Selanik'ten İstanbul'a büyük eziyet çekerek geldiği anlatılıyor. Böyle bir şey yok. Atatürk, annesini ve kız kardeşini Selanik'e gönderdiği özel bir ekiple İstanbul'a getiriyor.

Atatürk, Zübeyde Hanım'ı Ankara'dan İzmir'e gönderirken trene hasır koltukla bindiriyor. Bu kadar ağır romatizması olan ve gözleri çok az gören Zübeyde Hanım, 25-30 basamak çıkamaz. Bu kadar sıhhatli gösterilmesi yanlış.

Fikriye Hanım'ın, Mustafa Kemal'e, "Mustafa Abi" diye hitabını görüyorsunuz. Fikriye Hanım, Atatürk'e hep "Paşa Hazretleri" diye hitap etmiştir.

Fikriye Hanım'ın Atatürk'ün sofrasına oturup rakı içmesiyle ilgili sahne doğru değildir. Böyle bir şey hiçbir zaman yaşanmamıştır.

Çanakkale Savaşına Ermeniler, Rumlar, Yahudiler iştirak etmemiştir. Azınlıklar bir bedel ödeyerek askerlik hizmeti yapmadı.

Çanakkale Savaşları sırasında Atatürk'ün düşmanın yakın olup olmadığını anlamak için siperden çıktığı görüntüleri var. Düşman takır takır ateş ederken Atatürk, düşman yakın mı değil mi diye bakıyor. Atatürk siperde değil, askerinin önünde, atının üzerindedir.

Filmde, Atatürk'e düşman askeri öldürtülüyor. Öyle bir şey olmadı. Mağlup bir generali çadırında ayakta kabul etmiş bir komutan Atatürk.

Atatürk sürekli zeybek oynayan biri değildi. Bir kez 1937'de zeybek oynadı. Balkan Antantınının (Paktı'nın) imzalandığı günün akşamı Beylerbeyi Sarayı'nda, Pakt'a iştirak eden devletler kendi kültürlerini tanıtırken onların içine katılıp bir buçuk dakika zeybek oynamıştır.²⁰⁰

²⁰⁰ *Veda*, Erişim Tarihi: 27.02.2011, <http://www.haberkusagi.com/index.php/Kultur-Sanat/Sahne-Sanatları-ve-Sinema/VEDA-ya-agir-elestiri.html>

3.6. Dersimiz Atatürk (2010)

Yönetmenliğini Hamdi Alkan'ın yaptığı filmin, senaristliğini Turgut Özakman yapmıştır. Filmin başlıca oyuncularını Halit Ergenç, Çetin Tekindor, Batuhan Karacakaya, Canan Hoşgör, Tolga Savacı'dır. Filmin türü dram ve tarihidir. Orijinal adı *Dersimiz Atatürk* olan filmin, yapımcı firması Örumcek Yapım ve Mint Prodüksiyondur. Yapım yılı 2009 'dur. Resmi internet sitesi <http://www.mint.com.tr/> olan filmin, dağıtıcı firması Cine Film'dir. Vizyon tarihi 19.03.2010'dur. (Fotoğraf 77)

Filmin konusu ilköğretim beşinci sınıfta okuyan bir grup çocuğun, Atatürk'ü daha iyi anlamaları için öğretmenleri tarafından onlara verilen ödevle başlar. Bu ödev onlar için, Atamızın yaşamına ve ülkemizin kurtuluş öyküsüne yapılacak uzun ve öğretici bir yolculuk olacaktır. Bu yolculukta onlara önderlik edecek olanlardan biri, çocuklardan birinin ödüllü bir tarihçi olan dedesidir. Çocuklara, Mustafa Kemal'in çocukluğunu, okul hayatını ve askerlik kariyerini onların anlayabileceği bir dille anlatır.

Onları, Kurtuluş Savaşı'nın en önemli cephelerine götürür, dünyada eşi görülmemiş bir direniş gösteren Türk halkının eşsiz kahramanlarıyla tanıştırır. Cumhuriyetin kuruluşuyla yoktan var edilen ülkenin kurulduğu esnadaki insanların emeklerini ve Ata'nın hayran olunması insani özelliklerini bazen canlandırmalar, bazen de tarihten gelen fotoğraf ve videolarla öğretir.

Sunay Karaman, İlk Kurşun Gazetesi (16 Kasım 2010), Dersimiz Atatürk

Yanlış eğitim politikalarının sonucunda, uzun yıllardır çocuklarımıza, gençlerimize Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızı gerektiği gibi öğretmedik ve halen de öğretemiyoruz. Günümüzde, orta yaşlı kuşaklar bile bu onurlu savaşı iyi bilmiyorlar. İnsanlarımıza Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın, emperyalizme karşı yapılan ve zaferle sonuçlanan ilk özgürlük mücadelesi olduğunu anlatmakta zorlanıyoruz. Başka ülkelerin özgürlük savaşına özenen gençlerimiz, kendi tarihlerine yabancılaşmaktadırlar.

Özü tam bağımsızlık ve anti emperyalizm olan Kemalizm, sömürge ya da yarı sömürge olarak büyük devletlerin egemenliği altında bulunan ezilmiş uluslara, emperyalizmin yenilebileceğini göstermiştir. Bu zafer, ezilen uluslara örnek olmuş ve onların da bağımsızlık savaşlarına esin kaynağı oluşturmuştur. Günümüzde Kemalizm'e duyulan büyük öfke ve hincin temelinde, emperyalizmin, ulusallık karşısında düştüğü bu acıklı durumun etkisi vardır. Kemalizm ileriye açık, aydınlanmacı, tam bağımsızlıkçı, antiemperyalist ve çağdaşlaşmayı savunan bir ideolojidir. Değişen koşullar içinde, sürekli ve akılcı bir yenilenmeyi ve o yenilenmenin ilkelerini içeren bir ideolojidir.

Dünyada, ülkesine savaşta zaferler kazandıran birçok komutan vardır. Ülkesini daha ileri bir toplum yapmak için uğraşan birçok lider vardır. İşte Mustafa Kemal Atatürk, yokluk içinde, yoksulluk içinde, hem zafer kazanmış, hem de ülkesinin çağdaş bir toplum olması için çaba harcamış üstün bir liderdir.

Mustafa Kemal Atatürk büyük bir liderdir. Çünkü tüm olumsuz koşullara rağmen, emperyalist güçlerin işgal ettiği vatanını kurtarmış, ülkesini tam bağımsız yapmış, cumhuriyeti kurmuş, kimsenin hayal bile edemeyeceği devrimleri gerçekleştirmiş ve ülkesini çağdaşlaştırmak için var gücüyle yılmadan çalışmıştır. Böyle eşsiz bir lider, hiçbir ülkenin tarihinde yoktur. UNESCO, üye 156 ülkenin oybirliği ile 1981 yılını, Atatürk yılı ilan ederken, kararın gerekçesinde, Atatürk şöyle tanımlanmıştır: “Uluslararası anlayış ve barış yolunda çaba harcamış üstün bir kişi, olağanüstü bir devrimci, sömürgecilik ve emperyalizme karşı savaşan ilk önder, insan haklarına saygılı, dünya barışının öncüsü, insanlar arasında renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen, eşsiz devlet adamı, Türkiye Cumhuriyeti‘ nin kurucusudur.”

Son yıllarda, büyük önder Mustafa Kemal Atatürk’ün yaşamını konu edinen filmler çekiliyor. Bunları ilk bakışta iyi bir gelişme olarak algılamak olanaklıdır. Ancak Atatürk’le ilgili filmleri hazırlayıp yayınlamak, gerçekten büyük bir birikim gerektirir. Tüm insanlığın övünç kaynağı olan eşsiz bir lider için yapılan filmler ciddi bir araştırma ve çalışma sonucunda ortaya çıkarılmalıdır. Çünkü Atatürk’ün her anı önemli bir aşamadır. Bu aşamalardan birini atlayarak, sadece bir bölüm anlatılırsa, olaylar arasındaki ilişki bozulmakta ve ortaya anlaşılması zor bir çalışma çıkmaktadır. İşte bu yüzden Atatürk’ün yaşamını doğru anlatmak çok önemlidir. Atatürk ile ilgili film yaparken gerçeği çok iyi bilmek gerekir. Yoksa Atatürk’le ilgili yapılan filmler, büyük bir sorumsuzluk örneği olur ve maddi kaynak için yapıldığı anlaşılır.

Senaryosu “Şu Çılgın Türkler”, “Diriliş”, “Cumhuriyet” gibi kitaplarıyla büyük heyecan uyandıran, Atatürk’ü ülkemizde en iyi araştıran ve en iyi özümseyen yazarlardan biri olan Turgut Özakman tarafından yazılan “Dersimiz Atatürk” filmi gösterime girmiştir. “Dersimiz Atatürk” filmi, sade ve yalın anlatımıyla, çocukların, gençlerin ve herkesin kolaylıkla anlayacağı bir şekilde yapılmıştır. Cumhuriyetin kuruluşuyla yoktan var edilen ülkemizin gelişimini ve büyük önder Mustafa Kemal Atatürk’ü en sade bakış açısıyla anlatmaktadır.

Gazete Sabun

Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ ‘Dersimiz Atatürk’ü beğendi...

Başbuğ, filmi ‘Çılgın Türk’ Turgut Özakman’la birlikte izledi.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, "Dersimiz Atatürk" filminde her şeyden önce ülke için eğitim ve öğretimin en önemli olduğu ana mesajının işlendiğini belirterek, "Burada bir kere daha tekrarlamakta da yarar görüyorum; son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığının bütçesi, Milli Savunma Bakanlığı bütçesini geçti, biz bundan mutluluk duyarız" dedi.

Orgeneral Başbuğ, "Dersimiz Atatürk" filmini izledi. Gösterime, filmin senaryosunu yazan Turgut Özakman, yönetmeni Hamdi Alkan ile yapımda Atatürk'ü canlandıran oyuncu Halit Ergenç ve filmin bazı oyuncularını da katıldı.

Başbuğ, gösterimin ardından yaptığı açıklamada, "Bu filmin ana mesajı, her şeyden önce bir ülke için eğitim ve öğretimin en önemli olduğu mesajını işlemesidir" değerlendirmesinde bulundu.

Eğitim ve öğretimin ne kadar önemli olduğunun filmde altının çizildiğini ve buna içtenlikle katıldıklarını ifade eden Orgeneral Başbuğ, şöyle konuştu:

"Gerçekten ülkelerin yaşamında, geleceğinde genç nesillerin eğitimi, öğretimi her şeyin önünde geliyor. Bunu daha önce de bir vesileyle söylemiştim. Burada bir kere daha tekrarlamakta da yarar görüyorum; son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığının bütçesi, Milli Savunma Bakanlığı bütçesini geçti, biz bundan mutluluk duyarız. Çünkü gerçekten gelecek daha iyi yetişmiş, Atatürk ilkeleri ve Atatürkçü düşünce sistemi içinde daha iyi yetişmiş gençlerle ülke tabii ki çok daha yukarıya gidecektir. Bu konuda inancımız tamdır. Eğitim, öğretim her şeyin başıdır. Belki bu ana mesajın yanına küçük bir mesaj daha ilave edersek, bir noktada Atatürk'ü de Atatürk yapan noktaların başında gelen husus, okumak, okumak, okumak... Ama nasıl okumak? Sorgulayarak okumak, sorgulayarak okumak, sorgulayarak okumak. Bu filmde bütün emeği geçenlere teşekkür ediyorum."²⁰¹

Milli Gazete

(24 MART 2010) Abdülhamit Güler Biri Atatürk'ü, Kemalistlerden kurtarmalı.

Şu Çılgın Türkler kitabı ile tanıdığımız Turgut Özakman'ın senaryosunu yazdığı filmde, ilkokul 5. sınıfta okuyan bir grup çocuk, Atatürk'ü daha iyi anlamaları için verilen ödev konusunda dedesinden yardım ister. Tarih öğretmeni olan dedesi de 'Atatürk' sözünü duyunca yardım etmeyi kabul eder. Ve resmi tarihin, 'akıl bâliğ olan' her bireyin 'kör gözüne parmak' yöntemiyle inandırmaya çalıştığı bilgiler ardı sıra akmaya başlar.

Sinema yazarları olarak hemen her filmi izlemek zorundayızdır. Bazı filmlere, ne bulacağımızı bile bile gidirsiniz. Bazıları ise 'hayal kırıklığı' ifadesinin bile hafif kalacağı

²⁰¹ *Dersimiz Atatürk*, Erişim Tarihi, 18.02.2011, <http://gazetesabun.com/genelkurmay-baskani-orgeneral-ilker-basbug-dersimiz-ataturku-begendi/>

derecede sizi pişman eder. *Dersimiz Atatürk* filmi, bunların hiçbiri ile ifade edilemeyecek derecede garip bir filmidir.

Öncelikle ismi başlı başına bir facia 'Dersimiz' ifadesi; "Size bir ders vereceğiz. Biz anlatacağız, siz inanacaksınız. Kabullenmemek ya da yorumda bulunmak diye bir şey yok" manasına gelir. İzleyicinin bilinçaltına daha en baştan bir zemin yerleştiriliyor. Sistemin üslubuna ve yöntemine uygun olmakla beraber, '2010 Kemalistlerini bile ifrit edecek bir yaklaşımdır.

Bu bir sinema filmi olamaz!

Hiçbir sanatsal değeri olmayan, oyunculukların resmi tarih tezlerine feda edildiği, İnkılap Tarihi kitaplarında fazlasıyla bulabileceğiniz bilgilerle dolu, garip bir 'perdeden fırlayan adamlar' sürprizi barındıran, teknik açıdan vasatın da altında kalan, 'kendini sinema filmi sanan bir televizyon filmi' örneği karşımıza çıkıyor.

Halit Ergenç'in canlandırdığı Mustafa Kemal'in plastik makyajlı hali, filmin en çok sırttan noktasıydı, belki de. Yüzdeki ton farkları, ışıpta parlayan makyajlı yüzey... Ve hiçbir şekilde mağrur duruşu değişmeyen 'ulu' bir kişi. Posterlerden, resimlerden veya rölyeflerden fırlayıp da gelmiş Atatürk... 1915'ten 1938'e kadar yanı plastik makyajlı kişinin izleyiciye Mustafa Kemal diye yutturmaya çalışılması saygısızlıktan da öte bir durum. " Çocuklar için hazırlanmış bir film canım, olur o kadar" diyeceğim. Ama öyle değil. Filmin tanıtımında "küçük büyük herkes için" deniyor. Kaldı ki, çocuklar için yapılmış olsa bile, bu tür bayağılıkları artık çocuklara bile yutturamazsınız.

Bu filmi "Gazman" bile çekerdi!

Senaryo diyebilmek için bütün bir dünya nüfusunu şahit tutmanız gerekecek bir metin ile yola çıkılmış olması ayrı bir dezavantajdır tabii ki. Lakin Gazman tiplmesiyle tanıdığımız, Arka Sıradakiler dizisiyle profesyonel yönetmenliğe soyunan ve 'Bayrampaşa Ben Fazla Kalmayacağım' filmi ile sinema tecrübesi yaşayan Hamdi Alkan, vasat düzeyde sinema kültürü olan reji tozu yutmuş, hiçbir Allah'ın kulunun beceremeyeceği kadar garip bir iş çıkarmış.

Peş peşe aynı yönde (sağa veya sola kaydırmalar), bitmeyen planlarla oluşan kurgu, sıçrayan görüntüler, kötü çerçeveler vs. Herhangi bir film dilinden bahsetmek söz konusu bile olamaz. Okullarda bize zorla ezberletilen marşların fonda olduğu, TRT'de görmeye alıştığımız 'Cumhuriyet' görüntüleri. Bir yönetmen için bundan daha kötü bir resim ortaya konamaz.

Yazık, acı, vahim, komik.

Filmde öyle bir an geliyor ki, güler misiniz, ağlar mısınız bilemiyorsunuz. Karakterlerden biri "İşte Cumhuriyet" diye bir nâra atıyor ve sonrasında gelen görüntüler; statlardaki kutlamalar, askeri geçit törenleri vs Düşünsenize; rejiminizden övgüyle bahsederken gösterdiğiniz görüntüler, memur zoruyla statlara doldurulan insanlardan müteşekkildir.

Bu sığ manzara filmi ortaya koyanların özellikleri olduğu gibi rejimin de karakterine bir işaret. 'Muasır medeniyet seviyesi' idealinin yanındaki bu resim vahim olmanın da ötesinde komik gelmektedir.

Harf devriminden bahsederken Latin harflerine 'Türk harfleri' denmesi; Filmi neresinden tutsanız elinizde kalıyor. Allah sizi inandırsın Veda'yı arar hale geldim.

Filmin Hükümet'e mesajı mı var, ne!

Bazı sahnelerde 'beklenmeyen bir anda, zıplayarak senaryoya giren' sürprizlerle karşılaşıyorsunuz (Uğur Dündar gibi).

Filmde görüşlerine başvuru alan isimler arasında Uğur Dündar, Muazzez İlmiye Çığ, Hayrettin Karaca ve Müjdat Gezen gibi isimlerin olması size ne anlatıyor?

İnkılaplar sayesinde "Bin yıldır uyuyan bir coğrafyanın uyandığı" iddia ediliyor. Ne kadar iddialı bir ifadedir. Filmden hemen sonra, Dolmabahçe'de düzenlenen Meclis-i Meb'ûsân Sergisi ve Paneli'ne katıldım. Tarihçilerin orada anlattıkları arasından sadece şu cümleyi aktarmam bile bir önceki cümledeki garip ifadeyi çürütmeye yetecektir:

"II. Abdülhamit, eğitime çok önem verdi. Öyle ki, bir kuşak, O'nun attığı temeller ile yetişti. O'nu tahttan indiren İttihatçılar ve Mustafa Kemal de dâhil olmak üzere..."

Dersimiz Atatürk, Mustafa Kemal'in nasıl bir kıskaçta olduğunu bir kez daha ortaya koydu. Veda'dan sonra kaleme aldığım satırlarda da işaret etmeye çalıştığım gibi; Mustafa Kemal'i, Kemalistlerin elinden kurtarmak gerekiyor. Mustafa Kemal'in eleştirilecek yönünün çok fazla olduğunu, resmi tarihin tanıttığı gibi biri olmadığını, hatalarıyla sevaplarıyla bir 'insan' olduğunu artık herkesin kabullenmesi gerekir.

Atatürk konusunda ders verme cüretinde bulunanların ortaya bu denli kötü bir iş çıkarmasının kimseye bir faydası yok. Evet, yapımcıya para kazandırır. Ancak Mustafa Kemal'in anlaşılmasına hiçbir katkı sağlamayacağı gibi anlamsızlaşması sonucunu da doğurur. Birilerinin, Mustafa Kemal'i Kemalistlerin elinden kurtarması gerekiyor. Öyle bir Mustafa Kemal filmi yapılmalı ki; sinemasal olarak tat, tarihsel olarak tat vermelidir. Belki size garip gelecek ama Mustafa Kemal ile ilgili olarak İslami kesimden birilerinin film yapması gerekiyor. İnsan olan Mustafa'yı hatalarıyla doğrularıyla bilmek, benimsemek ve o

şekilde kabul edebilmek için doğru olduğunu düşünüyorum. Yoksa resmi ideolojinin borazanlığını yapan tarihçilerin senaryo denemeleriyle para getirecek işler yapmak için yola çıktığı müddetçe, bu milletin, Mustafa'yı anlama çabaları boşa çıkacaktır.²⁰²

Dersimiz Atatürk filmi, hem dramatik bir sinema filmi hem de belgesel olma özelliğiyle dikkat çekiyor. Aslında bunun oldukça akıllıca bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz. Filmin konusuna baktığımızda okulda başlayan filmin, bir ödevle şekillenmesiyle sürüyor 23 Nisan için Atatürk'le ilgili ödev yapmaları gereken bir grup ilkokul öğrencisi, Çetin Tekindor'un canlandığı *Tarihçi Dede'den*, Atatürk'ü dinlerler. Tarihçi Dede, Atatürk'ü anlattıkça, sahneler belgeselleşir. Bu mantık gerçekten de güzel. Salt tarihi anlatan sıkıcı bir belgesel tadında olmadığı açıktır. Fakat filmin bu dramatik kısımları, Çetin Tekindor gibi usta bir oyuncuya rağmen, inanılmaz başarısız. Belli ki tüm oyuncular, "bu çok önemli bir film, belgesel niteliğinde, burada çok ciddi olmalıyız, hiç hata yapmamalıyız" gibisinden bir psikolojiye girmişler. Bu durum doğal başlayan, dedesinden tarih öğrenmeye çalışan torun ve arkadaşların öğrenme çalışması doğallığını yitirmiş.

Filmde, onu belgesel haline getiren olay barkovizyon bölümlerinin bir kısmıdır. Çetin Tekindor'un, çocuklara Atatürk'ü anlatırken, bir barkovizyon aracılığıyla bazı dokümanlar, belgeler, fotoğraflar göstermesi çok normal ve olası bir durumdur. Fakat bu barkovizyonda durup dururken örneğin Uğur Dündar'ın çıkarak, "afetin çocuklar, tarihi önemsiyorsunuz" demesi ve kaybolması ve çocukların ona "teşekkür ederiz Uğur Dündar" diye cevap vermeleri. Çocukların bazı sorularına, sanki o soruları duymuş da cevap veriyormuş gibi barkovizyonda beliren onca kişi, filmde gerçeklik duygusunu yitirmemize neden oldu. Röportaj yapılmış birçok önemli şahsiyetin kim olduklarının çocuklara açıklanmaması büyük eksiklikti.

Filmle ilgili en çok göze batan durumlardan biri ise, Mustafa filmine verilen cevaplardır. Atatürk'ün, karanlıktan korktuğunu söyleyen Mustafa filmine cevap, bu filmde şöyle geliyor: Çocuk sorar, "Atatürk karanlıktan korkmuş doğru mu?" Tarihçi Dede yanıtlar, "Kim demiş onu? Ama bir şeyden korkardı, evet. O'da fareler". Buradaki mantık nedir? Karanlıktan korktuğunun söylenmesinin Atatürk'ü aşağılamak olduğunu düşünen ve eleştiren kesim olarak cevap, Mustafa filminin eleştirmek ve asıl doğruların kendi anlatımı olduğunu vurgulamak mıdır amaç. Başka bir sahnede, Atatürk içki içer miydi sorusuna, elbette içerdi

²⁰²*Dersimiz Atatürk*, Erişim Tarihi:16.02.2011, <http://www.milligazete.com.tr/haber/biri-aturku-kemalistlerden-kurtarmali-157083.htm> 16-02-2011

ama çok düzgün içerdi deyip, Can Dündar'ın filminde o çok eleştirilen rakı sofrasına cevap olarak bu sahne izleyiciye sunulmuş. Ben buradaki farkı gerçekten anlaşılmas buluyorum.

Filmi izlendiğinde iyice gözü rahatsız eden bir makyaj sorunu var. Halit Ergenç'e yapılan bu Atatürk makyajı, adeta bir büst kıvamında olmuş. Filmin ikinci yarısı, ilk yarısından daha başarılı... Canlandırmalarda gerçekten etkileyici sahneler bulunmaktadır.

Elbette Sarı Zeybek filminde karşımıza çıkan Can Dündar'ın anlatımıyla, Mustafa Kemal Atatürk'ün tüm hayatı belgesel kıvamında karşımıza çıkmıyor. Dersimiz Atatürk Filmi, Mustafa filmine cevap niteliğinden çok tamamlayıcı özellikte olabilirdi. Mustafa filmine bakacak olursak, Mustafa'nın filminin Atatürk'ü karalamaktan başka bir şey yapmadığı izlenimi yaratılmış. Atatürk'ün özel hayatına fazla yer verilerek kadın, kız düşkünü olduğu gösterilmiş. Padişah Vahdettin'in, Atatürk'le görüşmesinde, Atatürk'ün padişah tarafından Samsun'a gönderildiği vurgulanmış. Atatürk'ün içki ve sigara alışkanlığı öne çıkarılmış. Oysa ifade edildiği gibi aşırı içki kullanmasına rağmen sarhoş görülmediği ama sigarayı fazlaca kullandığı ifade edilmektedir. Hilafetin, tekke ve zaviyelerin kaldırılışını, çocukken yediği dayanın intikamını almak amacıyla yaptığı gösterilse de, bu sadece tarihi saptırmak değil aynı zamanda Atatürk'e yapılan büyük bir haksızlıktır. Kürtlere özerklik verilmesi isteği üzerinde durulmuş filmde. Atatürk'ün millet anlayışını yansıtmayan bir çarpıtılmış bir ifadedir Atatürk'ün yalnız, bitik, kimsesiz gösterilmesi ona yapılan büyük haksızlıklardan birisidir. Aslında Atatürk, filmde de ifade edildiği gibi en hasta zamanlarında bile yurt gezilerine çıkmıştır ve dostları tarafından terk edilmemiştir. Yine filmde ifade edildiği gibi üzgün bir adam değildir.

Veda filmi ise sinema filmi olma özelliği taşıyor. Bu yüzden de belgesellikten uzak oyuncularını ile karşımıza çıkıyor. İpek Çalışlar'ın, Latife Hanım filminde, Atatürk'e âşık onu çok seven kültürlü modern ve destek olan hayran bırakan bir kadın portresi çizilirken Veda filminde ise Latife Hanım, Mustafa Kemal'in sağlığının bozulmasına neden olan, onu zor durumda bırakan bencil ve anlaşılmas bir kadın karşımıza çıkıyor. Fikriye Hanım hakkında ise daha pozitif bir yaklaşım görülüyor. Salih Bozok'un sevgi ve sadakati çok güzel yansıtılmış. Bu filmlerdeki çelişkiler dikkat çekici boyutlardadır.

SONUÇ

Sinema, içinde bulunduğu toplumun geçirdiği evreleri ve bünyesinde barındırdığı toplumsal birimleri yansıtan, teknoloji ile birlikte gelişen sanatlar bütünüdür. Sinema, hem iyi vakit geçirmek için hazırlanan sunumlar hem de insanları eğitmek ve etkilemek için kullanılan önemli bir araçtır. Sinema sanatı, özellikle toplumsal olayları ve tarihi olayları, sinemacıların veya devlet yönetimlerinin önerileriyle halka aşılacak için kullanılan önemli bir propaganda aracıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nde de sinema sanatı, Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardan itibaren devletin resmi ideolojisine bağlı kalarak, vatandaşlarda milliyetçilik bilinci oluşturmaya gayret göstermiştir. Sinema yapılan yeniliklerle birlikte kazanılan zaferlerin halka sunulması ve tanıtılması için sinema çok iyi bir eğitici ve öğretici misyon üstlenmiştir.

Araştırmada Dünya Sinema Tarihi, Türk Sinema Tarihi, Birinci Dünya Savaşı ve Türk Kurtuluş Savaşı konulu filmler, Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak, son dönem Atatürk filmlerine kadar incelenmiştir.

Türk tarihinde sinema, 19. yüzyıldan günümüze kadar geçen süreç içerisinde gelişimini devam ettirmektedir. Türk sinemasının, tarihle olan bağlantısını inceleyecek olursak Mondros Mütarekesi'nin ardından, İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgalinin, Türk Sinema Tarihini ilgilendiren bir boyutu vardı. İşgalcilerin eğlenceleri arasında sinema da yer almaktaydı. İşgalci askerlerin sinemaya yönelik talebiyle birlikte Beyoğlu sinemalarında işgal kuvvetlerine film gösterimleri yapılmaya başlanılmıştı. İlk olarak yabancı sinemacıların çekimleri ve gösterimleri birahaneler ve kahvehanelerde yapılırken, artan talebe bağlı olarak sinema salonları açılmaya başlanmış ve daha fazla izleyicinin filmleri izlemesi sağlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yirmi bir tane Türk tarihini konu alan film çekilmiştir, ancak bunlardan sadece üç tanesi Milli Mücadele konulu filmler olmuştur. Bu filmler *Ateşten Gömlek (1923)*, *Ankara Postası (1924)*, *Bir Millet Uyanıyor (1932)* filmleridir. Filmler onar yıllık dönemlere göre sınıflandırılmıştır. Bununla birlikte araştırma üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki Birinci Dünya Savaşı, ikincisi Kurtuluş Savaşı, üçüncüsü ise Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatının önemli sosyal, siyasi ve askeri olaylarının işlendiği filmler olmuşlardır.

Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında ve onu takip eden yıllar içerisinde çekilen filmlerde, yeni kurulmuş olan Cumhuriyet'e olan sadakati artırmayı amaçlayan filmler çekilmiştir. Anadolu topraklarını işgal eden devletlerle imzalanmış olan barış antlaşmaları nedeniyle düşman algısı üzerinde yoğunlaşmamıştır. Bu süreçte çekilen filmlerde dini

kullanmaya çalışan gerici unsurların yanlış ve zararlı olduğu vurgusu yapılmaya çalışılmış ve halkın akıl ve bilim ışığında yaşaması için yol gösterici olmaya gayret gösterilmiştir.

Bunları takip eden süreçlerde İkinci Dünya Savaşı'nın da etkisi ile 1940'lı yıllarda çok fazla film çekilememiştir. Ancak 1950'li yıllara gelindiğinde Kore Savaşı'na da asker göndermemizin etkisiyle halkta milliyetçi duyguların yoğunluk kazanması için Türk tarihi ve kahramanlık temalı filmler çekilmeye başlanmıştır. 2000'li yıllara gelene kadar kahramanlık temalı filmlerin çekimine devam edilmiş ve halkta vatan sevgisi, milliyetçilik ve tarih bilinci oluşturma gibi amaçlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Uzun yıllar boyunca Mustafa Kemal Atatürk hakkında film çekilmemiş veya çekilememiştir. Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde Atatürk'ün sosyal, siyasi ve askeri hayatını anlatan hem belgesel filmler hem de sinema formatındaki filmler çekilmiştir. Bu filmlerle beraber, sinemacılar Atatürk'ün hayatının bilinmeyenlerini ortaya çıkardık iddiasında bulunurken, tarihçiler bu filmlerde yapılan yanlışlıkları ve Atatürk'ün halka yanlış tanıtıldığı ve bunların düzeltilmesi gerektiği yönünde tartışmalar içinde olmuşlardır.

Sinemanın tarih bilinci oluşturmaları ve devlet ideolojisini yansıtmaları bakımından çok önemli bir yeri olduğu tartışılmayacak kadar açık bir olgudur. Dünya'daki bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti yöneticileri de bu olgunun farkında olmuş ve sinemacıları bu fikirler doğrultusunda yönlendirmişlerdir.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar ve Tezler

Agâh Özgüç, *Yüz Filimde Başlangıçtan Günümüze Türk Sineması*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1993.

Aka Gündüz, *Dikmen Yıldızı*, Toker Yayınları, İstanbul 1990.

Alev Demirbilek (İdrisoğlu), *Dünya Sinema Tarihi*, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema Bölümü Ders Notları, İstanbul 1993.

Ali Dereli, *Türk ve Dünya Edebiyatında Şairler ve Yazarlar- Nazım Hikmet*, Salan Yayınları, İstanbul 1990.

Ali Kemal Meram, *İsmet İnönü ve İkinci Cihan Harbi*, Ahmet Saitoğlu Kitapevi, İstanbul 1945.

Ali Serdar, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Cinsellik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.

Âlim Şerif Onaran, *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1981.

Âlim Şerif Onaran, *Türk Sineması*, C:1, Kitle Yayınları, Ankara 1999.

Âlim Şerif Onaran, Bülent Vardar, *Yirminci Yüzyılın Son Beş Yılında Türk Sineması*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2005.

Andrew Kelly, *Cinema and The Great War*, Routledge, London,1997.

Aslı Daldal, *1960 Darbesi ve Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik*, Homer Kitapevi, İstanbul 2005.

Atilla Dorsay, *Sinemamızda Çöküş ve Rönesans Yılları Türk Sineması 1990-2004*, İstanbul 2004.

Atilla Dorsay, *Yönetmenler Filmler Ülkeler II*, Varlık Yayınları, İstanbul 1988.

Atilla Dorsay, *Sinema ve Unutulmayanlar*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2008.

Ayşe Karaosmanoğlu, *Babam Abdülhamit*, Selis Yayınları, İstanbul 2007.

Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İstanbul 1997.

Can Dündar, *Sarı Zeybek*, Doğan Yayıncılık Holding, İstanbul 1994.

Eren Akçiçek, *Atatürk'ün Sağlığı Hastalıkları ve Ölümü*, Güven Bilimsel Kitabevi, İzmir 2005.

Erman Şener, *Yeşilçam ve Türk Sineması*, Kamera Yayınları, İstanbul 1970.

Esat Mahmut Karakurt, *Hayatı Şahsiyeti Seçme Eserleri*, Bilgi Yayınları, İstanbul 2009.

Esat Mahmut Karakurt, *Allahısmarladık*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2009.

Esat Mahmut Karakurt, *Son Gece*, Bilgi Yayınları, Ankara 2010.

- Esra Biryıldız, *Sinemada Akımlar*, Beta Yayınları, Kırklareli 2009.
- Fatih Bayhan, *Zübeyde Hanım*, Pegasus Yayınları, İstanbul 2008.
- Fatma Dolay Küçükkurt, Ahmet Gürata, *Sinema Anlatı ve Türler*, Vadi Yayınları, Ankara 2004.
- Geoffrey Nowell-Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, (Çev: Ahmet Fethi), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003.
- Giovanni Scognomillo, *Türk Sineması Tarihi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2003.
- Gökhan Akçura, *Aile Boyu Sinema*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.
- Gözde Umur, *Türkiye’de Grafik Tasarımında Afiş ve Türk Sinema Afişlerinin 1904’den Bugüne Gelişimi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- Gülseren Güçhan, *Tür Sineması Görüntü ve İdeoloji*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1999.
- Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1995.
- Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Yayınları, İstanbul 2011.
- Halit Refiğ, *Ulusal Sinema Kavgası*, Hareket Yayınları, İstanbul 1971.
- Işıl Karahanoğlu, *1950 – 1970 arasında Türk Sinemasının Temel Özelliklerinin Oluşmasını Sağlayan Toplumsal, Ekonomik, Siyasi, Kültürel Etkiler ve Bunların Türk Sinema Tarihindeki Yeri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-Tv Ana Sanat Dalı, İstanbul 2007.
- İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2007.
- İpek Çalışlar, *Latife Hanım*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2011.
- İsmet Bozdağ, *Latife ve Fikriye: İki Aşk Arasında Atatürk: Atatürk’ün Başyaveri Salih Bozok Anlatıyor*, Truva Yayınları, İstanbul 2007.
- James Monaca, *Bir Film Nasıl Okunur? Sinema Medya ve Multimedya Dünyası*, (Çeviren Ertan Yılmaz), Oğlak Yayınları, İstanbul 2002.
- Jenny Macleod, *Gallipoli Making History*, Frank Cars, London 2004.
- Kemal Üstün, *Devrim Şehidi Öğretmen Kubilay*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1990.
- Levan Ponos Dabağyan, *Zaman Tünelinde Tüm Yönleriyle Sinema Dünyası*, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Levent Yılmazok, *Türk Sinemasının Ulusal: Karakterini Etkileyen Öğeler ve Seyirci-Sinema İlişkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema-TV Ana Sanat Dalı, İstanbul 2007.

- Mehmet Kaplan, İnci Enginun, Birol Emil, Nejat Birinci, Abdullah Uçman, *Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara 1992.
- Metin Erksan, *Sinemanın 100. Yılı, Türk Sineması Üzerine Düşünceler*, Editör: Murat Dinçer, Doruk Yayıncılık, Ankara 1996.
- Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, (Der: Semih Yalçın), Berikan Yayınevi, Ankara 2006.
- Nahid Sırrı Örik, *Sultan Hamid Düşerken*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 1999.
- Neşe Kaplan, *Aile Sineması Yılları 1960'lar*, Es Yayınları, İstanbul 2004.
- Neşet Çağatay, *Türkiye'de Gerici Eylemler (1923'ten Bu Yana)*, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Yayınları, C:11, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1972.
- Nigar Pösteği, *1990 Sonrası Türk Sineması*, Es Yayınları, İstanbul 2005.
- Nihat Sırrı Örik, *Sultan Hamid Düşerken*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 1999.
- Nijat Özön, *Türk Sineması Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1968.
- Nijat Özön, *Sinema Sanatı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1972.
- Nijat Özön, *Sinema Sanatına Giriş*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2006,
- Oğuz Makal, *Sinemada Tarihin Görüntüsü*, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.
- Oğuz Özdeş, *Dağ Başını Duman Almış*, İstanbul 1981.
- Paul Rotha, *Sinemanın Öyküsü*, İzdüşüm Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Recai Sanay, *Türk Casusu İngiliz Kemal Milli Mücadelede*, Kurtulmuş Matbaası, İstanbul 1966.
- Refik Halit Karay, *Çete*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2009.
- Robert Straal, *20 Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.
- Samim Karagöz, *Kalpaklılar*, Literatür Yayıncılık Dağıtım, İstanbul 2008.
- Serdar Öztürk, *Erken Cumhuriyet Döneminde Sinema Seyir Siyaset*, Elips Kitap, Ankara 2005.
- Sina Akşin, Hikmet Özdemir, *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Türkiye Tarihi C:4, Siyasal Tarih (1960-1980), Cem Yayınevi, İstanbul 2007.
- Suat Yalaz, *Son Osmanlı Yandım Ali, Yeni Macera Kanal Seferi*, Çr Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Suna Kili, *Türk Devrim Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2001.
- Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal*, C:1, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999.
- Şükran Kuyucak Esen, *Türk Sinemasının Kilometre Taşları*, Agora Kitaplığı, İstanbul 2010.
- Şukufe Nihal, *Domaniç Dağlarının Yolcusu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

- Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, Sena Ofset, İstanbul 2009.
- Yalçın Lülecı, *Sinema ve Din: Türk Sineması Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, İstanbul 2007.
- Yusuf Koç, Ali Koç, *Tarihi Gerçekler Işığında Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk*, Kamu Birlik Hareketi Eğitim Yayınları, Ankara 2006.
- Zahir Güvemli, *Sinema Tarihi*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1960.

2.Makaleler

- Bahriye Acar, “İzmir Basınında Menemen Olayı”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, C:3, Sayı:8, İzmir 1999, s.137-146.
- Barış Ertem, “Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası”, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C:1, Sayı:2, Ordu 2010, s.71-92.
- Burçak Evren, “Sinemamızın İlk Türk Müslüman Kadınları”, *Sinematürk*, Sayı:1, İstanbul 2006.
- Bülent Vardar, “Türkiye’de Sinemanın Gelişimi ve Ulusal Sinema Tartışmaları”, *Sinematürk*, Sayı:2, İstanbul 2006.
- Cemalettin Taşkıran, “Atatürk Döneminde Demokrasi Denemeleri (1925-1930)”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C:4, Sayı:14, Ankara 1994, s.255-265.
- Cemil Kutlu, “Türkiye Cumhuriyeti ve İç Bakış”, *Atatürk Dergisi*, C:3, Sayı:1, Erzurum 2000, s.67-70.
- Duygu Yılmaz, “Veda”, *NTV Tarih*, Sayı:14, İstanbul 2010.
- Filiz İlknur Cuma, “Tarık Buğra’nın Küçük Ağa ve Uwe Timm’in Morenga Romanlarının Film Sanatına Aktarımı”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, Konya 2009, s.103-115.
- Hakan Aydın, “Sinemanın Taşrada Gelişim Süreci: Konya’da İlk Sinemalar ve Gösterilen Filmler (1910-1950)”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:19, Konya 2008, s.61-74.
- Hasan Türker, “İzmir’in İşgali ve Salihli Cephesinin Kurulması”, *Kurtuluşunun 70.Yılı Dolayısıyla İzmir Sempozyumu 9-10 Eylül 1992*, İzmir 1992, s.191-200.

- Mehmet H. Doğan, “Türk Romanında Kurtuluş Savaşı”, *Türk Dili Dergisi Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, Sayı:298, İstanbul 1976, s.7-40.
- Murat Soydan, “Siyasal Kimlik ve Sinema Dili İlişkisi: Sinan Çetin Örneği”, *Küresel İletişim Dergisi*, Sayı:1, İstanbul 2006, s.1-18.
- Necdet Aysal, “Örgütlenmeden Eyleme Geçiş:31 Mart Olayı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, C:10, Sayı:37, Ankara 2006, s.15-53.
- Necdet Bingöl, “Yahya Kadri’nin Beş Romanında Fransız Realist ve Naturalistlerin Tesirleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C:3, Sayı 1, Ankara 1944, s.9-32.
- Nihal Ulusoy, “Two Against To One: Women Interdependence In Turkish Cinema After 80’s”, *Journal of Yaşar University*, Vol:11, İstanbul 2009, pp.2779-2792.
- Özde Çeliktemel - Thomen, “Osmanlı İmparatorluğunda Sinema ve Propaganda (1908-1922)”, *Online International Journal of Communication Studies*, Vol:2, London 2010, s.1-17.
- Rıdvan Şentürk, “Film, Gerçeklik ve Bilinç”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:7, Sayı:13, İstanbul 2008, s.159-174.
- Selami Kılıç, “Batı Anadolu Gezisi Esnasında Mustafa Kemal Paşayı Karşılama Törenleri”, *Atatürk Dergisi*, C:1, Sayı:3, Erzurum 1989, s.146-174.
- Selami Kılıç, “Atatürk’ün Büyük Özlemi Türk Dünyası’nda Kültür Birliği”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:9, Erzurum 1998, s.171-179.
- Serdar Öztürk, “Türk Sinemasında İlk Sansür Tartışmaları ve Yeni Belgeler”, *Galatasaray İletişim Dergisi*, Sayı:5, İstanbul 2006, s.47-76.
- Ramazan Kaya, Yavuz Özdemir, Ufuk Şimşek, “Genç Cumhuriyet ve Oluşturmaya Çalışılan Tarih Bilinci”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:9, Erzurum 2004, s.271-281.
- Veysel Şahin, “Roman Tekniği Bakımından Yaban”, *e-Journal of New World Sciences Academy*, Volume 2, Number 3, Elazığ 2007, pp.179-196.
- Yüksel Kaştan, “Türkiye Cumhuriyetinde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Değişmeler (1938-1950)”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:8, Sayı:1, Afyon 2006, s.123-140.
- Zeynep Korkmaz, “Alfabe Devriminin Türk Toplumunu Üzerindeki Sosyal ve Kültürel Etkileri”, *Turkish Studies*, Vol:4, Issue:3, Erzincan 2009, pp.1469-1480.

Zuhal Çetin Özkan, “Günümüz Türk Sinemasının Dünya Sinemasındaki Yeri”, *Journal Of Azerbaijani Studies*, C:12, Sayı:1-2, Azerbaijani 2009, s.533-541.

3.İnternet Kaynakları

Türk Sinema Tarihi, Erişim Tarihi:14.02.2011, <http://www.Arastiralim.Com/Tag/Genel-Kultur/Page/6>

Türk Sinema Tarihi, Erişim Tarihi: 14.02.2011,
<http://www.kameraarkasi.org/yonetmenler/belgeseller/1914/ayastefanos.html>

Mustafa, Erişim Tarihi: 28.02.2011,
http://www.internethaber.com/news_detail.php?id=163663#ixzz1DUj2RMme

Mustafa, Erişim Tarihi:28.02.2011, <http://www.taraf.com.tr/ayse-hur/makale-totem-tabu-ve-mustafa-filmi.html>

Mustafa, Erişim Tarihi:28.02.2011, <http://www.milliyet.com.tr/-/fikret-bila/siyaset/yazardetay/30.10.2008/1009511/default.htm>

Mustafa, Erişim Tarihi: 28.02.2011, <http://www.milliyet.com.tr/-/guneri-civaoglu/siyaset/yazardetay/19.10.2008/1004974/default.htm>

Veda, Erişim Tarihi:27.02.2011, <http://www.acikgazete.com/sizden/2010/02/27/veda-filmi-uzerine.htm>

Veda, Erişim Tarihi:27.02.2011, <http://www.hurriyet.com.tr>

Veda, Erişim Tarihi:27.02.2011, <http://www.stargazete.com/magazin/ben-bu-filmi-boyle-tasarladim-haber-248673.htm>

Veda, Erişim Tarihi:27.02.2011, <http://www.haber3.com/tarihcilerden-veda-filmine-elestiri-555164h.html>

Veda, Erişim Tarihi: 27.02.2011, <http://www.haberkusagi.com/index.php/Kultur-Sanat/Sahne-Sanatlari-ve-Sinema/VEDA-ya-agir-elestiri.html>

Dersimiz Atatürk, Erişim Tarihi: 18.02.2011, <http://www.ilk-kursun.com/2010/11/dersimiz-ataturk/>

Dersimiz Atatürk, Erişim Tarihi, 18.02.2011, <http://gazetesabun.com/genelkurmay-baskani-orgeneral-ilker-basbug-dersimiz-ataturku-begendi/>

Dersimiz Atatürk, Erişim Tarihi:16.02.2011, <http://www.milligazete.com.tr/haber/biri-ataturku-kemalistlerden-kurtarmali-157083.htm> 16-02-2011

EKLER

Tablo1. Kurtuluş Savaşı Filmleri

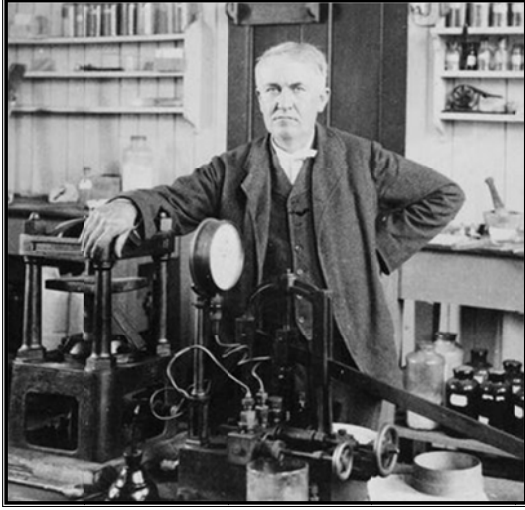
TARİH	FİLM	YÖNETMEN
1923	Ateşten Gömlek	Muhsin Ertuğrul
1924	Ankara Postası	Muhsin Ertuğrul
1932	Bir Millet Uyanıyor	Muhsin Ertuğrul
1937	Güneşe Doğru	Nazım Hikmet Ran
1943	Onüç Kahraman	Şadan Kamil
1946	Domaniç Yolcusu	Şakir Sırmalı
1948	İstiklal Madalyası	Ferdi Tayfur
	Kahraman Mehmet	Kadri Ögelman
1949	Vurun Kahpeye	Lütfi Akad
	Fato- Ya İstiklal Ya Ölüm	Turgut Demirağ
1950	Ateşten Gömlek	Vedat Örfi Bengü
	Çete	Çetin Karamanbey
	Yüzbaşı Tahsin	Orhon M. Arıburnu
	Oğlum İçin	Avni Dilligil
1951	Ege Kahramanları	Nuri Akıncı
	Allahaismarladık	Sami Ayanoğlu
	İstanbul Kan Ağlarken	Kani Kıpçak
	Kendini Kurtaran Şehir	Faruk Kenç
	Vatan İçin	Aydın Arakon
	Hürriyet Şarkısı	Faruk Kenç
	Sürgün	Orhon M. Arıburnu
1952	Destan Destan İçinde	Seyfi Havaeri
	Hürriyet İçinde Şahlanan Belde	Mümtaz Ener
	İngiliz Kemal Lawrence'a Karşı	Lütfi Akad
	Kocatepe'nin Beş Atlısı Son Gece	Sami Ayanoğlu
	Kubilay	Muharrem Gürses
	İki süngü Arasında	Şadan Kamil
1953	Zafer Güneşi	Seyfi Havaeri
1954	Hürriyet Uğrunda Mukaddes Yalan	Muharrem Gürses
	İstiklal Savaşı (Ruhların Mucizesi)	Hayri Esen
	İstiklal Uğrunda	Rahmi Kafadar
1958	Bu Vatan Bizim	Nejat Saydam
	Meçhul Kahraman	Agah Ün
	Şahinler Diyarı	Nejat Saydam
1959	Beklenen Bomba	Muharrem Gürses
	Bu Vatanın Çocukları	Atıf Yılmaz
	Dağlar Şahidi Yörük Efe	Muharrem Gürses
	Düşman Yolları Kesti	Osman F. Seden
	İzmir Ateşler İçinde	Nuri Ergün
	Kalpaklılar	Nejat Saydam
	O'nun Süvarisi	Nusret Eraslan
	Vatan Uğrunda	Nişan Hançer
1960	Ateşten Damla	Memduh Ün
	Aşktan Üstün	Osman F. Seden
	Küçük Kahraman	Türker İnanoğlu

	Fedakar Onbaşı	Yavuz Yalınkılıç
	Osman Çavuş	Orhan Ateş
	Vatan ve Namus	Nejat Saydam
1961	Vatan Fedaileri	Şinasi Öztürk
	Kahraman Üçler	Semih Evin
1962	Silah Arkadaşları	Şinasi Öztürk
	Vatan Uğruna	Nişan Hançer
	Dikmen Yıldızı	Asaf Tengiz
1964	Çanakkale Arslanları	Turgut Demirağ
	Dağ Başını Duman Almış	Memduh Ün
	Vurun Kahpeye	Orhan Elmas
	Kocatepe'nin Üç Süvarisi	Yavuz Yalınkılıç
1965	Bize Türk Derler	Nuri Akıncı
	Yaralı Kartal	Tarık Dursun
	On Korkusuz Kadın	Tunç Başaran
1966	Allaha Ismarladık	Nejat Saydam
	Bir Millet Uyanıyor	Ertem Eğilmez
	Bombacı Emine	Nuri Akıncı
	Kahraman Köyü	Kemal Kan
	Kara Fatma	Nuri Akıncı
	Ayyıldız Fedaileri	Semih Evin
	Kadın Kahramanlarımız	Nuri Akıncı
	Topal Osman	Ural Ozon
1967	Son Gece	Memduh Ün
1968	İngiliz Kemal	Ertem Eğilmez
	Öldürmek Hakkımdır	Nuri Ergün
1969	Fato	Feyzi Tuna
	Üç Namus Bekçisi	Kayahan Arıkan
1971	Asker Ahmet	Semih Evin
	Hasret	Remzi Jöntürk
	Şahinler Diyarı	İlhan Arakon
1972	Ahmet Çavuş	Semih Evin
1973	Aşkın Zaferi	Orhan Elmas
	Tek Kollu Bayram	Erdoğan Tokatlı
	Vurun Kahpeye	Halit Refiğ
1974	Kahramanlar	Remzi Jöntürk
	Kanlı Savaş	Murat Akovalıgil
	Reşo	Çetin İnanç
	Sarsılmaz Kuvvet	Nihat Uslay
1979	Yorgun Savaşçı	Halit Refiğ
1983	Küçük Ağa	Yücel Çakmaklı
1987	Ateşten Günler	Ziya Öztan
1989	Sahibini Arayan Madalya	Yücel Çakmaklı
1991	Ateş Üstünde Yürümek	Yavuz Özkan
1996	Yaban	Nihat Durak

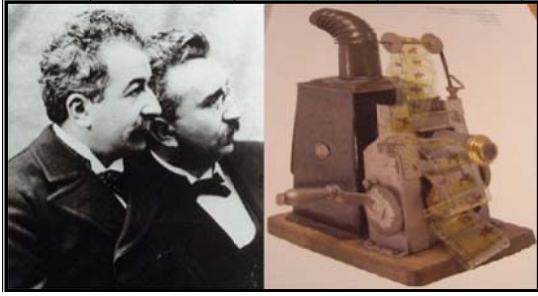
Tablo.2. Atatürk Filmleri

TARİH	FİLM	YÖNETMEN
1993	Sarı Zeybek	Münir Hayri Egeli
1998	Cumhuriyet	Ziya Öztan
2006	Latife Hanım	Ali Akyüz
2008	Mustafa	Can Dündar
2010	Veda	Zülfü Livaneli
2010	Dersimiz Atatürk	Hamdi Alkan

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Amerikalı mucit ve ilk film çekimini yapan Thomas Edison

Fotoğraf 2: Lumierre Kardeşler ve Cinematograph

Fotoğraf 3: Rusya'da sinemanın mihenk taşlarından olan Eisenstein

Fotoğraf 4: II. Dünya Savaşı döneminin önemli başyapıtlarından biri olan Yurttaş Kane

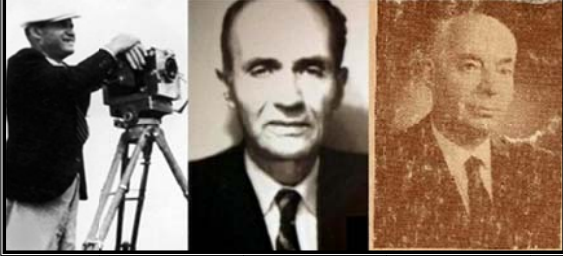
Fotoğraf 5: Lumierre Kardeşlerin alıcı yönetmenlerinden Rus Alexander PROMIO

Fotoğraf 6: Osmanlı halkına ilk sinema gösterimlerini yapan Romen asıllı Leh Yahudi'si Sigmund Weinberg.

Fotoğraf 7: Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı

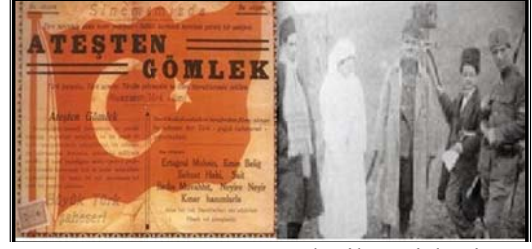
Fotoğraf 8: Merkez Ordu Film Dairesi sorumlularından Fuat UZKINAY (soldaki iki fotoğraf) ve Cemil FİLMER (sağdaki)

Fotoğraf 9: Merkez Ordu Sinema Dairesi çalışanları.

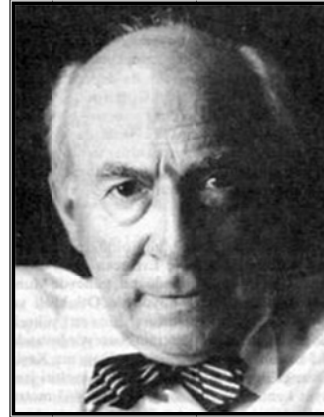
Fotoğraf 10: 1919 yılında Ahmet Fehim tarafından çekilen Mürebbiye (soldaki) ve Binnaz (sağdaki) filmlerinden birer sahne.

Fotoğraf 11: Kemal Film Şirketi tarafından 1923 yılında Muhsin Ertuğrul'a çektirilen Ateşten Gömlek adlı filmin sinema bileti ve film setinden bir fotoğraf.

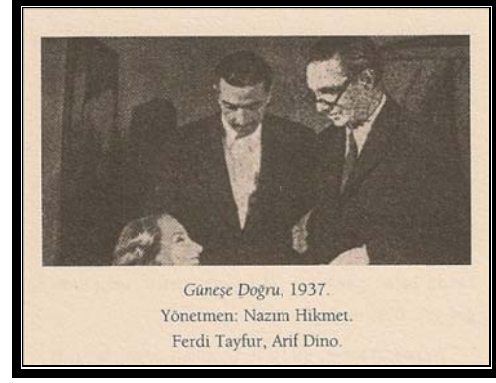
Fotoğraf 12: İlk Türk kadın oyuncu Bedia MUVAHHİD.

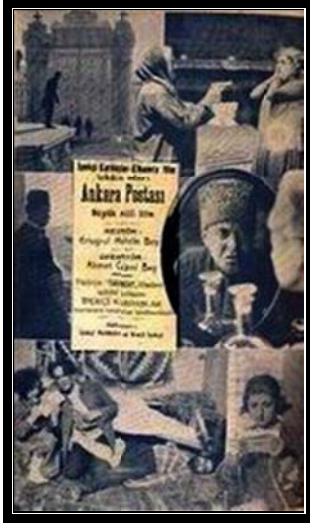
Fotoğraf 13: Türk sinemasının en önemli isimlerinden olan Muhsin ERTUĞRUL

Fotoğraf 14: Türk sinemasının mihenk taşlarından olan yönetmen Faruk KENÇ.

Fotoğraf 17: Güneşe Doğru (1937) filminin afişi.

Fotoğraf 15: Ankara Postası (1924) filminin afişi.

Fotoğraf 18: Domaniç Yolcusu (1946) filminin afişi.

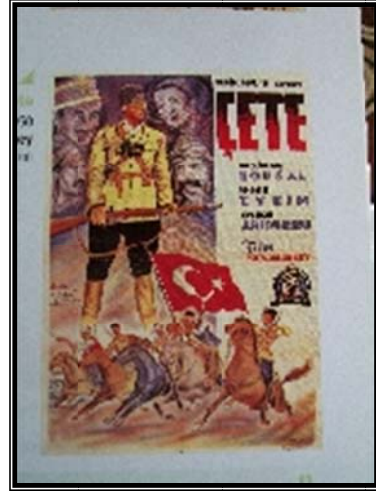
Fotoğraf 16: Bir Millet Uyanıyor (1932) filminin afişi.

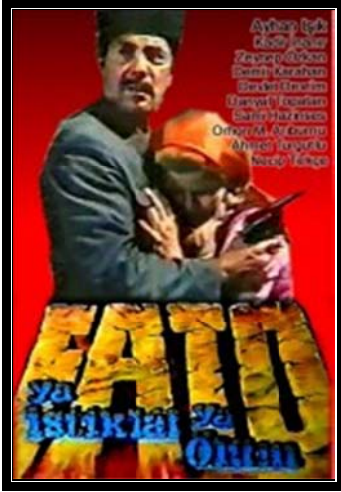
Fotoğraf 19: Kahraman Mehmet (1948) filminin afişi.

Fotoğraf 20: Vurun Kahpeye (1949) filminin afişi.

Fotoğraf 23: Çete (1950) filminin afişi.

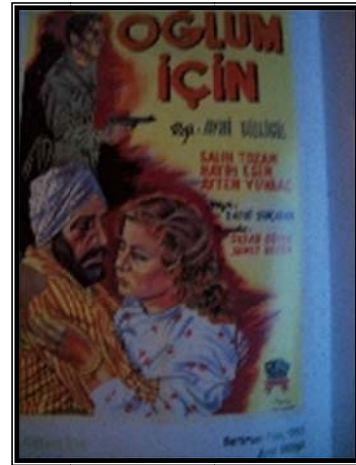
Fotoğraf 21: Fato Ya İstiklal Ya Ölüm (1949) filminin afişi.

Fotoğraf 24: Yüzbaşı Tahsin (1950) filminin afişi.

Fotoğraf 22: Ateşten Gömlek (1950) filminin afişi.

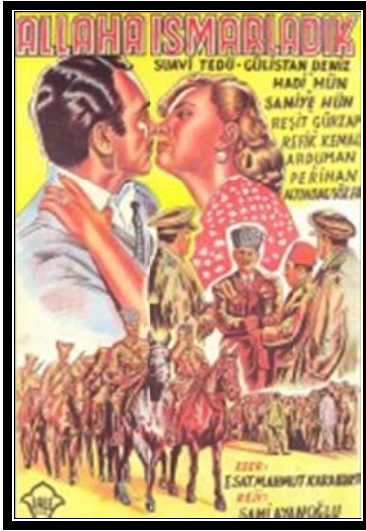
Fotoğraf 25: Oğlum İçin (1950) filminin afişi.

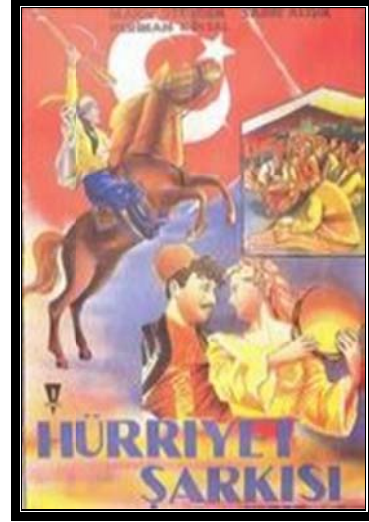
Fotoğraf 26: Ege Kahramanları (1951) filminin afişi.

Fotoğraf 29: Vatan İçin (1951) filminin afişi.

Fotoğraf 27: Allaha İsmarladık (1951) filminin afişi.

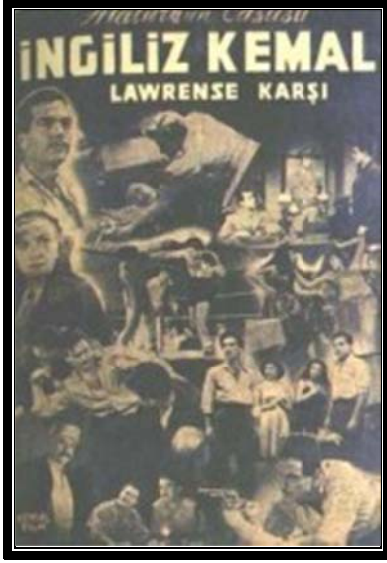
Fotoğraf 30: Hürriyet Şarkısı (1951) filminin afişi.

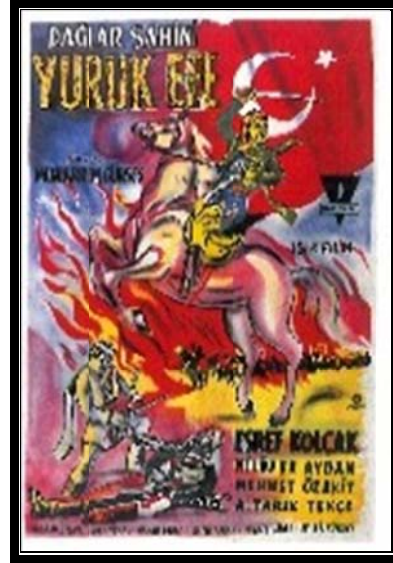
Fotoğraf 28: Kendini Kurtaran Şehir (1951) filminin afişi.

Fotoğraf 31: Sürgün (1951) filminin afişi.

Fotoğraf 32: İngiliz Kemal Lawrence Karşı (1952) filminin afişi.

Fotoğraf 35: Dağlar Şahini Yörük Efe (1959) filminin afişi.

Fotoğraf 33: Beklenen Bomba (1959) filminin afişi.

Fotoğraf 36: Düşman Yolları Kesti (1959) filminin afişi.

Fotoğraf 34: Bu Vatanın Çocukları (1959) filminin afişi.

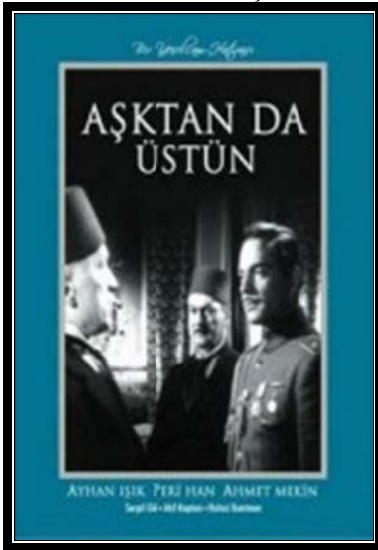
Fotoğraf 37: Kalpaklılar (1959) filminin afişi.

Fotoğraf 38: Ateşten Damla (1960) filminin afişi.

Fotoğraf 41: Fedakâr Onbaşı (1960) filminin afişi.

Fotoğraf 39: Aşktan da Üstün (1960) filminin afişi.

Fotoğraf 42: Vatan ve Namus (1960) filminin afişi.

Fotoğraf 40: Küçük Kahramanlar Kanlı Mektup (1960) filminin afişi.

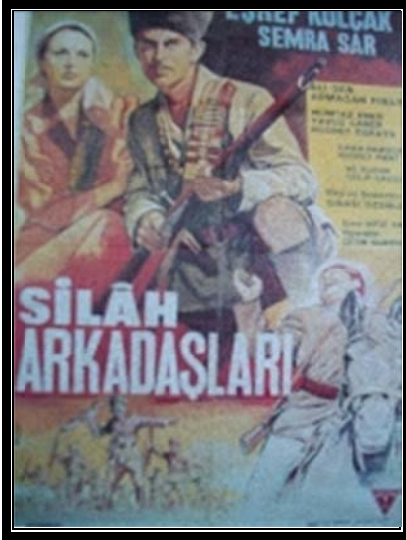
Fotoğraf 43: Vatan Fedailerini (1961) filminin afişi.

Fotoğraf 44: Kahraman Üçler (1961) filminin afişi.

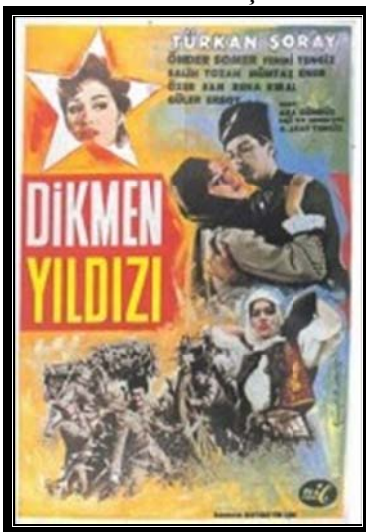
Fotoğraf 47: Çanakkale Aslanları (1964) filminin afişi.

Fotoğraf 45: Silah Arkadaşları (1962) filminin afişi.

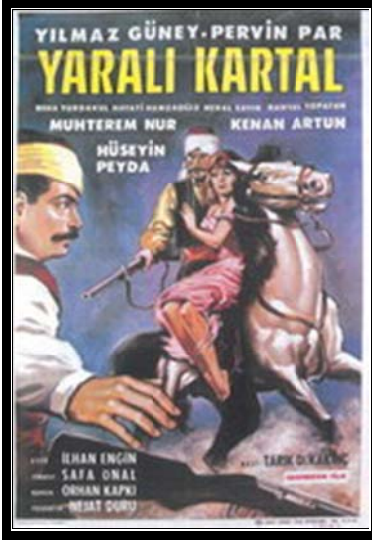
Fotoğraf 48: Kocatepe'nin Üç Süvarisi (1964) filminin afişi.

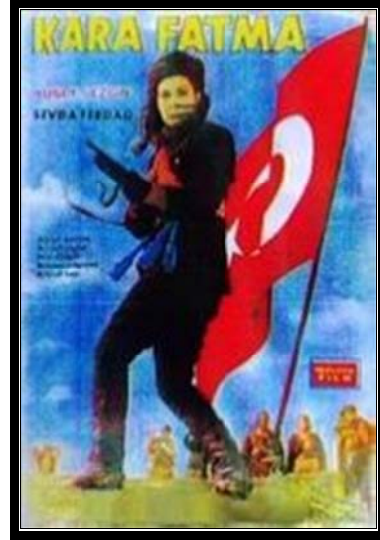
Fotoğraf 46: Dikmen Yıldızı (1962) filminin afişi.

Fotoğraf 49: Bize Türk Derler (1964) filminin afişi.

Fotoğraf 50: Yaralı Kartal (1965) filminin afişi.

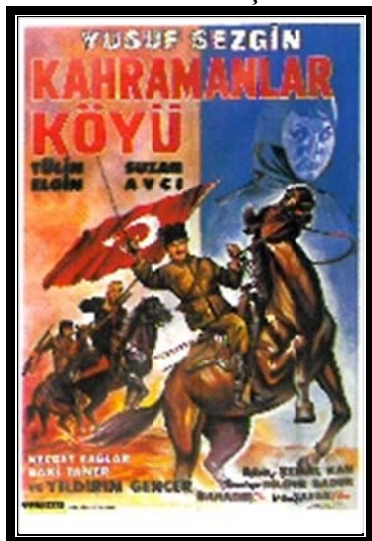
Fotoğraf 53: Kara Fatma (1966) filminin afişi.

Fotoğraf 51: Bir Millet Uyanıyor (1965) filminin afişi.

Fotoğraf 54: Ayyıldız Fedaileri (1966) filminin afişi.

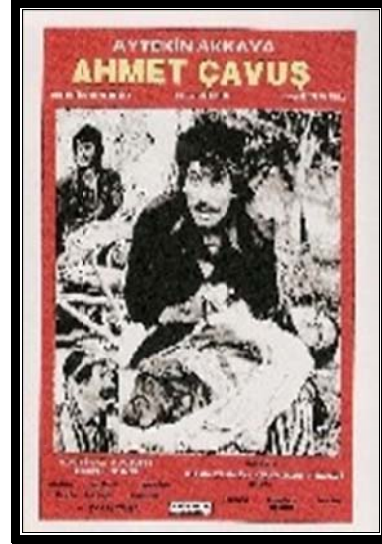
Fotoğraf 52: Kahramanlar Köyü (1966) filminin afişi.

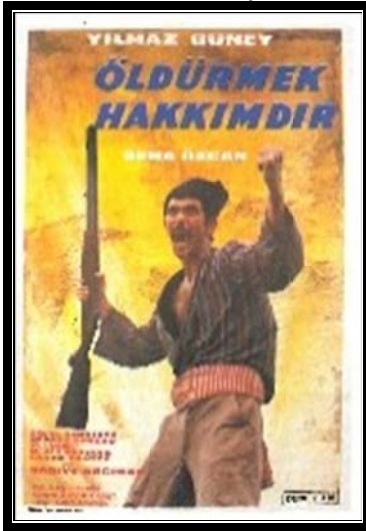
Fotoğraf 55: Atatürk'ün Fedaisi Topal Osman (1966) filminin afişi.

Fotoğraf 56: İngiliz Kemal (1968) filminin afişi.

Fotoğraf 59: Ahmet Çavuş (1972) filminin afişi.

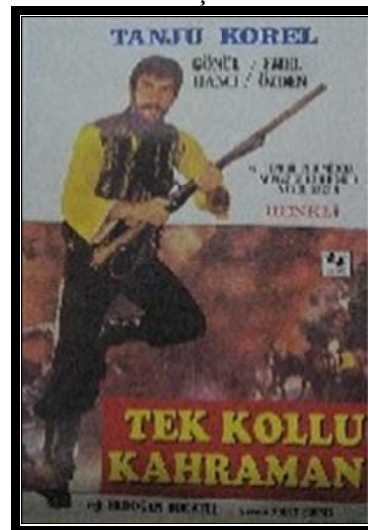
Fotoğraf 57: Öldürmek Hakkımdır (1968) filminin afişi.

Fotoğraf 60: Aşkın Zaferi (1973) filminin afişi.

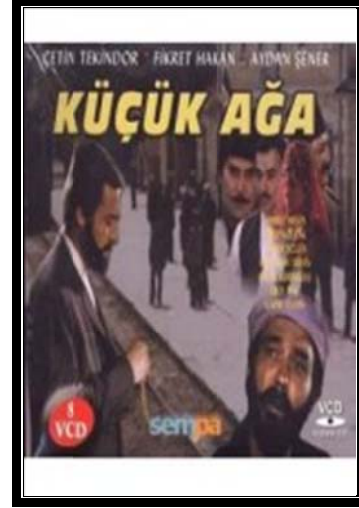
Fotoğraf 58: Üç Namus Bekçisi (1969) filminin afişi.

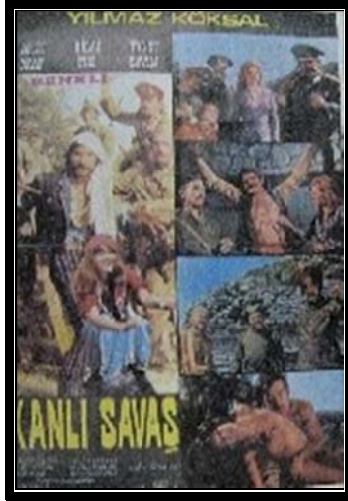
Fotoğraf 61: Tek Kollu Kahraman (1973) filminin afişi.

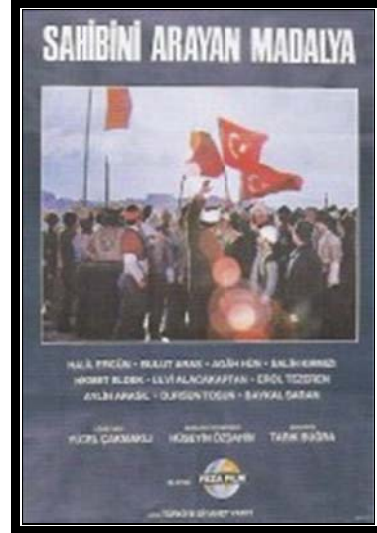
Fotoğraf 62: Kahramanlar (1974) filminin afişi.

Fotoğraf 65: Küçük Ağa (1983) filminin afişi.

Fotoğraf 63: Kanlı Savaş (1974) filminin afişi.

Fotoğraf 66: Sahibini Arayan Madalya (1989) filminin afişi.

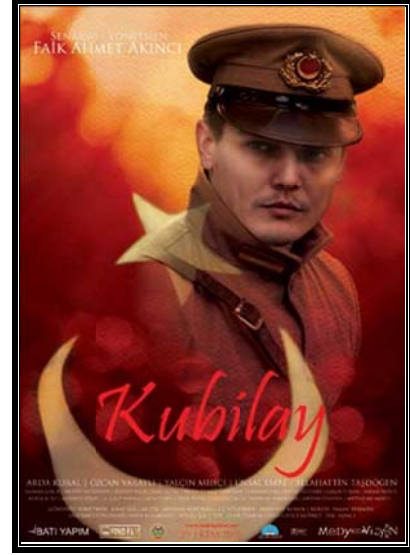
Fotoğraf 64: Reşo (1974) filminin afişi.

Fotoğraf 67: Ateş Üstünde Yürümek (1991) filminin afişi.

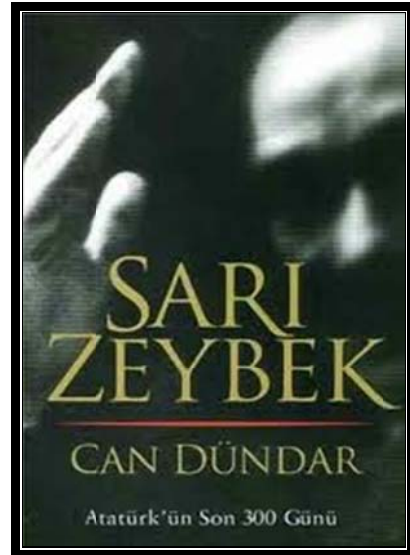
Fotoğraf 68: Abdülhamid Düşerken (2003) filminin afişi

Fotoğraf 71: Kubilay (2009) filminin afişi.

Fotoğraf 69: Son Osmanlı Yandım Ali (2007) filminin afişi.

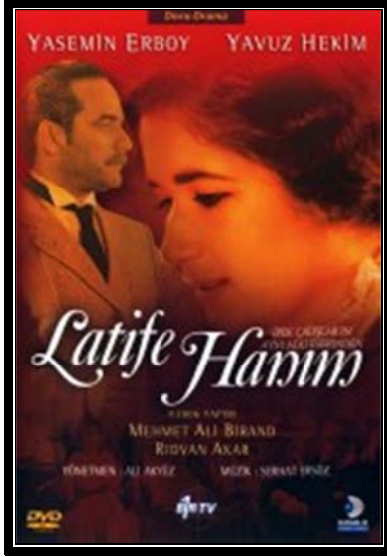
Fotoğraf 72: Sarı Zeybek (1993) filminin afişi.

Fotoğraf 70: Son Buluşma (2008) filminin afişi.

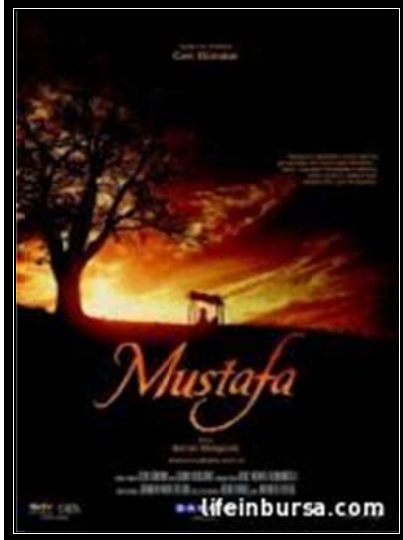
Fotoğraf 73: Cumhuriyet (1998) filminin afişi.

Fotoğraf 74: Latife Hanım (2006) filminin afişi.

Fotoğraf 77: Dersimiz Atatürk (2010) filminin afişi.

Fotoğraf 75: Mustafa (2008) filminin afişi.

Fotoğraf 76: Veda (2008) filminin afişi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Serap (KURT) KAYSERİLİ
Doğum Yeri ve Tarihi	31 Mart 1980, Sivas
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tezsiz Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	MEB bağlı Özel Eğitim kurumlarında Tarih öğretmenliği
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum Uğur Dershaneleri
İletişim	0 442 231 42 09
E-Posta Adresi	serapsitare@hotmail.com
Tarih	31 Mart 2011